

MEHMET AKİF'İN Mektupları 1

Yayına Hazırlayanlar
Necmettin TURINAY
Mehmet Rüyan SOYDAN
Selçuk KARAKILIÇ

100

İSTİKLAL MARŞI'NIN
KABULÜNÜN YÜZÜNCÜ YILI

ARKAMDA SERİLMİŞ YERE BİR MAZİ

MEHMET AKİF'İN MEKTUPLARI

Dostlarına, Arkadaşlarına ve Ailesine Gönderdiği Mektuplar

1

Yayına Hazırlayanlar
Necmettin TURİNAY
Mehmet Rüyan SOYDAN
Selçuk KARAKILIÇ

ARKAMDA SERİLMİŞ YERE BİR MAZİ MEHMET AKİF'İN MEKTUPLARI

1

YAYIN SAHİBİ

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Necmettin TURİNAY
Mehmet Rüyan SOYDAN
Selçuk KARAKILIÇ

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Mehmet Ali KUMBUZOĞLU
Genel Sekreter

YAYIN YÖNETMENİ

Dr. Necati SUNGUR
Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı

EDİTÖR

Selçuk KARAKILIÇ

GRAFİK TASARIM BİRİM SORUMLUSU

Müjgan ÜNSAL

GRAFİK TASARIM

Yeşim SEL

BASKI

Ekim 2021

ISBN

978-605-2089-43-9 (1.c)

BASKI ADEDİ

1000

Bu kitap, bir TBMM yayını olup
tüm hakları TBMM'ye aittir.
© Eserdeki yazı, fotoğraf ve
resimlerin tamamı veya
bir bölümü izin alınmadan optik,
elektronik veya mekanik
yolla basılamaz,
çoğaltılamaz.

قرايوني

Helwan

HELVAN

محمد

محمد

MEHMET AKİF ERSOY

(20 Aralık 1873-27 Aralık 1936)

İstanbul Fatih'te, bugünkü Vatan Caddesi civarında Sarıg zel Mahallesi'n-de dünyaya gelen Akif (Aralık 1873) gene doğduğu ay içinde, 63 yaşında vefat etti (27 Aralık 1936). Babası Tahir Efendi, Fatih Medresesi m derrislerindendir (1826-1888) ve İkinci Mahmut Dönemi'nde Balkanlar'dan (Kosova) İstanbul'a hicret etmiş bir ailenin çocuğudur. Annesi Şerife Hanım ise (1836-1926) Orta Asya'dan (Özbekistan/Buhara)  nce Tokat'a, oradan İstanbul'a gelip yerleşen bir başka ailenin kızıdır. Dolayısıyla Akif'in ailesi Türk-İslam  leminin uzak doğu-sunun ve batısının kesiştiği bir noktada teşekkül etmişti. Akif'in Balkanlar/Ru-meli sorunlarına yönelik ilgisi ile Orta Asyalı ve Rusyalı fikir ve politika öncülerine gösterdiği alâkanın temelinde bu aile yapısı yatmaktadır.

Dört yaşında mahalle mektebine başlayan Akif (1877), yedi yaşında Emir Buhari İlkokuluna (1879), dokuz yaşında R ştiyeye (1882), on iki yaşında Mektebi Mülkiye'nin lise kısmına (1885), on dört yaşında aynı okulun yüksek bölümüne kaydoldu (1887). Bir yıl sonra babasının vefatı (1888) ve ailesinin içine düştü-   fukaralık yüzünden, yenice açılmış Veteriner Fakültesine geçiş yaptı. Bu okuldan yirmi yaşında mezun oldu (22 Aralık 1893). Mezuniyetini müteakip "mübarek belde" olarak nitelediği Edirne'de göreve başladı (26 Aralık 1894). Akif'i 1896 yazından itibaren Halep, Şam ve Adana taraflarında görüyoruz. 1905'te Ziraat Orman ve Madenler Bakanlığında müfettiş muavinliği ve Hal-kalı Ziraat Lisesinde kompozisyon hocalığı (1906) yaptı.

İttihat ve Terakki iktidarı ile yakın ilişki içinde bulunan Akif, Meşrutiyet'in il nının (24 Temmuz 1908) ardından Darülfünûn'a edebiyat müderrisi olarak atandı. 11 Mayıs 1913'te bu görevi bırakması üzerine yerine Ferit Kam tayin edildi. Basın ve sanat hayatındaki iş yoğunluğu ve savaş içindeki vazifeleri dolayısıyla bir daha resmi görev almayan Akif'i, son olarak Darül Hikmetil İslamiye adını taşıyan bir akademide genel sekreter ve  ye olarak görüyoruz.

İttihat lar tarafından 13 Ağustos 1918'de teşkil edilen akademi, Akif gibi bazı  yelerin Millî Mücadele'ye destek vermesi ve Ankara'ya geçişleri sebebiyle bir süre sonra feshedildi (1922). Evrensel bir tasfiye niteliği taşıyan savaş ortasında İngiliz, Fransız ve Rusların zorla savaşa soktuğu, fakat sonunda Almanlara esir düşen Hintli, Endonezyalı, Afrikalı, Orta Asyalı ve Sibiryalı müslüman askerlerle temas etmek ve onlara İngiltere'nin sömür-geci politikalarını anlatmak üzere Almanya'ya gitti (1914). Buradan *Berlin Hatıraları* adlı eseri doğdu. Bu dönemde ayrıca İngilizlerin ayaklandırdığı Arap kabilelerini yatıştırmak amacıyla Arabistan'a gitti (1915).

Mütareke karanlığında birer yıldız gibi parlayan ve dillerde dolaşan şiirler yazar Akif, işgal karşıtı tutumu dolayısıyla Ankara'ya özellikle davet edildi. Milleti toplu bir ideal etrafında birleştirmek ve Millî Mücadele'yi ruh cephesinden kuvvetlendirmek amacıyla açılan İstiklâl Marşı yarışmasında onun eseri birinci oldu. Bu eserini, *Safahat*'ına dahil etmedi ve onu milletine armağan etti. Böylece adı da eseri de ebedileşmiş oldu. Bu arada Burdur milletvekilliğinde bulundu (1920-1923). Bilahare Mısır'a gitti ve oraya yerleşti (Kasım 1926-1936). 1936'da hasta ve bitkin bir surette yurda döndü ve 27 Aralık 1936'da vefat etti.

İçindekiler

1

MUSTAFA ŞENTOP / Takdim

9

NECMETTİN TURİNAY
Mehmet Akif'in Mektupları

33

SELÇUK KARAKILIÇ
Mehmet Akif'in Mektupları Yayına Nasıl ve Niçin Hazırlandı?

38

Birinci Bölüm MEHMET AKİF'İN MEKTUPLARI

40

Mehmet Akif'ten Ahmet Bey'e,
Hepsi Tamam Bir Bu mu Eksik idi/1894

42

Mehmet Akif'ten Gayret Gazetesine,
Âlemi İslâm'ı Kendinize Minnettar Etmek/ 25 ocak 1895

44

Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı Efendi'ye,
Şu Aralık Hizmeti Askeriye ile Şam'da Bulunuyorum/ 14 mart 1895

45

Mehmet Akif'ten Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi'ye,
Bizim İhtiyar Valide/ 23 mart 1895

48

Mehmet Akif'ten Abbas Haveri'ye,
Şair-i Şîrîn-edâ Mehmet Akif Biraderimizin Takrizidir/ 1896

49

Mehmet Akif'ten Süleyman Efendi'ye,
Nazım / 11 mayıs 1896

52

Mehmet Akif'ten Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi'ye,
Akif'inizi Gönülden Çıkarmayınız/ 11 mayıs 1896

55

Mehmet Akif'ten Arifi Beyefendi'ye,
Esselâm/ 8 haziran 1896

59

Mehmet Akif'ten Arkadaşı Ali Bey'e,
Şu Hoş Maişetimiz Nihaye Söylensin/ 1896-1897

61

Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e,
Vatan Cüdalık ise Adeta Saadettir, 17 kasım 1897

64

Bahar Geçmeden Ey Çaresâz-ı Ömrüm Gel/ 10 ocak 1898

70

Mehmet Akif'ten Şair Arif Hikmet Bey'e,
Sadi, 31 mart 1898

74

Mehmet Akif'ten Hoca Halis Efendi'ye,
Gazali/ 14 nisan 1898

79

Mehmet Akif'ten Meçhul Bir Dostuna,
Bir Manzum Mektuptan/ 9 haziran 1898

81

Mehmet Akif'ten Meçhul Bir Dostuna,
Gel Fikr-i Frenk'e Hâdim Olma/ 7 temmuz 1898

90

Mehmet Akif'ten Bursalı Hafız Emin'e,
Hafız'ıma/ 18 ağustos 1898

92

Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e,
Bu Âvâre Dil "Yâr!" Der Başka Bilmez/ 1899

94

Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e,
Bir Mektuptan/ 27 temmuz 1899

97

Mehmet Akif'ten Neyzen Tevfik'e,
Ney Üflemek/ 28 ağustos 1902

98

Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e,
Ezel Bir Muamma Ebed Bî-nişan/ 10 eylül 1904

103

Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı'ya,
Bugün Yaşım Otuz Üç, Ben Demek Otuz Üç Yıl/ 5 haziran 1905

105

Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e,
Ne Mazi Var Hayalimde Ne Âtiden Haberdarım/ 12 eylül 1905

108

Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e,
Ezior Kalbimi Âlâm Bütün/ 27 eylül 1905

113

Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e,
Ne Yalan Söyleyeyim/ 7 ekim 1905

114

Mehmet Akif'ten İmzasız Mektuba Cevap,
Sa'yleri Meşkûr Olmayanlar/ eylül 1908

116

Mehmet Akif'ten Darülfünun Talebelerine,
Hocanızı Sıkı Tutunuz/ 19 kasım 1908

119

Mehmet Akif'ten M. Hamid Efendi'ye,
Mütaleatı Fâzılâneniz/ 1 nisan 1909

121

Mehmet Akif'ten Ferid Bey'e,
Fakir Edebiyatımızı İğnâ Edecek/ 4 kasım 1909

122

Mehmet Akif'ten Ebuzziya Tevfik'e,
Dozy'nin Tarih-i İslâmiyet'i Hakkında/ 3 mart 1910

127

Mehmet Akif'ten Mehmet Ali'ye,
Yadigâr/1911

129

Mehmet Akif'ten Mithat Cemal'e,
Safahat Hakkında/ 20 haziran 1911

131

Mehmet Akif'ten Fatin Hoca'ya ithaf Edilen Eser,
Süleymaniye Kürsüsünde/ 1912

132

Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı'ya,
Zift Gibi Malın Olsun Erzincan'dan Kel Çeker/ 18 eylül 1912

134

Mehmet Akif'ten H. Naci'ye,
Ben Bu Vatana Bağlı Adamım, 5 şubat 1913

135

Mehmet Akif'ten Rıza Tevfik Beyefendiye,
Konferansa Davet, 20 şubat 1913

136

Mehmet Akif'ten Orman Maadin ve Ziraat Nezareti Celilesine,
Abdullah Efendi Yerden Göğe Kadar Haklı, 11 mayıs 1913

138

Mehmet Akif'ten Mithat Cemal'e,
Fatih Kürsüsünde, 1914

140

Mehmet Akif'ten Ziya Gökalp'e,
Eğer Kendinize Güveniyorsanız, 1914-1915

141

Mehmet Akif'ten Nevzat Ayas'a,
İki Gözüm Nevzat, 13 ocak 1914

142

Mehmet Akif'ten İsmail Hakkı Bey'e,
Vâesefâ ki Pek Çabuk Elimizden Kaçırdık, 19 mart 1914

144

Mehmet Akif'ten Tevfik Fikret'e,
Tevfik Fikret'e, 1915

146

Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya,
El Uksur'da, 15 şubat 1915

151

Mehmet Akif'ten Çanakkale'deki Kahraman Askerlerimize,
Cehennem Olsa Gelen, Göğsümüzde Söndürürüz, 18 mart 1915

153

Mehmet Akif'ten Ömer Faruk Efendi Hazretleri'ne İthaf Edilen Eser,
Hatıralar, 1917

155

Mehmet Akif'ten Sadi Işılay'a,
Bütün Eşya Hüda'yı Zikreden Bir Sırr-ı Hikmettir, 1918

157

Mehmet Akif'ten Şerif Ali Haydar Paşa'ya,
Necid Çöllerinden Medine'ye, 4 temmuz 1918

164

Mehmet Akif'ten Mehmet Ali Ratip'e,
Mehmet Ali'ye, 4 temmuz 1918

167

Mehmet Akif'ten Hasan Basri Çantay'a,
Ses, 17 ekim 1918

168

Mehmet Akif'ten Ataullah Bahaeddin'e,
Umar Mıydın?, 24 ekim 1918

170

Mehmet Akif'ten Baytar Şefik Bey'e,
Kayıp Bir Mektubu, (Mütareke Dönemi)

171

Mehmet Akif'ten Darü'l Hikmeti'l İslamiye Makamına,
Şahs-ı Âcizaneme ait Mübrem Bazı Umûrun, ocak 1920

172

Mehmet Akif'ten Şeyhzade Hilmi Efendi'ye,
Milli Mücadele Yıllarından İki Kayıp Mektubu, 1920-1921

173

Mehmet Akif'ten Konyalılara Veda-name,
Esasen Hakk'îçün Yol Birdir, 3 haziran 1920

176

Mehmet Akif'ten Büyük Millet Meclisine,
Burdur Milletvekilliği için Başvuru Dilekçesi, 17 temmuz 1920

179

Mehmet Akif'ten Müderris Hafız Ömer Aköz'e,
Sebil'i Çıkarabilmek, 22 ocak 1921

180

Mehmet Akif'ten Elcezîre Kumandanı Nihat Paşa'ya,
Nasrullah Kürsüsü Hitabesi Dolayısıyla, 16 şubat 1921

184

Mehmet Akif'ten Süleyman Nazif'e,
Süleyman Nazif'e, 15 nisan 1921

186

Mehmet Akif'ten Trabzonlu Ahmet Hilmi'ye,
Müslümanlık Başka Bolşeviklik Başkadır, 21 mayıs 1921

188

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Baki Kalan Bu Kubbede Bir Hoş Sada imiş, 21 kasım 1922

191

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Safahat Mübdii ile Benim Hakiki Çehrem/4 ocak 1924

193

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Beni Maskat-ı Re'sime Bağlayan Rabıtalının En Asili Sizsiniz/25 mart 1924

196

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Asım Bitti Artık/ 1 nisan 1924

199

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi'ye Asım İthafı,
Asım'ın Neşri Dolayısıyla/ekim 1924

201

Mehmet Akif'ten Neyzen Tevfik'e,
Müebbedim Tevfik'e/4 eylül 1924

202

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Azıcık Gayret Etsen/18 kasım 1924

203

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Bir Lisanın Edebiyatını Öğrenmek Ömür Törpüsüdür/25 kasım 1924

205

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Yumrukla Vursam Bir Kıvılcım Kadar İlham Zuhur Etmiyor/1924

207

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Ben Ne Büyük Adam imişim de Bilmiyormuşum/2 aralık 1924

208

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Fransızca'yı Bırakma/17 aralık 1924

209

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Aman Yüzüstü Bırakiverme/22 aralık 1924

210

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Beğenirse Şiirimi Ona İthaf Edeyim/ 4 ocak 1925

212

Gece/ 5 ocak 1925

214

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Süleyman Şevket'in Güzel Yazıları/11 ocak 1925

215

Secde, 15 ocak 1925

217

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Ders Günlerini Kararlaştırmak/ 17 ocak 1925

218

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Şairliğe Veda Ettim/ 18 ocak 1925

221

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Süleyman Nazif'e Yazı Beğendirmek Pek Müşküldür, 18 ocak 1925

223

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Yârsız Kalmış Cihanda Ayıpsız Yâr İsteyen, 9 şubat 1925

224

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Nazif Hissiyatının Son Derece Mahkûmudur/9 şubat 1925

225

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Fransızcan Akmasa Bile Damlıyor Değil mi/ 15 şubat 1925

226

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Allah'ın Gücü de Hep Böyle Bîçarelere mi Yetiyor/22 şubat 1925

228

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Kulunuz Hâlâ O Eseri Okumuş Değil, 2 mart 1925

229

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
İnzivayı Pek Seviyorum/ 2 mart 1925

230

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Serseriliği Elden Bırak

231

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Bizim Emin Çok Haylazlık Ediyormuş/ 3 mart 1925

233

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Zavallı Ali Ekrem İflâs-ı Karîhaya Uğramış/ 8 mart 1925

234

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Senelerden Beri Uğraştığım Hâlde Emin/ 8 mart 1925

237

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Hint'in Şair-i İslâm'ı Muhammed İkbâl/ 8 mart 1925

238

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Âsiyâb-ı Devleti Bir Hâr da Olsa Döndürür/ 15 mart 1925

239

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Benim Vaktim Kendiliğinden Geçer/ 15 mart 1925

240

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Gece Tarzında Manzume Yazmak/ 23 mart 1925

242

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
29 Nisanda İskenderiye'den Vapura/ 6 nisan 1925

243

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Asım Şakir'e İmlâ Dersleri/ 25 kasım 1925

245

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Neşveli Bir Zamanımın Vürûdunu Bekliyordum/ 21 aralık 1925

246

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e,
Endülüs'e Gitmek ve Hint Şiirleri Yazmak/ 25 aralık 1925

247

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Ben Allah'ın Sevimli Kulu muyum dersin?/ 25 ocak 1926

249

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Yegâne Kusurumuz Sebat Ehli Olmayışımızdır/ 1 mart 1926

251

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Felekte Baht Utansın/ 12 nisan 1926

254

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Kur'an Okumak İyi Lâkin Kur'an Yazmak Yok mu/ 8 haziran 1926

257

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
İnşallah Bu Hicran Günleri Rüya Gibi Geçer/26 temmuz 1926

259

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Sa'y ile Memuruz Tevfik ile Değil/ 8 kasım 1926

261

Mehmet Akif'ten Mehmet Rasim Bey'e,
Üç Dört Dayanıklı Müslüman Bulursam/ 1926

264

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Şiir ile Uğraşamıyorum/ 6 ocak 1927

266

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Süleyman Nazif'in Ardından/ 1 şubat 1927

268

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Süleyman Nazif Bir Türlü Aklımdan Çıkıyor/10 şubat 1927

270

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Ben Mabedinde Mutekef Hacı Akif Hazretleri/ 22 şubat 1927

272

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Trablusşamlı Bir İsmail Efendi/ 25 şubat 1927

274

Mehmet Akif'ten Torunu Ferda Argon'a,
Ferdan Kadına/22 nisan 1927

275

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Yanımda Olsan Çok Yardımın Dokunacak/ 30 haziran 1927

277

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Korkuyorum Aruzu Küstüreceğiz/ 18 ağustos 1927

279

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Dua Et de Şairliğim Bitmeden Bitsin/ 7 eylül 1927

282

Mehmet Akif'ten Nuri Beyefendiye,
Unutma, İhmal Etme Kuzum/ 1927

284

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon Bey'e,
Dünyada Para Kadar Lüzumlu Bir Şey/ 1928

286

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
O Kız için Uzun Boylu Bir Şiir Yazardım/ 1928

287

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon Hanım'a,
Ferda Hatun'u Bir de Benim İçin Öp Olmaz Mı?

290

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon Bey'e,
Hatırımızdan Çıktığınız Hiçbir An Yok/ 11 mayıs 1928

291

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
İnsan Ayıpladığı Musibete Uğruyor/ 23 mayıs 1928

293

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Ya İyilikle Tutmak Ya Güzellikle Salıvermek/ 5 temmuz 1928

295

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
His Yoksulluğuyla İtham Edilen Biz Mısırlılar

299

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Anneniz İstanbul'a Gelecek/ 14 mayıs 1929

301

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Cümlemiz Afiyetteyiz/ 14 mayıs 1929

303

Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya,
Bir Arıza/ ağustos 1929

305

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Camitül Mısriye'de Türkçe Hocalığı Başlıyor/ 17 aralık 1929

309

Mehmet Akif'ten Ahmet Naim Bey'e,
Ben de Tercümemi Beyaza Çekiyorum

311

Mehmet Akif'ten Damadı Ömer Rıza Doğrul'a,
Yoksa Bizim Emek Boşuna Mı Gitti/ 1930

314

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Kuzum Evlâdım Mektup Yazın/ 1930

317

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Üç Beş Satırlık Bir Mektup/ 10 mart 1930

319

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e,
İktisadın Son Derecesini Düşünmek/ 18 ağustos 1930

323

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Şarkın Yegâne Dâhi-i Sanatına/ 18 eylül 1930

326

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Sıtmadan Korunmakta Kusur Etmeyorsunuz/ 22 eylül 1930

327

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e,
Hakikat Eşref'çiğim Neydi O Çektiklerimiz/ 25 eylül 1930

329

Mehmet Akif'ten Maliye Vekâleti Varidat-ı Umumiye Mümeyyizlerinden (...) Bey'e,
Memleketimize Hizmet Edin/ 8 aralık 1930

330

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e,
Vehip Paşa ve Şehzade Şevket: Dini Hizip Teşebbüsü/ 20 nisan 1931

332

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e,
Senin Sebilüreşat'ın Çıkırsa/ 18 mayıs 1931

335

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e,
Ben Hayli İhtiyarladım/ 25 ağustos 1931

337

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Eş Dost Ne Âlemdeler/ 23 ekim 1931

338

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Hilvan'dan Kahire'ye Yol Parası Bulmak Bile/31 ekim 1931

340

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Resmim İçin/10 kasım 1931

341

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Ömer Rıza'ya Mısır'da Kayınbabası Olduğunu Hatırlat/5 aralık 1931

343

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Zulmetler İçinde Bunalan Ruhum/19 aralık 1931

345

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gönen'e,
Bütün Ruhum Bütün Maneviyatım Harap/1932

346

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Bayram-ı Şerifinizi Şimdiden Tebrik Ederiz/9 nisan 1932

349

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Tahir Börekçilikte Çok Terakki Ediyor/9 nisan 1932

350

Mehmet Akif'ten Mahir İz'e,
Gönlüm Harap Zihnim Perişan/9 nisan 1932

353

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Hiçbir Teşkilâtı Olmayan Türkler/1932-Bahar

357

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Cenâbı Hakk Cümlemizi Selâmetten Cüda Etmesin/11 haziran 1932

359

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Vatan Bir Külldür ki Tecezzi Kabul Etmez/11 haziran 1932

362

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Hanım'a,
Keman Çalmaya Vakit Buluyor Musun/Yaz-1932

365

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Babanı İhtiyarlamış Bulacaksınız/1932-Ramazan

366

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Hiç Soğuktan Hoşlanmıyorum

367

Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a,
Velinimet Paşa'ya, Paşa'nın Kendisinden Şikâyet/ 16 temmuz 1932

372

Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya,
İkinci Mektup/ 16 temmuz 1932

378

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Ceza Olarak Resmimi Sana Hediye Etmiyorum/ 5 ekim 1932

379

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Ferda Kadın Allah Vere Sakalıma Dokunmasa/ 5 kasım 1932

381

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Borçları Ödemekle Meşgulüm/ 5 kasım 1932

382

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Ferda Kadın Bilgiçlik Satıyor mu?/ 10 aralık 1932

383

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Allah Odunu, Kömürü Kıt Olan Kullarına Yardımcı Olsun/ 1932-Kış

385

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Yârim Çiçek Olmuş Burnumda Tüter/

389

Mehmet Akif'ten Eşi İsmet Ersoy'a,
Hayat Arkadaşıma/ 1933

391

Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a,
Gölgeler'in Neşri Dolayısıyla

392

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Ferda Hatun Ne Âlemde/ 11 şubat 1933

393

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
İnsan Mesut Olduğunu Bilmelidir

394

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Dünya Ekonomik Buhranı/ 11 mart 1933

396

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Asrı Saadet'in İngilizceye Tercümesinden Bahsettim/ 5 mayıs 1933

398

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Kızım Hasta mı Öldü mü Sağ mı/ 27 mayıs 1933

400

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Ruhum Kabz-ı Külli İçinde/ 20 haziran 1933

403

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Annen Sizi Sayıklayıp Duruyor/ 23 aralık 1933

405

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Emin Artık Adamlığa Tamamıyla Veda Etti/ 31 aralık 1933

406

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Allah Mübarek Memleketimizi/ 31 aralık 1933

408

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Rabbim Millete Zeval Vermesin/ 14 şubat 1934

409

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Yedinci Safahat'ı/Gölgeler'i Bastırdım/ 14 şubat 1934

411

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
İşte Tahir Artık Ablasıyla Vedalaşıyor/ Bahar-1934

413

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Kızım, İngilizleri Gözünün Önüne Getir/ 19 nisan 1934

415

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Oğlum İki Gözüm/ 19 nisan 1934

416

Mehmet Akif'ten Fuat Selim Bey'e Gölgeler İthafı,
Âlem-i İslamın Bihakkın İftihar Ettiği/ 23 nisan 1924

417

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Sanatkâr Manzumesini Nasıl Buldun/ 9 ağustos 1934

419

Mehmet Akif'ten Âsım Şakir Gören'e,
Hanümânım Yıkılmış da Ben Altında Kalmışım/ 8 aralık 1934

421

Mehmet Akif'ten Abdülhak Hamid'e,
Ümmetin En Büyük Velinimetini/ 1935

423

Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Çekildiğim Şu İnziva Âlemi/ 23 şubat 1935

425

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Biraz Kan Biraz Can/ 28 nisan 1935

428

Mehmet Akif'ten Şefik Kolaylı'ya,
Darülfünun Edebiyat Külliyesinde Müderrisim/ 29 nisan 1935

430

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
İlhamı Hilkatın Kitabından Almak/ 12 mayıs 1935

432

Mehmet Akif'ten Şefik Kolaylı'ya,
Mazide Yaşar Bir Adam/ mayıs 1935

434

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Bülbülsüz Bahardan Zevk Alamıyoruz/ mayıs 1935

436

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Eşi İsmet Hanım İstanbul'da/ mayıs 1935

437

Mehmet Akif'ten Şefik Kolaylı'ya,
Farz Olan Çalışmaktır Başarmak Değil/ 22 haziran 1935

440

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Mazine Hürmet Yoksa Neşvemden Değil/ 23 haziran 1935

443

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Bizim Arkamıza Kalmasından Pek Korkuyordum/ 1935-Yaz

444

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Kendi Âlemimde Yaşıyorum/ 19 temmuz 1935

445

Mehmet Akif'ten Abdülilah Bey'e,
Mehmet Akif Lübnan'da: Sıtmanın Şiddeti/ 31 temmuz 1935

446

Mehmet Akif'ten Abdülilah Bey'e,
Mehmet Akif'i Beyrut'tan Hatay'a Davet Ediyorlar/ 2 ağustos 1935

447

Mehmet Akif'ten Abdülilah Bey'e,
Bende Malarya Buldular/ 24 ağustos 1935

448

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Hastalık Hastalık O Güzel Türk Yurdunda da/ 26 eylül 1935

449

Mehmet Akif'ten Damadı Muhiddin Bey'e,
Tebdili Havada Hiç Müstefit Olamadım/ 27 eylül 1935

450

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Bizim için Sermaye-i Sürür Oldu/ 8 kasım 1935

452

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Kira Derdi Olmaması Ne Büyük Saadetmiş/ 8 kasım 1935

453

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Sıtmadan Biraz Hırpalandımsa da/

455

Mehmet Akif'ten Kızı Feride Hanım'a,
Mısır'da Üşümek Müsabakası Açılrsa/ 5 ocak 1936

456

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
İnsan Daima Halinden Hoşlanmalı/ 12 ocak 1936

458

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a,
Biz Bir Tarihte Necid Çölleri'nde Dolaşmıştık/ 12 ocak 1936

460

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Gölgesi Yerlerde Akif Fotoğrafının Çekimi/ 16 ocak 1936

461

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Beşerin En Müphem Lâkin En Zengin Lisanı Olan Musiki/16 ocak 1936

462

Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye,
Kendi Ruhumuzdan Doğma Bir Edebiyat/9 şubat 1936

464

Mehmet Akif'ten Hasan Basri Çantay'a,
Canlı Cenaze Haline Geleceğim Hiç Aklımdan Geçmezdi/28 şubat 1936

466

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Burada Maişetçe Çok Sıkıntı Çekiyorum/23 mart 1936

469

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Haftada Beş Gün Mısır'a İnmek/23 mart 1936

470

Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a,
Resim Dersi Hocalığını İfâ Ediyor Musun/23 mart 1936

473

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Bizim Yegâne Saadetimiz/1936

474

Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a,
Avrupa'da Çıkan Mecmualardan İstifade Edebiliyor musun/1936

476

Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e,
Zihnim Çok Perişan/7 mayıs 1936

479

KAYNAKÇA

483

İNDEKS

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

TAKDİM

2021 yılı, İstiklâl Marşı'mızın kabulünün 100'üncü yılı olması sebebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda temsil edilen bütün partilerin ortak kararıyla "İstiklâl Marşı Yılı" olarak kabul edilmiştir. Farklı siyasi görüşten ve gelenekten gelen bütün siyasi partilerimizin ittifakla aldıkları bu karar göstermektedir ki, İstiklâl Marşı'mız kabul edilişinin üzerinden bir asır geçmiş olmasına rağmen milletimizin birliğini, dirliğini ve ortak yaşam arzusu-nu ifade etmeye devam etmektedir. İstiklâl Marşı'mız sadece bir şiir metni değil bu milletin deruni ruhu ve ortak mutabakatıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini temellendiren İstiklâl Marşımızı yazmasının yanı sıra birinci dönem milletvekillerinden olması hasebiyle de merhum Mehmet Âkif'e karşı mesuliyeti olan kurumların başında Türkiye Büyük Millet Meclisi gelmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2021 yılını İstiklâl Marşı Yılı olarak ilan etmesine binaen aziz milletimizin ahde vefasının bir gereği olarak Milli Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'u her yönüyle gelecek nesillere tanıtabilecek ve onu eserleriyle yaşatacak bir külliyatı hazırlamayı vazife addettik. İstiklâl Marşı'mızın kabul edilişinin 100'üncü yılında hazırlanan bu külliyat; Milli Şairin, Türk milletinin gönlünde hak ettiği mutena yeri göstermesi, milletimizin ona şükran duygularını ifade etmesi ve ahde vefasının nişanesi olması arzusuyla oluşturulmuştur. Elinizde tuttuğunuz bu eser, çok tafsi-latlı bir araştırma ve incelemenin neticesinde vücuda getirilmiş ve Mehmet Âkif Ersoy'a dair her türlü bilgi ve belgeye eserde yer vermeye çalışılmıştır. Mehmet Âkif Ersoy'un hayatını, kişilik özelliklerini ve elbette İstiklâl Marşı'mızın yazıldığı dönemin şartlarını her Türk gencinin çok iyi tahlil etmesi ve anlaması gerektiğine inanıyorum. Milli Şairimizin hayatı ve eserleri özelinde, aslında aziz milletimizin sahip olduğu yüksek hasletlerine ve yokluk içinde verdiği ölüm kalım mücadelesine hep birlikte şahitlik

edeceğiz. Mehmet Âkif Ersoy'un akla gelen ilk eseri elbette İstiklâl Marşı'mızdır. Millî Mücadele döneminin "Manevi Komutanı" olarak anılan Milli Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un kahraman ordumuza ithaf ettiği bu marş, İstiklâl Harbi'mizin manifestosudur. Tek dışı kalmış Batı medeniyetinin sömürgeci düzenine bu mazlum milletin haklı isyanıdır. Hiç bitmeyen ve bitmeyecek milli mücadelemizin, dağılmaması gereken milli birlik ve beraberliğimizin âdeti sözle inşa edilmiş kalesidir. Milli Marşımız, varlık - yokluk davamızın her bir yorgun neferinin ruhunda yeniden ayağa kalkma, mücadeleye devam etme azminin uyanmasına vesile olan son derece güçlü bir şiir olmanın ötesinde Milli Mücadele döneminin tarihi vesikasıdır. Büyük şair ve vatan aşığı Mehmet Âkif, Mehmetçiğe hitaben İstiklâl Marşı'na "Korkma!" diye başlarken işgalcilere ve dünyaya meydan okuyan direnişin destanını yazıyordu. Bu abidevi marşın ortaya çıkması Anadolu insanının emsali görülmemiş vatan savunmasının kelimelere dökülmüş hâliydi. Onun "Çanakkale Şehitlerine" şiiriyle milletimizin ruhunda yaktığı bağımsızlık ateşi, İstiklâl Marşı ile yangına dönüşmüş, bu yangın, aziz milletimizin bağımsızlığına kast eden herkesi yakıp küle çevirmiştir. "Allah bir daha bu millete İstiklâl Marşı yazdırmasın!" diyen Mehmet Âkif'in bu duası dahi Milli Mücadele döneminin vahim koşullarını ifade etmeye yetmektedir. 12 Mart'ta herkesin ayakta dinlediği İstiklâl Marşı'mızın resmen kabulü de Meclisimizde gerçekleşir.

İstiklâl Marşı'nın okunacağı gün arkadaşı Hasan Basri Çantay'ın paltosunu ödünç alacak kadar ihtiyaç sahibi olan bu asil şahsiyet, verilen ödülü çocuklara ve kadınlara meslek öğretene Dâr'ül Mesâi adlı hayır kuruluşuna bağışlar. İstiklâl Marşı için "Bu marş milletin öz malıdır ve benden çıkmıştır ve şiir olarak bir kıymeti yoktur ancak tarihi değeri vardır" diyen şair, yedi eserden mürekkep şiir kitabı Safahat'a İstiklâl Marşı'nı dahil etmez. Mehmet Âkif ismi anıldığında herkesin aklına "İstiklâl Marşı" gelir. Ancak Âkif şair ve edip kimliğinin yanında öncelikle mesleğinde çok çalışkan ve başarılı bir veteriner hekim, toplumun sorunlarıyla ilgilenip dile getirmekten çekinmeyen cesur bir kalem ve sadece

Anadolu'yla sınırlı kalmayan ünü Rumeli, Asya ve Orta Asya coğrafyasına taşan saygın bir âlimdir. Arapça, Farsça ve Fransızcaya anadili kadar hakimdir. Yorulmadan, usanmadan 45 yıl baytar hekim olarak Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da bulaşıcı hastalıklar konusunda halkı aydınlatmak üzere dolaşmıştır. Baytar olarak görev yaptığı yıllarda Edirne merkezli olarak Rumeli'yi, Adana merkezli olarak Anadolu'yu, Şam ve civarını dolaşmış ve halkı yakinen tanıma fırsatı bulmuştur. Devletin ve milletin güvenine mazhar olmuş bu yüksek şahsiyet, aynı zamanda savaş çıkınca hizmete koşan er gibi "Teşkilatı Mahsusa" emrine girmiş, Almanya'ya gitmiş orada İngilizlerle birlikte Osmanlıya karşı savaşırken Almanlara esir düşen Müslüman kamplarında incelemelerde bulunmuş, Fransız ve İngiliz sömürgelerinden getirilip farkında olmadan Osmanlıya karşı savaşan Müslüman esirleri aydınlatmaya çalışmıştır. Çok yönlü gerçek bir münevver olan Âkif'in eğitimci yönü belki de en önde vurgulanması gereken hasletidir. Veteriner hekim olarak pozitif bilim tahsili yapan Âkif, derdi millet olan ve kendinden çok milletin mutluluğunu kendisine gaye edinmiş bir aydın, mütefekkir, vaiz, hatip ve öğretmendir. Edebiyatı, milletine hizmet etmek ve onları eğitmek için bir vasıta olarak kullanır. İleri sürdüğü düşünceler, her devirde geçerliliğini koruyan rasyonel fikirlerdir. Minberden minbere koşarken oğlunu okula devam etmesi için kaydettirmesi ve sürekli okuldaki hocalarıyla görüşmesi onun için çok ehemmiyetlidir. Gerek aile, okul, çocuk eğitimi hakkında şiir ve nesirlerinde dile getirdiği görüşleriyle gerekse Millî Mücadele dönemindeki hutbe ve vaazlarıyla gerçek bir "halk eğitimcisi" olduğunu göstermiştir. Ona göre bu millet cehaleti yenerse hatta tüm İslam toplumları cehaleti yenerse kurtuluş kendiliğinden gerçekleşecektir. "Maarif, maarif!... Bizim için başka çare yok; eğer yaşamak istersek her şeyden evvel maarife sarılmamız. Dünya da maarifle, din de maarifle, ahiret de maarifle... Hepsi, her şey maarifle kaim. (...) Bizi kurtaracak yegâne çare, (...) maariftir; sağlam maariftir, hakiki maariftir. Memleketi buna sokarsak kurtuluruz, fakat maarif-i nâfia hâlâ memlekete girmedir. Avam kısmı hiç okumuyor, yazmıyor. Okuyup yazanlar ise ne dünyaya, ne ahirete yarar bir yığın nazariyat ile uğraşıyorlar. Eğer el birliği-

le bu cehaletin izalesine çalışmazsak mahvımız muhakkaktır.” der. Mehmet Âkif’in bütün eserlerinde aydınlanma ve kurtuluş reçetesi olarak eğitim ve eğitimciler gösterilir. Memleketin içinde bulunduğu çöküşün ancak marifet ve faziletle donanmış çalışkan, cesur ve fedakâr bireylerle aşılabileceğine inanır. Bu nesil, şiirlerinde idealize ettiği Âsım’ın neslidir. Gençleri önce kuvvetli bir bünyeye sahip olmaya sonra da kafalarını geliştirmeye teşvik ederdi. Kendisi de güreş yapar, Boğaz’ı yüzerek geçer ve daima yürürdü. Musikiyle ilgilenir, ney üflerdi. Şiirlerinde, içinde yaşadığı halkın eğitim sorunlarına, toplumun yaşadığı maddi ve manevi sıkıntılara; zalim, serkeş erkeklerin elinde aç sefil kadınların ve çocukların kaderine; har vurup harman savuran müsriflere; haddini bilmeyen mirasyedilerin şımarıklıklarına; üretmeden tüketenlere ve en çok da aklını kullanmayanlara dikkat çeker. Hatta toplum problemlerini dile getirmekle kalmaz “Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek” diyerek bu sorunların temellerine inerek çözümler üretmeye de çalışan hakiki bir dile ve kaleme sahip keskin bir ediptir. 15 Mayıs 1919’da İzmir’in Yunanlılar tarafından işgaliyle vatan sathında yer yer direniş cepheleri açılmaya ve milletimiz mahalli kongrelerle örgütlenmeye başlar. Mütareke süreci ve işgaller bazı aydınlarda “manda ve himaye” fikri oluşturunca Mehmet Âkif; “Türklerin yirmi beş asırdan beri istiklâllerini muhafaza etmiş bir millet oldukları tarihi olarak müspet bir hakikattir. Türkler istiklâlsiz yaşayamaz!” diye haykırır. Milli egemenlikte öyle kararlıdır ki Milli Mücadele dönemi başlar başlamaz emperyalizme ve işgaline karşı harekete geçer. Akif, memleketin İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan ve diğer düşman devletler tarafından işgal edildiği yıllarda Anadolu’ya geçip, çok zor ve tehlikeli şartlarda Anadolu illerini dolaşarak gönüllerdeki din, vatan, millet ve hürriyet ateşini tutuşturmaya çalışır. Çok yüksek maaşla çalıştığı, itibarlı başkatiplik işinden izin almadan Balıkesir’e geçer ve halkı örgütler. İstanbul hükümeti işine son verince “haklılar!” der. Ailesini geride bırakarak, 10 Nisan 1920’de Milli Mücadele’ye katılmak üzere gizlice Ankara’ya doğru yola çıkar. Bundan sonra vatan savunması daima ailesinden ve evlatlarından önce gelecektir. Bir gün sonra Sadrazam Damat Ferit hükümetinin şeyhülislamı Dürrizade

Abdullah'ın Kuvayı Milliyecileri öldürmeyi caiz gören fetvası 11 Nisan 1920 günü gazetelerde yayımlanır. 13 Nisan'da Düzce'de başlayan isyan hemen Bolu Gerede yöresine yayılmıştır. Mehmet Âkif, tehlikelerle dolu bu isyan bölgelerinden geçerek Büyük Millet Meclisinin açılışının ertesi günü, 24 Nisan 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın davetiyle yola çıktığı Ankara'ya ulaşır. Milli Mücadele saflarında, ülke müdafaasında Mustafa Kemal'in yanında yerini alır, artık Kuvayı Milliye Hareketi içindedir. Mehmet Âkif, vatanın ve egemenliğin savunulmasını, ülkenin tam bağımsızlığını bir iman meselesi olarak ele alır. Minberden minbere koşarak vaazları, yazıları ve şiirleriyle 'ordu millet'in bu zaferi mutlaka kazanacağına olan inancını haykırarak cephede Mehmetçiğe, camide milletimize sürekli cesaret, ümit ve moral desteği sağlamaya gayret etmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve sonrası Milli Mücadele yılları Türk milletinin ateş çemberinden geçtiği yıllarda aslında neredeyse tüm İslam memleketleri sömürge idareleri altında aciz, mazlum, yoksul ve perişan durumdadır. Mehmet Âkif 'İslâmî bakış açısı' ile milletimize, İslam ümmetini içinde bulunduğu hazin durumdan kurtarma sorumluluğunu yükler. Onun sahip olduğu bu 'İslami bakış açısı' Türk milleti ile yoğurulmuş tam bir insanîyetçiliktir. Mehmet Âkif'teki söz konusu Türk ve İslam terkiğini, Nurettin Topçu'nun "Türk'ün Müslümanlıktan, milliyetçiliğimizin İslam'dan ayrılmayacağını bize öğreten Akif oldu." ifadesiyle izah etmek de mümkündür. Mehmet Âkif'in Türklük ve İslamiyet'i ele alış tarzı ve eserlerindeki şekillenen boyutu sadece Anadolu'da değil ortak değerleri ihtiva eden bütün coğrafyalarda takip edilmesine yol açmıştır. Mehmet Âkif hem Balkanlardaki hem de Rus coğrafyasındaki Türk dünyası ve edebiyatları bağlamında zengin münasebetleri olan daima ziyaret edilen bir rol modeldir. Tabiri caizse çağının Dede Korkut'u aksakallı Türk bilgesidir. Türk dünyasındaki tesiri Sıratı Müstakim'le artarak yayılmış ve Âkif'in etki alanı, geniş bir aksiyon adamına dönüşmesine sebep olmuştur. Aslında Âkif, Buharalı Türk bir annenin ve Rumelili Arnavut bir babanın çocuğu olarak iki coğrafyanın da genetik ve kültürel mirasçısıdır. Şair Sezai Karakoç onun için "Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih. Yani tam bir Doğu İslamlığının, Batı İslamlığının

ve merkez İslamlığının sentezi bir çocuk” diyecektir. Âkif’i anlatmak için önce yakın tarihi bilmek, sosyolojiden, ekonomi ve politikadan anlamak, siyasi gelişmeleri tahlil etmek, bediî, edebî sanatlara vakıf olmak ve hepsinden önemlisi kültür ve inancımız konusunda donanımlı olmak gerekir. O sebeple Âkif’i anlatırken Âkif’e müracaat etmek en isabetli yöntemdir. Biz de bu bakış açısıyla yola çıkarak; hayatı başlı başına bir eser niteliğinde olan Âkif’ten geriye kalan hatıralar başta olmak üzere, çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanmış makaleleri, yakınları ve dostlarına yazdığı mektupları ve özellikle Millî Mücadele sürecinde Türk milletini istiklâl ve hürriyet uğruna mücadele etmeye teşvik ve teşci etmek için yaptığı konuşmaları derledik. Bu külliyyatın neşredilmesiyle, onun şanına uygun bir görevi yerine getirdiğimize inanıyorum. Aziz milletimizin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin, Milli Şair’imize teveccühü, minneti, derin sevgisi ve saygısının nişanesi olarak oluşturulan bu külliyyatı hazırlayan Necmettin Türinay, Selçuk Karakılıç ve Mehmet Rüyan Soydan’a aziz milletim ve gelecek nesiller adına teşekkür ediyorum. İstiklâl Marşımızın kabulünün 100’üncü yılında Mehmet Âkif gibi iman timsali bir ruhu, ömrü boyunca hemhâl olduğu ilmi bir çalışmayla ona yakışır şekilde ancak ‘kitaplarla’ yâd edebildik. Mekânı cennet, ruhu şâd olsun.

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Mehmet Akif'in gençlik resimlerinden biri
[Mehmet Rüyan Soydan]

MEHMET AKİF'İN MEKTUPLARI

Necmettin TURİNAY

Eşref, başıma dolamak istediğin işi başarmak için her şeyden evvel nakit, vakit, vukuf lâzım. Ben refikamın senelerden beri devam eden hastalığı, memleketin de pahalılığı dolayısıyla fevkalâde müzayaka çekiyorum. Çok zamanlar Hilvan'dan Mısır'a inmek için yol parası bulmak müşkülâtına uğruyorum."

31 Ekim 1931, Mehmet Akif

Eskiden olduğu gibi şimdilerde çok mektup yazılmıyor. Çünkü uzak ve yakın akrabalar, dostlar birbirini özledikleri veya ihtiyaç duydukları anda kolayca haberleşebiliyorlar. En ufak bir mesele için telefonlara başvuruyor, değişik sistemler kullanarak karşılıklı yazışabiliyorlar. Daha ötede yüz yüze gerçekleştirebiliyoruz konuşmalarımızı. Birbirimizin ses tonunu olduğu gibi algılamak bir yana, jest ve mimiklerine kadar muhatabımızı izleyebiliyoruz. Dolayısıyla böyle bir çağda, eskiden olduğu gibi uzun uzun mektuplaşmalara ihtiyaç kalmış mıdır, kalmamış mıdır? Bunun takdiri size kalıyor. Fakat şu da bir gerçek ki, insanların birbiri ile haberleşme ihtiyacı gene de bitmiyor. Bunun sadece vasıtaları ve imkânları değişiyor, o kadar!..

Fakat eskiden böyle değildi. Gidip gelmelerin kolay kolay mümkün olmadığı, postaların ve telefonların bulunmadığı devirlerde insanlar birbirine daha çok ihtiyaç duyar, ister istemez mektuplaşmak durumunda kalırlardı. Tarihimizde, özellikle de İkinci Mahmut dönemi'nden ve Tanzimat'tan sonra, mektubun hayatımızda daha çok yer işgal etmeye başladığı görülüyor. Çünkü o tarihlerden itibaren askerlik her Türk vatandaşı için mecburi hale gelmiş, asker olan kişiler de imparatorluğun eve uzak yerlerine gitmek mecburiyetinde kalmışlardı.

Aynı şekilde İkinci Mahmut ve Tanzimat idareleri ile birlikte devlet memuriyeti uygulaması da değişmişti. Eskiden kendi ilinde ve ilçesinde istihdam edilen görevliler, aynen askerlik meselesinde olduğu gibi geniş imparatorluk coğrafyalarının orasına burasına tayin edilebiliyor ya da bildiğimiz cinsten sürgünler eksik olmayabiliyordu.

İşte on dokuzuncu yüzyılda karşılaştığımız bu tür askeri ve sivil uygulamalar insanı aile ocağından, daha geniş anlamda da doğup büyüdüğü topraklardan uzaklaştırdıkça uzaklaştırmış, buradan da tahminlerin ötesinde bir haberleşme ihtiyacı doğmuştu. Dolayısıyla kim, neye imkân bulursa meraklarını, özlemlerini yazmak ve ifade etmek ihtiyacını duyuyor, bunun için de adeta içten içe kıvranıyordu. Dahası ailesinden ve yurdundan küçücük bir haber alabilmek, büyük bir nimete dönüşüyordu. Sonra araya "kara tren"ler girse bile, bu durum gene de değişmiyordu. Nitekim bir askerlik türküsünde,

Ellerin mektubu gelmiş okunur
Benim yüreğime hançer sokulur

denmiyor muydu? Ya da mesela Faruk Nafiz'in *Han Duvarları*'nda, Maraşlı Şeyhoğlu'nun söyledikleri? Yemen'den mi, Kafkaslar'dan mı? savaş sonunda memleketine dönmek isteyen, fakat hastalığı dolayısıyla da dönemeyen, buna gücü yetmeyen Maraşlı Şeyhoğlu'nun Ulukışla'da bir hanın duvarlarına kaydettiği mektubu? Uzun yıllar doğduğu topraklardan uzakta yaşamış, hiç haber alamamış Şeyhoğlu'nun kaldığı hanın duvarlarına kaydettiği mısraları bu bakımdan ne kadar yürek yakıcıdır:

On yıl var ayrım Kınadağı'ndan
Baba ocağından yâr kucağından
Bir çiçek dermeden sevgi bağından
Huduttan hududa atılmışım ben

Millî Mücadele'den önce, fakat Birinci Dünya Savaşı'nın hemen arkasından, bozulmuş cephelerden kendi memleketine, bitmiş tükenmiş, yıkılmış olarak dönen Şeyhoğlu'nun yazdıklarında ve sayısız "türkü-mektuplar" da olduğu gibi on dokuzuncu yüzyıldan itibaren sanatçı ve edebiyatçıların da çok mektup yazdıklarına şahit oluyoruz.

Sanatçılar ve Sanatçı Mektupları

Nitekim nedir o büyük vatansever Namık Kemal'in yazdığı mektuplar? Ciltlere sığmayan hacmi ile, neredeyse büyük bir külliyat oluşturmuyor mu? Abdülhak Hamid'in yazdıkları da öyle! Namık Kemal'in Avrupa'da bulunduğu bir sırada yazdığı mektuplar bir yana, daha ileride büyük hikâyeci ve 1940'larda CHP genel sekreterliği yapacak olan Memduh Şevket Esendal'ın büyükelçiliği döneminde Tahran'dan, Afganistan'dan, Azerbaycan'dan yazdığı cilt cilt mektupları, aynı şekilde Ziya Gökalp'in Malta'da sürgünde iken yazdıkları?.. Nâzım Hikmet'in uzun sürmüş hapisane yıllarında (1938-1950) sanatçı dostlarına ve bu arada romancı Kemal Tahir'e gönderdikleri... Sonra eşine ve oğluna hapisaneden veya yurtdışından yazdıkları da göz önünde bulundurulursa, bunlar da büyük bir cilt oluşturmazlar mı? Yani Türk sanat ve düşünce adamlarının özellikle hapiste veya yurtdışında bulundukları sırada, ülke ve aile özlemini mektuplarla gidermeye çalıştıklarına şahit oluyoruz. Ayrıca aile halkından kendilerine sık sık mektup talebinde bulunmalarının altında yatan sebep de bu olmaktadır. Fakat ilgili mektuplar sırf bu alanlarla da sınırlı değil kuşkusuz. Uzakta kaldıkları ülkelere ait gelişmeleri yakından takip ve özellikle de sanat çevreleri ile diyaloglarını sürdürmek ihtiyacı bunda büyük rol oynuyordu. Dolayısıyla Namık Kemal'in, büyük düşünür Ziya Gökalp'in, Memduh Şevket Esendal'ın mektupları bu açıdan büyük bir önem arz etmektedir.

İşte onların arasına, yani çok mektup yazan sanat ve fikir adamları grubuna *İstiklâl Marşı* şairimiz Mehmet Akif'in de dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü o Türkiye'de iken uzun soluklu bir derginin yayın yönetmeni olarak vazife yapmış, ülkenin sanat ve

düşünce hayatında ön planda rol oynamış birisi idi. Bundan ayrı olarak da on-on bir yıl kendi ülkesinden ayrı yaşamak mecburiyetinde kalmıştı. Dolayısıyla iki sebep bir araya gelince, Mehmet Akif'in yazdığı veya kendisine yazılan mektupların sayıca artması beklenen bir durum olmalıdır.

Ama burada mektupları ile tanınan, kendileri de önemli olan birkaç isme daha yer vermek ihtiyacı duyuluyor. Bazı sanatçı ve düşünürler uzaktan, mesela Paris'ten çalıştıkları dergi veya gazeteye gönderdikleri mektuplarına edebi bir muhteva yüklüyor, bu yüzden de onlara *Paris Mektupları* (Ali Kemal, 1913) veya *Avrupa Mektupları* (Cenap Şahabettin, 1919) diyebiliyorlardı. Ya da dergi ve gazetelerde yayınladıkları makale, sohbet veya deneme tarzı yazılarının başına *Okuruma Mektuplar* (Nurullah Ataç, 1958), *Yakacak Mektupları* (Mahmut Yesari, 1938) gibi isimler verebiliyorlardı. Bazen de iki sanatçı veya bilim adamı kendi aralarındaki özel yazışmalarını kitaba dönüştürebiliyordu. Cahit Sıtkı'nın yazdığı mektupları, Ziya Osman Saba'nın *Ziya'ya Mektuplar* (1957) adı ile yayınlaması gibi. Nitekim değerli bilim adamı Mehmet Kaplan ile öğrencisi Orhan Okay'ın bir birbiri ile mektuplaşmaları (*Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar* 2003), *Tanpınar'ın Mektupları* (1974), Yahya Kemal Enstitüsü'nün toplayıp yayınladığı Yahya Kemal'in *Mektuplar Makaleler'i* (1977) her bakımdan önemlidir. Fakat bu arada o kadar çok mektup yazan, aynen Ziya Gökalp gibi Malta'ya sürgün edilenler arasında bulunan Süleyman Nazif'in yazdıkları ise hala daha çalışılmış ve bir araya getirilmiş değildir. Nitekim önemli romancılarımızdan Abdülhak Şinasi Hisar'ın mektuplarının durumu da bundan farklı sayılmaz. Fakat onları büyük çapta toplamış ve tasnif etmiş bulunuyoruz ki, neresinden bakarsanız bakın onlar şimdiden büyük bir yekûna ulaşmış bulunmaktadır.

Şimdi burada adını andığımız veya anmadığımız sayısız Türk sanatçısı ve düşünürü, niçin bu kadar çok mektup yazıyor? Bunun altında yatan sebep nedir diye düşünmek gerekiyor. Kaldı ki günümüzde neden fazla telefon kullandığımızla da yakından ilgili bu sorunun cevabı.

Haberleşmek, sevdiklerimizle bir arada olmak, hiç olmazsa yakınlıklarını duymak ihtiyacı öne çıkıyor burada. Özel mektupların dışında, sanatçıların okuyucularına yönelik "açık mektup"larını da böyle düşünmek mümkün gözüküyor. Sadece düşüncelerini değil, duygularını da hissettirmek okuyucularına!.. İmkânlar el verdiği nisbette yazdıklarına biraz olsun sıcaklık katmak, bunu okuyucularına hissettirmek gibi bir arayış!.. Yani sırf akıl, fikir ve mantıkla yetinmemek, alttan alta okuyucularla duygusal bir bağ kurmak arayışı değil de nedir bu?

Mehmet Akif ve Bunca Çok Mektup

Mehmet Akif'in çok mektup yazan sanatçı ve düşünce adamlarımızdan biri olduğunu söylemiştik. Fakat hakkında nefis bir monografi kaleme alan Mithat Cemal, sanki bu fikirde değilmiş gibi cümleler kuruyor. Mektup yazmaya karşı onun isteksizlik duyduğunu, öyle içinden gelerek özenli mektuplar yazmaya heves etmediğini söylüyor. Fakat işte ortada bunca mektup varken, Akif'i en iyi tanıyan Mithat Cemal'in söylediklerini nereye koyabiliriz? Yani önümüzde duran bu tezatlı tablonun iyi kötü bir izahı gerekmez mi?

Öyle sanılır ki Mithat Cemal'in kanaati, Akif'in Türkiye'de bulunduğu yıllara yani henüz Mısır'a gitmediği bir döneme ait olmalıdır. Belki de Mehmet Akif'in yönetiminde yayın yapan *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat* dergilerinin çıktığı sıralara denk düşmelidir. Çünkü Mehmet Akif ile Mithat Cemal'in ilişkisinin en yoğun olduğu, ayrıca Mithat Cemal'in Akif ve sanatı üzerine sayısız yazılar yazdığı bir dönemdir bu.

Bir de şu var ki Mehmet Akif ilgili yıllarda, sık sık uzun seyahatlere çıkardı. Mısır'a, Arap isyanlarının bastırılması için Necid'e ve Cihan Savaşı yıllarında Almanya gibi!.. Bu seyahatler icabında aylarca sürer, Mehmet Akif'in İstanbul'dan ayrılışından yakın dostları bile haberdar olmayabilirlerdi. Bu yüzden kendisini arayanların, ziyarete gelenlerin çokluğu karşısında Eşref Edip bunalır, bunun önüne geçmek maksadıyla dergide küçük bazı açıklamalar yapmak zorunda kalırdı. Dolayısıyla Mithat Cemal'in bu tür bir kana-

ate ulaşmasının altında, yakın dostundan beklediği mektupların gelmemesi mi yatmaktadır? Doğrusu bunu kestiremiyoruz. Fakat önümüzde birikmiş, her birinin Mehmet Akif tarafından yazıldığı da ortada olan bunca mektup varken ne demek gerekir? Haliyle bu mektuplara bakarak, Mehmet Akif'in az veya çok mektuplar yazdığı, onun birbirinden farklı dönemleri ile karşılaştığımızı söylemek durumunda kalıyoruz.

Bu bakımdan hem Mithat Cemal'i doğrulayacak, hem de onu boşa çıkartacak tablonun bir izahının yapılması icap etmektedir. Burada ilk göze çarpan Mehmet Akif'in ilk gençlik yıllarında, özellikle de Adana, Halep ve Şam'da vazife yaptığı tarihlerde arkadaşlarına sık sık mektuplar yazdığıdır. Şiir tarzında yazdığı, özellikle de uzun *mesnevi*'lere dönüştürdüğü dönem mektuplarında Akif hep kendinden, ruhundaki acılardan, İstanbul'da geride bıraktığı annesinin yalnızlığından, daha önemlisi de bu tür sıkıntılar dolayısıyla saçlarının dahi ağarmaya başladığından söz ediyor. Kimisi dergilerde yayınlanmış, kimisi şahsi ellerde muhafaza edilmiş mektuplardır bunlar.

Yukarıda sözünü ettiğimiz dergi yöneticiliği döneminin dışında, Mehmet Akif'in bir de Mısır dönemi bulunmaktadır ki, bu hepsinden önemli gözükmektedir. Şairin hayli de uzun süren Mısır dönemi, onda ister istemez Türkiye hasretini artırmış, evli olan kızları ve damatları ile yazışma ihtiyacı doğmuş, ayrıca geride bıraktığı sanatçı, edebiyatçı, dergi kadrosundan bazı arkadaşları ile yazışmak mecburiyeti hasıl olmuştu.

Fakat bu mektupların o kadar dağınık bir kadrosu var ki şaşırıp kalıyoruz. Daha doğrusu da bunlara sürekliliği bulunmayan mektuplar demek gerekebilir. Onlar kronolojik sıra ile takip edilirse, *İstiklâl Marşı* şairi ile kimlerin devamlı mektuplaştığı, kimlerin ara sıra yazmakla yetindiği kolayca fark edilebilir.

Büyük Şairin Mektuplarını Muhafaza Eden, Arayıp Bulan Gönüllüler Kadrosu

Ne var ki şu da bir gerçek: Bu mektupları Akif kendi yanında biriktirmiş değildir. O sadece yazıyor ve gönderiyor. Bu mektuplara değer veren ve muhafaza edenler ise onun muhatapları!.. Dolayısıyla başta ailesi, kızları ve damatları olmak üzere, bu isimlere ne kadar teşekkür etsek yeridir. Onları saklamışlar, muhafaza etmişler ki, bu dikkatleri sayesinde mektuplara ulaşabiliyoruz. Ama terekelerinden, ama emanet ettikleri kişiler vasıtası ile!.. Bu bakımdan Eşref Edip'in, Mahir İz'in, Asım Şakir'in, Fuat Şemsi İnan'ın, Prenses Emine Abbas Hanımefendi'nin mektupları her açıdan önemli geldi bize. Girit'te sürgünde yaşayan Teşkilât-ı Mahsûsa reislerinden Kuşçubaşı Eşref ile kâh Amerika'da, kâh Mısır veya Türkiye'de yaşayan Bestekâr Şerif Muhittin Targan'ın mektupları da aynı şekilde!

Ancak Akif'i seven ve ondan gelen mektupları nâdide bir hatıra gibi muhafaza edenlerin yanında, bir de onların peşine düşenler yok mudur? Rahmetli şairin eşini, dostunu tanıyan, onlarla yakınlık kuran, bu tür belgelerin kaybolmasından endişe duyan bir başka Akif sevdalısı... Eski dergileri ve terekeleri karıştıran, sahaflarla sırf bu iş için ilişki kuran, buldukları her belge karşısında yürekleri titreyenler!.. Dolayısıyla büyük şairin hatırasına bağlı bu gönüllü kadroyu, ne kadar tebrik etsek yeridir. Özellikle de *Mehmet Akif'in Mektupları'nı* (2009) yayına hazırlayan Yusuf Turan Günaydın'a, gene Akif'in kızlarına ve damatlarına gönderdiği aile mektuplarını *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları* (2010) adıyla güzel bir kitaba dönüştüren Ömer Hakan Özalp'e ne kadar teşekkür etsek azdır. Hele bu noktada değerli dostumuz ve çalışma arkadaşımız Mehmet Rüyan Soydan'ın, yıllardır bitmek bilmeyen heyecanı! Yer altındaki eski tarihi eserleri gün yüzüne çıkarmak için yıllar yıllar devam eden kazı çalışmalarında olduğu gibi onun sabırla bir mektubun, kartvizitin, pusulanın, fotoğrafın peşinde koşması!.. Rahmetli şairin karanlıkta kalmış bir yanını daha aydınlatabilmek için, bütün imkânlarını ve zamanını bu işe hasretmesi!.. Bunu hayatının en önemli meşgalesi haline getirme-

si. Aynı şekilde en ufak bir kıskançlığa da kapılmamaksızın, büyük şaire ilgi duyan hemen herkese bunları bezletmesi. Nitekim onun bu vefakârlığı ve hasbi emekleri bulunmasa idi nelerden mahrum kalırdık düşünebiliyor musunuz? İşte böyle bir Akif sevgisidir ki nice gönülleri dolduruyor, devamlı harekete geçiriyor ve motive ediyor. Dolayısıyla büyük şaire ait böyle sayısız belge ile sadece onun biyografisi zenginleşmiyor, Akif'in merkezinde yepyeni bir tarih de kuruluyor.

Mısır Dönemi Mektuplarında Neler Var?

Bu arada Akif'in Mısır'dan yazdığı mektuplarda nelerden söz ediliyor, neler öne çıkıyor? Bunlar önemli kuşkusuz. Bu mektuplarında Akif şüphesiz, mektup sahiplerinin merakları doğrultusunda cevaplar veriyor. En çok öne çıkan husus ise, Büyük Meclisin kararı ve Diyanet İşleri Riyaseti ile yapılan bir anlaşma sonucunda üzerine aldığı *meal* çalışmasının ne durumda olduğu!.. Akif, meraklılarına bu hususla ilgili geniş geniş bilgiler veriyor. Çalışmanın güçlülüğü, nasıl ilerlediği, temize çekilmesi ve ardından da *meal* çalışmasının ikmal edilmesi gibi. Mehmet Akif'in hazırlamayı üzerine aldığı *meal* ve *meal*in akıbeti konusunda Türkiye'de çok çalışma yapıldığı, ayrıca mealin büyük bir bölümünün bulunması sebebiyle, aynı bilgilerin tekrarında fayda bulunmamaktadır. Konuya ilgi duyanların, Mehmet Akif'in yazdığı mektupları kronolojik olarak takip etmeleri gene de faydadandır hâli değildir.

Ne var ki bu mektuplarda Mısır'la ilgili fazla bir bilgi verilmiyor. Mısır'ın tarihi eserleri, şahirin gezip gördüğü yerler, Mısır toplumu ve yaşayışı ile ilgili gözlemlere yeteri derecede şahit olmuyoruz. Bu söylediğimiz hem aile çevresine hem de kendi özel dostlarına yazdığı mektuplar için geçerli. Bir iki mektubunda ise Nil kenarında oturduğu vâki. Birkaç mektubunda da Mısır'a has Kur'an okuma tarzından duyduğu hazlardan söz ediyor, işte o kadar!

Onun dışında ilgili mektupları en çok işgal eden, Akif'in Mısır hayatının öyle rahat ve huzur içinde geçmediği hususudur. Bu kanaate daha ziyade kızına ve damadı binbaşı Ahmet Argon'a, ayrıca Eşref Edip'e ve Kuşçubaşı Eşref'e yazdığı mektuplar vasi-

tasıyla ulaşıyoruz. Nitekim birkaç mektubunda Eşref Edip'e, onun takip edilecek işleri için cebinde otobüs parası bile bulunmadığını söylüyor. Dahası iyice bunaldığı için olmalı, *"Gel kendi işlerini kendin takip et!"* demek mecburiyetinde kalıyor. Bu yüzden olmalı ki, ücretli dersleri dışında Kahire'ye inmemekte, bütün vakitini evinde geçirmektedir. Fakat kimselere halini arz edemediği için de, Girit'te sürgün yaşayan Eşref Kuşçubaşı'ndan borç para isteyebilmektedir. Üniversitedeki dersleri maaşlı değil ücretli, o da ancak altı ay süreli olduğu için Mısır'da, gurbette yaşayan şairin çektiği sıkıntıyı kavramak hiç de zor olmamaktadır.

Bu kanaatimizi doğrulayan bir başka husus ise aile çevresine yazdığı mektuplardır. Nitekim onların hemen çoğunda bu tür meseleler öne çıkmaktadır. İktisatlı yaşamak, (inek, koyun, tavuk) beslemek, odunu-kömürü ve yiyeceği olmak, bunun kıymetini bilmek, hayatı en asgari seviyede yaşamaya hazır olmak ve buna şükretmek lüzumu vs. Dolayısıyla Akif iki de bir bunları neden söyleyip duruyor, düşünmemiz gerekiyor. Halbuki mektup yazdığı kişi kızı ve bir binbaşı, bir süre sonra da yarbaylık rütbesine terfi edecek birisi olduğu halde!.. Onlara Akif, iki de bir *Dünya Ekonomik Buhranı*'ndan, ülkelerin içine düştüğü ekonomik darlıklardan, Mısır'da ailelerin de bu tür sıkıntılara maruz kaldıklarından söz edip duruyor ki, bu satırlarında bile kendi yaşamasından yola çıktığından şüphe bulunmamalıdır.

Burada kuşkusuz Akif'i Mısır'a davet eden, onu arkalayan Abbas Halim Paşa gibi birinin olduğunu unutuyor değiliz. Sanatı, sanatkârı seven, İttihat ve Terakki hükümetlerinde bakan, Mısır'da ve Türkiye'de geniş emlakleri bulunan Abbas Halim Paşa!.. *"Arkasında böyle biri varken, nasıl olup da Akif sağdan soldan borç para istemek mecburiyetinde kalıyor?"* şeklinde içinde bazı sorular doğması muhtemeldir.

Ancak realite de işte ortada! Akif darlık çekiyor, zora düşüyor, bunılıyor ve altında ezildiği gündelik hayatın yükü karşısında büzüldükçe büzülüyor.

Mektuplarında Gün Yüzüne Çıkan Son Akif Portresi

Biliyorsunuz, Türkiye şartlarına bakarak, şairin kendisi için Mısır bir tür inziva dönemi idi. Mısır'ın sosyal hayatından geri çekilerek ikinci bir inzivaya daha girmişti Akif. Fakat şimdiki bu son hali, tamamen kendi içine çekilmiş, bir başka Akif daha ortaya çıkıyor. Kendi çölünde hapsolmuş, dışarıda bir dünyanın varlığını dahi unutmmuş bir *İstiklâl Marşı* şairi!.. Dergiler çıkardığı yıllarda sesi kıtalar aşan, mesajı Türk ve İslâm dünyasının en uç noktalarında yankılar yapıp duran bir idealizmin işte son hali!.. Yürek burkan bu acının, bu yalnızlığın farkına varamamak ne kadar acıdır? Nitekim o büyük ruh bu uzlete daha fazla dayanamadı ve çok geçmeden o ağır hastalığa teslim oldu. Sıtma, sıtma ve ardı arkası kesilmeyen titreme nöbetleri!.. O şartlarda bile bir mektubunda ironik bir dil kullanmaktan geri kalmıyor. Aşırı derecede sıcaklığı ile meşhur Mısır'da "üşüme yarışması açılrsa şüphesiz ben birinci gelirdim" diyor. Belki 1930 sonrasında farkına varabildiğimiz bu hali ve ardından yavaş yavaş seyretmeye başlayan hastalığı zamanlarında Akif'i, büyük dostu Abbas Halim Paşa'ya durumunu arz ederken görüyoruz. Kendi yazdığı mektupları arasına özellikle yerleştirdiğimiz *İki Arîza*'sı bu bakımdan dikkatle okunmalıdır. Çokları bu metinleri birer hikâye, lâtife gibi okuyorlar. Şair ne diyor, niçin böyle bir mektup yazıyor? Dahası muhatabına neler söylüyor? Abbas Halim Paşa'nın Heybeli'deki mutantan hayatı ile kendi şartları arasındaki tezadı niçin bu kadar çıplaklaştırıyor? Bunların üzerine yeteri derecede eğilen birilerini bulursanız aşk olsun! Onun için Akif'in kendisinin yazdığı mektuplar bölümünde yer verdiğimiz *İki Arîza*'nın ve altlarına yerleştirilmiş izah bölümlerinin dikkatle okunması gerekir. Fakat biz orada mevcut realitenin sadece fotoğrafını çektik, bunun altında yatan sebebin ne olabileceğine ise girmedik. Kuşkusuz bu hususta bizim bazı bilgi ve kanaatleriniz yok değil. Var fakat, onun yerinin burası olmadığı kanaatini taşıyoruz.

Bilgi bir tarafa, Akif'in içine düştüğü darlığın nasıl telâfi edildiğini, bunun ilk kim tarafından fark edildiğini, mektupları kro-

nolojik olarak okursanız siz de anlayacaksınız. Çünkü dikkat edin, 1935 yılında Akif'in karanlık bahtına yepyeni bir ay doğuyor. O ay da, Abbas Halim Paşa'nın vefatı, (10 Ocak 1935) kızı Emine Abbas Hanım'dan (1899-1978) başkası değildir. Emine Abbas Hanım, önce büyük şairi kira derdinden kurtarıyor. Beş odası, iki salonu olan saray yavrusu bir malikaneyi Akif'e tahsis ediyor. Himmet ediyor büyük şaire, hastalığına çare bulmaya çalışıyor, Lübnan-Hatay taraflarına, doktorların tavsiyesi ve sırf şifa bulması için o gönderiyor. Hem de aile şirketlerinden ileri gelen bir müdürün Akif'e refakatini sağlayarak!..

Daha da önemlisi sırf hastalığı, yaşlılığı ve baba yadigârı oluşu dolayısıyla değil doğrudan Akif'in büyük şiirini muhatap alarak kendisine değer veriyor. Yani Akif'in hem en zayıf hem de en haşmetli damarını muhatap alıyor. Böyle yüksek bir değerın sanatına itibar ettiği hazını yaşıyor Akif'e! İşte bu büyük ve asil kadın, şair karşısına tevazu elbiselerini giyinerek çıkıyor. Ona Türkiye'den, ziyaretine gittiği Edirne'den özel mektuplar gönderiyor. Edirne dönemlerine, gençlik yıllarının hatıralarına avdet ettiriyor. Siz sayın ki ölü şairi yeniden diriltiyor.

Şair de, yüksek sanatının farkına varan bu kadın karşısında sanki son serenatlarına hazırlanıyor, o kadar yüksek bir dil ile konuşuyor. Mihnetini ve minnetini ifade eden, fakat asla zillate tenezzül etmeyen vakarlı bir dil icat ediyor kendisine. Büyük Akif yeniden doğar gibi bir şey oluyor.

Ne var ki bu yorumlarımızı, Emine Abbas Hanım'dan Mit-hat Cemal'e intikal etmiş bazı mektup parçalarına dayanarak yapıyoruz. Öyle tahmin edilir ki, Akif'in o asil kadına yazdığı mektuplar bayağı uzun olmalıdır. Kendini ve sanatını, en derûni hatıralarını açmaktan geri durmadığı mektuplar!.. Fakat Mit-hat Cemal'e teslim edilmiş o mektupların, orasından burasından makaslandığını, *Mehmet Akif* (1939) adlı eserine de ancak biyografiyi besleyecek kısımları ile dahil edildiklerini görmek, doğrusu insana giran geliyor.

O asil kadının Akif'e olan yüksek şefkati bir yana, bu mektupların asıl özelliği, şairin kendi sanatı üzerine konuşma ihtiyacını duymasındır. Unutmayalım ki şair Mısır yılları boyunca, belki Şerif Muhittin hariç, ilk defa böyle birisi ile karşılaşılıyor. Nitekim şairin çoğu mektubunda, bu mektuplarında olduğu gibi kendini açmadığı görülmektedir. İşte büyük şairin asıl büyük yalnızlığı burada ortaya çıkıyor. Sanatını konuşacağı ciddi, seviyeli muhataplar bulamamak!..

Dolayısıyla şairi gerçekten seven ve onun yüksek sanatının farkında olan iki kişiyi daha burada anmak gerekiyor. Onlardan biri Mahir İz, diğeri ise Asım Şakir'den başkası değildir. Her ikisinin yirmişer civarında Akif mektubunu muhafaza etmeleri, kutsal bir emanet gibi üzerinde titremeleri bunu ortaya koymuyor mu? Daha önemlisi de her mektubunda olmasa bile, Akif bu iki genç ile şiiri konuşuyor, sanatından söz ediyor. Fakat unutmamak gerekir ki onlar da o kadar genç ve müeddep konuşuyorlar üstatları ile! Mehmet Akif şiirinin asıl girift yanlarına henüz daha ermiş değiller. Fakat olsun, Akif'in gene de en çok onlara açabildiği anlaşıyor kendini!

Kimler Yok Bu Mektuplarda?

Peki onların dışında kimler var bu mektuplarda? En başta Ahmet Naim yok, Ferit Kam yok!.. Akif'i o kadar sevdiğini bildiğimiz Mithat Cemal yok!.. Damadı Ömer Rıza Doğrul, o kendisine *Süleymaniye* Kürsüsünde'yi ithaf ettiği Fatih Gökmen, Aksekili Ahmet Hamdi, Hasan Basri Çantay, yazı hayatına kendisinin kazandırdığı Şemsettin Günaltay, hiçbiri yok!.. Bunlardan bazılarını Akif gerek Mahir İz, gerek Asım Şakir vasıtasıyla defalarca selam gönderdiği halde! Gene de bir geri dönüş söz konusu değil. Çünkü onlar burda inzivada, Akif Mısır'da inzivada!.. Ama bir fark var gene de aralarında. Akif konuşmak, yazmak istiyor dostlarına. Fakat onlarda maalesef böyle bir ihtiyaca şahit olunmuyor. Kuşkusuz Mithat Cemal'in bir cümlesi daha hatıra geliyor:

“Gün oldu ki onu sevmek bir cesaretti. Dostları bile onu gizli sevdiler.” *Mehmet Akif*, s. 161

Anladık, bunların hepsi kabul!.. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen, Asım Şakir ile Mahir İz'in Akif'le mektuplaşmaya devam etmelerini nereye koyacağız? Dolayısıyla hem Mahir İz hocayı, hem de Asım Şakir'i Akif'e olan bağlılıkları ve medeni cesaretleri noktasında takdir etmemek mümkün olmuyor. Diğer bir husus ise yukarıda isimlerini zikrettiğimiz veya zikretmediğimiz zevâtın, Akif'le yazışmış olmaları ihtimalidir. Çünkü onlardan bize intikal etmiş herhangi bir Akif mektubunun bulunmaması, onların yazışmadıkları anlamına da gelmeyebilir. O bakımdan küçük bile olsa, böyle bir ihtimalle kapı aralamak, gene faydadana hali değildir. Fakat Mısır gurbetinde yaşayan Akif'in mektupları kronolojik olarak okunduğunda, böyle ihtimal maalesef kuvvetli gözükmemektedir. Nitekim ilgili zevâta Akif'in yazdığı ya da onlardan birinden mektup aldığına dair herhangi bir atıfı ile karşılaşmıyoruz.

Kuşkusuz bu çekincelerin altında, bir de Mithat Cemal'in yazdıkları yatmaktadır. Akif'e yakın olmak, yakınlığını şurada burada ifadeye kalkışmak bayağı zorlaşmıştı. Ama bu zorluğa rağmen de, şairle onunla ilişkisini yazılı olarak sürdürenler az değildi. Evet o günkü Türkiye'nin şartları böyle bir manzara arz ediyordu. Fakat bu durumu mübalâğa ederek, bazı gerçeklerin de üzerinin örtülmemesi icap eder diye düşünüyoruz.

Bu bakımdan Mehmet Akif'in uğradığı mağduriyeti, 150'likler seviyesine de çıkarmamak icap eder. “Akif ülkeyi terk etti, mevcut uygulamayı onaylamadı” diye, hakkında ileri geri ne tür yazılar yazılırsa yazılsın, o 150'likler gibi vatandaşlıktan çıkarılmış birisi değildi. Nitekim hakkında düzenlenmiş 13 Temmuz 1936 tarihli bir emniyet belgesinden öğrendiğimize göre, yurtdışına çıkarken kullandığı pasaportun süresi bitmiş, normal yollar takip edilerek ve kendi başvurusu ile pasaportu yenilenmiş, yani süresi uzatılmıştır. Dolayısıyla Akif'e ilgili pasaporta istinaden Türkiye'ye dönüş vizesi verildiği anlaşılmaktadır.

İkincisi de, Akif'in kendi kızlarına ve damatlarına yazdığı mektuplardan öğrendiğimize göre, eşi İsmet Hanım normal prosedürleri uygulayarak İstanbul'dan Kahire'ye, Kahire'den İstanbul'a tekrar tekrar gidip gelebilmektedir. Nitekim o çileli ve hasta kadın Mısır'da kalıyor, çocuklarını ve torunlarını özlüyor. İstanbul'a gidiyor, akıllı fikri kocasında kalıyor. İşte ilgili mektuplara bakarak, İsmet Hanım'ın İstanbul ile Kahire arasındaki gidip gelmelerinde, herhangi bir güçlükle karşılaşmadığı sonucuna ulaşmak zor olmamaktadır. Kaldı ki bu gidip gelmeler tek sefere mahsus da değildir.

Diğer bir husus da Akif Mısır'a gitti veya yurdunu terk etti diye, geride bıraktığı aile yakınlarının herhangi bir güçlük, sıkıntı ile karşılaşmalarıdır. Nitekim damatlarından biri ve kızı Suat'ın kocası olan Ahmet Argon bir subaydır. Mektupların yazıldığı tarihlerde onu binbaşı olarak görmektedir ki, normal yollardan terfi ederek yarbaylık rütbesine de yükselecektir. Daha önemlisi de Akiflerin kızı Suat, kocası Ahmet Bey ve 1926'da doğan kızları Ferda aile olarak, Mısır'da büyüklerini ziyaret edebilmektedirler. Hem de farklı farklı tarihlerde, bir kaç defa!.. Ayrıca Feride ve Muhittin Akçor ailesi de!.. Bu arada damat Muhittin Akçor'un Türkiye'de önemli bazı görevlerde bulunduğunu da kaydedelim.

Fakat bunlar bir tarafa!..

Akif Mısır'a gittikten sonra, hakkında kuşkusuz ileri geri yazanlar bulundu. Bu yazmalardan hareket edilerek Mehmet Akif, dönemin *Türkçe* ve *Edebiyat* ders müfredatlarından çıkarılmış değildir. Yani Mehmet Akif, ortaokul ve lise ders kitaplarında yer alıyor, gene de okunuyordu. Bu bakımdan dönemin *Türkçe* ve *Edebiyat* ders kitaplarını gözden geçirilmesi faydadan hali değildir. Ayrıca elinizin altındaki serinin devam eden ciltlerinde, bu hususlarla ilgili sayısız malzeme ile karşılaşacağınızı şimdiden haber verebilirim.

Peki, Hani Akif'e Gönderilmiş Mektuplar? Ya da Akif'in Zekâ ve Hafıza Tarafı

Bu çalışmada Mehmet Akif'in gençlik döneminde ve Mısır yıllarında kaleme aldığı mektupları büyük bir yer tutarken, onu takip eden iki ayı bölümün daha bulunduğu görülecektir. Onlar da ikinci

Bölüm/ *Dünyanın Dört Bucağından* ve Üçüncü Bölüm *Mehmet Akif hakkında üçüncü şahısların birbirleri ile mektuplaşmaları* oluşturmaktadır. Bu iki bölümün aynen birinci bölüm gibi dikkatle takip edileceği umulmaktadır.

Şimdiye kadar yapılan mektup yayınlarında, araştırmacıların dikkatinin Mehmet Akif'in yazdığı mektuplar üzerine yoğunlaştığı bilinen bir husustur. Bu dikkat ne kadar yerinde olursa olsun, aynı çevrelerin Mehmet Akif'e gönderilen mektuplar üzerine ise yeteri derecede yoğunlaşmadığı görülmektedir. Öyle de gençlik döneminde ve Mısır yıllarında bu kadar çok mektup yazan Mehmet Akif'e gönderilmiş mektuplar nerededir? İşte bu husus üzerine yeteri derecede düşünülmeyişi ve lâzım gelen izahların yapılmadığı görülmektedir.

Nitekim yüzlerce Akif mektubu ortada dururken, bu mektupların yazılmasına sebep teşkil eden metinler nerededir? Önceki bölümü okuduğunuz için, oradan hareketle aynı soruyu sürdürelim: Ailesinin, Mahir İz'in, Eşref Edip'in ya da Kuşçubaşı Eşref'in veya Emine Abbas Hanım'ın Akif'e yazdığı mektuplarla neden hiç karşılaşmıyoruz? İşte elinizin altındaki mektup çalışmasının en büyük noksanı da burada bulunmaktadır.

Öyle sanıyoruz ki işin bu tarafı doğrudan Mehmet Akif'in kendisi ile ilgili. O bir Eşref Edip, bir Asım Şakir, damadı ve kızları gibi kendisine gönderilen mektupları muhafaza etmiyor veya etmediği anlaşıyor. Kuşkusuz bu tespitimiz çokları için geçerlilik arz etmeyebilir. Belki bu hususu aydınlatmak yolunda daha farklı görüşleri olanlar da bulunabilecektir. Bu bakımdan Akif'e ait mektup metinleri yayınlayanların bu problemi mesele edinerek yeni bir şeyler söylemelerini arzu ederiz. Fakat bu metinler üzerinde yeteri derecede düşünülmeyişi de ortadadır.

Diğer bir husus olarak Mehmet Akif'in kendisine gönderilmiş mektupları muhafaza etmemesini, yaygın bir kolaycılığa başvurarak devir şartları ile, dönemin baskı ve şiddeti ile, daha ötede Mehmet Akif'in ihtiyatlılık duygusu ile izaha kalkışanlar da bulunabilecektir. Nitekim en kolay ve en kestirme izah yolu bu olmalıdır. Kaldı ki hemen her meseleyi böyle bir usul ile izah kolaycılığı, yaygın bir zihin tembelliğine de varıp dayanmış görünmektedir. İşte bu yüzden meseleyi enine boyuna

düşünmek ve Mehmet Akif'in kişiliği ve hayatının bütünü şâmil bir izaha dönüştürmek gerekmektedir.

Bunun için de büyük şairin sırf Mısır dönemi mektuplarını değil, 1908'den itibaren yönetimini üstlendiği dergiler döneminde kendisine gönderilmiş mektupları da muhafaza etmediğini hatırlamak icap eder. Düşünün ki *Sıratı Mustakim* ve *Sebilürreşat* gibi küresel niteliğe haiz iki dergiyi yöneten, bunca şiir, makale, tercüme neşir eden; ayrıca şiir ve makalelerini dergide yayınlamak isteyen yüzlerce kişinin mektupları hani nerededir? Ömrü boyunca fikirleri, sanatı ve yol göstericiliği ile hep ön planda olan Akif gibi bir şahsa yüzlerce, binlerce mektup gönderilmiş olması icap etmez mi? Özellikle de Ankara'da milletvekiliği döneminde!..

İşte bu mektupların hiç birisi bugün elimizde bulunmuyor. Ayrıca Mısır döneminde kendisine gönderilmiş mektuplarda olduğu gibi! Bu tespitlerimizi yaparken amacımız, sizin de bu yolda düşünmenizi sağlamak olamaz kuşkusuz. Fakat problemi topyekün kavramaya olan ihtiyacımız da yok değildir.

Neticeye gelecek olursak, bu mesele bize göre Akif'in kendi şahsiyeti ve zihin yapısıyla doğrudan ilgilidir. İlki de onun yüksek zekâsı ve tahminlerin ötesine varan hafıza kabiliyeti olmaktadır. Bir konuşmayı yani sohbeti, okuduğu bir şiiri veya kitabı, ya da meşk ettiği bir musiki parçasını unutmak denen bir zafiyet Akif de bulunmuyor. Onun bu tarafı ile ilgili Eşref Edip ve Mithat Cemal'in *Mehmet Akif*lerinde olsun, büyük dostu Hasan Basri Çantay'ın yayına hazırladığımız *Akifname*'sinde olsun, sayısız şahadetler bulunduğu ortada malûmdur. Kaldı ki bu hususta bu kadar çok malzeme bulunmaktadır ki şaşar kalırsınız. Tabii ki Akif okumasını sırf kuru biyografiye indirgeyenlerin, o büyük dehayı kavramaya ve eserini tahlile ne zamanları, ne de imkânları bulunmuyor.

İsterseniz bir de şunu düşünelim! Akif'i yakından tanıyan, onunla beraber olmuş, çalışmış, kendisinden hatıralar nakledenlerin metinlerini muhakkak ki okumuşsunuzdur. "Mehmet Akif'in şöyle bir kütüphanesi vardı, şu kadar kitabın sahibi idi" cinsinden kaç cümle hatırlıyor musunuz? Dolayısıyla yanılma payını da saklı

tutarak diyeceğim ki, Akif'in öyle göz dolduran bir kütüphanesi bulunmuyordu diyeceğimiz geliyor.

Netice olarak varmak istediğimiz sonuç şudur: Mehmet Akif bir metni bir defa okur ve bu iş onun için artık bitmiştir. Bir mik-natis gibi bir fotoğraf makinesi veya kamera gibi her ne varsa hafızasında! İşte böyle bir kabiliyete "hani sendeki mektuplar, onları neden muhafız etmedin?" diye sorulabilir mi? Dolayısıyla daha okuduğu anda fotoğraf olarak hafızasına kaydedilmiş metinlerin muhafazası gibi bir mesele için Akif düşünölemeyecek bir husustur.

Yapılan bu izah ve yorumların ışığında, Akif'ten bize beklenildiği derecede mektup intikal etmemesinin sebebi yeteri derecede aydınlığa kavuşmuştur sanırız. Çalışmanın ikinci bölümüne aldığımız mektupların sayı azlığı da zaten bunu ortaya koymaktadır.

Hal böyle olmakla birlikte biz bu bölüme, Akif'e gönderilmiş olanlar dışında, *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat*'a hitaben yazılmış çeşitli mektupları da dahil etmeye karar verdik. Kuşkusuz ilgili mektupların Mehmet Akif'e taalluk eden yanları bunda etkili oldu. Dolayısıyla bu bölümde doğrudan Mehmet Akif'e hitaben yazılmasalar bile Balkanlardan, Kazan'dan, Türkistan'dan Kafkaslardan çeşitli İslâm ölkelerinden, Japonya veya Hindistan'dan gönderilmiş mektup örnekleri ile de karşılaşacaksınız. Bu tür mektuplara iki sebeple yer vermek lüzumunu duyduk.

Sıratı Müstakim'e ve Sebilürreşat'a Gönderilen Mektupların Tarihi Arka Planı

Bunlardan birincisi, Mehmet Akif'in yönetiminde yayın yapan her iki derginin Türk ve İslâm dünyasına yaklaşımını ortaya koymak için!.. Bu dergilerin yayınlandıkları dönem boyunca, nasıl geniş bir açılım sergilediğinin daha iyi farkına varılabilmesi için! Burada şunu ifade etmek gerekir ki ilgili dergilerin açılım genişliği, ileride kurulacak Türk Ocağı'ndan da, Ocak'ın çıkardığı *Türk Yurdu* dergisinden de öncelik arz etmektedir. Daha ileri giderek şunu bile söylemek mümkündür: Türk Ocağı ve *Türk Yurdu* der-

gisi, *Sıratı Müstakim*'in oluşturduğu yeni bir zeminde vücut bulmuşlardır. Bu bakımdan *Sıratı Müstakim* ile *Sebilürreşat*'ın İslâm ve Türk aleminin bütününe şâmil, kucaklayıcı tarafının iyi anlaşılması gerekmektedir.

Nitekim Akif'in yönetimindeki yayınlar bu yönüyle tamamen *küresel* bir nitelik arz etmektedir. Ayrıca bu yayınlarda İngiliz sömürgesi durumundaki İslâm ülkelerine gösterilen hassasiyet her açıdan önemlidir. Buna karşılık aynı tutum o günkü Rusya'nın işgali altında ve sömürge durumunda bulunan Türklere de gösterilmekte, dergi neredeyse bu âlemin sözcülüğü rolünü üstlenmektedir. Bu amacını gerçekleştirmek için de dergi Asyalı Türk aydınlarının makalelerini yayınlamakta, ayrıca o coğrafyalardan gönderilmiş sayısız mektuplara yer vermektedir.

Dolayısıyla çift kollu bir kartal gibi bir yandan İslam dünyasını, öbür yandan Türklük âlemini kucaklamak isteyen bu yayın politikasının nasıl oluştuğu, kimin veya kimlerin bunda etkili olduğu, nasıl bir mesafe alındığı üzerinde yeterince çalışma yapılmadığı da bilinmektedir.

Fakat özellikle *Sıratı Müstakim* ilk çıktığı tarihten itibaren iyi tetkik edilir ve yayının kademe kademe kendini nasıl bulduğu, rayına oturduğu iyi incelenirse, Mehmet Akif'in bundaki rolü de ancak o zaman fark edilebilir.

Bu hususta fikir sahibi olabilmek için, daha işin başında, Eşref Edip ile Ebulûla Mardin'in nasıl bir dergi düşündüklerini bilmek, bilâhère de Mehmet Akif'in adı konmamış bir "başmuharrir" olarak dergiye neler kattığının kavranması icap eder. Nitekim 1908'de kurulan *Türk Derneği* ile ilişkiler nasıl kurulmuş, kimin vasıtasıyla kurulmuş, bunda etkili olanlar kimlerdir gibi!.. Kendisi Ferganalı Türk olmakla beraber, dergi çıkaracakları sırada Eşref Edip'te bu tür düşünceler mevcut değildi. Nitekim *Sıratı Müstakim*'de bu tür bir açılım denemesine, derginin ilk çıktığı tarihten beş ay sonra ancak şahit olabilmekdeyiz. Sonradan da bu açılım denemesi çorap söküğü gibi devam edip gidiyor.

İşte *Sıratı Müstakim*'in bu yanı, doğrudan Mehmet Akif'ten kuvvet almaktadır. Bunları daha sağlam bir temele oturtmak için Akif'in Balkanlı yanı sıra, annesi dolayısıyla Türkistanlı bir yanının da bulunduğunu, şairin bu yanının asla örtülmemesi gerektiğini söylemek durumundayız. Fakat ilgili yayını açıklamak için bunlar bile kâfi gelmeyebilir. Bunun için Mehmet Akif'in Ahmet Mithat Efendi ile ilişkisine girmek gerekir ki, o da meseleyi uzatmaktan başka bir işe yaramaz.

Onun için, Mehmet Akif'in Ahmet Mithat Efendi'ye doğru açılan yanına fazlaca girmeksizin, bu ikilinin Darülfünun'da birlikte hocalık yaptıklarına ve Mithat Efendi'nin önemli bazı eserlerinin *Sıratı Müstakim* dergisi tarafından yayınlandığına işaret etmekle yetinelim. Fakat daha enteresan olanı ise *Sıratı Müstakim*'in ilk çıkışı sırasında, Ahmet Mithat Efendi'nin kaleme aldığı bir yazı olmaktadır. Buradan çıkarılabilecek sonuç, derginin yayınından, Mithat Efendi'nin daha önceden haberdar olması ihtimalidir. Eğer böyle bir durum söz konusu ise bu meseleyi Ahmet Mithat Efendi ile kim konuşmuş veya istişare etmiş, tecrübe ve tavsiyelerini kim almıştır. İşte bu noktada Mehmet Akif'in ileri görüşlülüğü bir kere daha karşımıza çıkıyor.

Nitekim *Sıratı Müstakim* dergisinin koleksiyonları tetkik edilirken sözünü ettiğimiz açılım denemesinin ilk örneğinin, Ahmet Mithat Efendi'nin Fevziye Kiraatanesinde verdiği *Türklüğe Dair* konferansı ile başlatıldığı görülecektir. Başta Mehmet Akif olmak üzere, *Sıratı Müstakim* yazı ailesinin beraberce izlediği Mithat Efendi'nin konferansına nasıl bir önem verildiği şuradan bellidir: Mehmet Âkif'in vazifelendirmesi ile Eşref Edip ilgili konferansı olduğu gibi not etmiş, metne dönüştürmüş, ardından dergi iki sayı halinde Mithat Efendi'nin konferansının yayınına gerçekleştirmiştir. İşte Mithat Efendi'nin konferansı ve bunun *Sıratı Müstakim*'deki yayının ardından önemli bazı gelişmelere şahit oluyoruz. Bunların ilki de, İstanbul'da *Türk Derneği* adıyla yeni bilimsel bir kuruluşa vücut verilmesidir. Dahası ilgili bilimsel kuruluş ile *Sıratı Müstakim*'in yakınlığı o kadar fazladır ki, onlar dergiyi kendi fikir-

lerinin *naşir-i efkar* addetmekte ve *Sıratı Müstakim* yönetimi de bundan rahatsızlık duymadığı gibi zevkle kabul etmektedir.

Diğer bir gelişme ise, bundan sonraki sayılarında *Sıratı Müstakim*'in bu tür konferanslara daha bir ilgi göstermesidir. Akçuraoglu Yusuf Bey'in "*Rusya'da Sâkin Türklerin Hayat-ı Medeniye, Fikriye ve Seviyelerine Dair*" (c. 2, nr. 40), Mehmet Akif'in hakkındaki "*Babamız*" ifadesini kullandığı Gaspıralı İsmail'in "*Tedrisat-ı Umumiye Hakkında*" (c. 2, nr. 48) konferansları bu arada zikredilebilir. Daha sonra bunlara Halim Sabit'in, Ispartalı Hakkı'nın, zaman zaman Londra Darülfünundan İstanbul'a teşrif eden ve orada *Sıratı Müstakim*'in temsilciliğini yapan Halil Halit Bey'in konferansları eklenecektir ki hepsi birbirinden değerlidir.

Burada dikkat edilmişse Abdürreşit İbrahim'in adını zikretmedik. Çünkü ilk çıktığı sıralarda Akif'in, Abdürreşit İbrahim'le herhangi bir ilişkisi bulunmamakta idi. Belki de Abdürreşit İbrahim daha henüz İstanbul'a bile gelmemişti. Sonra o da İstanbul'a gelecek, Abdürreşit İbrahim de konferanslar verecek, Mehmet Akif ona seyahatlerini ve hatıralarını yazdıracak, bunları iki cilt halinde kitap olarak neşredilecektir.

Bu izahları niçin bu kadar geniş tuttuğumuz kuşkusuz düşünülebilir. Zira bu mesele derginin ilk çıktığı sıralarda, planlanmış gibi gözükmemektedir. Başlangıçta dini, İslami, felsefi, edebi bir dergi olarak düşünülen *Sıratı Müstakim*, 1908 yılının sonlarına doğru asıl çizgisini muhafaza ederken, böyle bir evrilmeye maruz kalıyor ve dışa doğru açılan az çok politik bir renge de bürünüyor. *Sıratı Müstakim* için burada önemli olan, sonucu kestirilemeyen yepyeni bir açılım gerçekleştirmeye başlamasıdır. *Sıratı Müstakim*'in kazandığı bu yeni yayın politikası, bir adım sonrasında Mısır'a ve İslâm dünyasına doğru, ardından da Balkan Savaşları ile birlikte Balkanlara doğru açıldıkça açıldı. Dolayısıyla bu izahların ışığında *Sıratı Müstakim*'in asıl kimliğinin, zaman içinde ve kademe kademe teşekkül etti sonucuna ulaşabilmekdeyiz.

Bu ilgi ve açılım politikaları doğrultusunda da dergiye sayısız mektuplar gelmeye başladı. Kazan'dan, Sibiry'a'dan, Türkistan'dan,

İngiliz sömürgesi altında yaşayan Hint müslümanlarından, bugün olduğu gibi o gün de Çin'in baskısı altında acı çeken Doğu Türkistanlı Uygurlardan ardi arkası kesimeyen mektuplar yağdı. Fakat Balkanlardan gelen mektupların daha ziyade Balkan Savaşları ve Arnavut isyanından sonra artış gösterdiği söylenebilir. Ne var ki Birinci Dünya Savaşı yıllarında *Sebilürreşat*'ın açılım politikası tahminlerin ötesinde etkili oldu. Bu yıllarda başta Mısır, Kuzey Afrika, Irak ve İran'ın Şia camiası da *Sebilürreşat*'ı ciddi şekilde takip eder hale geldi. Hem derginin adı, hem Mehmet Akif'in şanı ve şöhreti, bütün İslâm ve Türk dünyasında tanınır oldu. Özellikle şiirleri, yazdığı isimli isimsiz makaleleri bunda çok etkili idi. Dolayısıyla Akif'in ulaştığı şöhret ve derginin uyandırdığı küresel tesirler, doğrudan mektuplara yansır hale geldi. İşte derginin bu yanına da işaret edebilmek için, *Sıratı Müstakime* ve *Sebilürreşat*'a gönderilmiş mektuplardan bazılarına yer vermek ihtiyacı buradan ileri geldi. Kuşkusuz bunların hepsi yurtdışından gelmiş değildir. Onların arasında, o günkü Osmanlı coğrafyasından gönderilmiş olanlar bulunduğu gibi doğrudan Mehmet Akif'e yazılmış olanlar da eksik değildi. Dolayısıyla mektupların kapsama alanına bakarak ilgili bölüme, "Dünyanın Dört Bucağından" başlığının uygun düşeceği sonucuna vardık. Fakat ilgili dönemler boyunca, Akif'e daha çok mektup gönderilmiş olabileceğini düşünmekten de kendimizi alamıyoruz. İşte dergide o mektuplardan kiminin başına sunuşlar, kiminin sonuna da *Sıratı Müstakim* veya *Sebilürreşat* imzasıyla cevaplar yazıldığı görülür. Bunları derginin görüşü veya tavsiyeleri olarak değerlendirmek mümkün olabilmektedir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümü ise daha farklı bir yanını teşkil ediyor. Mehmet Akif'in yakın veya uzak arkadaşları kendi aralarında yazışıyorlar, tartışıyorlar. Akif'in vefatından önce veya vefatından sonra!.. Onun hakkında kim ne düşünüyor, yokluğu karşısında neler hissediyor gibi. Ama bu metinlerin de Akif'e dair birer mektup olarak kaleme alındıklarını asla unutmamak kaydıyla. Bu bölümde düşünür Yusuf Akçura'nın Halim Sabit'e gönderdiği mektup gibi *Tutunamayanlar* yazarı Oğuz Atay'ın sinemacı Halit Refiğ'e yazdıkları da ayrı bir önem arz etmektedir. Bu metinlerin hepsinin ayrı ayrı birer değer ifade ettiğini söylemeye gerek var mıdır bilmiyoruz.

BÜYÜK MECLİS'LE MEHMET AKİF'İN YENİDEN BULUŞMASI VE LÜZUMLU BİR TEŞEKKÜR

Mehmet Akif'in mektupları, kendisine yazılan mektuplar ile Akif üzerine dostlarının ve üçüncü şahısların kendi aralarında mektuplaşmaları ve yazışmaları üzerine kurulu olan bu çalışmanın ve diğer bazı çalışmalarımızın önemli bir şansından da burada söz etmemiz gerekiyor. O da Büyük Meclisimizin değerli Başkanı, Sayın Prof. Dr. Mustafa Şentop'un bu çalışmalardan haberdar olarak sahip çıkması ve himayeleri altına alarak yayımlanmasına imkân sağlamalarıdır.

"2021 İstiklal Marşı Yılı"na tesadüf eden bu yüksek alaka, kuşkusuz bizim değil, *İstiklâl Marşı* şairimiz büyük Akif'in bir hakkı ve nasibi olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla Sayın Şentop'un büyük şaire olan yüksek vefası sayesinde aradan geçen bir asırlık bir dönemin ardından Büyük Meclisimiz ile Büyük Şair'imiz yeniden buluşuyorlar demektir.

Bu sebeple ilgili çalışmamızın **"2021 İstiklal Marşı Yılı"**nda Türkiye Büyük Millet Meclisi himayelerinde yayımlanmasına vesile olan ve eseri büyük bir samimiyetle sahiplenerek Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şentop'a, eserin titizlikle yayımlanması yolunda her türlü gayreti gösteren TBMM Başkan Danışmanı Sayın Nasuhi Güngör'e, yine aynı şekilde eserin güzel bir şekilde okuyucuyla buluşması için çalışan Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı Sayın Nurcan Atlas'a, mektupların zengin bir albümle desteklenmesi ile her türlü mektup ve belge temininde arşivini cömertçe açan çalışma arkadaşım Mehmet Rüyan Soydan'a, iyi bir arşiv uzmanı ve değerli bir edebiyatçı olan diğer çalışma arkadaşım Selçuk Karakılıç'a, ilgi alanda çalışmalarını aralıksız sürdüren bilim ve sanat erbabı arkadaşlarımıza, edebiyat araştırmacılarımıza ve bu çalışmanın yayına hazırlanmasında emeği geçen TBMM çalışanlarına hassaten teşekkür ederim.

Necmettin TURİNAY

Mehmet Akif

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

MEHMET AKİF’İN MEKTUPLARI YAYINA NASIL ve NEDEN HAZIRLANDI?

Selçuk KARAKILIÇ

Yüzü bulsan, yine “hâlâ mı bu mektup, hâlâ!”

Asım, Mehmet Akif

YAKIN DÖNEM KÜLTÜR, edebiyat ve siyaset tarihimizin önemli şahsiyetlerinden biri olan Mehmet Akif Ersoy, fırtınalı bir hayatın gerçek kahramanıydı. Hiç şüphe yoktur ki, şairin 63 yıllık macerası sayısız romana konu teşkil edebilecek nitelikteydi ve büyük şairin hikâyesini ilk kez *romanlaştıran* Mehmet Emin Erişirgil’dir. *Bir İslâmcı Şairin Romanı*’nı, neden yazdığını soran çevrelere verdiği cevap, aslında *Safahat* şairinin asıl fark edilmesi ve öne çıkarılması gereken yönüne işarettir. “Nereden hatırıza geldi bu softa?” gibi kışkırtıcı ama yaygın kanaatin yol açtığı problematik düşünce, Akif gibi büyük bir sanatkâra yapılabilecek haksızlık, daha da ötesi talihsizliktir.

Erişirgil’e göre, büyük şairi yazmak demek, 1908-1918 yılları arasındaki fikir cereyanlarını bir yönden anlamak ve anlatmak olacaktı. Üstelik birbirine hiç benzemeyen Tefik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Akif, Prens Sabahattin iyi bilinmedikçe o devrin fikir tarihi yazılamaz, hatta Meşrutiyet fikir tarihi bilinmedikçe de çok zaman Cumhuriyet’in umumi fikir kaynaklarını ve sebeplerini göstermek de mümkün olamazdı.

Akif’in sıra dışı şahsiyetini fark edenlerden biri de Türk basınının efsanevî ismi Hüseyin Cahit Yalçın’dan başkası değildi. Hayat ve sanat telakkilerinin birbirine zıt olmasına rağmen *Safahat* şairi için Hüseyin Cahit’in şu cümleleri dikkat çekicidir: “Mehmet Akif’in hayatı eserlerinden de büyük bir şiiirdir”.

Hayatı, sanatı, düşüncesi, felsefesi ve dramıyla gerçek bir kahraman olan büyük şairin şahsî tarihine küçük, fakat anlamlı bir katkı yapabilmek için onun dönem dönem değişen duygularını, gelişen fikirlerini, sanat ve hayat arasındaki trajedisini, benzersiz karakterinin tipolojisini, millî sanatkârlığını, dost ve

sanat çevreleriyle ilişkisinin boyutlarını ve döneminin şartlarını izah eden *Mehmet Akif'in Mektupları* adıyla elinizdeki edisyonu hazırlamış bulunuyoruz.

Çalışmamız hakkında bazı izahları yaparken fark ettim ki, bugün 5 Şubat 2021'dir. Nitekim tam yüz yıl önce Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, *İstiklâl Marşı*'nı yazması için Mehmet Akif'e, 5 Şubat 1921 tarihli bir mektup gönderecek, Akif de bu davete *İstiklâl Marşı*'nı yazarak cevap verecekti. Tarihî günlerden geçerken, Akif araştırmalarına bir katkı sağlayabilirsek, Mehmet Akif'i ve dönemini aydınlayabilirsek kendimizi mutlu addedeceğimizi söyleyebilirim.

Üç bölümden oluşan *Mehmet Akif'in Mektupları*'nda alışlagelen mektup yayıncılığının dışında bir metot takip edilerek Akif'i ve dönemini izaha çalıştığımızı öncelikle belirtmemiz gerekiyor. "Mehmet Akif'in Mektuplar" adını taşıyan birinci bölüm, büyük şairin bizzat kendisinin yazdığı mektuplardan oluşuyor. Bu bölümdeki mektuplarda, dönemin politik, ekonomik ve kültürel şartlarının yol açtığı dram, yıllar içinde değişen ruh hali, kaçındığı tutum ve yaklaşımlar, aile ve dost çevresinden beklentileri, Türkiye'deki kültür muhitlerinde gelişen olayların takibi ve kendisine tesirleri, Mısır'daki yaşayışı, Türkiye hasretinin derin izleri ve hastalığı gibi şahsî problemlerinin öne çıktığı görülüyor. Dolayısıyla bu bölüm, Akif'in şahsî tarihine katkı sağlayacak önemli bir belge romandır diyebiliriz.

Birinci bölümde kuşkusuz bazı *manzum mektuplar* dikkatinizi çekecektir. Mehmet Akif'in, ilk gençlik yıllarında çeşitli dostlarına gönderdiği bu manzum mektupları, birinci bölümde değerlendirmeyi uygun bulduk. Üstelik kronolojik sıra takip edildikçe Akif, zaman zaman manzum mektuplar yazarak meramını anlattığı görülecektir. Birinci bölümdeki diğer farklı mektuplar ise, Mehmet Akif'in dostlarına imzalayarak göndendirdiği ithaflı *Safahat* cümleleridir. Bazen bir, bazen iki cümleden oluşan bu ithafları şairin mektupları arasında değerlendirdiğimizi söyleyebiliriz.

Bütün bölüm mektuplarında olduğu gibi birinci bölümde Akif'in yazdığı her mektup, titiz bir incelemeye tabi tutularak tar-

tışlanmış, mektupların arka planında yatan sebepler, olaylar, kişiler, dönemin politik, ekonomik ve kültürel şartlarının yol açtığı dram, şairin mektup yazmak isteğinin sebepleri, değişen ruh halinin amilleri, dostları arasında kimlerin neden mektup yazdığını veya yazmadığını, dönem dönem değişen bu isimlerin Akif'te meydana getirdiği derin tesirleri uzun uzadıya dipnotlarla izah edilmiştir. Mektuplara nüfuz edebilmek, Mehmet Akif'in ve çevresinin ne demek istediğini tam manasıyla anlatabilmek maksadıyla yazılan bu dipnotlar aslında *Mehmet Akif'in Mektupları*'nı okuma kılavuzu niteliği taşımaktadır. Bu dipnotlar, istişare edilmiş, tartışılmış ve nihayet Necmettin Turinay tarafından yazılmıştır.

"Dünyanın Dört Bucağından" başlığı altında topladığımız *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat*'ta yayımlanan ikinci bölümdeki mektuplarda ise, Mehmet Akif'in Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar geniş bir entelektüel çevreyle iletişim içinde olduğu görülüyor. Birinci bölümde ne kadar şahsî problem ve istekler ön plandaysa, ikinci bölümde ise millî meseleler ve bu konularda ürettiği fikirler ön plandadır. Yönettiği *Sıratı Müstakim* ve *Sebilürreşat* dergileriyle Türk ve İslâm dünyasıyla inanılmaz bir bağ ve dostluk kuran Mehmet Akif'in şöhreti ve mizacı bunun esas kaynağını oluşturmaktadır.

İkinci bölümde, Balkanlı ve Arap aydınlarla birlikte Türkistan Türklüğünün ve Asya müslümanlarının entelektüel çevrelerin dergiye veya kendisine gönderdiği mektuplar değerlendirilirken, tıpkı birinci bölümde olduğu gibi dipnotlarda kapsayıcı izah ve yorumlar yapılmıştır. Bu dipnotlarda, mektuplarda ifade edilen olaylar, kişiler aydınlatılmaya çalışılmıştır.

"Mehmet Akif'ten Söz Eden Mektuplar" başlıklı üçüncü ve son bölümde ise Akif'in çevresindeki kişilerin mektuplarını bir araya getirmiş oluyoruz. Bu bölümdeki mektuplarda, *Safahat*'ın yayımlanmasından sonra cereyan eden tartışma ve polemikler, eserinin meydana getirdiği tesirler, izlenimler, hatıralar, görevi dolayısıyla kendisine yöneltilen eleştiriler ve cevaplar dikkati çekiyor.

Üç bölümden oluşan *Mehmet Akif'in Mektupları*'nı yayına hazırlarken mektupların dağınıklığı dolayısıyla doğrusu epey bir müşkül ile karşılaştık. Parça parça, hatta cümle cümle verilen, başı sonu belli olmayan bazı mektupları bir araya getirmek ciddi bir mesaiye yol açtı. Üstelik söz konusu mektuplar farklı zamanlarda ve çok çeşitli mahfillerde yayımlandıkları için parçaları birleştirmek gerekiyordu. Nitekim sayısız dergi, gazete, hatırat koleksiyonları taranmış, Akif'in mektuplarını yayımlayan bilim ve sanat adamlarımızın çalışmalarıyla karşılaştırılmış ve uzun uğraşlardan sonra topyekün bir yayın ortaya çıkmıştır. Mektupların temin edebildiğimiz orijinal metinleriyle karşılaştırarak yanlış okunan veya okunamayan cümleler de düzeltilmeye gayret edilmiştir. Her mektubun ilk yayımlandığı dergi veya kitap incelenmiş, ardından sonraki yıllarda neşredilen yayınlar ile karşılaştırılarak eksikler giderilmeye çalışılmıştır.

Mehmet Akif'in Mektupları'nı yayına hazırlarken yaptığımız bazı uygulamalara da işaret etmemiz gerekiyor:

Mektupların anlaşılır bir şekilde okunabilmesi, dönemin atmosferinin panoraması, özellikle Akif'in iç dünyasının durumu, muhataplarının tutumları, olayların izdüşümünün fark edilebilmesi ve mektuba başlamadan bir fikir verebilmesi amacıyla her mektuba birer başlık verildi. Bu başlıklar, mektupta geçen önemli ve manidar cümleler veya mısralar arasından seçilerek metne ilave edildi. Böylece mektuplara ilk anda nüfuz edilebilmesi amacıyla dikkat çekici başlıklar vermeyi tercih ettik.

Bu başlıkların altında köşeli parantez ile verdiğimiz ve mektupları gönderen ile alan kişilerin isimlerinin bulunduğu küçük bölüme özellikle dikkatinizi çekmek istiyoruz. Birinci bölümde Mehmet Akif'in mektup gönderdiği muhataplarının yanı sıra, ikinci ve üçüncü bölümde mektup gönderen veya alan kişiler hakkında da önemli bazı bilgileri dipnotlarda vermiş bulunuyoruz. Mektup başlıklarının hemen altında isimleri [Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı'ya] şeklinde verirken, mektubun muhataplarını belirtmiş, ayrıca gönderen veya alan kişi hakkında da çeşitli izahlarda bulunulmuştur. Burada olduğu gibi her bölümde de karşımıza çıkan her türlü muamma veya tartışılması gereken hususlar tespit edilerek olabildiğince manidar ve gerekçeli bilgiler verilmiştir. Ayrıca mektup gönderen veya alan kişilerin unvanları veya çalıştıkları

yerler de verilmeye gayret edilmiştir. Böylece Mehmet Akif'in nasıl bir çevreye sahip veya kimlerle muhatap olduğu daha açık bir şekilde görünsün istedik.

Mehmet Akif'in Mektupları adını verdiğimiz bu edisyonun aynı zamanda önemli bir yanı da fotoğraf albümüne sahip olmasıdır. Seçkin ve zengin fotoğraflarla, mektuplarda geçen kişileri, şehirleri, olayları, tartışılan ve zikredilen meseleleri, büyük şairin ailesini, yol arkadaşlarının ve dostlarının okuyucunun zihninde canlanması faydalı olacaktı. Nitekim Mehmet Akif albümü niteliği taşıyan elinizdeki edisyonda kullandığımız başta mektuplar olmak üzere belgeleri ve fotoğrafları her vesileyle istişare içinde bulunduğumuz Mehmet Rüyan Soydan Bey göndermiş ve eserin zenginleşmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Mektupların sonunda ise kapsayıcı bir indeks bulacaksınız. İndekste, mektuplarda adı geçen kişiler, kitap, dergi, gazete isimleri ve yer adları verilmekte, böylece araştırmacılara önemli bir kolaylık sağlayacaktır.

Adalararası, 5 Şubat 2021

Selçuk KARAKILIÇ

HEPSİ TAMAM BİR BU MU EKSİK İDİ*

[Mehmet Akif'ten Ahmet Bey'e]

Hepsi tamam, bir bu mu eksik idi
Hangi uğursuz sana evlen dedi?
Bitmiyor evlâdı doğurmakla kâr,
Onları insanca büyütmek de var.
Sen yetişseydin eğer insan gibi
Üç piçin olmaz idi hayvan gibi.
Koş bakalım ey peder-i derbeder
Evde yumurcakların olsun heder
Gövde cılız, beyni genişlememiş
Terbiyenin te'sini öğrenmemiş
Boy sırik olmuş da elif bilmiyor
Ummacıdan korkusu eksilmiyor
Söyle babam, söyle übevvet bu mu,
Aileden maksad u hikmet bu mu?
Neydi sadet, işte şaşırdım yine
Silsile-i bahsi kaçırdım yine

.....

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 425-426
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları,
Ankara 2011, s. 146

Mithat Cemal'in *Mehmet Akif* hakkındaki eserinde bazı bölümleri yayınlanan bu mektubu Akif, Edirne'den Ahmet Bey adındaki bir arkadaşına yazıyor. Akif, Baytar Mektebi'nden mezun olduktan sonra Edirne'de vazife yaptığı bir sırada bu mektubu kaleme alıyor. Mithat Cemal'in ifadelerine göre mektuptaki tarizler, muhatap Ahmet Bey'e değil, ortak arkadaşları Mehmet adındaki üçüncü bir şahsa yöneliktir. Muhtemelen Ahmet ve Mehmet adındaki bu kişiler, Akif'in İstanbul'dan tanıdığı çok yakın arkadaşları olmalıdır.

Mehmet Akif'in kızları vasıtasıyla Mithat Cemal'e intikal eden evraklar arasında yer alan mektubun aslı daha bir hayli uzunmuş. Mithat Cemal üç yüz beyiti aşan bu uzun mektuptan ancak bu kısımları vermektedir. Mektuptaki laubali hava, doğrusu dikkat çekecek cinstedir.

Bazı hakikatleri insan bilir,
Bilmemek ister, bu da bir cilvedir
Mevt hakikatlerin en müdhişi
Var mı taraftarı olan bir kişi?

.....

Saçma sapan söyleterek hep beni
Ah gülersin, seni zalim seni...

1894

Edirne'den genel görünüş. [Atatürk Kitaplığı]

ÂLEMİ İSLÂM'I KENDİNİZE MİNNETTAR ETMEK*

[Mehmet Akif'ten Gayret Gazetesine]

Hazret-i muharrire,

Bir şevk-i Hüda-pesendane ile neşrine ibtidar buyurulacağı evvelce samianüvâz-ı mübâhatım olan *Gayret*'in bu günlerde saha-i matbuata şûledâr-ı kemal olduğunu, meziyet-şinâsân-ı irfandan Naim Bey biraderimizden ibtibşar eyledim. Şu ciddi gayretinizle âlem-i İslâm'ı kendinize minnettar etmek gibi bir şanlı muvaffakiyete mazhar olabileceğinizi söylersem, teşebbüs-i cemilinizin vereceği neticenin parlaklığını nazar-ı basiretinize şimdiden arz etmiş olurum.

Mahsul-i hâme-i hamiiyetiniz olan *Gayret*'in ilk nüshasının mütaleasiyle tenvîr-i basîre-i vicdan eylediğim zaman azamet-i iktidarınızı kemal-i hayretle takdir etmekte iken böyle ciddi bir eserin ârzû-yı bekasına ait hissiyat-ı halise-i fuâdîma tercüman-ı sadıku'l-beyan olan lisanım:

* *Gayret*, 13 Kanunisani 1310/ 25 ocak 1895, nr. 3, s. 2
Âlim Kahraman, "Mehmet Akif'in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ile Bir Mektubu", *İlmi Araştırmalar*, 1998, nr. 6, s. 345-353

Mehmet Akif'in görevde bulunduğu Edirne Dönemi'nde, bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Filibe'de çıkmaya başlayan *Gayret* dergisine gönderdiği bir mektubu ve şiiri. Mektuptan öğreniyoruz ki, Mehmet Akif böyle bir derginin çıkacağını, "meziyet-şinâsân-ı irfandan olan" Naim Bey'den işitmiştir. *Gayret* dergisinin de Akif'in şiirini yayınlarken gazelin başına şöyle bir takdim ifadesi yerleştirdiği görülmektedir:

"Edirne vilayeti Baytar müfettiş vekili izzetli Mehmet Akif Beyefendi'nin gazete-i acizanemiz hakkında hâme-i icazetnâm-i âlisinden çıkan iltifat-nâme-i belâgat iltimasıyla tarih-i mücevher-i garrâsıdır".

Aynı şekilde *Gayret* Mehmet Akif'in şiiri için şu özel notları düşüyor:
Yalnız ism-i âlîlerini tanımak şerefiyle mübâhî olduğumuz mumailayh hafız Akif Beyefendi Hazretleri'nin gazete-i acizimiz hakkında ibzal buyurdıkları şu lütf u iltifata min-gayri haddsüret-i mahsûsada arz-ı teşekkür eder ve ara sıra ihtilâs-ı vakt buyurdukça âsâr-ı bergüzide-i edebîyesiyle tezyîn-i sütûn-ı mefharetimiz hususunda inayet-i aliyyelerini temenni eyleriz.

Berdevam olsun Rıza'nın himmeti

mısra-ı bercestesini makam-ı irticalide irat ediverdi ki, hem-bezm-i kemalleri bulunduğum zevattan şair-i belîğül-makâl Arif Bey mısraın sene-i hâzıra-i kameriyyeyi gösterir bir tarih-i mücevh-her olduğunu, binaenaleyh şu nimet-tesadüf Gayret hakkında bir fâlû'l-hayr addedilmek lâzım geleceğini söylediler. Mahiyyet-i esere dair teşrîhat-ı devr ü dirâza zemin müsait ise de kesret-i meşâgil mâni-i tatvil olduğundan;

Âlem-i İslâm'ı minnetdârın etti Gayret'in
Tâ ebed tezkire şayandır şu ulvî himmetin

Yek-zebân-ı iftiharız zâtını takdiste
Hak bilir hayranıyız fikrindeki kudsiyyetin

Aferîn ey kible-i erbâb-ı irfan âferîn
Oldu âlem feyzyâb-ı hâme-i zî-kudretin

An-samîmi'l kalb tebrik eyliyorlar Gayret'i
İ'tilâ-yı şânına ikdam edenler milletin

manzûme-i ihlâs-meali ile hâtîme-nüvîs-i makâl olurum.
Aleykeavnullah.

* * *

25 ocak 1895

ŞU ARALIK HİZMETİ ASKERİYE İLE ŞAM'DA BULUNUYORUM*

[Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı Efendi'ye]

Azizim,

Acizinize karşı ani'l-gıyâb bir hüsnü teveccüh beslemekte bulunduğunuzu, ziraat talebesinden Şevki Efendi'den istibşâr eylemiş idim. Havran'da bulunan Osman Efendi'nin yanından gelen mülâzım Faik Efendi'nin şu aralık Nâblus'ta bulunduğunuzu ve yakında Şam'a geleceğinizi tebşir eylemesi üzerine, huzûru ârifânenizden teşerrüfûme niâm-ı ilâhiyye zuhur ettiğini, şu fırsatta bilhassa iğtinam eylemek lâzım geleceğini istidlâl eyledim.

Bendeniz de şu aralık hizmet-i askeriyye ile Şam'da bulunuyorum. Buraya ne zaman teşrif edeceğinizden kulunuzu haberdar buyurursanız cidden minnettarınız olurum efendim.

Şam'da hayvan mubayaasına memur

Baytar Mehmet Akif

17 ramazan 1312/ 14 mart 1895

* Yusuf Turan Günaydın, *Mehmet Akif'in Mektupları*, Ebabil Yayınları, Ankara 2009, s. 138

Yusuf Turan Günaydın, hazırladığı *Mehmet Akif'in Mektupları* adlı çalışmasında (Ebabil Yayınları, Ankara 2009), Yusuf Çağlar'ın arşivinden temin edilen bu mektubun ilk yayınında bazı eksikler bulunduğunu kaydediyor. Yayıncının ilgili mektubun bazı bölümlerini atlayarak aktardığını belirten Günaydın, mektup parçasını tıpkı basımından yararlanarak tekrar okumaya çalıştığını ifade ediyor.

Mektuptan anlaşıldığına göre Ispartalı Hakkı, henüz Mehmet Akif'i gıyaben tanımaktadır. Onun hakkında, muhtemelen de şiiri dolayısıyla olumlu bir kanaat sahibidir. Ispartalı Hakkı'nın kendisi hakkındaki kanaatlerini edinen Mehmet Akif de o sırada Suriye'de bulunmakta olan Hakkı Efendi'ye yukarıdaki mektubu yazıyor. Bunun ardından da ikili Şam'da buluşacak ve Ispartalı Hakkı'nın vefatına kadar (1923) devam edecek olan dostluklarına kapı aralanacaktır.

BİZİM İHTİYAR VALİDE*

[Mehmet Akif'ten Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi'ye]

Lehü'l-hamd buraca işlerim yoluna girmektedir. İnşallah iade-i memuriyet-i kadîmeme muvaffak olacağım. Ve mâ-tevfikî il-lâbillâh. Bekir Efendi orada ise göndermiş olduğum parayı kendisine teslim ediniz. Eğer hasbe'l vazife kıra çıkmış, yani Edirne'den ayrılmış ise lûtfen fakirhaneye kadar şedd-i rahl eder ve bizim ihtiyar valideye eşyayı toplamasını söylersiniz. Gönderilen para ev kirası ve şimendifer navlunudur. Bekir Efendi bulunmadığı takdirde onları şimendifere yükletmek tabîi sizin himmetinize kalacaktır. Eşya, şimendifere yükletileceği zaman navluna İstanbul'da verilmek üzere bilet alınır. Valideye ayrıca mektup yazmaya hacet yoktur. Haber [...] Siz kendisine tebliğ edersiniz. Tabîi zaman-ı hareketi de bildirirsiniz değil mi azizim? Hasan Efendi kardeşimin gözlerini öperim. [...] Sıddık Tevfik Beylere, Recep Efendiye, Sofyalı Ahmet Ağaya, Yüzbaşı Ahmet Kemal Beye, Necip Beye, Halit Efendiye, Remzi Efendiye ve sair beni ve sizi seven ahıbbâya!..

Baki: Hasbeten lillâh olan vedâd.

*Kardeşiniz Mehmet Akif**Şevval 1313/ 23 Mart 1895*

* Kaya Bilgegil, "Mehmet Akif Resmi Hal Tercümesi Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Ekim 1971, nr. 3, s. 6
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 449

Mehmet Akif'in mektubunu yazdığı sırada İstanbul'da olduğu, Edirne'de yanında bulunan annesine para gönderdiği ve eşyaların toplanarak İstanbul'a dönüleceği bilgisini ediniyoruz. Buradan anlaşılıyor ki, Akif'in Edirne görevi bitmiş olup, Suriye'ye gitmek üzere hazırlıklar yapmaktadır. Nitekim ileriki sayfalarda bu tür mektupları bulunmaktadır.

Beni İstanbul'da Cerrahpaşa'da Çandarlı Halil Hayrettin Paşa evkâf-ı şerifesi kaymakamı Mustafa Sıtki Efendi hanesinde misafir bulursunuz. Niyazi Efendi ile Hafız Vasfı Efendinin cümlenize selâmı vardır.

تقریض

ادر نه ده بیطر مفتشی شاعر شیرین ادا محمد
ما کف بک برادر مزک تقریضیدر:

بهار معرفتک بر صباح بهجتیدر
نه شاعرانه طلوع ایلور شو فجر حزین؟!
نظر، بولوحه وجد آورک فیوضیه
کیدر کیدرده اولور منتهای شوقه یقین

ادر نه ده طوبجی یدنجی الای افراد فضائل
نهادندن محمد شرف بک برادر مزک تقریضیدر:

بو «فجر» ی جناب خاورینک
بر نغمه سی در رباب طبعک
حساس کوکلرک بکاسی،
بر مبحثیدر کتاب طبعک

ŞAİR-İ ŞÎRÎN-EDA MEHMET AKİF BİRADERİMİZİN TAKRİZİDİR*

[Mehmet Akif'ten Abbas Haveri'ye]

Bahar-ı marifetin bir sabah-ı behçetidir
Ne şairane tulû eyliyor şu Fecr-i hazin
Nazar bu levha-i vecd-âverin füyûzuyla
Gider gider de olur müntehâ-yı şevke yakın

1896, Abbas

* Abbas Haverî, *Fecr*, İstanbul 1313 (1897), s. 30
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 234
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 162

Akif ilgili kıtayı, şair Abbas Haveri'nin *Fecr* adlı şiir kitabına takriz suretinde kaleme alıyor. Haveri, Akif'in Edirne dönemi arkadaşlarından. Şiir, Akif Edirne'den ayrılmadan önce kaleme alınmıştır. Kıtayı bu haliyle ilk tespit eden, değerli edebiyat araştırmacısı Fevziye Abdullah Tansel olmuştur. Bu arada Akif, görevli olduğu Edirne'den kesin ayrılışını müteakip İstanbul'a geliyor ve oradan İzmir'e geçiyor.

İzmir'den Rizeli Taşçıoğlu Süleyman Efendi'ye yazdığı 25 Nisan 1312/ 12 Mayıs 1896 tarihli mektubunda, Abbas Haveri'nin kitabının basılmış olduğunu haber veriyor. Fakat ilgili kitabın baskı tarihinin 1313 (1897) olduğunu da biliyoruz. Bu durumda Akif'in gördüğü, herhalde forma halindeki baskılar olmalıdır. Dolayısıyla kitabın kapağı bilâhare basılmıştır. Nitekim kitabın iç kapağındaki tarih de bu görüşü doğruluyor ve 1313 yerine 1311'i gösteriyor. 3'in başına konulan Akif'e ait takriz kıtasının üst kısmına, Abbas Hâveri'nin şu notu düştüğü görülüyor: "Aşağıdaki kıta şair-i şîrîn-eda Mehmet Akif biraderimizin takrizidir."

NAZİM*

[Mehmet Akif'ten Süleyman Efendi'ye]

Bismillâh Azizim Süleyman,

Vedâdname-i kerîmânênizi kemal-i şevk ile aldım. Aşına-yı siddîkınızı ebediyyen unutmayacağınıza dair sebk eden misakınızın cidden vesîk olduğunu ara sıra böyle lûtûflarınızla ihtar ederseniz müteşekkîr [kâğıdın bu bölümü yırtılmış olduğu için okunamamıştır.] ...lirim. Edirne'yi, o mübarek memleketteki dostlarımı yâd ettikçe, kendilerinden mahcup olduğum birkaç yâr-i vefâ-şîârın biri de sizsiniz:

* Kaya Bilgegil, "Mehmet Akif Resmi Hal Tercümesi Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Ekim 1971, nr. 3, s. 7-8
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 454

Akif, vazifeli bulunduğu Edirne'den ayrılıp görevi dolayısıyla İzmir'e ulaşmışken, oradan çok sevdiği ve "mübarek şehir" olarak tavsif ettiği Edirne'de mukim Süleyman Efendi'ye yazdığı 12 Mayıs 1896/ 29 Nisan 1312 tarihli mektubuna kaydettiği nazım parçası. Buradaki hitapların doğrudan, dostu Süleyman Efendi'ye yönelik olduğu ortadadır. O yıllarda Edirne'de kitapçılık eden Süleyman Efendi, Akif'in bazı şiirlerini, bir deftere de kaydetmiştir. Bilahare bu şiirlerden bir nazım parçası, üç gazel, bir terakib-i bend ve ayrıca üç mektup; Süleyman Efendi'nin oğlu Ali Taşçıoğlu vasıtası ile Prof. Dr. Kaya Bilgegil'e intikal edebilmiştir.

Burada şu hususu işaret edelim ki, Akif'in Edirne'den kesin ayrılışı en geç 21 Mart 1896 tarihine denk düşmektedir. Bu tarihte, İstanbul'dan Edirne'ye yazdığı bir mektubu bulunuyor çünkü. Ardından da 29 Nisan 1312/ 12 Mayıs 1896 tarihinde, içinde yukarıdaki nazım parçasının da bulunduğu mektubunu yazıyor. Dolayısıyla ilgili nazım parçası Akif'in Edirne döneminin sonu ile, yenice başlayacak olan Adana, Şam, Halep döneminin başlangıcı kabul edebileceğimiz bir ara kesitte, yani İzmir'de yazılmış oluyor.

Bir sonraki sayfada aynı tarihte yazdığı ikinci bir mektubu daha bulunmaktadır.

Ey yâr-ı vefâ-şîâr söyle
İhlâsımı bilmiyor musun sen
Gönlümdeki yadigâr-ı aşkın
Âsûde değil mi her zeleden
Billâh emin olun Süleyman
Bir muhlis-i bî-riyânızım ben.

29 Nisan 1312/ 11 Mayıs 1896

فجر

بنو منفرد
اعمال باب و راء
۱۴۴۹
۲۷

محرری:
عباس هادری

معارف نظارت جلیله سنک ۷۰۸ نومرولو و ۲۱
کانون ثانی ۳۱۲ تاریخی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

استانبول

باب عالی جاده سنده «معلومات» مطبعه سی — نومرو ۵۲

۱۳۱۱

۱۸۷

2613

AKİF'İNİZİ GÖNÜLDEN ÇIKARMAYINIZ*

[Mehmet Akif'ten Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi'ye]

Süleyman Efendiye Azizim,

İstanbul'da iken almış olduğum mektubunuza, işte İzmir'den cevap verebiliyorum. Hayvan mubâyaaasına memur olarak Anadolu vilâyât-ı şarkiyyesine azimet üzre bulunduğumuzu, gazete de behemehal görmüş olacağınız cihetle, nasıl olup da İzmir'e geldiğimi beyana hacet göremem.

Hasan Efendi kardeşimizin ellerini öperim. Temel Efendi'ye Hacı Hamit Efendi'ye, Sıddık Bey'e, Recep Efendi'ye, Yüzbaşı Ahmet Kemal Efendi'ye, bizim Bekir Efendi'ye, Sofyalı Ahmet Ağa'ya velhâsıl fakiri bilen ve seven dostlarımızın cümlesine ayrı ayrı selâm ederdim.

Melfûf varak-pâreciğimi de düyûn-ı umûmiye muhasebecisinin mahdûm-ı necîli Tevfik Beye takdim ederseniz memnun olurum.

Akif'inizi gönülden çıkarmayınız. Duadan unutmayınız ki bu müfârakâtın beynimizdeki vedâd-ı vifâka kat'â tesiri olmasın. Allah'a ısmarladık azizim Süleyman.

* Kaya Bilgegil, "Mehmet Akif Resmi Hal Tercümesi Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Ekim 1971, nr. 3
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 452

Mektuptan öğrendiğimize göre Akif yeni görevi dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmış deniz yolu ile Suriye, Şam yolculuğuna başlamış durumdadır. Onun yolculuğu kara yoluyla değil, Refik Halit'in *Eskici* hikâyesinin kahramanı Hasan da olduğu gibi deniz yolu ile. Bu yolculuğa dair bazı intibalarını *Safahat*'ta kullandığını biliyoruz. Akif'in gittiği yörelerdeki görevi hayvan mubâyasıdır. O yıllarda şimdiki gibi ordular motorize hale gelmemiş, her türlü ulaşım ve nakliye işleri de atlarla yapılmakta idi. İşte kendisi de veteriner olması dolayısıyla Halep, Şam, Adana ve Toroslar'da iyi cins atlar temin etmekle görevlendirilmiş bulunuyorlardı.

Hâverî Bey'in Fecr'i tab olunmuş, memnun oldum. Kendisini tebrik ederim.

Kardaşınız Mehmet Akif
29 Nisan 1312/ 11 Mayıs 1896

Şerif Abdülmecid ve Sinop Mutasarrıfı Hüseyin Nahid Bey ile birlikte
[Mehmet Rüyan soydan Arşivi]

YENİ

SELÂMET

Sayı 3-71

DİNİ, İLMİ, AHLÂKİ, SİYASİ HAFTALIK MECMUA
* Sahibi ve Başmuharriri: ÖMER RIZA DOĞRUL

25 Kr.

Diyanet İşleri Başkanı
yüksek ve faziletli üstat
AHMET HAMDİ AKSEKİ

**Vatan Gazetesinin Din ve Mezhep
namına tahrif ettiği hakikat**

**Diyanet İşleri Başkanının neşret-
tiği ilmi, dini eserlere tecavüz**

**Bu mühim yazıyı iç sayfalarda
okuyunuz**

İÇİNDEKİLER

Dini meslek erbabının
yaşama hakkını korumak
icap eder
Yazan: Ömer Rıza Doğrul
★
Yeni Başbakanımız
Şemseddin Günaltay
★
Kur'anın tarifine göre
Peygamber Efendimiz
Yazan: Musa Carullah

İnsanlığın ana vasıfları
Yazan: Ömer Rıza Doğrul
★
Kur'andan ilhamlar:
Kâlem suresinin tercüme
ve tefsiri
★
Peygamberimizin dilinden
dersler:
Cemaatle namaz kılmanın
sevabı hakkında

Niçin Müslümanım?
Abd-ül-Müteâl Saidi
★
Çocuklara din dersleri:
Allah vardır
Naime Halit Yaşaroğlu
★
Şark ve İslâm âlemi
★
Bektaşilik itikatları
(Tefrika)

MULTİ KODRUM
ANKARA

Ömer Rıza Doğrul'un Yayın Yönetmenliğini yaptığı *Selamet*

ESSELÂM*

[Mehmet Akif'ten Arifî Bey'e]

Esselâm ey müsellemlü'l irfan,
 Esselâm ey zarîf-i nâdiredan,
 Esselâm ey çerâğ-ı bezm-i edeb,
 Ey edibâna müntehâ-yi taleb.
 Ba'd-i teslim-i tuhfe-i teslim
 Sana evvelce eylerim takdim,
 Mahz-ı ihlâs olan uhuvvetimi,
 O mukaddes hukukuna hürmetimi.

* Ömer Rıza Doğrul, Manzum Bir Mektup, *Selâmet*, 24 Ağustos 1949, c. 4, nr. 99, s. 3
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları,
 Ankara 2011, s. 172-176

Akif'in Adana-Halep-Şam bölgesinde vazifeye başlamasının hemen ardından kaleme aldığı ilk mektup şiiri. Bilindiği gibi Akif, Edirne'den ayrılışının ardından İstanbul'a, oradan deniz yoluyla İzmir'e geçmiş ve bilâhare tekrar deniz yolu ile Adana'ya ulaşmıştır. Yukarıdaki mektup şiiri *Selâmet* dergisinde ilk olarak yayınlayan şairin damadı Ömer Rıza Doğrul şu bilgileri veriyor:

“Büyük şairimiz Mehmet Akif, 1312 senesinin mayısında Adana'da hayvan mübâyaasında memurdu. Oradan aziz dostu Arifî Bey'e yazdığı manzum bir mektubu, merhum Arifî Bey'in damadı emekli Albay Nuri Besem kayınpederinin evrakı arasında bularak, merhum Akif'in damadı olmak dolayısıyla bize ihdâ etmek lûtfunda bulunmuştur. Bu manzum mektubun muhatabı olan Arifî Bey, eski Adliye müsteşarıdır ve memleketin en tanınmış avukatlarından. Onunla büyük şairimiz arasında sağlam bir uhuvvet ve mukaddes hukuk bulunduğu yazdığı mektuptan anlaşılıyor. Mektup, yarım asırdan fazla bir zaman önce yazılmıştır ve yarım asır önceki edebî zevki, bütün samimiyet ve güzelliğiyle aksettirmektedir.”

Akif, mektubun derkenarında da şöyle diyor: “Peder beyefendi hazretlerinin kemâl-i hürmetle dâmen-i devletlerini takbîl eylerim. Nuri Bey kardeşimize takdîm-i tahiyat olunur mîrim...”

Bahis mevzu olan peder beyefendi, Adliye Nezareti evrak müdürü Neşet Bey'dir. Okurlarımıza bu son derece kıymetli ve Akif'in hayatında bir safhayı aydınlatan bu eseri vermeyi, emekli Albay Nuri Beyefendi'nin lûtfu ve alâkasına borçluyuz. Kendisine en samimi şükranlarımızı sunar ve fırsat elverdikçe bizi de, bütün okurlarımızı da bu çeşit bedâlardan hissemend etmelerini temenni ederiz. Yine bu fırsattan faydalanarak Akif'i de, muhatabı olan Arifî Bey'i de rahmetle anar, bu hatırayı neşretmenin ruhlarını şâd etmesini dileriz.”

Ömer Rıza Doğrul yukarıdaki şiiri *Manzum Bir Mektup* başlığıyla yayınladığı halde, biz ona *Esselâm* adını daha uygun bulduk. Bu arada *Selâmet* (dinî, fikrî, ilmi ve edebî) bir dergi olarak, 1947-1949 yılları arasında, Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından neşredilmiş önemli bir yayın organıdır. *Selâmet* 104 sayı çıkmıştır.

Ârifî, bir zaman şu ismini ben
Fârîğ olmam tezekkür etmekten.
Her ne dem gark-ı iktirâb olurum,
Seni anmakla neşve-yâb olurum.
Ân-ı mâziye ric'at eyler iken
Acaba yâd eder misin beni sen?
Azıcık munsıf ol unutma beni
Hubb-u fillâh ile seni seveni.
Seni en önce gördüğüm günden
Beri sermest-i iştiyâkım ben.
Bunun imkânı var mıdır bilmem,
Seni görsün de sevmesin âdem!
Seni halk eylemiş Hakîm-i Ezel,
Şekli, ahlâkı, cümle hali güzel.
Seyyiâtta değil mi tâhirsin,
Fitraten bir vücûd-u nadirsin!
Suretin, sîretin mükemmeldir,
Her biri diğerinden ecmeldir.
Sûretin zahiren ne rânâdır,
Sîretin işte ondan alâdır.
Sîretinden de dil tefeyyüz eder,
Suretinden salâ bulursa nazar.
Müstetirdir yüzünde mihr-i zekâ,
Dembedem lem'a-tâb olur güya.
Gözlerinden cemâlin anlaşılır,
Sözlerinden kemâlin anlaşılır.
Sana nisbetle bahtiyarım ben,
Tâir-i evc-i iftihârım ben.
Sen benim yâr-ı gam-güsârımsın,
Merdüm-i çeşm-i demâ-bârımsın!
Ben senin manevî biraderinim,
Bir muhibb-i sadâkat-âverinim!
Sen benim râzdân-ı kalbimsin,

Tercemân-ı lisân-ı kalbimsin!
 Ben senin hem-hayâl ü hem-deminim,
 O metanetli fikre mahremimin.
 Sen benim verd-i bâğ-ı şevkimsin,
 Sen benim şeb-çerağ-ı şevkimsin
 Ben senin vâyedân-ı ülfetinim,
 Sermsâr-ı kemâl-i minnetinim.
 Mâ-hasal sen benim hayatımsın,
 Her zaman çare-i necatımsın.
 Ben senin bir refik-i hâdiminim,
 Râh-ı merdîde sabit âdeminim!

*

Sana çoktan arîza gönderecek
 İdim amma ki mani oldu felek!
 Kardeşim, bir zaman kararım yok,
 Mânî'im, meşgalemse hadden çok!
 Fikrim olmaz gumûmdan hâli,
 Pek tuhaftır bu gurbetin hâli.
 Daima rikkat üzredir vicdan,
 Daima girye-nâk olur çeşman.
 Hele akşam olunca insana,
 Bir gariplik çöker hazinâne!
 Arz-ı endâm eder hayâl-i vatan,
 Hâtıram herc ü merc olur birden.
 Böyle sevda eser iken serde,
 Gönül ârâm eder mi bir yerde?
 Gezinirsin zaman geçirmek için,
 Bu da kabil olur mu ya her gün!
 Vâkıa var mesireler amma,
 Arkadaş hiç bulunmuyor hayfâ!
 Gerçi تنها gidiş de kabildir,
 Yalnız gezmeden ne hâsıldır?
 Yalnızlık selâmet olsa bile,

O selâmet de hoşça geçmez ele.
Sen Boğaziç'lerinde gezmedesin,
Bahr-i ezvâk içinde yüzmedesin!
Gâh zevrak-süvâr-ı izzet olup,
Gâh gerdûne-sâz-ı haşmet olup,
Bazı Beykoz'da, bazı Göksu'da,
Her zaman hûlâsa bir sûda
Geçirirsin, ne mutlu ey Arif
Gel de bir gör neler çeker Akif?
Maksadım gıpta, ya haset sanma,
Öyle zanneyleyip de aldanma!
İtikadımca merd olan âdem,
Şâdi-i gayr ile olur hurrem.

*

Sergüzeştim gariptir, çoktur,
Şimdi tafsil için zaman yoktur.
Sağ olursam öbür arızamda,
Her ne gördümse başlarım serde,
Lâkin ey mîr-i âtîfet-efzâ,
Beni afveyle, eyledimse hata!
Maksat izhâr-ı iktidar değil,
Öyle bir emre ictisâr değil.
Evvel âhir rica budur sizden,
Kesmeyin bir teveccühü bizden.
Bu garîbü'd diyarı yâd ediniz,
İltifat-nâmenizle şâd ediniz.
Esselâm, esselâm ey Arif,
Sana bin ihtirâm ey Arif.

8 Haziran 1896

ŞU HOŞ MAİŞETİMİZ TÂ NİHAYE SÖYLENSİN*

[Mehmet Akif'ten Arkadaşı Ali Bey'e]

Seninle devr edelim gel füsûl-i hadrâyı
Biraz da biz görelim ömr içinde reng-i huzur!

.....

Şu hoş maîşetimiz tâ nihaye söylensin,
Hayatı anlamayanlar da bizden öğrensini!

.....

Gel ey refik-i hayatım, hayat böyle imiş
Cihanın olmayalım gel yoğunda varında.

.....

Revnâk-ı leyle bürünsek de bir zaman olsak,
Şu kâinata görünmek telâşesinden emin.

.....

Kiminle akd-i kemal-i vedad kılmış isem
Lisan-ı hal ile her gün diyor peşîmanım.

.....

Vefa semaya çekilmiş, cihanda nâmı gezer
Eğer bir ehlini buldunsa, söyle kurbanım.

* Mithat Cemal Kuntay, Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar, *Safabat* (1950) baskısı, *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 200-202

Akif'in Adana, Halep, Şam bölgelerinde birlikte vazife yaptığı Baytar Miralay İbrahim Bey tarafından tespit edilmiş şiirlerinden biri. Bunlar sayıca çok olmasına rağmen, eline geçen defterden Mithat Cemal Kuntay ancak bu beyitleri naklediyor. Yine Mithat Cemal'in açıklamalarına göre bu beyitler, *terkib-i bend* tarzındaki uzun bir şiirin parçalarıdır ve Hacı İbrahim Efendi mektebinden yetişmiş Ali Bey adındaki bir arkadaşına yazılmışlardır. Bu bilgileri, 1950 baskısı *Safabat*'in giriş bölümüne yazdığı mufassal değerlendirmesinde veren Mithat Cemal Kuntay, Akif'in hayatı ve dünya görüşü üzerinde en etkili kişilerden biri olan Miralay İbrahim Bey'in ilgili şiirin başına şu notları düştüğünü de kaydediyor:

“Şair-i mâhir-i fahr-i nâzımân, münşî-i edib-i belîğü'l beyân ve şair-i hassen-pesend, Arif Hikmet lisanından *ilâhî'l mesnevî* ünvân-ı mübecceliyle gıpta-fermâ-yı akrân, Orman Nezaretî'nde Ziraat heyet-i fenniyesi erkânından Akif Efendi ile Adana ve Şam memuriyeti muhâlâsât-ı mütekabilemizi temin etmekle, ondan sonra mümâileyhin nâmı nâcizaneme olsun olmasın, tahrîr ve inşâd ile lûtfen irsâl ettiği *mekâtîp* ve *mesneviyâtını* teşekküren kayd ve zaptyledim.”

Dolayısıyla İbrahim Bey'in “kayt ve zapt” ettiğini söylediği sayısız mektup ve mesnevi tarzı şiir, bugün maalesef kayıp hükmündedirler. İşte, gerek Miralay İbrahim Bey'den naklen

.....

Devam-ı leyle-i maziden olmuşuz bîzar
Açıl ki gün görelim ey sabah-i istikbal!

.....

Ağırca davranalım, her hayale kanmayalım,
Cihan yalancı kesilmiş, sakın aldanmayalım.
Riya yüz örtüsü olmuş bu bî-hayâ halka,
Yok eski alnı açık mertler, aranmayalım.

.....

Acep bu dâd u sitem âleminde biz de Ali
Niçin ziyan edelim de, niçin kazanmayalım?
Ya hâb-gâh-ı atalette böyle kalmayalım,
Ya büsbütün uyuyup, bir daha uyanmayalım.
Vatan cüdalığı bir ibtilâ sanırken âh,
Garip, gurbete hâhişker olduğum encam!

.....

Zaman geçer, nice bir inkılâb olur zahir,
Fakat bu şair-i pejmürde hep o Akif'tir!

1896-1897

Mithat Cemal'in, gerekse Mithat Cemal nakli olarak Ertuğrul Düzdağ'ın yayınladığı bu şiir (*Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009) üzerinde biraz durmak gerektiği ortaya çıkıyor. Şahsen biz, Ali Bey'e gönderilmiş olsa bile bu parçanın Akif'e ait yeni, müstakil bir şiir olduğundan o kadar da emin değiliz. Çünkü şiirin ilk üç beyti ve bazı mısraları, Akif'e ait *Zevk-i Hayal*'in ilk üç bendinde birer beyit halinde yer almaktadır. *Safahat* ve Akif'in şiirleri üzerine vukufunu bildiğimiz Ertuğrul Düzdağ'ın bu durumu gözden kaçırmış olması manidardır. Dahası Mithat Cemal ve Ertuğrul Düzdağ, ilgili mısraların *terkib-i bend* tarzında kaleme alınmış tek bir şiirden seçilmiş beyitler olduğunu söylemektedirler ki, o takdirde de şiirin diğer beyitlerinin, *Resimli Gazete*'de yayınlanan *Zevk-i Hayal*'de yer almamasının bir izahı gerekir. Bizim bu husustaki kanaatimiz, Ertuğrul Düzdağ'ın Ali Bey'e Mektup başlığı ile yayımladığı şiirin, *Zevk-i Hayal*'den ayrı bir şiir olmadığı, ayrıca *Zevk-i Hayal*'in, *Resimli Gazete*'de çıkan kısımlarından daha uzun bir şiir olduğu ve seçilmiş çoğu beyitlerin de, şiirin mütebâki kısımlarından alınmış olabileceği şeklindedir. Bu arada şiir için Mithat Cemal'in ve Ertuğrul Düzdağ'ın verdiği 1900 tarihi ise büsbütün yanlıştır. Çünkü şiirin Akif'in Adana-Şam dönemine ait olduğu açıktır. Oralarından İstanbul'a, İstanbul'da oturan bir arkadaşı Ali Bey'e gönderilmiştir. 1900 civarında İstanbul'da bulunan Akif'in, gene İstanbul'da bulunan arkadaşına mektup-şiir göndermesi pek de anlamlı gözükmemektedir. Onun için biz şiirin sonuna, 1896-1897 tarihini koymayı uygun bulduk.

VATAN CÜDALIK İSE ADETA SAADETTİR*

[Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e]

Sen ol hızzâne-i nâyâb idin ki bir müddet
 Yanında durmak idi bence en büyük fırsat
 Bilir misin ki vatangâh ayn-ı izzettir
 Vatan-cüdalık ise âdetâ saadettir
 Evet senin gibi bir yâr-ı câna hemdem iken
 Garib-vâr imişim, hiç düşünmüyordum ben
 Huzur-u devletine çıktığım zamanlarda
 Cihanda zevk-i hakikiyi cidden anlar da
 Füyûz içinde kalırdım, Hüda bilir böyle!
 Yalan mı söylerim ey rûh-ı âşıkân söyle
 Tevâfuk eyleyivermişti hem de hissiyat
 Ne aşıkâne maîşet, ne şairâne hayat!
 Çabuk giderdi nehârım, güzel geçerdi leyâl
 Ne vardı sende melâlet, ne vardı bende kelâl
 Meğer o zevkimizi bir humâr beklermiş
 Felek bu günleri bî-istibâr beklermiş

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif/İstiklâl Şairi*, Ülkü Kitabevi, İstanbul 1944, s. 2
 Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 233-234
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları,
 Ankara 2011, s. 178-180

Bu mektup parçasını ilk olarak ve Akif'in kendi el yazısı ile yayınlayan Mithat Cemal oldu. Mektup, Mithat Cemal'in *Mehmet Akif/İstiklâl Şairi* adlı eserinde klişe suretinde verildi. Mithat Cemal, Akif'in el yazısı şiirinin altına "İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif'in bir arkadaşına yazdığı manzum mektuptan bir sahife ve şairin el yazısı" notunu düşüyor. Bu mektubu ilk okuyan Fevziye Abdullah Tansel, ilgili mektubun doğrudan Mithat Cemal'e yazılmış olabileceğini ileri sürüyor ki bu fikir bütünüyle yanlıştır. Çünkü Akif söz konusu mektubu, Adana-Suriye bölgesinde beraber çalıştığı Miralay İbrahim Bey'e, onun görevi dolayısıyla Malatya'ya gittiği bir sırada yazıp göndermiştir.

Halep'te bâdiye-peymâ-yı hasret etti beni
Malatya dağlarına attı nâ-be-vakt seni
Bu demde lem'a-i ikbalimiz ki sönmüştür
O eski âlemimiz bir hayale dönmüştür
Cüdâ-yı bezmin olan âşinâna merhamet et
Belâ içinde kalan mübtelâna merhamet et
Bu intizârımız artık yeter, tamam olsun
Bir iltifat yetişir, yeter selâm olsun
Kalemde kalmadı rûhum mecâl tahrîre
Te'attuf eyle, vefa eyle, bakma (üç hece eksik)
Recâ zamanı değil, geldi söz duaya beyim
Hüda muîniniz olsun, ilânihaye beyim

17 Kasım 1897

BAHAR GEÇMEDEN EY ÇARESÂZ-I ÖMRÜM GEL*

Eder de lem'a-i fitrattan istifâze-i nûr
Olur likâ-yı seher besmezâr-ı şevk u sürûr
Yavaş yavaş uyanan kâinatı gördükçe,
Kalır nigâh-ı basiret, o neşveden mahmûr!
Sabâh içinde geceymiş bütün zamân-ı hayat
Temenniyâtı kılar vehleten hayale hutûr.
Bahar geçmeden ey çaresâz-ı ömrüm gel,
Ki ben de eyleyeyim cebr-i hâtır-ı meksûr.
Hayat içinde hayat istemez misin rûhum,
Bu zevk âlemi varken kalır mısın mehcûr?
Seninle devr edelim gel sühûl ü hadrâyı
Biraz da biz görelim ömr içinde rûy-i huzur!

*

Resimli Gazete, 29 Kanunusani 1313/ 10 Ocak 1898, nr. 61, s. 723

Resimli Gazete, 5 Şubat 1313/ 17 Şubat 1898, nr. 62, s. 734-735

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, c. 2, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1939, s. 196-197

Fazıl Gökçek, "Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de Yayımlanan Şiirleri I", *Yedi İklim*, Mart 1996, c. 10 nr. 72, s. 26-30

Akif, bir sohbeti sırasında, Eşref Edip'e şöyle diyordu:

"İlk şiirlerim *Resimli Gazete*'de çıktı. Takriben 1313-1314 rumi senelerinde. O şiirler *Safahat*'ta yoktur. Bunlar kemiyet itibariyle *Safahat*'a muadildir (İlk *Safahat* cildini kast ediyor olmalı). En çok ahlâki, dini, hikemi, pek az garâmi idiler."

Daha önce *Hazine-i Fünun*, *Mekteb* ve *Gayret*'te çıkmış şiirlerini anmayan Akif, *Resimli Gazete*'dekileri özellikle zikretmiş oluyor. İşte *Zevk-i Hayal* Akif'in, *Resimli Gazete*'de çıkan ilk şiiridir. Nitekim bir hayli şiiri de aynı dergide yayınlamıştır. Arada, ancak birkaç parça şiir tercümesi *Servet-i Fünun*'da çıkacaktır. Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de çıkan şiirlerine, ilk olarak Eşref Edip işaret etti. Bu şiirlerin adlarını, yayın tarihlerini, çıktığı dergi sayılarını ve mısra adetlerini, bir tablo halinde düzenleyerek yayınladı (*Mehmet Akif*, c. I. Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938). İlgili eserlerin, *İlk Neşrettiği Şiirler* bölümü, s. 653-657. Eşref Edip aynı eserin ikinci cildinde (1939), *Akif'in İlk Şiirleri* bölümünde (s. 189-202) bunları ayrı ayrı zikrediyor:

Zevk-i Hayal, *İstiğrak*, *Bedreka-i İrfan*, *El-Hakku Yâ'lû*, Sadî'den iki kıta, *Gazali*, *Fahreddin-i Razi*, *Acz*, *Bir Mektuptan*, *Bir Mektup*, Sadî'den tercüme iki kıta, yine *Bir Mektuptan*, *Nida-yı İbtihal*, *Leyle-i Veladet*, *Hafızıma* ve *Bir Hasbıhalden* (Toplam 19 parça). Ayrıca onlardan bazı bölümler de yayınlanıyor. Şiirlerin tamamını vermemesini ise, çok uzun oluşları ve kendi kitabının hacmini aşırı derecede şişireceği ile izah ediyor.

Nesîmi, bülbülü, âheng-i cûyu dinleyelim
 Yetiştî olduğumuz nâle-senc-i ye's ü fütur!
 Hevâ-yı sâf-ı rebîi teneffüs eyleyelim
 Bu inzivaya bizi kimdir eyleyen mecbur?
 Gehî nişîmen edip bir mahall-i mürtefii
 Nigehbân olalım kâinata dûrâdûr!
 Medâr-ı bahsimiz olsun serâir-i kudret
 Hakâyık öyle bulutlarla kalmasın mestûr!
 Şu hoş mâîşetimiz tâ nihâye söylensin,
 Hayatı anlamayanlar da bizden öğrensın!

İşte Akif'in *Resimli Gazete*'de neşrolunan bu şiirlerine, son olarak Fazıl Gökçek el attı ve onları
 metin olarak *Yedi İklim* dergisinde yayınladı: Toplam 17 şiir. *Resimli Gazete*'nin 61-93 sayıları
 arasında çıkan bu şiirleri ve derginin ilgili sayılarını biz de özellikle gözden geçirdik ve Akif'in
 ilâve bazı yeni şiirleri ile karşılaştık. Bu arada *Zevk-i Hayal*'in sonuna, *Resimli Gazete* yönetiminin,
 Akif'in şiirini ve sanatını takdir sadedinde şu notu düştüğü görülmektedir:

Sahâif-i edebiyata revnak efzâdır
 Bu türlü şi'r-i nev, uslûb u lû'lü mensûr
 Devam edip yazınız, biz de iftihar edelim
 Zaman zaman-ı terakki, reva mı ye's ü fütûr?

[2]

Gehî çıkıp gezelim tarlalar civarında
Gehî karâr edelim bir suyun kenarında.
Şu cûybâr-ı letâfet-fezâyâ bak, Allah
Ne şâirâne menâzır verir güzârında.
Semada nûru sabâhat temevvüc ettikçe
Cihâniyânın olur çeşm-i ibtisârında:
Cemal-i subha bir âyine-i cilâ-efrûz
Ki Sâni'in asılı dest-i iktidarında.
Cibâl, heykel-i erbab-ı azmi andırıyor
Ne hoş karâr ediyor merkez-i vakârında.
Nazar tahayyür içinde kalır tabîidir
Bu kâinatta bir manzar ihtiyarında.
Gel ey refîk-i hayâtım, hayat böyle imiş
Cihanın olmayalım gel yoğunda varında.
Seninle âlem-i vahdette müsterih olalım
Bırak şu halkı, biraz kendi gîr ü dârında,
Yazık değil mi ki solsun şükûfe-i ümmîd
Şebâbımızda, hayatın o nev-bahârında.
Gel ey nedîm-i hayâlîm, yetiş ki muntazırım
Bırakma rûhumu bâlin-i ihtizârında.
Yeter bu çektiğim âlâm-ı intizar, yetiş
Azab içindeyim ey yâr-gam-küsâr, yetiş...

[3]

Gehî nigâhımızı okşasın hazin hazin
 Gurûb, o levha-i sevdâ meal-i hüzn-âgîn.
 Lâtif bir sarılık aks edip bulutlardan
 Ne reng-i câzibe-perver alırsa rûy-i zemin.
 Nazar-rübâ olur elbette sevdiğim ondan
 Senin o cebheni işrâk eden ziyâ-yı mübin.
 Rıdâ-yı leyle bürünsek de bir zaman olsak
 Şu kâinâta görünmek gavâilinden emin.
 Lisan-ı hâl ile âlem güvâh-ı vahdet iken
 Sen ol hakâyıkı etsen, yegân yegân tebyin.
 Kulak kesilse vücudum da dinlesem seni tâ
 Muhît-i a'zam için hasıl olsa bende yakîn.
 Gözüm dehân-ı belîğinde kalsa subha kadar
 Zihî merâm-ı hayâlî, zihî hayâl-i bihîn
 Seninle dest-be-dest-i vifâk olursak eğer
 Nigâh-ı ibrete bir levha eyleriz tezyîn.
 Ki tavr-ı ülfeti ahd-i muhabbeti o kadar
 Sarâhaten edemez kimse bir zaman tâyin.
 Gel ey hayât-ı ümmidim, gel ey ümmid-i hayat
 Bu yaşta olmayayım ye's ile memât-ı güzîn.
 Seninle geçmeyecek ömrü istemem hiç ben
 Fedâ-yı can ederim geçmemek için senden.

[4]

O nâsiyendeki sâfiyyetin hayali kadar
Kemal gösterebilmiş midir cemâl-i seher?
Edîb-i kudreti seyr et ki eylemiş te'lif
Kitab-ı vechine benzer dehâ-nümâ bir eser!
Bakınca mahv-ı temâşâsı olmuşum, çok mu
Birer bed'â-i fitrat o dilrübâ gözler.
Ziya kadar nazar-ârâ, onun kadar nâfiz
Nigâhı gör ki hafayâ-yı kalbi seyr eyler.
Dudaklarındaki rikkat sezâ-yı dikkat ise
Dehân-ı pâk-i latîfin sözün kadar dilber!
O sözlerin ki, birer nağme-i hakikattir
Terennümât-ı hezâr-ı bahârdan hoş-ter!
Senin nazîrini görmez, bu pek tabîidir
Nazar avâlim-i süflîde ey melek-manzar!
Aceb o çehre-i esmer kadar sevimli midir,
Tecessüm etse de görsek cihânda rûhu beşer.
Garib, hep seni tersîm eder nigâhımda
Zemîne mün'atîf oldukça mihr-i câzibe-ver.
Şu ahterân-ı muzâa, şu kubbe-i hadrâ
Şu mevce-hîz çemenler, hulâsa her bir yer!
Olur nişâne-i rûyun rebî'-i nâmiye-zâ
Olur nümûne-i hulkun o vüs'atiyle fezâ!

[5]

Gittin beni kimsesiz bıraktın,
Milyon ile halk içinde böyle,
Haksız mıyım iştikâda, söyle!
Sen kim bana atâ-yı Hak'tın,
Ey hatırasıyla kaldığım yâr,
Cevr eyleme hatırım için gel!
Terk etmez idim bileydin evvel,
Dâmânını kalmadıkça nâçâr

10 Ocak 1898

SADİ*

[Mehmet Akif'ten Şair Arif Hikmet Bey'e]

Şair-i hakîm

Arif Hikmet Beyefendi hazretlerine

Şu üstad-ı irfan-penâhın bu gün
Hakikatte şakirdiyiz biz bütün
Mürebbi-i efkâr-ı ümmet odur,
Eden halka tedris-i hikmet odur.

Odur şi'ri hikmetle mezc eyleyen
Odur şiir namıyla hak söyleyen
Tasavvur edilsin, olur şey değil
Ki geçmiş iken altı yüz bunca yıl.
Gülistan'ı hâlâ hazan bilmiyor,
Safa-yı rebîisi eksilmiyor!
Ne mezher ki bir verdinin bin bahar
Kadar zevk-i bînân için hükmü var!
Ne mazhar ki bir düşse nûru nigâh
Gelir başka yerler karanlık, siyah!

*

Bu gülşen ki her lâhza meftûhtur
Temâşâsı nev-neşve-i ruhtur!
Bakın her yerinde hezâran hezâr
Letafetle olmaktadır nevha-kâr!
Bütün nağme-sencân-ı dehre salâ,

* *Resimli Gazete*, 19 Mart 1314/31 Mart 1898, nr. 68, s. 806-807

Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, c. 2, Asarî İlmîye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 198 (Sadece 4 beyiti)

Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 222-226

Duyan var mı bir böyle ulvi sadâ?
 Ne ateşli sözler, ne parlak meâl
 Serâpâ makâlâtı rûhu'l kemâl!
 Güler güldürür, ağlayıp ağlatır
 Fakat daima bir esas anlatır!
 Küçük kıssalardan büyük hisseler
 Çıkarmış mıdır kimse Sadi kadar?
 Lafonten mi Sadi'ye sâni olur?
 Bu davaya kim istitâat bulur?
 Çıkmış, söyleyin siz de ey şairan,
 Yazılmış mıdır başka bir Bostan?
 Letâifte kâ'bında yoktur edip
 Mevâizde bir bî-müdânî hatip!
 Hakikatten ayrılmamak şanıdır
 O âlemde maşûk-ı vicdanıdır!
 Bekâ, namının her zaman yârıdır
 Fenâ bilmeyen varsa âsârıdır!

Resimli Gazete yönetiminin, Akif'in dergiye verdiği şiirlerden son derece memnun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 61'inci sayıda *Zevk-i Hayal*'in sonuna konulan, *Resimli Gazete* imzalı dörtlük bunun açık bir kanıtı idi. İşte bu sayıda çıkan Sadi başlıklı şiirin sonuna düşülen aşağıdaki beyit/ notlar da, aynı yöndeki bir takdiri ifade etmektedir:

Yaz, ey şair-i ter-zebân yaz
 Bu tavır, bu ahenk pek dil-nüvâz
 Bu intâk u teşhisine bî-gümân
 Olur ruh-ı Sadi de takdir-hân
 Bilir birbirin ehl-i hâl ü kemal
 Eder daima hikmete imtisâl
 Bu feyz ü bu im'ân ü itibar
 Nasıl olmasın bâis-i iftihar

Sadi başlıklı şiir, Akif'in yeni şiir döneminde ikinci bir kanal teşkil ediyor. Mesnevi biçimi ile kaleme alınan şiirin bir yerinde Akif:

Odur sade pîrâye-i hafızam
 Ne var başka sermaye-i hafızam?

dediği gibi baktığı-gördüğü her şeyin arka planında yatan hikmete ermek onun için oldukça önemli bir mesele haline gelmektedir. Diğer bir hususa daha işaret etmek gerekiyor: İlgili şiirin sonunda, Sadi'den iktibas farsça on beyit daha bulunmaktadır ki onları buraya almayı gerekli görmedik.

Odur sade pîrâye-i hafızam,
Ne var başka sermâye-i hafızam?
Hayalim onun mehbîti'n nûrudur,
Gözüm gerçi müştakı, mehcûrudur!
Cebîn-i mübîninde lâmi dehâ!
Cemâl-i kemâlinde sâti zekâ!
Nigâhında bir hârikulâdelik
Külâhında pejmürdelik, sadelik!
Tekellüfden asûde, bî-kayd ü bâk
Kalender, âbâ-pûş bir pîr-i pâk!
Gelir hatırımda tecessüm eder
Zarîfâne güya tebessüm eder!
Fakat öyle bir hoş sabâhat ile
Ki subhunda yoktur baharın bile!
Edibâne bin nükte eyler beyan
Hakimâne çok bahs eder dermeyan.
Biraz laûbâlicedir meşrebi
Taassup götürmez imiş mezhebi!
O söyler de ben istimâ eylerim!
Coşup gâh olur kim, sema eylerim
Benim şeyh-i sâhib-fütûhum odur
Delilim, müzekkî-i ruhum odur!
Durun söylüyor, şöyle bir dinleyin!
Hakikat nasılmış görün belleğin:
"Benî âdem a'zâ-yı yek-digerend
Ki der âferîneş zi yek gevherend"

31 Mart 1898

Adana'da Eski Türk Evleri
[Atatürk Kitaplığı Arşivi]

GAZALİ*

[Mehmet Akif'ten Hoca Halis Efendi'ye]

Üstâd-ı fâzılımız
Hoca Hâlis Efendi hazretlerine

Gazali ki şark ufkunun nûrudur
Füyûzâtı garbın da manzûrudur.
Kemâlinde bürhâna yoktur lüzûm
Gazalî nedir, bir muhîtü'l ulûm!
Hakikat o dâhi-i ulvî-nazar
Görünmekte enzâra fevka'l beşer!
Bakın bunca âsâr geçmiş iken
Onun devri âzâdedir geçmeden!

* *Resimli Gazete*, 2 Nisan 1314/14 Nisan 1898, nr. 70, s. 830-831
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 198
Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 232-238

Şiirdeki bazı beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla Akif, Seyhan/Adana civarında beş ay kadar vazife icabı dolaşmış, vazife dışı zamanlarında da Gazali okumaları ile meşgul olmuştur. Dolayısıyla Gazali'yi konu edinen bu güzel şiirin, Akif'in Adana'da bulunduğu bir sırada kaleme alınmış olması kuvvetle muhtemeldir:

“Dolaşmıştım evvelce hasbel kader
Havâli-i Seyhan'da beş ay kadar.
Yazın, çok sıcak bastığı bir zaman
Bizim hücre olmuştu düzah-nişân!
Oturmuştum akşama dek öğleden
Garîbane nehrin kenarında ben!
Kitabıyla meşgul iken hazretin
Şaşırdım o dâhi-i zî-kudretin
Makâlinde mahsûs ulviyete
Sarıldım hemân hâme-i hayrete!”

Gazali ki şâkird-i irfânıyız!
 Hudâ şahit olsun ki hayranıyız!
 Ferâmûş eylemez o üstâd-ı küll
 Bu hâlet olur şân-ı ahlâfa zül
 Kütüphâneler terk eden bir kerîm
 Hem İslâm'a hüccet olan bir hakîm
 Ferâmûş olunmak muvâfık mıdır?
 Bu küfrân-ı nimet de lâıyk mıdır?
 Gazali ki vermişti ilme hayat
 Tasavvur olunmaz onun'çün memât!
 Bekâsında yoktur vukûf u hudûd
 Ki olmuş mübeşşer bi-feyzü'l hulûd!
 Evet, eylemiştir bugün rûzgâr
 O timsâl-i ulviyeti târumâr!
 Vücudundan asla görünmez eser,
 Mezarında otlar, çiçekler biter!
 Kalan varlığından bir arşın türâb!
 O toprakta hatta edersek hesâb
 Görürsün nasıl inkilâbât ile
 Evet, kaç bin ecsâd-ı emvât ile
 Teşekkül-pezîr oldu? Lâkin, bu hâl
 Değil bizce mevzûu bahs u makâl
 Bu varlık esasen ademdir adem!
 O varlık ki bitmez, odur mültezem!
 Kalır nâmı bâkî kalan ber-hayât
 Bu câvîd olan ömre yoktur memât!
 Gazali ki ervâh bezmindedir
 Hakikatte dünyadadır, zindedir!
 Bırakmış bu âlemde bin yâdigâr
 Olur yâd-ı irfânı da pâydâr!
 O allâme-i maşrıkî şimdi yok
 Telâmîzi lâkin adedden de çok!
 Şuâ'âtı mâdâm gâip değil
 O neyyir de öyleyse gâib değil!
 O hoş kubbedir ki cihan, daima
 Kalır hâl-i aslîsi üzre sadâ!

Neler söylemişse mukaddem selef
Haberdar olur böylelikle halef.
Fonoğraf mıdır yoksa bilmem nedir
İlâhî İlâhî, bu âlem nedir?
Sadedden uzaklaştı zannım kelâm
Bu mebhas değildir esasen meram!
Gazali bugün var mıdır, nerededir?
O lâzım mı? Asârı ellerdedir!

*

Dolaşmışım evvelce hasbel kader
Havâli-i Seyhan'da beş ay kadar.
Yazın, çok sıcak bastığı bir zaman
Bizim hücre olmuştu dûzah-nişân!
Oturmuştum akşama dek öğleden
Garîbane nehrin kenarında ben!
Kitabıyla meşgul iken hazretin
Şaşırdım o dâhi-i zî-kudretin
Makâlinde mahsûs ulviyete
Sarıldım hemân hâme-i hayrete!
Büyük iş imiş, etmemiştim hesap
Bakın eylemiştim şu yolda hitap:
Bürhân-ı kemâlisin bu dinin
Ey râh-nümâsı vâsılînin!
Zatında nedir o feyz-i sermed
Ey lem'a-i neyyîr-i Muhammed!
Muhyî-i ulûmsun Gazâli!
Allah meziyyetin ne âlî?
İlham ile yazdığın eserler
Şâyândır olursa yekser ezber!
Kimya-ı Saadet'inde işte
Bir ukde bırakmadın güzeşte!
Eyler reh-i müstakimi isbat
Kıstasına söz gelir mi heyhat!
Yoktur kizbin haberlerinde!
Olmuştu bütün eserlerinde
Tevfîk-i Hüdâ refîk-i râhın

Düstûr-ı Nebî li-hâza-gâhın
 İslâm'a şerefte hüccet oldun!
 Bir hüccet-i istitâat oldun!
 Dünyada bizim penâhımızsın!
 Ferdâda ümmîd-gâhımızsın
 Terk eylediğin hizânelerden
 Bir hayli kurâza topladım ben!
 Ben kim imişim? Bugün eâzım
 Görmekte bu iltikâtı lâzım!
 Hem-asrın olaydı İbni Sina
 Dersinde olurdu halka-pîrâ!
 Zira sana ey hakîm-i fâzıl
 Âlemde görülmemiş muâdil.
 Fâzıl mı dedim, nedir bu tabir?
 İrfânını mümkün olsa takdir
 Allah bilir ol kadar büyüktür
 Efdal sözü nisbeten küçüktür!
 Mantıkta imam-ı ter-zebânsın
 Hikmette müşârün bi'l-benânsın!
 Var harikadan eser sözünde
 Bir şi'r-i beliğ her sözünde!
 Varken o Gazâliyâne tedkik
 Karşında durur mu hiç zındık?
 Sayende olup sedâda mazhar
 Şân almadadır Muhammedîler!
 Meydan-ı şerefte safder oldun
 Dahilere gıpta-âver oldun!
 Ahlâkını gösterir kitabın
 El-hak o kitab-ı müstetâbın
 Her satırı define-i edebdir!
 Her bir sözü bizce müntehabdır!
 Her safhası eblağu'l hutebdır!
 Mecmû'u da hikmetü'l Arebdır!
 Pîrâye-i dest-i hürmetimdir,
 Ta'zîmi yegâne tâ'atimdir!
 Vahdette refik-i ülfetimdir!

Bâdî-i kemâl-i miknetimdir
Elhâsıl ey âsmân-ı vâzih
Her kevkebin iktidâyâ sâlih!
Medhinde ne söylesin zebânım?
Hayran bu ulüvvü şâna canım!
Durdukça cihanda nûru hikmet
Sensin hele âb-rû-yı ümmet!
Ey server-i zümre-i ekâbir!
Bizler oluruz seninle fâhir
Sen vâris-i feyz-i Mustafa'sın!
Dinin gibi bâhirü'l bekâsın!
Aşk olsun o dine kim, hakikat
Ahkâmı verir ukûle hayret!
Her ferdi kemale kâdir eyler
Binlerce hakîm zahir eyler!
Bir merd yetiştirir ki dünya
Meftûnu olur onun serâpâ!
İnkâra kimin kalır mecâli
Meydanda durur iken Gazali!
Artık sözü kesmek isterim ben
İtnâbdan ihtisâr ahsen!
Etsem bile acizane takdim
Azdır sana sad hezâr ta'zîm

14 Nisan 1898

BİR MANZUM MEKTUPTAN*

[Mehmet Akif'ten Meçhul Bir Dostuna]

Ey peyk-i safâ-resân-ı cânân
 Ey levh-i nazar-rübâ-yı vicdân!
 Kabil mi ki bir bakışta hâşâ
 Kansın sana dîde-i temâşâ?
 Sinemde vişâh-ı şevksin sen
 Hayran-ı füyûzunum senin ben!
 Günden güne artan iştiyâkın,
 Yıllarca devam eden firakın
 Makhûru olan bu yâr-ı mehcûr
 Bir lâhza içinde oldu mesrûr!
 Nerden bu zuhûr-u nâgehânî?
 Ey nûr-u mübîn-i âsmânî!
 Bilmem ki ne oldum, Allah Allah
 Hep dîde kesildi cân-ı âgâh!
 Sen kuhl-ı uyûn-ı hasretimsin,
 Sen fâtiha-yı saadetimsin!
 Mihnet-zede bir garîb-i zârın,
 Yakûb-u hazîn-i girye-bârın
 Pîrâhen-i müşk-bûyu dildâr
 Çeşmânını eylemez mi nevvâr?

* *Resimli Gazete*, 28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898, nr. 77, s. 1014
 Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 199-200
 Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 250-252

Akif'in *Safahat* öncesi dönemine ait, fakat kime yazıldığı da malûm olmayan *manzum-mektup* örneği olan bu parça onun *Resimli Gazete*'de çıkan en güzel şiirleri arasında yer almaktadır. Bu şiirin adı *Bir Manzum Mektuptan* olduğuna göre, aslının daha uzun olabileceği ya da yayınlanmamış bazı kısımlarının bulunabileceği hatıra gelmektedir.

Şükrânesidir kudûmunun can
Kurbânınım ey beşîr-i cânân!
Feyz-i seher-i sabîhi geçtin,
Can vermekte Mesîh'i geçtin!
Dildâr edeli cefâyı mu'tâd
Bir lâmia etmiyordu îkâd
Bilmem, nasıl oldu sen göründün
Zulumât arasında nûra döndün!
Yârin bana yâdigârisin sen
Mazi görünür bakınca senden
Mazi, o da bir zaman imiş âh!
Rûya gibi oldu şimdi billâh
Gel bârika-zâ-yı mahfilim ol
Muzlim gecelerde meş'alim ol!
Gel bezm-i elemde hem-demim ol
Bîgâne bulunma mahremim ol!
Gel koynuma gir de hırz-ı can ol
Ya gerden-i şevke bir nişan ol,
Ya çık ser-i hürmetimde tâc ol,
Ya parla gönülde, bir sirâc ol
Tâ mahv olayım o nûr içinde,
Cevlân edeyim sûrûr içinde

9 Haziran 1898

GEL FİKR-İ FRENK'E HÂDİM OLMA*

[Mehmet Akif'ten Meçhul Bir Dostuna]

"Şam'dan yazılmış idi"

Bir zamanlar nevâ-yı vecd- eserin
 O refiü'l meâl hutbelerin,
 İhtizâz eyledikçe cânımda
 Şu harab olmuş âşiyânımda,
 Seni dinler idim hazîn hazîn
 Ruhum olmazdı böyle nevha-güzîn!
 Şimdi ey mürğ-i gülşen-i lâhût
 Söyle Allah için nedir bu sükût?
 Ne için duymuyor terâneni gûş,

- * *Resimli Gazete*, 25 Haziran 1314/ 7 Temmuz 1898, nr. 81, s. 1062
Resimli Gazete, 2 Temmuz 1314/ 14 Temmuz 1898, nr. 82, s. 1074-1075
Resimli Gazete, 9 Temmuz 1314/ 21 Temmuz 1898, nr. 83, s. 1087
Resimli Gazete, 23 Temmuz 1314/ 4 Ağustos 1898, nr. 85, s. 1110-1111
Resimli Gazete, 30 Temmuz 1314/ 11 Ağustos 1898, nr. 86, s. 1122
 Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, c. II, Asar-ı İlmiye kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1939, s. 199
 Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in *Resimli Gazete*'de Yayımlanan Şiirleri II, *Yedi İklim*, Nisan 1996, c.10, nr. 73, s. 52-63
 Mehmet Akif Ersoy *Şiir Külliyyatı/Safahat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 270-284

Şiirin yayınlandığı dergide, "Şam'dan yazılmış idi" kaydı dikkati çekiyor. Buradan anlaşılan odur ki şiir, Akif'in Şam'da bulunduğu bir sırada yazılmış ve elinin altında hazır beklerken *Resimli Gazete*'ye verilerek yayınlanmıştır. Akif'in *Safahat*'a girmemiş ve arada *tardiyelerle* de beslenmiş olan bu en uzun şiiri *Resimli Gazete*'de beş sayı devam etmiştir. *Bir Mektup* adını taşıyan bu uzun şiirin bir özelliği de, doğrudan Akif'in kendinden, Şam'da bulunduğu yıllardaki ruh halinden, hastalığından, uzaktaki ailesinden/annesinden ve daha mühimi de kendi şiirine ilişkin önemli bazı tereddütlerinden söz etmesidir. Fakat onun geçirdiği ciddi bazı tereddütlere rağmen *Bir Mektup* başlıklı bu şiir, Akif'in *Safahat* öncesi dönemde ulaştığı yüksek şiirin seviyesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Keşke bu şiirler daha o zamanda *Safahat*'ı beklemeden, ayrı bir kitap olarak yayınlanabilse imiş demekten kendimizi alamıyoruz. Çünkü *Safahat*lardan bildiğimiz çoğu Akif şiirleri, bu dönem şiirinin bir tekâmülü olmaktan ziyade onlar daha ayrı, Akif'in ulaştığı yeni şiir telâkkisinin tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu hususu, özellikle vurgulamak ihtiyacını duyuyoruz. Çünkü bu parçalar Akif'in ne gençlik, ne de acemilik dönemi eserleri olarak kabul edilemezler.

Neden oldun a bülbülüm hâmûş?
Nagamâtınla mest olan âzân,
Zemzemenden hurûş eden vicdan
Bir müellim sükûn dinlemede
Hasret-âbâd-ı gamda inlemede
Böyle geçtikçe nevbahâr-ı hayat
Yaşamak bir azâb imiş heyhat!
Bir sada duysa rûhu mehcûrum
Heyecanlar içinde mahv olurum
Çemenin eski ân ü şânı mı yok?
Ya rebî'in bu yıl nişânı mı yok?
Suların kalmamış mı mevceleri,
Nerde şehrin latîf merceleri?
Parlayan mâhtâb hep o mudur?
Leyli tenvir eden ziya bu mudur?
Asmân hep o âsmân mı acep,
Ahterân hep o ahterân mı acep?
Bana bilmem şu gülistan-ı na'îm
Geliyor sanki şûre-zâr-ı cahîm!
Ben kimim, bir garip hâne-harâb!
Bu nasıl hâl, yâ ulü'l elbâb?

*

Ey bülbül-ü ter-zebân-ı irfân!
Hayran o sadaya nağme-sencân
Gel etme şu bî-nevâyı giryân
Kalsın yine vecd içinde vicdan
Lutf eyle ki muntazırdır âzân
Bir vakt idi kim fezâ-yı nâsût
Olmuştu nevâlarınla mebhût
Ey mutrib-i bezm-i âl-i lâhût!
Olsun mu geçen zaman meskût
Kalsın mı hazâna fasl-ı elhân
Gel gülşeni behredâr-ı şevk et
Sükkânını bî-karar-ı şevk et
Mürgânını nağmekâr-ı şevk et
Allah için ihtiyar-ı şevk et

Bir lahzacık ol besîm ü handân
 Revnaklı değil bahar sensiz
 Her yer bana şûre-zâr sensiz
 Madem ki yok mesâr sensiz
 Dünyada nedir karar sensiz
 Olsun sana bin hayat kurban!
 Ruhum ki serâir-âşinâdır
 Lahnindeki feyze mübtelâdır
 Bilmem bu ne nâ-becâ edâdır
 Bilmez misin ibtilâ belâdır
 Yoktur sanırım niyaza meydan
 Pîş-i nazarımdadır hayalin
 Yâdımda durur bütün makâlin
 Çıkamaz yüreğimden infiâlin
 Allah, nedir senin bu halin
 Mübhem kalacak meâl-i hicran
 İndimde bu kâinat hiçtir
 Rüya gibidir hayat hiçtir
 Can vermek ise memât hiçtir
 Merdâna göre sebat hiçtir
 İllâ ki çekilmiyor bu hirmân! (1)

*

Seni rahatsız eyliyorsa eğer
 Bu kadar bir kusûru hoş görüver.
 Gerçi güftâr-ı bî-meâlim ile
 En müsait zamanlarında bile
 Seni tasdî'a cüretim ne kadar
 Afv olunmaz hata sayılsa değer
 Lâkin insaf edin ki ma'zûrum
 Böyle bir hasbîhâle mecburum!
 Gel de gör Hâlik'ın ne kulları var,
 Şu hayatın ne sa'b yolları var?
 Kimi han kûşesinde paslanıyor,
 Kimi âgûşu hâke yaslanıyor.
 Kimi düşmüş firâş-ı mevte esir
 Kimse duymaz ölür gider de fakir!

Kimi eyler hayata istiğna
Kimi uzlet-güzîn-i fakr u fena,
Kiminin karnı aç, fakat gözü tok
Zannedersin cihana minneti yok!
Kimi hâir fezâ-yı zillette,
Kimi dair muhît-i hayrette
Kimi olmuş da borca müstağrak
Ona bir intihar var yapacak!
Kimi icbâr-ı rûzgâr ile âh
Âr u ırzından eylemiş ikrâh,
Kimi pûyân hevâ-yı gaflette
Kimi beyhûde bir nedâmette,
Kimi âtiye rabt-ı kalb etmiş
Kimi yolsuz, harab olmuş gitmiş
Kimi bîzâr-ı can iken, ne garib!
Kimi serder-hevâ-yı vasl-ı habîb!
Kimi dünyayı anlamış, yanıyor
Kimi ümmide düşmüş, aldanıyor,
Kimi ikbâl için zelîl oluyor
Kimi şan istiyor, sefîl oluyor,
Kimi sa'y eyliyor harab oluyor
Kimi nâgâh feyz-yâb oluyor,
Bin garabet ki böyle mevc uruyor
İşte idraki, akli durduruyor

*

Yâ Rab, ne bu cilve-i hîred-sûz!
Kılmakta hayali hayret-endûz
Tevfîkini eyle meş'al-efrûz
Tâ kim olalım hakikat-âmûz
Minhâc-ı Hüdâ tezâhür etsin!
Yâ Rab, ne bu kıyl ü kâl-i hilkat,
Herkeste hayal-i hâl-i hilkat
Hayfâ ki nihân meâl-i hilkat
İrfan ise sırr-ı âl-i hilkat
İnsan bunu bir tefekkür etsin!
Heyhat, nasıl tefekkür eyler

Varken emelinde bunca şeyler,
Efkârı heves peşinde muztar!
Olmaz ki ferağ-ı bâle mazhar
Âlem ne imiş tasavvur etsin! (2)

*

*Tardıyye'*lerim nasıl, fena mı
Bilmem bu soruş da nâ-becâ mı?
Uslûb-u hikâyetim saçık mı
Müstakbel-i şî'r'imın açık mı?
Şair olamam, o belli zaten
Bir nâzım aceb olur muyum ben?
Nesrimde rekâket olmasaydı
Evelce gözüm de dolmasaydı
Hiç nazma temayül eylemezdim,
Bir sadece beyt söylemezdim
Heyhât, bir ibtilâ imiş bu
Ben bilmez idim hata imiş bu!
Bazan diyorum ki "Ey heveskâr!
Tab'ındaki lüknetin be-dîdâr
Al aczini de hayale artık,
Bir hâtime ver şu hale artık,
Şâirlik için tabîat ister
Herkes olamaz o feyze mazhar.
Bir parça düşün, hatanı derk et,
Çıkmaz, bu hatarlı râhı terk et
Sen kalmışsın hayal içinde
Emsâline bak kemal içinde!
Ettin bu kadar zamânı israf
Müstakbele bari eyle insaf!
Bak aklını *fâilâtün* almış!
Fazlın ise bir çenende kalmış!
Sökmez bu hevâ-yı şairane
Bir kerre gelir, gelen cihane.
Bir noktada devr eder durursun
Her meseleden de dem urursun!
Bir kâfiye hatiriyçün eyvah

Bin sânihadan edersin ikrah!
Evzâna mutâbık olmayınca,
Mef'ûlû belâsı dolmayınca
Mu'ciz bile düşse vâridâtın
Bakmaz ona çeşm-i iltifâtın!
Ey pes-rev-i sâlikân-ı gaflet!
Bir kere düşün nedir bu halet?
Tutmuş yolu, muttasıl gidersin
Encâmı nasıl kıyas edersin?
Bir maksada hâdim ol ki ahir
Olsun sana bir netice zahir (3)

*

Ger nefsine olmuyorsa hayrın
Meddâh-ı kemâli olsa gayrın
Garbîlere bak nedir o gayret
Hayret veriyor ukûle, hayret!
Bak sen o tarîkden berîsin!
Haylazlık olursa müşterisin!
Onlarda olan muhassenâtı,
Aklın iyi bulduğu sıfatı
Taklide tenezzül etmiyorsun,
Yol doğru olursa gitmiyorsun.
Asâr-ı sefahet olsa lâkin
Alâsını yapmamak ne mümkün?
Ey hoppa çocuk nedir bu cûşış?
İnsanlığı hedme bezl-i kûşış!
Gel *fikr-i Frenk*'e hâdim olma
Beyhude yorulma, nâdim olma!
Mümkün ise git mukallidinden,
Hikmet öğren, fazilet öğren!
Biz hikmetin eski sahibiyiz
Öyleyse bugün de talibiyiz.
Etmiş bizi şer'-i sâtiu'n-nûr
Her yerde bulursak ahza memûr
Etvâr-ı Frenk'e tapmak olmaz,
Vadi-yi hata'ya sapmak olmaz!

Var bazı hasîsalar ki elhak,
 Şayestedir imtisal kılmak
 Bizlerce o kısmı muhteşemdir
 Hak nerde olursa muhteşemdir:
 İrfan ile rûhu bir tanırlar
 Onsuz olamaz bekâ sanırlar,
 Her türlü meşâkkı hoş bulurlar
 Tâ Sidre-nişîn-i ayş olurlar
 Feyfâları lâlezâr ederler
 Muzlim geceyi nehâr ederler
 Âmâk-ı fezâyâ dek giderler
 Bir anda cihanı devr ederler
 Eflâke suûda azm ederler
 Her mâni'e karşı rezm ederler
 Çok müşkili eyliyorlar âsân
 Onlarca geniş muhît-i imkân!
 İdrak-i alâyı pek severler
 Tahsil-i bekâyı pek severler
 Onlarca ulûm mu'tenâdır
 Her cevherden girân-bahâdır
 Erbabına ihtiram çoktur
 Teksîrine ihtimam çoktur
 Madem ki ilm ü fenne hizmet
 Himmetleri şânlıdır hakikat
 Hep hali nazarda tutmuyorlar
 Müstakbeli de unutmuyorlar
 Eslâfı tahattur eyliyorlar
 Ahlâfı tasavvur eyliyorlar
 Herkeste bekâ-yı nâma rağbet
 Herkeste bu yolda bir rekabet!
 Efrâda kadar taammüm etmiş
 Gayret sanılır tecessüm etmiş
 Ta'mîm-i maârif eyliyorlar
 Ümmileri arif eyliyorlar
 Herkes biliyor nedir teâlî
 Efkâr bütün bununla mâlî

Bir çiftçiye zû-fünûn bulursun
Bir köylüye gıpta-keş olursun! (4)
Söz böyle teşettüt eylemişken
Bahs etmeli mi kendimizden?
Mîrim beni dinle şimdi sade
Haksız mı göründüm iştikâda?
Manzûmelerim neden atılsın
Lâyık mı ki kardeş aldatılsın!
Israrıma bakma böyle hâlâ
Aciz değilim, muacciz aslâ!
Ben sendeki feyz ü şana baktım
Amma ki müdekkikâne baktım
Gördüm ki cedîrsin senaya
Düştü o hevesle hâk-i pâye
Bildim ki ulûma âşinâsın
Hem-vâra karîn-i itilâsın
Her tavrına eyledikçe dikkat
Hakkındaki fikrim oldu hürmet
Eylerse kader bu azmi te'yîd
Etmekteyim istifade ümmid
Hatırda egerçi meyl çoktur
Lâkin buna şimdi çare yoktur
Her lâhza bu ayrılık muhakkak
Bilahare yok vatanda kalmak!
Günler geçerek şu çile dolsa,
Gelsem o civara, kabil olsa
Malûm değil egerçi encâm
Lakin edemem sanırsam ârâm
Bekler beni kim bilir ne yerler!
Davet de gelince gitmek ister
Derdâ ki bu iğtirâb içinde
Ömrüm geçecek azâb içinde
Gurbette ne yâr var, ne hem-dem
Nefrîn ediyor hayata âdem

Yârân-ı vatan vefâsız amma
 İnsan yine eyliyor temenna
 Var bir buçuk ay ki, hastayım çok
 Kaldım buralarda rahatım yok
 Yalınız yalınız yatıp usandım
 Bir hemdem-i çâresâz arandım
 Heyhat garîbi kim tanır mı
 Bîçâre meğerse aldanır mı!
 Za'fım giderek tezâyüd etti
 Bin vâhimeye, hayâle düştüm
 Günden güne inkihâl düştüm!
 Zulmet ile hasbîhâl ederdim
 Tâ subha dek ibtihâl ederdim
 Derdim ki Cenâb-ı Hakk'a, yâ Rab
 Kâfi beni ettiğin muazzeb
 Bulmaz mı bu cilveler tenâhî
 Çektiklerim elverir İlâhî!
 Bir ailenin hayatıym ben
 Yâ Rab beni mahv eder misin sen?

*

Şimdi azıcık değışti halim
 Avdette yavaş yavaş mecalim
 Lakin yine za'f içinde cismim
 Benzerdi kadîde çıksa resmim!
 Fikrimdeki ihtilâl bakma,
 İnsafı da kardeşim bırakma!
 Ger var ise bende bir kabahat
 Vicdanına eylerim dehâlet
 Bî-behre değil isen vefadan
 Vaz geçme bu yâr-ı âşinâdan!

7 Temmuz 1898

HAFİZ'IMA*

[Mehmet Akif'ten Bursalı Hafız Emin'e]

Böyle sen demsâz olurken subh-dem fevka'l hayâl
Cûş edip Allahu ekber der hemân rûh-u Bilâl!

El-amân, ey mûrg-i lâhûtî-nevâ müştâkını
Olma Allah aşkına bâlâ-güzîn-i ihtiyâl.

Asumânîlerle hem-âvâz-ı yâ Mevlâ olup
Eyle Rabbü'l arşa ol suretle arz-ı ibtihâl

Vecde gelsin zevk-yâb-ı aşk olan erbab-ı hal
Lem'alar yağsın gönüller eyledikçe iştiâl

İnfilâk'ın bî-karâr etmez mi sevdâvîleri
Ey seher, ey mevce-zâr-ı nûr-ı seyyâl-i cemal!

Yâdigâr oldukça Hafız, yâd-ı lahnin ruhta
Aşıkâne döktüğüm göz yaşları olsun helâl!

18 Ağustos 1898

* *Resimli Gazete*, 6 Ağustos 1314/ 18 Ağustos 1898, nr. 87, s. 1135
Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 2, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1939, s. 202 (2 beyit)
Fazıl Gökçek, *Mehmet Akif'in Resimli Gazete'de Yayımlanan Şiirleri II, Yedi İklim*, Nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 290

Hafız'ima başlıklı bu şiirde, İranlı şair Hafız'ın konu edildiği hatıra geliyor olsa bile, bu ilk intiba yanıltıcıdır. Şiir dikkatli okunduğu zaman bu husus daha bir aydınlığa kavuşuyor. Çünkü parçada şiiri takdir edilip yüceltilen bir şairden ziyade, daha başka bir Hafız'dan söz edildiği meydandadır. Adı zikredilmeyen bu Hafız'ın Kur'an veya dini musiki okuyuşuna muhatap olan Akif, o anda kendinde meydana gelen yüksek hisleri ifade etmiş oluyor. Onun, şiir halini harekete geçiren ve bir nevi vecidli patlamalara yol açan yüksek, tesirli sesler karşısındaki konumu hemen daima böyledir. Şair böyle durumlarda anında transa geçiyor ve hemen bütün âlemleri, küresel bir koro halinde, tanrısal yakanışlar biçiminde idrak etmeye başlıyor. Akif şiirinde gördüğümüz bu hal, ona annesi tarafından yansıyan bir hususiyet olarak sonuna kadar devam edecektir. Hatta Akif'in toplum merkezli şiirlerini bile bu çerçevede izah etmek mümkündür.

İkinci bir husus olarak da burada adı verilmeyen Hafız'ın, Akif'in Edirne'den tanıdığı, Selimiye'den okuduğu ezanları bugün Yunanistan hudutları dahilinde kalan Karaağaç'tan bile işittiği ve bilâhare İstanbul'da da dostluklarını sürdürdüğü, ayrıca ezgili okuyuşlara dönüştürmesi için kendisine sayısız gazel ve naatler yazıp verdiği Bursalı Hafız Emin olması ihtimali son derece yüksektir.

میا لقه در حدی هیه اتقالم
صمیم خلیلم انیس الخیالم
اوسجای صافک ، او یارده کاهک
اوطورک اولقا - عفان نیاهک
خدا لهد اولون کوزمدن کلیند
بو آواره دل « یار ! » ربر بقه بلیند
کیرضا طردن شک جمده حالک :
قطرک ، غمک ، صمک ، صمدک

Baytar Miralayı İbrahim Bey'e yazdığı manzum mektup
[Mithat Cemal, Mehmet Akif, s. 289]

BU ÂVÂRE DİL "YÂR" DER BAŞKA BİLMEZ*

[Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e]

Hayalinledir şimdi hep iştigalim
Habîbim, halîlim, enîsü'l hayâlim
O sima-yı sâfin, o parlak nigâhın
O tavrın, o güftâr-ı irfan penâhın
Hüda şahit olsun, gözümde çekilmez
Bu âvâre dil, yâr der başka bilmez
Geçer hatırımdan senin cümle halin
Hitabın, ıtâbın, cemâlin, celâlin
Anarken o hengâmı, çeşmânım ağlar
Durur gâh olur gözlerim, canım ağlar
Bu âlemde yâr-ı vefâdar sensin
Evet eyliyor kalbim ikrar sensin
Benim en büyük bildiğim mertsin sen

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 289
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 247-249
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 184-186

Mehmet Akif'in Adana, Halep, Şam bölgelerinde beraber hizmet ettiği Baytar Miralay İbrahim Bey'e yazdığı bir başka mektubu. Mektubun aslı oldukça uzundur ve buradaki kısım ancak bir bölümü olmalıdır. Bu şiirin eldeki mevcut bölümlerini, Akif'in el yazısı halinde ilk defa Mithat Cemal yayınlamıştır. Oradan naklen şiirin yeni harflerle okumasını yapan ise, gene Fevziye Abdullah Tansel olmuştur. Aynı şiirin *Bir Mektuptan* adıyla, *Resimli Gazete*'deki neşrine de bakılabilir: 15 Temmuz 1315/ 27 Temmuz 1899, c. 1, nr. 12, s. 170.

Orada, bu iki farklı yayına ilişkin bazı izahlarda bulunuyoruz. Akif'in, üzerinde büyük tesiri olduğunu bildiğimiz İbrahim Bey'in vefatı dolayısıyla, 12 Mayıs 1321/ 25 Mayıs 1905 tarihinde kaleme aldığı önemli bir mersiyesinin daha bulunduğunu kaydetmek gerekir. *Safahat*'ın ilk cildine alınan *Merhum İbrahim Bey* başlıklı bu mersiyesinin başında, ilgili kişi hakkında geniş bilgi verilmektedir.

Fazilette yoktur eşin, fertsin sen
Cihan-dîdesin, tecrüben hadden aşmış
O nazik vücudun ne yerler dolaşmış
Edip her adımda bir ibret telâkki
Seyahatle efkârın etmiş terakki
Çocuklukta sây-ı beliğ eylemişsin
Şebâbında bu mevkîi peylemişsin
Müyesser değil başka yoldan teâli
Senin mesleğindir sebîlü'l meâli
Neden bahs olunsa rüsûhun ayândır
O mahviyet altında varlık nihandır
Sözünden hakikat tecelli ederken
Tuhaf, geçmiyorsun o bigânelikten
Derûn-âşinasın, fakat şüphe yoktur
Bu boş bir revîştir ki erbabı çoktur
Tevâzu, fazilet, kemal ehlinindir
Ki bigânelik tavrı hâl ehlinindir
Müsellem kemâlin, mükemmel hısâlin
Güzel suretin, ondan ahsen meâlin
Senin meclisinden bıkmaz, doyulmaz
Devam etse gitse melâhat duyulmaz
Terakki ederken demâdem kemalin
Teâli mi etmez kemâl-i cemalin
Kalem saptı bahs-i düşvâra nâgâh
Saded nerde, ben nerdeyim Allah Allah?

1899

BİR MEKTUPTAN*

[Mehmet Akif'ten Miralay İbrahim Bey'e]

Şu varak-pâre ki âyîne-i efkârımdır
Çeşm-i im'ân ile baktınsa, benim hep görünen!
İhtifâ etmez idim bunca zamandır lâkin
Böyle pejmürde kıyafetle sıkıldım senden!
Senin hatırandır bütün kâr u bârım,
Vedâd-ı kadîmindir artık şîârım.
Hayalim senin mehbitü'n nûrun olmuş,
Fuâdım tecellî-gehin, Tûr'un olmuş!
Hayalinledir şimdi hep iştigâlim,
Habibim, halilim, enîsü'l hayâlim!
O sîmâ-yı sâfın, o parlak nigâhın,
O tavrın, o güftâr-ı irfan-penâhın
Hudâ şahid olsun gözümden çekilmez

* *Resimli Gazete*, 15 Temmuz 1315/ 27 Temmuz 1899, c. 1, nr. 12, s. 170
Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939,
Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973, s. 247-249
Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 566-567
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları,
Ankara 2011, s. 336-338

Mehmet Akif'in Adana, Şam, Halep bölgelerinde beraber hizmet ettiği Baytar Miralay
İbrahim Bey'e hitaben yazdığı bir başka mektubu.

Şiirin adı *Bir Mektuptan* olduğuna göre, aslının daha uzun olması ihtimali yok değildir.
Bu şiiri Akif'in el yazısı halinde, ilk olarak Mithat Cemal yayınladı. Oradan hareketle
şiirin yeni harflerle okumasını yapan, gene Fevziye Abdullah Tansel olmuştur. Ne var ki
bilâhare, ilgili şiirin *Resimli Gazete*'de de çıktığı fark edildi. Buradan çıkan sonuca göre,
Resimli Gazete neşrindeki ilk üç beyitle, sondan ikinci ve üçüncü beyitlerin Mithat Cemal
metninde bulunmadığı anlaşılmakta gecikmedi. *Bir Mektuptan* başlıklı bu şiiri, daha önce
Mithat Cemal ve Fevziye Abdullah neşri olarak buraya aktarmışken, bilâhare Ertuğrul
Düzdağ'ın, *Resimli Gazete*'den tam metnini tespit ettiğini fark ettik ve o metni buraya
aldık. Dolayısıyla *Resimli Gazete*'nin 1899 yılı koleksiyonları iyi tetkik edildiği takdirde
daha başka Akif şiirleri ile karşılaşma imkânı bulunabileceğine işaret etmek gerekir.
Nitekim Eşref Edip de buna vurgu yapıyor ve çoğu sayıları göremediğini kaydediyor.

Bu arada Akif'in, üzerinde derin tesirleri olduğunu bildiğimiz İbrahim Bey'in vefatı
dolayısıyla 12 mayıs 1321/ 25 mayıs 1905 kaleme aldığı önemli bir mersiyesinin
bulunduğunu belirtelim. *Safahat*'ın ilk cildinde yer alan *Merhum İbrahim Bey* başlıklı bu
mersiye'nin başında, ilgili kişi hakkında geniş bilgi bulunmaktadır.

Mehmet Akif'in gençlik resimlerinden biri.
[Mehmet Rüyan Soydan]

Bu âvâre dil, "yâr!" der başka bilmez!
Hayalimde cevvaldır cümle halin,
Hitabın, itâbın, cemalin, celâlin!
Anarken o hengâmı çeşmânım ağlar
Durur gâh olur gözlerim, canım ağlar!
Bu âlemde yâr-ı vefâdâr sensin
Evet eyliyor kalbim ikrâr, sensin!
Benim en büyük bildiğim merdsin sen
Fazilette yoktur eşin ferdsin sen!
Cihan-dîdesin, tecrüben hadden aşmış
O nazik vücudun ne yerler dolaşmış!
Edip her adımda bir ibret telâkki
Seyahatle efkârın etmiş terakki
Çocuklukta sa'y-i belîğ eylemişsin,
Şebâbında bu mevkii peylemişsin.
Müyesser değil başka yoldan teâlî
Senin mesleğindir sebîlü'l meâli
Neden bahs olunsa rüsûhun ayândır,
O mahviyyet altında varlık nihandır!
Sözünden hakikat teceli ederken
Tuhaf, geçmiyorsun bu bîgânelikten!
Derûn-âşinasın, evet şüphe yoktur,
Bu hoş bir revîştir ki erbabı çoktur.
Küçüklük, tevazu, kemal ehlinindir
Ki bîgânelik tavrı hâl ehlinindir!
Müsellem kemalin, mükerrem hisâlin,
Güzel suretin, andan ecmel meâlin!
Senin meclisinden bıkılmaz doyulmaz
Devam etse gitse melâlet duyulmaz
Terakki ederken demâdem kemalin
Teâlî mi etmez kemal-i cemalin?
Ne âlem imiş âh, ey yâr-ı cânım
Geçermiş huzûrunda bir çok zamanım
O edvâr-ı mâzîye ettikçe ric'at
Karanlık görür hali çeşmân-ı hasret!
Kalem saptı, bir bahs-i düşvâre nâgâh
Saded nerde, ben nerdeyim Allah Allah!

27 Temmuz 1899

NEY ÜFLEMEK*

[Mehmet Akif'ten Neyzen Tevfik'e]

Ahmet Dede geçenlerde senin için "mahut Neyzen, Hilmi'yi fena halde bozmuş" demiş. O çocuk, seni bilmem fakat Aziz Dede'den daha güzel üflüyor.

15 Ağustos 1318/ 28 Ağustos 1902

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 215

EZEL BİR MUAMMA EBED BÎ-NİŞAN*

[Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e]

Cevabın gecikmekte ma'zûr idin,
Evet, hastalık vardı memur idin.
Beş on gün teehhürde yoktur zarar,
Hususiyle bir özr-ü ciddi de var.
Şu ahenk tek durmasın büsbütün,
Mevâni tabîidir insan için.
Zuhûrâta mahkûm zaten beşer;
O hâlâ, fakat hâkimim der gider!
Bugün bin binâ-yı emel rû-nümûn,
Yarın hepsi birden bakar ser-nigûn!
Kalır bin tasavvur, teşebbüs akim,
Olur sa'y-i sad-sâle birden adîm.
Eder işte ummân-ı aksâ-yı Şark,
Asırlarca perverde âmâli gark:
Sefâin, mühimmât nâyâb olur,
Kader [her ne yapsın] zafer-yâb olur.
Emânîsi halkın bütün aldanış,
Nedir emr-i makzî-i hak? Bir danış!
Îlâhî, hîred-sûzdur kudretin
Uzak bizden idrak-i mahiyyetin.

* Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 634-647
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 366-370

Mehmet Akif'in Fazlı Yegül'e yazdığı 28 Ağustos 1320/ 10 Eylül 1904 tarihli manzum mektubu.

Akif ve *Safahat* üzerine çalışmalarını sürdüren Ertuğrul Düzdağ, son olarak yeni bazı şiirlere ulaşma imkânı bulmuştur. 1904-1906 yılları arasında Edirne'de baytarlık eden Fazlı Yegül'e gönderilen bu şiirler, Düzdağ'ın yayınladığı son *Safahat* baskısında altı şiir olarak yer almaktadır. Bunlardan bazıları mektup şeklinde, bazıları da müstakil şiirler olarak yayımlanmıştır. Yukarıdaki mektup-şiirle ilgili bir hususa işaret edelim:

Metin içinde italik olarak dizilmiş dört mısra Sadi'den tercüme bir bölümdür ve Akif'in *Bedâiyü'l Acem* başlığı ile *Serveti Fünun*'da yayınladığı metinlerde yer almaktadır. 5 Teşrinisani 1314/ 17 Kasım 1898, c. 16, nr. 401, s. 167-170).

Şu meşhûd olan sun'a hatta ukûl
 İçin bir zaman mümkün olmaz vüsûl
 Şebistân-ı hayret yemîn ü yesâr
 Ne bir râh-ı münci, ne bir yolcu var!
 Ezel bir muamma, ebed bî-nişan;
 Ne mâzi hüveydâ, ne âti iyân
 Ridâ-pûş-i zulmet serâir bütün,
 Metâlib de esrâra dair bütün!
 Nedir bildiğin dense, bilmez durur
 Beşer bir de idrakten dem vurur!
 Hayat anlaşılmaz derin bir meâl,
 Nedir sırr-ı Kayyûm, fevka'l hayâl!
 Nedir mucidin kasdı icâddan,
 Ne bekler bu âvâre bünyâddan?
 Kazalar kaderler muamma mıdır,
 Birer lâfz-ı [bî-ser] bî-mâna mıdır?
 Tahayyürse efkâr için [son] hudûd,
 Nedir hırs-ı fitrî-i derk-i vücud?
 Nedir sırr-ı insan, nedir asl-ı rûh,
 Nedir kalbe mülhem bu ulvi fütûh?
 Bu cirm-i musaggar ki gayet hakir,
 Nasıl onda matvî cihan-ı kebir?
 Nedir âdemiyyet, nedir gayeti?
 Nedir [alçaklığı] nedir rif'ati?
 İlahî İlahî, bu âciz beşer
 Nasıl bunca esrârı idrâk eder?
 Tekâlîf-i mâ- lâ-yutak-ı hayat;
 Mesâib [belâ, bir] alay hâdisât
 Göz açtırmıyorken neden biz acep,
 Neden etmeyiz istirâhat talep?
 Nedir ömrü yek-rûzedden hazzımız,
 Nedendir ki râzı-yı mevt olmayız?
 Ne memnûn olur güldüğünden beşer,
 Ne ister ki etsin cihandan keder!
 Tecellilerin yâ Rab iz'ân-firîb;
 Ne yapsın bu mahlûk-ı gaflet-nasîb?

*

Hoca'yla buluşmuşsunuz bak ne hoş
Bizim çıktı niyetlerin hepsi boş!
Bileydim gelirdim, fakat olmuyor
Müdâm eyliyor aksi bir iş zuhûr.
Mülâki olaydık eğer şöylece,
Ne âlem ederdik, velev bir gece!
Fakat nûr-u dîdem, gelir bir zaman
Olur baht-ı nâ-mihriban mihriban.
Eder fer-i ümmîdimiz infilâk,
Müebbed değil ya zalâm-ı firâk;
Beraberce imrâr-ı ömr eyleriz,
Beraberce mâfâtı cebr eyleriz
Hasan, sen, ben üç arkadaş ictimâ
[Eder de] eyleriz halktan inkıtâ
Telâkiyi âtîye ta'lîk edin,
Hüdâ'dan temenni-i tevîk edin.
Hasan nerdesin şimdi, ey yâr-ı can
Bu yıllarca hasret çekilmez inan!
Derim hep ederken nesîm ihtizâz
Seher vakti ser ber-zemîn-i figan:
Beni hiç yâd ettiğin var mıdır?
Hayalimden ey bir zaman çıkmayan!
Ne âlem imiş gör ki mâzi bugün
O âlemde cevval fikrim bütün!
Ümidin ki hakkımda, pek çoktu pek
Şu hale bakarsan hederdir demek!
Çocuklukta olmuş idin mürşidim
Fakat sonra bir terbiyet görmedim!
Bugün der idin görsen: "Uslanmamış,
Sakallanmış ama akıllanmamış!"

*

Şikayet mi encamı bahsin yine?
Eminim diyorsun: usandım bu ne?
Evet eski âdet ki terk etme zor,
Bu [mecrâya] geldikte söz durmuyor!
Tuhaftır, nelerden de bahs açmışım
Sıkıldınsa afvet kuzum kardaşım.

10 Eylül 1904

BUGÜN YAŞIM OTUZ ÜÇ, BEN DEMEK OTUZ ÜÇ YIL*

[Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı'ya]

Bugün yaşıım otuz üç, ben demek otuz üç yıl
Kapılmışım bu serâb-ı hayatâ, hem de nasıl?
Bütün kavâfil-i âmâl önümce can-ber-leb
Durur iken yine ben, sîne pür-heyâm-ı taleb,
Uzakta şöyle heyûlâda görsem ümmîd
Teşahhus etti sanır da hemen seyirtirdim!
Hayale peyrev olup döndüğüm bu feyfâda,
Değildi bir demim olsun belâdan âzâde,
Adım başında felâket, adım başında memât,
Ne bir kenar-ı selâmet, ne bir tarîk-i necât.
Sağımda ağzına açmış amîk bir uçurum,
Solumdan etmede dehşetli bir kasırga hücum!
Gidilse, leyle-i âti kadar karanlık çöl
Dönülse, devre-i mazi gibi kapanmış yol!
Fakat tereddüde, ârâma var mıdır imkân
Sürüklenir gider elbette dalgaya kapılan.
Boğuştuım onca muhâcimle bir zaman heyhât!

* Ertuğrul Düздаğ, *Safabat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 646-647
Ayşe Adlı, *Akif'in Albümünden Bir Sima: Ispartalı Hakkı, Aksiyon*, 28 Aralık 2009, nr. 786
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 374-376

Yukarıdaki şiiri Mehmet Akif, Ispartalı Hakkı'ya ithaf ediyor ve gönderiyor. Ancak aynı zamanda Mehmet Akif bu mektubu Fazlı Yegül'e de gönderiyor. Dolayısıyla tarihi bulunmayan mektubuna eklediği bir şiirdir bu..

Şiirin ilk mısraında “Bugün yaşıım otuz üç” dediğine göre, Akif bu eserini doğduğu tarihten otuz üç yıl geçmesi üzerine ve bir muhasebe ihtiyacı ile kaleme almıştır denilebilir. Akif'in doğumu aralık ayında vuku bulduğu için (20 Şevval 1290), biz de şiirin altına Aralık 1905 tarihini koymayı düşündük. Belki bu tarihi biraz daha netleştirerek 17 Aralık 1905 kaydını düşmek bile mümkün. Ancak aynı şiirin bir başka neşri daha gerçekleştirildi. Ayşe Adlı'nın neşrine göre şiirin altında 23 Mayıs 1321/ 5 Haziran 1905 tarihi okunabilmektedir. Akif bu doğum günü muhasebesini, arkadaşı Ispartalı Hakkı'ya da bir mektupla birlikte ulaştırmış oluyor. Bu durumda Ispartalı Hakkı'ya gönderdiği şiire koyduğu tarih, mektup tarihiyle ilgili olmalıdır diye düşünüyoruz.

Sonunda tâb ü tüvânım kesildi, bitti sebât;
Karardı gözlerim artık ne oldu bilmiyorum,
Açıldı pîş-i hayalimde başka bir uçurum!
Yuvarlanıp düşecektim o çâh-ı muzlime ben,
Önümde nûr-u îlâhî gibi göründün sen;
Yarip o zulmeti sayende işte kurtuldum,
Dalâle doğru giderken reşâde doğruldum!
Göründü dîde-i hak-bîne şimdi âlem-i ruh,
Uyandı leyl-i rûhumda bir sabah-ı fûtûh.
Hayat namına ben gerçi sersericesine,
Dolaşmışım bu feza-yı hayâli bunca sene;
Fakat bugün o geçen demlerin nihayetidir,
Hayat varsa benimçün bugün bidâyetidir.
Felekte ben de acep gün görür müyüm derken,
Sabah-ı sermede kalb eyledin leyâlimi sen!
Sen ey nigâhımı bî-dâr eden îlâhî nûr,
Kemal-i feyzin ile olduğun zaman manzûr;
Değiştî sanki muhîtim, açıldı başka cihan;
Çekildi ufkumu tazyik eden sehâb-ı giran!
Baharlar uçuyor şimdi âsumânımda;
Terâneler ötüyor tâ samim-i canımda!
Muhabbetin ne kadar mucizâta mazharmış,
Bugün anlıyorum başka bir cihan varmış!
Gel ey hayalime suret veren musavvir ruh,
Kitâb-ı sîneme bir bak, ne dil-firîb-i vühûh
İçinde gösteriyor âlem-i sabâhatini;
O safhadan oku gel, sen de kendi hikmetini!
Bu kâinatta görmekteyim bütün seni âh!
Biraz da gel edeyim sende kâinata nigâh!
Ümidi, ye'si, maîşet belâ-yı hâilini;
Bu kâr-zâr-ı cihanın bütün gavâilini,
Hülâsa her ne kadar kayd varsa cümlesini
Hayalden silerek yazdım işte sade seni!
Bugün düşünmüyordum hiç kendi âtimi;
Düşürmek istemiş olsam da nerde, kabil mi?
Senin fezaları lebrîz eden hayalinle,
Sığar mı başka bir endîşe tenknâ-yı dile?
Seninle başladı madem bende feyzi hayat
Hüdâ bilir edemem bir de mâsivâ isbât!

5 Haziran 1905

NE MAZİ VAR HAYALİMDE NE ÂTİDEN HABERDARIM*

[Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e]

Ne mazi var hayalimde ne âtiden haberdarım
Eğer sen olmasan derdim, hayatımdan da bîzârım
Nedir zaten hayatın zevki im'ân olsa insanda,
Ne var bir hây u hûy-u dâimiden başka meydanda?
Otuz üç yıl, otuz üç gün kadar süratle seyretti
Tufûliyyet, şebâbet geçti, lâkin sor ne ne hayretti!
Maişet bârı altında ezildim bunca müddettir;
Şu hâlâ çektiğim dert on sekiz yıllık esarettir!
Evet, ben âdemîyyet fıtratında halk edilmişim
Nedir insanlığın mânâsı idrâkimle bilmişim.
Bu takdirimden amma müstefîd olmak nasıl kabil
Olurdu, var iken şehrhâh-ı ikdâmımda bin hâil?
Müsait bir muhit olsaydı elbet böyle kalmazdım
Geniş birkaç nefes almış olaydım ben bunalmazdım!
Nasıl yanmaz yürek, bir öyle istidâd-ı mâder-zad
Atıldı hufre-i nisyâna, dindi herçi-bâd-âbâd.
Kabahat hiç mi yok bende? Evet var, eylemem inkâr
Fakat çok çâre-cûy oldum da kaldım akıbet nâçâr:
Henüz on beş yaşıdaydım babam azmetti ukbâya
Küçük bir kızla annem kaldılar bî-çâre, bî-vâye.
Nasıl etsem, ne yapsam bir sefalet çökmeden derken,

* Ertuğrul Düzdağ, *Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 638-639
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 378-380

Mehmet Akif'in Fazlı Yegül'e yazdığı 30 Ağustos 1321/ 12 Eylül 1905 tarihli manzum mektubu.

Akif'in yukarıdaki mektubunu otuz üç yaş civarında kaleme aldığı ve bu sıralarda oldukça ciddi sıkıntılar yaşadığı anlaşılmaktadır.

Bizim ev göçtü bir yangında, yandık biz derdinden!
Perişan oldu hâlim, çünkü toplanmıştı bir yerde
Maîşet kaydı, ev derdiyle mektep, ders o günlerde!
Muallimler kadar her bahsi etrafıyla anlar da,
Mümeyyizlerle cenk eylerken evvel imtihanlarda;
Sınıf geçmek de hatta sonra bir emr-i azîm oldu;
Rekabet, sây ü gayret hissi külliyyen adîm oldu.
Çalıştım gerçi son demlerde, ciddi bir metanetle
Pek az şey elde ettim, lâkin artık fazla himmetle.
O fenler ta mebâdîden gerekti üstüvâr olsun,
Temelsiz bir bina mümkün mü yoksa pâydâr olsun?
Nihayet bitti mektep, etmeden tahsil hiç bir fen
Şehadet-nâme aldım, baytar oldum sanki ben resmen!
Utandım kendi kendimden, dedim mektepte kalsam da,
Muavinlik kabilinden ufak bir hizmet alsam da
Çalışsam başlayıp baştan. Fakat kabil mi anlatmak?
Cevaben dendi: Sen hâlâ çocukmuşsun be hey ahmak!
Nezaret'te vazifen şimdi katiyyen mukarrerken,
Seninçün orda pek parlak bir istikbal beklerken,
Muavinlikte kalmak istemen ma'kûl bir iş mi?
Fakat ben bekliyordum başka bir surette âtimi.
Devam ettim tabîî imtisâlen aldığım emre,
Peşimanlık da göstersem iş işten geçti bir kerre!
O günlerde yağardı şubeye yüzlerce tahrirat
Bütün gündüz o tufanda kulaç attıkça ben heyhât!
Düşerdim akşam olmaz mı ne tabım var, ne idrakim
Olurdu bir rehâvet fikrime, asabıma hâkim.
Dokuz ay zannedersem böyle bir iş yapmadan geçti,
Muvakkat bir seyâhat çıktı, dendi haydi gez şimdi!
Dolaştım üç buçuk yıl serserilerden beter oldum;
Çalışmak şöyle dursun, ben o sevdadan da kurtuldum!
Zaman geçtikçe meslekten kalıp hakkıyla bî-vâyeye
Sıkıntımın mı, hırsımdan mı daldım şî'r'ü inşâyâ!
Bu mesleksizlik artık bence meslek oldu, iş bitti
O istidâd-ı mâder-zâd hiç gün görmeden gitti!
Hikâyetten, şikâyetten meramım intibâhındır,

Çalışmaz, âdem olmazsan derim kendi günâhındır!
Çalış, hem çok çalış ey nûru didem ibret al benden,
Küçüksün yaşça, lâkin biz büyüklük bekleriz senden.
Baban varken, geçinmek kaydı yokken, durma yol al yol
Bilinmez, belki müstakbelde olmaz böyle vaktin bol!
Biz artık geçmiş âdemlerden olduk, siz de âtiye
Yarar âdem olun, yaklaşmayın zinhâr mâziye!
Ümidim şimdi hep sensin, senin âti-yi feyzindir,
Saadet istemem dünyada ondan başka Allah bir.

12 Eylül 1905

EZİYOR KALBİMİ ÂLÂM BÜTÜN*

[Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e]

Yine coşkunluğum üstümde bugün,
Eziyor kalbimi âlâm bütün.
Bir zaman ruhuma üşdükçe melâl
Dağıtırdım seni eyler de hayâl;
Şimdi yâdın bana bir diğer dert,
Nasıl olmaz ki o tayf-ı şeb-gerd,
Bulut altında aydan da hazîn,
Bakıyor çehreme gam-gîn gam-gîn!
Senin ey nûru siyeh-pûş-u emel
Kendi lem'andı nikâbın evvel.
Ne için şimdi bu şeb-renk sehâb
Oluyor fecr-i cemâlinde hicâb?
Uyan ey dîde-i mahmûr-u ümîd,
Açıl ey subh-u safâ-yı câvîd!
Geçme ey perde-i deycûr ileri
Tâ görünsün, o şafak-çehre peri!
Gel bu maziye veda eyleyelim

* Ertuğrul Düzdağ, Safahat, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 640-644
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 382-388

Akif'in Fazlı Yegül'e gönderdiği 14 Eylül 1321/27 Eylül 1905 tarihli mektup. Manzum mektubun sonuna Akif'in şu mensur bölümü eklediği görülüyor:

“Bu mektup da *şathiyyât* ile geçsin. Bundan sonrakileri inşallah, öyle bir surette tertibe çalışacağım ki yazması bana, okuması sana müfid olsun. Her birinde, Şark'ın Garb'ın âsâr-ı ilmiyye ve edebiyesinden birer tercüme, birer lâtife-i tarihiyye bulunduracağım. Ara sıra şiir de yazacağım. Fakat şiirlerimde hep bir maksad takibine, velev basit olsun bir hikmet telkinine hasr-ı nazar edeceğim. Meramım seni, o yalnızlık âleminde eğlendirerek, müstefid etmektir. Yalnız sen de yazılarımı bir kere okuyup atıvermemelisin. Birkaç defa, hem de dikkatle okumalısın ki, bana devam için şevk gelsin. Her hususta haksız olsam bile, şu ihtarımda haklıyım değil mi?”

Diyorum, dinlemiyorsun güzelim!
 Hele müstakbele bir bak ne güzel,
 Parlıyor ufk-u sabîhinde emel,
 Gel de bir câm-ı safâ nûş edelim,
 Geçen eyyâmı ferâmûş edelim!
 Akif'in bahtı senin hakkından
 Gelemez; geçti bütün hakkından!
 Bu da bir şey mi ya fevkalade
 Sade senden geçemez dünyada.
 Seni andıkça o şûrîde-i şevk
 Duyuyor âh, ne vîcdânî zevk!
 Seni andıkça demek doğru değil,
 Bunu ey dâder-i can böylece bil.
 Yâdını etmediğim bir an yok,
 Nasıl olsun buna hiç imkân yok.
 Seni ey fitratı ulvi meleğim,
 Bir nefes var ise yâd etmediğim,
 Olsun Allah bilir son nefesim!
 Anla, neymiş sana şevkim hevesim.
 Sana Âli dedimse âlîsin,
 Demedim büsbütün semâvisin.
 Bu kadar şiddetin neden böyle
 Bana ey yârı mihrîbân söyle.
 Önce dersin: "Sezâ-yı merhametim
 Hem-demim yok, garîb-i memleketim;
 Bu melâlimde rûha eğlence
 Sen iken, sen de olma işkence!"
 Sonra işkenceler içre beni
 Bırakırsın değil mi âh seni!
 Sıkışınca hakem filân pek çok,
 Hani sen kimsesiz idin a çocuk!
 Hakemin pek de bî-teraf gerçek;
 Bizim iş kaldı Girdigâr'e demek.
 Hoca kestirme bir sokak bulmuş
 Hem hakem, hem de müddeî olmuş!
 Hükmü artık savâb ü hikmettir,

Bizce iş varsa tâbiyyettir.
Haydi hepsinde haklısın Fazlı,
Şu bizim hak da kalmasın saklı:
Hasbîhâl' imde bir alay ebyât
Yazmışım zannedersem, heyhat
Galiba hiç okunmamış ki biri,
İntikâd 'a görülmemiş değeri!
Yave olmuş da olsa her tarafı,
Bu sükûtun görülmüyor kâfi.
Serd-i fikr et, "Bu hoş, bu nâhoş" de,
Tâ ki bir ye's uyanmasın bende.
Onu ben az emekle yazmıyorum,
Etmiyor sanki vâridât hücum!
Kısa yazmak da gerçi var bence,
O fakat muteber değil sence.
Sence mektup beş dakikalık iş,
Süratin filhakika pek müdhiş.
Sade kurşun kalemle bir yaprak
Kağıt olsun, otur hemen çabucak
Doğrudan doğru yaz bitir, gönder
Ne düşünmek, ne başka şey ister!
Ya muhatap ne söylemiş, ne demiş
Onu kim dinlesin? Evet uzun iş.
Aferin, aferin sana su kuşu
Sâde sen öt, çeken benim yokuşu!
Hemşire-zadem îclâl bir kış,
-Bir kıştı lâkin gâyetle müdhiş-
Sırtımda, gitmekteydim yavaşça.
Artık o masûm pek bî-telâşça
"Hiç gitmiyorsun, hızlansan artık,
Bak akşam oldu yollarda kaldık"
Tarzında, vermekten cesaret,
Derdim: "Kızım yol pek buzlu sabr et
Âheste gitmek müz'icdir amma
Sûratlenirsem düşmek müheyyâ!"
En sonra kız bir şâirlik etti,

Geçmişken on yıl, yâdında şimdi:
"Düşmek mi dersin? Boştur bu pervâ
Sen düşme, yoksa ben düşmem asla!"
Bak altı yıl olmuşken vefatı,
Hâlâ o masûmun hâtıratı
Gitmez hayâl-i âvâremizden,
Ayrılmamıştır güya ki bizden.
Fıkram sanırsam nahoşça oldu!
Nakl et, ne durdun nutkun tutuldu.
Aciz bulursan derhal ezersin,
Kâfir ne yapsam birden sezersin!
Gelmekte artık savtın derinden,
Yükseldi perden yâ hû deminden!
Geçtin sanırsam davâ-yı haktan,
Geçtinse göz kıp bâri uzaktan!
Ya haklı olmak âlîdir amma
Teslîm-i hak var ondan da alâ.
Evvece âlî dersem kızardın
Tehdid eder, bir şeyler yazardın!
Korkum yok artık sen korkuluksun
Kız haydi işte: Âlî çocuksun!
Hak gasb ederken bir yâr-ı candan
Bahs etmiyordun oğlum hocandan!
Müftü mü olmuş, fetva mı vermiş
Sen haklısın, o haksız mı dermiş?
Ondan da hatta korkum yok asla!
Âdi çocuksan fetvanı yolla!
Hiç ummuyordun bak işler açtı,
Müstef'îlâtün dehşetli kaçtı.
O ne sustunuz, niye durdunuz
Ya niçin bu hileyi kurdunuz?
Hadi birleşin de verin karar,
Ere zor gelir a kuzum firar!
Sayalım mı hakladınız beni
Yalnızca yokladınız beni
Yine yoklayın gücünüz mü yok?

O ne ağlıyor musun? Ah çocuk?
Çalarak davul kaçılır mı ya,
Bugün anlaşıldı mesel daha.
Dokunursam ağlayacaksınız,
Beni yaşla bağlayacaksınız!
Çekinirsem ağlatacaksınız
Beni sonra aldatacaksınız!
Hele sen çocuk, bilemem nesin
Şu kadar bilindi ki fitnesin!
Nazarın ki safveti andırır,
Ne yapar yapar beni kandırır!
Yine ağlıyor hele bak şuna,
Dayanır mıyım a kuzum buna?
Ben alınca sazımı bir ele
Gülecekseniz diye her tele,
Basarak çıkartıyorum sada
Buna öfkelenme de var mı ya?
Hoca kızma, ben kızıyor muyum,
Darılıp da yan çiziyor muyum?
Sen uyar da bir çocuk aklına,
Güvenirsin öyle mi Fazlı'na!
Hele dinleyeydin eğer biraz,
Sana perdeler açacaktı saz!
Mütefâilün hoş a gitti mi
Beğenir misin hoca şî'rimi?

27 Eylül 1905

NE YALAN SÖYLEYİYİM?*

[Mehmet Akif'ten Fazlı Yegül'e]

Seni sevdim, yalan mı söyleyeyim
 Ey hakikat kadar güzel meleşim!
 Ebedidir bu incizâbım inan
 Şâhidim, nûr-u Lemyezel meleşim.
 Bana sen gaye-i hayat oldun
 Tanımam başka bir emel meleşim!
 Çekerim bin belâ da olsa fakat
 Çekemem dameninden el meleşim!

7 Ekim 1905

* Ertuğrul Düzdağ, *Safabat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 645
 Mehmet Akif Ersoy *Şiir Külliyyatı/Safabat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 390

Akif tarafından, 24 Eylül 1321/7 Ekim 1905 tarihinde Fazlı Yegül'e gönderilen mektuba eklenmiş bir şiiri.

Akif'in beyitler halinde kaleme alınmış bu şiiri, sanki bir şarkı güftesini andırmıyor değil. Ayrıca şiirin su gibi akan havası, Akif'in dilediği takdirde bu tür şiirler kaleme almakta güçlük çekmeyeceğini ortaya koyuyor. Gene bu arada Akif'in, Edirne'de iştirak ettiği bir düğün sırasında kaleme aldığı şarkı güftesini hatırlamak icap eder. Yukarıdaki şiirin aslı başlıksızdır, başlığını biz böyle uygun gördük.

SA'YLERİ MEŞKÛR OLMAYANLAR*

[Mehmet Akif'ten İmzasız Mektuba Cevap]

Şu mütercem eser hakkında imzasız bir mütalea-nâme gönderen zata,

Efendim, risalemizdeki makalelerin çoğu hakkında etraftan mektuplar geliyor. Bunlara cevap vermek işimizi bırakmakla olabilecek. Bu ise işimize gelmeyecek.

Siz de şimdi suallerinize cevap vermeyişimi ihtimal ki aczime vereceksiniz; lakin ne beis var? Ben zaten dâiye-i kudretle ortaya çıkmadım ki! Maksadım elimden geldiği kadar milletin hayrına hizmettir. Sa'yleri meşkûr olmayanlar, niyetlerinden dolayı me'cûr olurlar.

Mektubunuzu imzalı göndereydiniz merdane bir hareket etmiş olurdunuz. Şahsımı tanımayışınız cesaretinizi kırmamalıydı. Çünkü ben korkak bir adam olmadığım gibi hamdolsun, korkunç da değilim. Bir de eser henüz bitmedi, mâbâdı böyle beş on nüsha daha işgal edecektir. Rica ederim, sırayla okuyun da mütaleâtınızı istihsal edeceğiniz netice üzerine bina edin.

Eylül 1908

* *Sıratı Müstakim*, Eylül 1324/ Eylül 1908, c. 1, nr. 7, s. 107

Akif'in Ferit Vecdi'den yaptığı *Müslüman Kadını* tercümesine yapılan eleştiri karşısında şairin tavrı dikkat çekicidir. Tefrika halinde yayımlanan tercümenin dördüncü bölümünün sonuna *Labika* başlığı ile eklenen cevap, Akif'in okuyucularına yönelik ilk hitabı niteliği taşımaktadır.

1911'de Darüfünun Edebiyat bölümünden mezun olan öğrenci ve meslektaşlarıyla birlikte.
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

HOCANIZI SIKI TUTUNUZ*

[Mehmet Akif'ten Darülfünun Talebelerine]

Muhterem kardeşlerim,

Maarif Nezaretinde yapılan tensikattan mektebiniz de vâye-dâr olmuş, size yeni yeni, kıymetli muallimler tayin edilmiş. Heyet-i talimiyeyi teşkil eden zevatın çoğu memleketimizce öteden beri maruf olduğu için ben size yalnız edebiyat-ı arabiye muallimi Ali Fehmi Efendi Hazretlerinden bahsedeceğim.

Hazret, Hersek müfti-i sâbıkıdır. Beş altı sene evvel hemşerileri tarafından gönderilen bir heyet-i siyasiyeye reis olarak İstanbul'a gelmişti ki o zamandan beri şehrimizde bulunuyor. Kendisini ilk defa bir aşına-yı kadîmin evinde görmüştüm. Hane sahibinden benim de lisan-ı Arap'la biraz tevaggülüm olduğunu işitince bana pek büyük teveccühler, iltifatlar gösterdi. Üdebâ-yı Arap'tan kimleri tanıdığımı, ne gibi asar ile mütevaggil olduğumu sordu.

Uzatmayalım, muhavere edebiyata, tarihe, bilhassa tarih-i İslâm'a döküldü. Ben Şuara-yı Cahiliye'den olsun, Muhadramûn'den olsun, Müvelledîn'den olsun, kimin bir beyitini inşat edebildimse hocanız altını üstünü, ona münasebeti olan başka şairlerin eş'arını okumakta hiç sıkıntı çekmedi.

* *Sıratı Müstakim*, 6 Teşrinisani 1324/ 19 Kasım 1908, c. 1, nr. 13, s. 198-199

Mehmet Akif'in *Sıratı Müstakim*'de yayımlanmış ilk nesirlerinden biri. Bundan önce yazdığı küçük bir nesir parçası da *Bir İki Söz* başlığı ile üçüncü sayıda çıkmıştı. O da Ferit Vecdi'den yaptığı *Müslüman Kadını* tefrikasının sunuş metni idi. Dolayısıyla Mehmet Akif'i bu döneminde, şiirleri ve bazı tercümeleriyle tanıyoruz. Onun nesir tarafı henüz yeterince öne çıkmış değildi. Bu bakımdan *Darülfünun Talebesine Mühim Bir Tebşir*, Akif'in nesrini tanımak bakımından önemli bir başlangıç teşkil etmektedir.

İlgili metnin bir özelliği de Darülfünun öğrencilerine doğrudan hitap eden açık mektup olmasında toplanmaktadır. Bu niteliği dolayısıyla metnin bu bölümde değerlendirilmesi uygun bulundu.

Bilirsiniz ki Arap'ın eyyâmı, vakâyii, kabâili, ensâbı mazbut olmadıkça edebiyatı da mümkün değil anlaşılamaz. "Kuseyr Ahtal'ı şu beyit ile, Cerîr de Râi'yi şu kasidesiyle bitirmiş" derler. Siz ise o beyitlerde ne söğüş ne döğüş, hülâsa hicve ait bir şey göremezsiniz.

İşte Ali Fehmi Efendi'nin saydığım mebâhiste o kadar rûsûhlarını gördüm ki başkası söylese idi inanamazdım. Lisan-ı mübin-i Arap'a çocukluğumdan beri şiddetli bir incizabım olduğu için erbabını her zaman arardım. Hatta Arabistan'ın bir hayli yerlerini dolaştım. Üdeba-yı Arap'tan bir haylisiyle görüştüm. Doğrusu lisanın dekaaikini, edvarını, kavaidini, üdebasını Arap'ın da tarihini hocanız kadar etraflı tetebbu etmiş kimse görmedim.

Hele tarih-i İslâm'ı en meşhurundan en ehemmiyetsiz görülen vakayiine kadar kâmilten bilir. Mesela size bir Gazve-i Bedir tasvir eder ki vakaya iştirak eden ashabın kaffesini isimleriyle, nesepleriyle, içlerinde şair varsa şiirleriyle beraber öğrenirsiniz; aralarında vaktiyle ne gibi müşacereler, sonradan ne gibi mülatafeler geçmiş ise cümlesini iştirirsiniz. Ah! Biz öyle mütecâsir hocalar işittik ki Hazret-i Peygamber'den sonra senelerce muammer olan pek büyük bir sahabiye, "Bedir'de bulundu" manasına olan "şehide Bedran" cümlesinin içinden çıkamayarak "Bedir'de şehit olmuştur" diye göstermiş!

İmam-ı Müberred'in *Kitabü'l Kamil*'ini birinci defa olarak İstanbul'da hocanız okuttu. Hatta lisan-ı Arap'taki iktidarı rukabâsının bile mazhar-ı itirafı olan Halis Efendi Hoca bir kere bana rast gelmiş de "Akif, oğlum, Müftü Efendi'den okuyormuşsunuz, Aman fırsatı iğtinam edin. Hocanız pek edib, pek fazıl adam" demişti.

Ali Fehmi Efendi şimdiye kadar ne Mısırlıların ne Beyrutluların muvaffak olamadıkları bir teşebbüsü yalnız başına başa çıkardı. Ashab-ı kiram arasındaki şuarayı tercüme-i halleriyle, eserleriyle topladı. Şiirleri baştan aşağıya gayet belîğ bir arapça ile şerh etti. İki cesim mücellled teşkil eden bu eser inşallah yakında intişar edecektir.

Hersek gibi bir yerde yetişen bu nadirü'l-vücüd zatın hayat-ı hususisini, tarz-ı mesâisini bilseniz şaşarsınız. Bir ufak hatanın tasahihi, bir kelimenin tahkiki için hocanızın kırk elli kuruş araba parası

vererek kütüphane kütüphane dolaştığını ben defeât ile gördüm. Hocanız sıkı tutunuz. Dersinden hakkıyla istifade ediniz. Ne kadar müşkülünüz varsa sormaktan hiç çekinmeyiniz. Doğrusu Maarif Nezareti her fedakârlığı göze aldırardı da Mısır'dan bir adam getirseydi, Hazret'in yerini ya tutardı ya tutamazdı. Nezareti, intihabındaki isabetten, sizi de muvaffakiyetinizden dolayı tebrik ederim muhterem kardeşlerim.

19 Kasım 1908

MÜTALEATİ FÂZİLÂNENİZ*

[Mehmet Akif'ten M. Hamid Efendi'ye]

Şirvanî M. Hamid Efendi Hazretleri'ne,

Mütaleâtı fâzılânenizi pek metin, pek musib gördük, efradı arasında sizin gibi düşünenler bulundukça *ümme-i merhumenin* felâhından ümit kesmeye sebep göremiyoruz. Hakîmane, hayır-hâne ihtarinıza en samimü'l kalb teşekkürler ederiz. Tercümesi emir buyurulan mebâhis zaten *Hadika-i Fikriye*'de mündemiç olduğu gibi inşallah *Maverai'l Madde* bahsini de ayrıca yazarız efendim.

1 Nisan 1909

* *Sıratı Müstakim*, 19 Mart 1325/ 1 Nisan 1909, c. 2, nr. 32, s. 95

Mehmet Akif'in Mısır'da bulunduğu sıralarda kendisi ile Türkçe konuştuğu ve nesebi itibariyle de Türk olan Ferit Vecdi'den yaptığı *Hadika-i Fikriye* tercümesinin bu sayıda çıkmış bölümü sonuna hâmiş olarak eklediği mektubu. *Hadika-i Fikriye* tercümesi *Sıratı Müstakim*'de 27-48 sayıları arasında devam etmiş önemli bir eserdir.

FAKİR EDEBİYATIMIZI İĞNÂ EDECEK

[Mehmet Akif'ten Ferit Bey'e]*

Aslındaki nezaheti *fevka'l hayali* ne kadar mümkün ise kadar muhafaza etmek şartıyla böyle semavî bir neşideyi lisan-ı irfanımıza nakle himmet ettiklerinden dolayı Ferit Bey kardeşimize teşekkürler ederiz.

Şarkın, garbın bedâyi-i irfan u edebiyle kütüphane-i millîlîmizi nasibe-dâr-ı kemal etmek isteyen erbabı kaleminiz Ferit Bey'in meslek-i taharrisini takip ederlerse, bizim fakir edebiyatımızı iğnâ edecek böyle pek çok cevahir-i marifet bulurlar.

Kaybedecek vaktimiz yoktur. Aramalı, bulmalı, yazmalıyız.

4 Kasım 1909

* *Sıratı Müstakim*, 22 teşrinievvel 1325/ 4 Kasım 1909 c. 3, nr. 61, s. 134

Mehmet Akif'in sanata ve edebiyata yönelik yüksek ilgisi ile diğer arkadaşlarından farklılık arz eden Ferit Kam, Lamartine'den yaptığı *Cenab-ı Hak* başlıklı tercümesini bir mektupla birlikte Akif'e gönderir. Akif ilgili tercüme ile birlikte Ferit Bey'in mektubunu da dergide yayımlar ve arkasına da *Sıratı Müstakim*'in imzası ile yukarıdaki mektubu ilave eder. Mehmet Akif ne kadar önem verirse versin Türkiye'nin o günkü şartları *Sıratı Müstakim*'de bu tür tercümelere yeteri derecede yer ayrılmasına maalesef imkân bırakmayacaktır.

Elinizin altındaki çalışmanın ikinci bölümünde okuma imkânı bulacağınız Ferit Bey'in mektubundan öğrenildiğine göre, Mehmet Akif'le Ferit Kam, Lamartine'in *Méditation Poétiques*'ini birlikte okumuşlar ve Akif o sırada şöyle bir cümle sarf etmiştir: "Kuvvetini muhafaza şartıyla keşke tercümesi kabil olsa..."

İşte Ferit Bey, Akif'in bu arzusuna yaptığı tercüme ile mukabelede bulunmuş oluyor. Akif'in memnuniyeti ise yukarıdaki mektubundan rahatlıkla anlaşılabilir.

DOZY'NİN TARİH-İ İSLÂMİYET'İ HAKKINDA*

[Mehmet Akif'ten Ebuzziya Tevfik'e Açık Mektup]

Efendim,

Abdullah Cevdet Efendi'nin tercüme etmiş olduğu *Tarih-i İslamiyet*'i müdafaa hevesiyle yazıp gazetenizin başına geçirdiğiniz uzun etekli, geniş kollu makaleyi tanıdıklarımın birinin ihtarı üzerine okudum. O takriz-i belğin mutad-ı kadîminiz vechile lafız, ibare münakaşasıyla meşgul olan kısmını geçiyorum.

"Bugünkü günde hiçbir müslim, ne kadar hür-endiş olursa olsun mütemessik olduğu dinin aleyhinde hâmerânı tenkit olamaz" tarzındaki hükm-i kat'inize, ne yalan söyleyeyim inanacağım gelmiyor. Nasıl inanayım ki vazife-i vekâletini dûş-ı kifayetinize aldığınız, "diyanet ve fetanetini bildiğiniz" Abdullah Cevdet Efendi elindeki tercümesiyle sizi tekzip edip duruyor!

Evvela şunu söyleyeyim ki bendeniz kimsenin akidesine müdahale etmek, kimsenin telâkkıyat-ı vicdaniyesini teftişte bulunmak itiyadında değilim. Zaten müslümanlık hiçbir ferde başkalarının itikadını teftiş hakkını vermemiştir; vicdan casusluğunu Kur'an sarahaten men eder. Âhâd şöyle dursun, peygamberde bile kulûb-ı ümmet üzerinde murakabe hakkı yoktur. Kim, ben müslümanım derse, nezd-i risalette müslüman tanınır. Demek isterim ki şahsını şimdiye kadar hiç görmediğim Abdullah Cevdet Efendi acaba mümin muvahhid midir? Yoksa mülhid midir? Sorup öğrenmek aklıma bile gelmemiştir. Zaten bu seviyedeki adamların imanından bir şey kazanmayan müslümanlık tabii ilhâdından da asla müteessir olmaz.

Ancak siz ne söylerseniz söyleyiniz, müslümanlığı esasından sarsmak, rabıta-i vahdeti koparıp atmak maksad-ı sarîhiyle yazılmış bir eseri tercüme eden, fakat zannettiğiniz yahut zannettirmek istediğiniz gibi "Bakınız ey müslümanlar, yabancılar dininiz

* *Sıratı Müstakim*, 18 Şubat 1325/ 3 Mart 1910, c. 3, nr. 78, s. 410-411

Mehmet Akif'in sayısı fazla bulunmayan eleştirilerine bir örnek.

hakkında neler söylüyor? Bunları görünüz, okuyunuz da ona göre müdafaada bulununuz” diyerek değil, “Ey müslümanlar din diye sarıldığınız mahiyetin ukûl için, efkâr için ne müthiş bir kayıt olduğunu anlayınız. Daha ne zamana kadar böyle hurâfata esir olup kalacaksınız?” nida-yı tezyifi her kelimesinden yükselen bir adamı müslüman yahut müslümanlık muhibbi tanımakta mazurum. Çünkü demin de arz etmiştim ya bendeniz zahirciyim.

Abdullah Cevdet Efendi'nin yine zatiâlinizden mervi olan fetanetine gelince, ayıp değil a buna da aklım yatmıyor. Zira bu memleketin selameti ekseriyet-i mutlakayı teşkil eden müslim unsurları rabîta-i islam ile birbirine sımsıkı bağladıktan sonra gayrimüslim akvamı da rabîta-i vataniye ile o ekseriyete ilhak etmektedir. Bu o kadar basit bir hakikattir ki ihatası pek geniş bir zekâyâ tevakkuf etmez.

Pekala!.. Abdullah Cevdet Efendi Dozy'nin yaptığı bir kör baltayı eline alır da Arnavut'u Türk'e, Türk'ü Arap'a, Arap'ı Laz'a, Laz'ı Kürt'e, Kürt'ü Çerkes'e, Çerkes'i Gürcü'ye sımsıkı bağlayan, hem de aradaki cinsiyet münâzaatını bertaraf edecek surette bağlayan bu tek rabîtayı kırmaya çalışırsa, bu sersemliğiyle eser-i fetânet mi göstermiş olur?

Abdullah Cevdet Efendi'nin tercümesi, elli seneden beri merak ettiğimiz halde bir türlü öğrenemediğiniz. Vehhabiliği size öğretmiş de, onun için pek münşerih olmuşsunuz! Bir kere umman-ı irfanınızın böyle bir katrenin imdadına arz-ı iftikar etmeyeceği bizce müsellemidir; saniyen efendimiz bir hakikate muttali olacaksınız diye zihn-i masum-ı islam nâmütenahi semûm ile zehirlensin mi? Salisen Vehhabiliği sordunuz da size izah edecek kimse çıkmadı mı?

722 sahifelik eseri iki gecede bitirmişsiniz de “gayet vakıfane, bitarafane yazılmış bir telif-i güzindir” buyuruyorsunuz. Sonra “Serâpâ isnâdat-ı garazkârane ile mâli bile olsa redd ü cerhine teşebbüs edeceklerle bir zemini tetkik hazırlamış olacağı için” Abdullah Cevdet Bey'e büyük bir paye veriyorsunuz.

Siz bu sözünüzle eseri şöyle dursun, mütercimim mukaddimesini bile okumamış yahut anlayacak kadar imal-i fikir buyurmamış olduğunuzu ilan ediyorsunuz. Acaba Vehhabiliğin mahiyetini de elli dakika zarfında böyle mi anladınız? Hele müteahhirîn içinde

en ziyade hürmet ettiğim fazıl-ı halûk Rahmetullah merhum ile Cevdet Efendi arasında yürütmek istediğiniz muvazeneye, mukayeseye şaşıtm da kaldım, *İzharü'l-Hak* sahibi müslümanlığı müdafaa ederek hakkını ağıyâra teslim ettiriyor, onlara mübarek elini öptürüyor. Cevdet Efendi senakârınız ise bize hayatımıza kast eden bir düşman-ı İslam'ın elini öptürmek istiyor!

Yunus'la farkı rif'atin beyne's semai ve'ssemek

Kâtip Çelebi merhumun tercüme ettiği *Tarih-i Nasara* da müddeânızı teyit etmez zannederim. Şayet mütercim-i merhum tercümesinin başına Cevdet Efendi gibi bir mukaddime-i istihsan yazmış olsa idi, o zaman yerden göğe kadar hakkınız olurdu.

Kitabın men'î hususunda Meclis-i Vükela'ca verilen kararı tetkik bana taalluk etmeyeceği için geçiyorum. Yalnız telkih-i cüderi gibi hususatta bile hükümetin müdahale-i cebriyesini hürriyete karşı tecavüz addetmeye zihnim yatmıyor.

Makalenizin bir kısmında "Hükümet men etmiş olmasaydı biz bu kitabı görmeyecek, işitmeyecek idik. İlan olunur olunmaz bir nüshasını edinmeye tab'an bir inhimak hisseyledik, buldurup aldık. Çünkü görmek ve hakikati bulup halka da bildirmek erbab-ı neşriyatın vezâif-i esasiyesindendir" buyuruyorsunuz.

Tercümenin İstanbul'da intişarı bir buçuk sene oldu. Yalnız muhit-i Osmani'de değil, bundan âlem-i İslamda kıyametler koptu, kör gördü, sağır işitti. Antalya mebus-ı muhtereminin hususiyle hakikati bilip de halka bildirmek vazifesiyle muvazzaf olduğunu söyleyen bir sahib-i neşriyatın işten haberdar olmaması hoş görülebilecek gafletlerden olmasa gerek. Haydi, bunu geçelim, lakin siz hakikati böyle mi anlarsınız? Zavallı halkın tenvir-i fikrine böyle mi hizmet edersiniz? Bir Dozy peyda oluyor, peygamber hakkında söylemediğini bırakmıyor. Sonra bir Abdullah Cevdet geliyor, o sözleri bize mahz-ı hakikat göstermek istiyor. Bundan münfail olan âlem-i İslam'a karşı da efendimiz çıkarak Dozy'nin sözleri hakikat, Abdullah Cevdet Efendi tercüman-ı hakikattir, hizmeti ise Rahmetullah'ın mücahedesı kadar büyüktür diyorsunuz!

Hüsnü Âtîf isminde bir tabip arkadaşım vardı ki vaktiyle Abdullah Cevdet Efendi ile aynı mektepte, aynı sınıfta olduğunu söylerdi. Pek sevdiğim bu zat ile konuşurken söz bazen edebiyata intikal ederdi. O zaman Hüsnü Atıf, Cevdet Efendi'nin bazı şiirlerini okur, mütaleamı sorardı.

— Birader! Doğrusunu istersen ben bu adamın sözlerinde o kadar yükseklik görmüyorum. Karîha yoksulu, selîka züğürdü bir heveskâr. Bugün çocuklar var ki çok daha düzgün şiir söylüyorlar.

— Haydi bu sözünü kabul edeyim. Fakat şurasını bilmelisin ki Cevdet'in meziyeti yalnız ediplikten ibaret değildir. Fünûna vakıftır. Hususiyle şimdi Avrupa'da tahsil ediyor. Günün birinde vatanına dönerse göreceksin ki ne kadar ulûm ne kadar fûnun getirecek!

— Ona diyeceğim yok. İnşallah büyük bir adam olur da memleketimizin birçok ihtiyacını temin eder. Benim demek istediğim, kabiliyeti olmadığını görse de şairliği bırakıp daha nâfi şeylerle uğraşsa!..

İşte senelerden beri musahabesinden mahrum olduğum o yar-ı can ile daima aramızda bu gibi muhavereler geçtiği için, ben yüzünü hâlâ görmediğim Cevdet Efendi'yi Garp'tan birçok hamûle-i fûnun ile gelecek diye on yıl kadar bekledim. Filhakika Cevdet Efendi elindeki *Tarih-i İslamiye* tercüme-i rekikiyle çıkageldi.

Zavallı Hüsnü!.. Hem kendini hem beni aldatmışsın. Dozy'nin eserini senin Abdullah Cevdet'inin lisanından kıyas kabul etmeyecek kadar düzgün bir lisan ile tercüme edecek çocuklar bulayım. Beklediğin bu mu idi?

"Hiç yapacak, görececek mevki-i tatbik ve icraya koyacak iş kalmamış, vatan temin-i mesudiyet edecek kavanin ile lebriz olmuş ve mülkûn her köşesi salah ve selamete müstağrak bulunmuş gibi Meclis-i Vükelâ kitap meniyle meşgul oluyor." buyuruyorsunuz. Pekala! Acaba Antalya mebus-ı muhtereminin, *Tasvir-i Efkâr* sahibinin piş-i azminde hiç teşebbüs edilecek iş kalmamış mı ki, *Tarih-i İslamiyet* gibi bir *tezvir-nameye* altı sütunluk takriz yazıyor;

Abdullah Cevdet Efendi'yi tutup ekabir-i ümmetten Rahmetullah'ın yanına çıkarmak istiyor?

Evet, Cevdet Efendi bu eseri yalnız tercüme etse idi, yani ne muâheze, ne istihsan yolunda kendisinden bir söz söylemese idi kimse bir şey demezdi. Lakin mütercim öyle hezeyanlar istifrağ ediyor ki böyle bir takriz-i belîğ ile yaldızlansa yine ümmet-i merhumeye yutturulamaz efendim!

3 Mart 1910

YADİGÂR*

[Mehmet Akif'ten Mehmet Ali'ye]

Evlâdım Mehmet Ali'ye yâdigâr-ı vedâdımdır.

1911

* Hicaz valilerinden Müşir Ahmet Ratip Paşa'nın oğlu olan Mehmet Ali, Akif'in özel dersler verdiği öğrencilerden biridir. Zekâsına, çalışkanlığına ve hafızasına hayran olduğu bu öğrencisine Akif, ilk kitabı *Safahat*'i armağan etmekten büyük haz duyuyor.

ایلی کوزیم، قاردهشم مدھت جمال

صفحاتده اگر شو آریورسل، آرام ؟
بالله بربری وارد که هر بند ... کوسن !
کوف، یوسه ؟ خسه، کل، فیه، خایر ؟
هائگی با ؟

اوج بویوه نظم کومولش قوه بر عمرهده !

۱۷ مران ۱۳۷۷
میتات

Mehmet Akif'in birinci Safahat'ı yayımlandığında dostu
Mithat Cemal'e yazarak verdiği meşhur kıta.

[Mithat Cemal, Mehmet Akif]

SAFAHAT HAKKINDA*

[Mehmet Akif'ten Mithat Cemal'e]

İki gözüm, kardeşim Mithat Cemal'e

Safahat'ımda eğer şiir arıyorsan arama,
Yalnız bir yeri vardır ki hazindir.. Göster...

Kûfe

yok,

Hasta

değil,

Kahve

hayır,

Hangisi ya?

Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-ü heder!

20 Haziran 1911

* *Büyük Duygu*, 10 Temmuz 1329/ 23 Temmuz 1913, nr. 131
Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 446

Mehmet Akif'in, ilk kitabı *Safahat*'ın Nisan 1911'deki yayınının hemen ardından kaleme aldığı, kendi şiirinden söz eden bir kıtası. Akif ilgili kıtayı, arkadaşı Mithat Cemal'e *Safahat*'ı takdimi sırasında kaleme almış ve kitabın boş sayfalarına kendi el yazısı ile de kaydetmiştir. Dolayısıyla şiirin altındaki 17 Haziran 1327/ 30 Haziran 1911 tarihi, hem şiirin kaleme alınış, hem de *Safahat*'ın Mithat Cemal'e takdimi tarihini ifade etmektedir. Haliyle *Safahat*'ın Nisan 1911'deki ilk baskılarında bu kıta yer almamış, bilâhare ve muhtemelen Mithat Cemal'in vermesi ile, dönemin dergilerinden *Büyük Duygu*'da yayımlanmak imkânı bulabilmiştir. Bu kıta yayını dolayısıyla edebiyat ve sanat çevrelerinin de malûmu haline gelince, *Safahat*'ın ikinci baskısı sırasında (1918) Akif onu eserinin sonuna koymak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Akif'in kendi şiiri hakkında değerlendirmelerde bulunduğu bu "ithaf" kıtası, toplu *Safahat* baskılarının hemen hepsinde bulunmaktadır.

Yalnız *Safahat*'larda yer alan şiir, şiirin Akif tarafından gözden geçirilmiş en son şeklidir ve Mithat Cemal'e takdim ettiği şeklinden hayli farklıdır. Bizim burada verdiğimiz, haliyle Mithat Cemal'e yazılan şeklidir.

سبیل الرشاد کتبخانہ سی : ۱

صحفائے خدیجیہ

ایک نئی کتاب

سلیمانیہ کرسی میں شائع

محمد عاکف

۱۳۳۰ رمضان

1912'de yayımlanan Süleymaniye Kürsüsünde.

SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE*

[Mehmet Akif'ten Fatin Hoca'ya İthaf Edilen Eser]

Kardeşim Fatin Hoca'ya

1912

* *Süleymaniye Kürsüsünde* Akif'in 501 beyitlik manzum, tahkiyeli bir eseridir. Eser 1912, 1914, 1918 ve 1928 yıllarında dört kere basılmıştır. *Sırat-ı Müstakim* dergisinde 1912 ocağında tefrika edilmeye başlanan eserin yayını, verilen uzun bir aranın ardından 29 ağustos 1912'de tamamlanmıştır.

Akif'in eserini ithaf ettiği Fatin Hoca (Fatin Gökmen/1877-1955) şairin dostlarından biri olup, onun ileride geliştireceği Asım karakterinin de kaynağı mesabesinde. Bugünkü Kandilli Rasathanesi'nin kurucusu olan Fatin Hoca, Akif'in İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmesine vesile olan kişidir. Aynı zamanda Akif'in *Fatih Kürsüsünde* işlemeye çalıştığı astronomiye ait bilgilerin kaynaklarından da biridir.

ZİFT GİBİ MALIN OLSUN ERZİNCAN'DAN KEL ÇEKER*

[Mehmet Akif'ten Ispartalı Hakkı'ya]

İki gözüm Hakkı,

Dün sabah Darülfünûn'a gittim. İsmail Hakkı Bey'den işi anladım. Benim dediğim gibi imiş. Münhal olan muallimlik benim geçen sene okuttuğum derstir ki, ona iki hafta evveli bizim Ferit Bey'i (Kam) intihap etmiş idik. Ancak henüz Nezaret'ce tevcih olunmamış. Bu pazar günü Encümen-i Muallimîn tekrar toplanacak. Tabiidir ki karar-ı sâbıkında ısrar ile yine Ferit'i intihap edecek. Artık nasip değilmiş diyerek başka bir işe bakmalıyız. Hem ben senin mebus olacağını kavi surette tahmin ediyorum. Olmasan bile senin için iş çoktur: Zift gibi malın olsun, Erzincan'dan kel çeker!!

Sana dokuz tane kürsü gönderiyorum. On idi, birini bizim nezaret muavini aldı. Bunları erbabına ver. Üç beş tane dahaediye ederim. Bâki dua ke'n-nücûmi fî eshâr.

Kürsülerin biri senindir. Takdimesini 8 yazdım.

Sebilürreşat'ın hem müfessir hem şair başısı

Mehmet Akif

6 Eylül 1328/ 18 Eylül 1912

* Mehmet Akif'in Darülfünun'daki görevini bıraktıktan sonra yerine Ferit Kam'ın tayini düşünüyor. Fakat o tayin gerçekleşmeden Ispartalı Hakkı da aynı göreve ilgi duyuyor. Ancak onun bu gelişmeden haberinin bulunmadığı anlaşılıyor. Nitekim bilâhère Ispartalı Hakkı seçimlerde İttihat ve Terakki Partisi listelerinden milletvekili seçilecektir. Mehmet Akif'in mektubun altına koyduğu “şair başısı” ifadesi ile geliştirdiği ironik dil kullanımı özellikle dikkat çekici gözükmemektedir.

[illegible]

BEN BU VATANA BAĞLI ADAMIM*

[Mehmet Akif'ten H. Naci'ye]

İkdam Cerîde-i Muhteremesine,

İki gün evvel Bayezit Cami-i şerifi kürsüsünde söylediğim sözleri bütün cemaat işitti. Sayısı bine baliğ olan muhterem cemaatin imanına, vicdanına dehalet ederek soruyorum:

İrad eylediğim vaazda, matbuatımızın gerek umumi gerek birkaçı hakkında iyi, fena tek bir söz söyledim mi? *İkdam*, *İfham* gazetelerini mevzu bahis ettim mi? Velez ima suretiyle olsun bir gazeteyi medh, diğerini zemmeyledim mi?

Ben diniyle, imanıyla, ecdadıyla, evlâdıyla, hayatıyla, ruhuyla hülâsa herhangi bir ferdi vatanına bağlayabilecek rabitaların hepsiyle birden bu vatana bağlı adamım. Pek âlâ, bu kadar bağlarla bağlanmış olduğum şu zavallı vatan sırf tefrikalar, nifaklar, şikâklar yüzünden izmihlâl uçurumlarının ta kenarına gelmişken eteğinden tutup geri çekmeye çalışmayarak bilakis mevcut tefrikaları bir kat daha kızıştırmak suretiyle biçareye tekmeyi vurmak için benim ne kadar beyinsiz olmam icap eder?

Bana açık mektubu yazan adam, Allah'ından korkmuyor, vicdanından sıkılmıyorsa, bugün o mektub-ı müzevirin munderacatını tekzip edecek koca bir cemaatten olsun sıkılmalıydı!..

Müdafaa-i Milliye Heyet-i Tenviri'ye Kâtibi

Mehmet Akif

5 Şubat 1913

* *İkdam*, 5 Şubat 1913, nr. 5731, s. 4

Mehmet Akif'in *Müdafaa-i Milliye Heyet-i Tenviri* heyetinin ricası üzerine verdiği Bayezid Camii vaazını eleştiren ve bunu gazetede yayımlayan kişiye verdiği cevap. Akif bu cevabı, kendi dergisinde de yayımlayabilecekken öyle yapmıyor ve onu *İkdam* gazetesine göndererek yayımlatıyor.

KONFERANSA DAVET*

[Mehmet Akif'ten Rıza Tevfik Beyefendi'ye]

Muhterem efendim,

Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti Heyet-i İrşâdiyesi tarafından tertib edilmekte olan konferanslara zât-ı fâzılânelerinin de iştiraki matlûb ve mültezem olduğundan bu hususta bî-diriğ himmet buyurulabileceksen lûtfen Heyet-İrşâdiye'ye iş'ârınız müsterhamdır.

Mehmet Akif

7 Şubat 1328/ 20 Şubat 1913

* Abdullah Uçman, *Türk Edebiyatı*, Şubat 2010, nr. 436, s. 69

Abdullah Uçman'ın Notu: “Müdâfaa-i Milliyet Cemiyet Merkezi Umumisi İrşâdiye Heyeti antetli bir kâğıda yazılan bu mektupta, Mehmet Akif'in imzasının yanında cemiyetin mührü bulunmaktadır. Rıza Tevfik, yıllar sonra evrakını elden geçirirken bu mektubun arkasına şu notu yazmıştır: “Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti benden konferans istiyor. İmza Mehmet Akif'indir.”

**ABDULLAH EFENDİ
YERDEN GÖĞE KADAR HAKLI***

[Mehmet Akif'ten Orman Maadin ve
Ziraat Nezareti Celilesine]

Orman Maadin ve Ziraat Nezareti Celilesine,

Umur-ı Baytariye Müdürü Abdullah Efendi'nin yerden göğ-e kadar haklı olduğu Bakteriyoloji-hane meselesinden dolayı azli üzere, acizleri de memuriyetimden sureti kat'ıyyede istifa ediyorum.

Umûr-ı Baytariye Müdür muavini Mehmet Akif

11 Mayıs 1913

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 256
Prof. Dr. Ferruh Dinçer, *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası*, Ankara, 2011, s. 13

صفحات
دردنجی کتاب
فاتح کرسینده
محمد عاکف

اوچنجی طبی

سیدل الرشاد کتبخانه سی نهریانی
عدد : ۲۳

FATİH KÜRSÜSÜNDE*

[Mehmet Akif'ten Mithat Cemal'e]

Hamasî şairimiz Mithat Cemal'e.

1914

* Mehmet Akif, *Fatih Kürsüsünde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1914.

Mehmet Akif'in en eski dostlarından biri olan Mithat Cemal Kuntay (1885-1956) şair, romancı ve hukukçudur. Akif'le beraber yazdığı iki şiirleri mevcuttur. Biri, *Üçüncü Ordu*'ya; diğeri de *Safahat*'ta görülebilecek *Acem Şahı*'dır. Mithat Cemal'in, Akif'in şiirini tahlil ve tanııtma amaçlı bir hayli yazısı bulunmaktadır. Ayrıca Akif hakkında bugüne kadar yazılmış en iyi kitap da gene Mithat Cemal'e aittir: *Mehmet Akif Hayatı, Seciyesi, Sanatı*, İstanbul 1939.

Mithat Cemal, *Üç İstanbul* adlı başarılı romanında da (1938), Raif adıyla dostu Mehmet Akif'i canlandırmayı denemiştir. Her iki eser, Akif'in vefatının hemen ardından kaleme alınmaları ile dikkati çeker. Eşref Edip, Akif'i anlatırken biyografiye ve anekdota ağırlık verirken, Mithat Cemal daha ziyade tahlil kabiliyeti ile temayüz etmektedir.

**Mehmet Akif'in münakaşaya davet ettiği
büyük düşünür Ziya Gökalp**
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

EĞER KENDİNİZE GÜVENİYORSANIZ*

[Mehmet Akif'ten Ziya Gökalp'e]

Eğer kendinize güveniyorsanız bütün ulemanızı toplayınız. Umumî bir yerde içtima yapalım. Siz söyleyin, biz söyleyelim. Bütün fikrî ve içtimaî meseleleri mevzubahis edelim. Usulü, adabı dairesinde münakaşa edelim. Bu münazaralarımız zapt olsun.

1914-1915

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 46 ve 257.

Eşref Edip, ilgili mektuba, kitabının iki ayrı bölümünde atıflarda bulunuyor. İlkinde mektubun Ziya Gökalp'e, ikincisinde ise İttihat ve Terakki Merkezî Umumi nâşirlerine yazıldığını kaydediyor. Fakat Eşref Edip'in önemle vurguladığı husus, Akif'in savaş ortamında meydanlarda, ulu orta tartışmalara taraftar olmadığı, lazım gelen münazaranın usulü dairesinde ve gündemli olarak yapılması lüzumudur. İşte savaş ortasında Akif, tarafların bir araya geldiği özel bir toplantı düşünüyor ve bu fikrini Ziya Gökalp'e veya Merkezi Umumi nâşirlerine bir mektupla bildiriyor. Fakat her ne sebeptense mektuba karşılık verilmiyor.

Eşref Edip mektup yazılmadan önce, *Sebilürreşat* yazı ailesi arasında istişare edildiğini, mektubun Akif tarafından kaleme alındığını, ayrıca dergi yazı ailesinden bazılarının da mektubun altına imza attıklarını kaydetmektedir. Mektubun yazıldığı tarih olarak 1914-1915 yılları düşünülebilir. Yani savaşın başlamasının ve doğurduğu sıkıntıların ardından böyle bir teklifte bulunuyor.

İKİ GÖZÜM NEVZAT*

[Mehmet Akif'ten Nevzat Ayasbeyoğlu'na]

İki gözüm Nevzat,

Kahire'deyim. Sana birçok iştiyaklar, tazimler, muhabbetler gönderiyorum. Kabul ediyorsun değil mi? Siyânet-i Hüda'ya emanet ol, iki gözüm Nevzat'ım.

31 Kanunuevvel 1329/ 13 Ocak 1914

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 578

Bu mektup, Birinci Büyük Savaş içinde Akif'in Mısır'da bulunduğu bir sırada kaleme alınıyor. Nevzat Ayasbeyoğlu, Akif'in çok değer verdiği kişilerden olup, kendisiyle 1930'lu yıllarda da yazışır. Ayasbeyoğlu, o sıralarda yazdığı mektuplarda büyük şairi, *İstiklâl Marşı*'nı yazdığı ülkesine dönmeye davet etmektedir.

VÂESEFÂ Kİ PEK ÇABUK ELİMİZDEN KAÇIRDIK*

[Mehmet Akif'ten İsmail Hakkı Bey'e]

Müntesibîn-i tıptan Ahmet Cevdet imzasıyla ara sıra *Sebilürreşat*'a fennî, sıhî makaleler yazan bu çocuğu muhterem karilerimiz elbette tahattur buyurmuşlardır. Meslek-i ilmîsindeki kudretinden, mesaisinden dolayı, henüz on yedi yaşlarında iken heyet-i tahririyemiz arasına giren; risalemize pek kıymetli hizmetlerde, muavenetlerde bulunan zavallı Cevdet'i, vâesefâ ki pek çabuk elimizden kaçırdık. O bize pek çok yazılar yazacaktı; o çocuk âlem-i İslâma pek çok hizmetlerde bulunacaktı. Ulûm-u sahihaya, fûnûn-ı tabiiyeye karşı pek yabancı pek soğuk bir vaziyet gösteren; Garp'ın terakkiyat-ı fenniyesine meddah olmakla kendisine vazifesini görmüş nazariyle bakan gençlerimiz arasında Cevdet merhumun emsaline, maalesef tesadüf edilemez.

Babası dört sene evvel rahmet-i Hakk'a irtihal ederken oğlunu bana emanet etmişti. Onun için bu çocuğun ne büyük bir sebat ile çalıştığını gözümle görüyor; birkaç sene sonra nasıl yüksek bir ihataya malik olacağını da pek emin olarak tahmin ediyordum. Heyhat; vakitsiz bir ölüm çocuğun o kadar emeklerini, benim o kadar ümitlerimi tarumar etti, gitti!

Şu taziyet-nameyi göndermek kadirşinaslığında bulunan İsmail Hakkı Beyefendi, hem merhumun muallimi, hem memleketimizin yegâne ilm-i hayvanât mütehassısıdır. Cevdet'in kıymet-i ilmiyesini öyle selahiyettar, öyle büyük bir ağızdan işittiğim için bu kadar hakiki bir mateme karşı ne kadar müteselli olabilmek mümkün ise, ben de o kadar teselli hissediyorum. Cenab-ı Hak Ahmet Cevdet'e rahmetler, mağfiretler; İsmail Hakkı Beyefendi'ye de uzun ömürlü birçok Cevdet yetiştirmek için muvaffakiyetler versin âmin.

19 Mart 1914

* *Sebilürreşat*, 6 Mart 1330/ 19 Mart 1914, c. 12, nr. 288, s. 39-40

Tevfik Fikret'in gençlik yıllarına ait bir fotoğrafı.
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

TEVFİK FİKRET'E*

[Mehmet Akif'ten Tevfik Fikret'e]

Akif'in Tevfik Fikret'e yazdığı bu mektuba şimdiye kadar malesef ulaşılammıştır. Dolayısıyla Akif'in ve *Sebilürreşat* yazı ailesinin Ziya Gökalp'e hitaben yazdığı mektupta olduğu gibi bu mektuba da şu ana kadar ulaşılabilmiş değildir.

1915

* Kenan Akyüz, *Tevfik Fikret*, Sakarya Basımevi, Ankara 1947, s. 130

Akif tarafından Tevfik Fikret'e yazıldığı iddia edilen mektuptan ilk ve tek söz eden edebiyat tarihçisi İsmail Hikmet Ertaylan'dır. Bu bilgi Kenan Akyüz'ün İsmail Hikmet Ertaylan ile yaptığı bir mülakat sırasında ortaya çıkmıştır. Akif'le Fikret arasındaki kavganın tavsamasının ardından *Safahat* şairi Tevfik Fikret'e bir mektup yazar ve ona bir teklifte bulunur. Kenan Akyüz'ün 1947 yılında, henüz daha edebiyat doçenti olduğu sırada yayımladığı *Tevfik Fikret* adlı monografisinde yer alan bu bilgi aynen şöyledir:

“Ord. Prof. İsmail Hikmet Ertaylan'dan aldığım bilgiye göre Akif, bu kavgadan biraz sonra, o sıralarda kurulması düşünülen bir edebî cemiyetin başkanlığını kabul etmesi ricasıyla Fikret'e bir de mektup göndermişse de Fikret cevap vermemiştir.” *Tevfik Fikret*, Sakarya Basımevi, Ankara 1947, s. 130

Bu arada Kenan Akyüz'ün kendisi ile mülakat sırasında İsmail Hikmet Ertaylan'ın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde hoca olduğunu, ayrıca Rıza Tevfik gibi onun da Tevfik Fikret'e yakınlığı bulunduğunu kaydedelim.

Mehmet Akif'in büyük hamisi Abbas Halim Paşa
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

EL UKSUR'DA*

[Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya]

*Emîr Abbas Halim Paşa Hazretlerine***

Hava ağırdı, fakat, pek dokunmuyordu sıcak;
Gurûba vardı esasen yarım saat ancak.
Yakındı sahile mihmânı olduğum mesken;
Yavaş yavaş iniverdim ağaçlı bir tepeden.
O, Nîl'i koynuna çekmiş yeşillenen vadi,
-Ki yok hazan safahâtında ömrünün ebedî
Önümde, zümrüde benzer, yığın yığın mevecât,
Saçıp saçıp uzuyor: Sanki bir serâb-ı hayat!
Şu imtidâda bakın, var mı yâl ü bâline eş?
Bu yâl ü bâli bütün gün kucaklayan o güneş,
Ki Nîl'i şarkına almış da garba geçmişti;
Ufukta son lemeâtıyla parlıyor şimdi...
Fakat ziyasına hâlâ tahammül imkânsız.

* *Sebilürreşat*, 23 Kanunusani 1330/ 11 Şubat 1915, c. 13, nr. 326, s. 103.
“El-Uksur, Kahire'nin 600 kilometre kadar cenubunda, Nîl'in sahil-i şarkisine düşen bir mevkidir ki eski Mısırlılar'dan kalma pek çok asara malik olduğu için seyyahlarca maruftur. Aşağıda ismi gelecek “Karnak” ise bizim At Meydanı'ndaki dikili taşlarla doludur.” (Şairin Notu).

** Kendisine şiir ithaf edilen Abbas Halim Paşa (1866-1934), İttihat ve Terakki Dönemi sadrazamlarından Sait Halim Paşa'nın kardeşidir. Nitekim Osmanlı Devleti, Birinci Cihan Savaşı'na onun sadrazamlığı döneminde iştirak etmiştir. Aynı dönemlerde kardeşi Abbas Halim Paşa da İttihat ve Terakki kabinelerinde bakandır. Akif, Abbas Halim Paşa'nın çocuklarına özel dersler vermiştir. Bu yüzden aileyi yakından tanımaktadır. Nitekim Akif, *El-Uksur'da* şiirinde anlattığı bölgelere Abbas Halim Paşa ile gittiği gibi Millî Mücadele'den sonraki Mısır Dönemi de gene ilgili paşanın daveti ile gerçekleşmiştir. Akif'in ilk Mısır ziyareti 1914 yılı Ocak ve Şubat aylarında gerçekleşmiş, oradan da yukarıdaki şiirin ilhamları ile dönmüştür. *Sebilürreşat*'taki kayıtlara göre Akif, 5 Ocak 1914'de İstanbul'dan hareket etmiş, dönüş haberi de aynı derginin 20 Şubat 1329/ 5 Mart 1914 tarihli 286. sayısında duyurulmuştur. *El-Uksur'da* adlı bu parça Akif'in en başarılı şiirleri arasında yer almaktadır. İlgili şiiri Yahya Kemal'in de zevk alarak okuduğunu biliyoruz.

Solumda bir büyücek hurma var ki yapılnız...
 Zemini haylice mâil de olsa, çaresi ne?
 Büründüm artık onun zıll-i pâre pâresine.
 Bu noktadan ne müheyyic fezaya doğru nazar!
 Birer kanat iki sahilde yükselen ovalar:
 Nigâh uzandı mı bir kerre dûş-u sâhirine,
 Hayal uçup gidiyor başka âlemin birine!
 Zemine şimdi, o gündüz alev saçan âfâk,
 ılık ılık döküyor, bir hava-yı istiğrâk.
 Gülümsüyor yüzü artık muhit-i reyyânın,
 Muhâtı çünkü, semadan inen bu çağlayanın.
 Deminki samta bedel hande çınlıyor yer yer:
 Gülümsüyor koca vadi gülümsüyor tepeler;
 Gülümsüyor suyu tırmanmak isteyip öteden,
 Uzun kürekli kayıklarla bir büyük yelken;
 Gülümsüyor beriden gölgeler döküp Nîl'e,
 Otel binaları etvâr-ı imtinânıyla;
 Gülümsüyor kıyılardan beş altı hatve kadar
 İçerde, ipli sıriklarla işleyen kuyular;
 Gülümsüyor suyu kırbayla aktaran fellâh;
 Gülümsüyor bunu ömründe görmeyen seyyah;
 Gülümsüyor çalılıklarla örtülen dereler;
 Gülümsüyor sayısız tarlalarla meşcereler;
 Gülümsüyor karılar, başlarında topraktan,
 Güğüm kılıklı birer kap, dönerken ırmaktan;
 Gülümsüyor derelerden balık tutan, çıplak,
 Çoluk çocuk suyu kepçeyle aktarıp durarak...
 Sabahleyin dolaşıp gördüğüm o heykeller;
 Ki sermediyyete çılgın zavallı hırs-ı beşer,
 -Kulûba nakşedecek yerde yâd-ı rahmetini-
 Fezaya kazmak için zıll-i bî-kerâmetini;
 Dikip de her kayadan bin hayata seng-i mezar,
 Bu korkuluklara vahşetle vermiş istikrâr;
 Ki secdeler edecekmiş ayaklarında zemin;
 Ki arşı titretecekmiş alınlarındaki çîn!
 Fakat zaman denilen dest-i kibriyâ-yı mehîb

Bu kahramanları etmiş ki öyle bir te'dîb:
Ne enf-i nahveti kalmış kırılmadık, ne kolu!
Civâr-ı ibreti enkâz-ı lâşesiyle dolu.
Ne çehrelerde mehâbet, ne cebhelerde gurur;
Silik hutûtuna çökmüş bütün meâl-i fütûr.
Adaletin bu kadar bî-aman tecellisi
Nigâh-ı zâire vermekte merhamet hissi.
Evet, mezarı o heykellerin uzaktı bana;
Şu var ki mün'atîf oldukça gözlerim o yana,
Gülümsüyor diyorum onların da çehreleri.
Gülümsüyor koca bir mabedin uzakta yeri.
Gülümsüyor sağa baktıkça karşıdan Karnak;
Gülümsüyor râşe-nümâsıyla oynuyor emvâc.
Gülümsüyor, dağınık başlarında altın tac,
Semaya fırça vuran hurmalar sevâhilden.
Oturmuş olduğum âsûde sath-ı mâilden,
Biraz yukardaki çardak biçimli gölgeliği,
Nasılsa görmek için kalkayım, dedim... Ne iyi!
Fransız, İngiliz, Alman, on üç kadar seyyah,
Üçer beşer küme olmuşlar: İnliyor akdâh!
Birinciler gülüyor... Çünkü ceyb-i meşhûnu,
Yerinden oynatıyor kâinat-ı medyûnu.
"Sedan" düşündürecek olsa olsa maskarayı...
Refah unutturur insana en derin yarayı.
İkinciler gülüyor, hem de hakkıdır, gülecek:
Cihan bir emrine âmâde... "Öl" desin, ölecek.
Tutuşturup bütün akvâmı karşıdan bakıyor!
Çelikle taş vuruşurken herif çubuk yakıyor!
Üçüncüler gülüyor, çünkü zûr-u bâzûsu,
Ne derse "doğru!" denen bir kefil-i nâmûsu;
Beşer ki kuvveti bahşetmiyor henüz hakka;
Ne çare var onu kuvvetle almadan başka?
Zebun musun? Yalnız ağlamak senin hakkın...
Evet, bu sâha-i cûşun, bu cûş-u ezvâkın
İçinde ben, yalnız ben zavallı gülmüyorum...
Oturmuş ağlıyorum, ağlasam da mazûrum:

Vatan-cüdâ gibiyim ceddimin diyârında!
 Ne toprağında şu yurdun, ne cûybârında,
 Bir âşina sesi, yahut bir âşina izi var!
 Sadâma beklediğim aksi vermiyor ovalar,
 Bileydim ey koca Şark, ey cihân-ı dûrâdûr.
 Senin nerendeki evlâdının nasibi huzûr?
 Başın belâlara girmiş; elin, kolun pâmâl;
 İçinden esti mi bir gün hevâ-yı istiklâl?
 Görür müyüm diye karşımda müslüman yurdu,
 Bütün diyârını gezdim, ayaklarım durdu...
 Yabancı sesleri geldikçe reh-güzârımdan,
 Hep inkisâr-ı emel taşıtı rûh-u zârımdan!
 Vatan-cüdâ olayım sînesinde İslâm'ın?
 Bu akıbet, ne elîm intikaamı eyyâmın!
 Benim ki yaşlıyım artı düşük kolum, kanadım;
 Bu intikâmı çalışsın da alsın evlâdım.
 Ufukta şimdi güneş sönmek üzre sallanıyor;
 Şu var ki çehresi hâlâ parıl parıl yanıyor.
 Biraz geçince, şuâât-ı vâpesîniyle,
 Dikildi geldi de karşımda, ansızın Nîl'e,
 Sularla esnemeyen bir amûd-i nûrânûr.
 Fakat bu zıll-i mübâhî, bu intibâ-ı vakuur
 -Ki çok zaman kalacak sandım imtidâdından-
 Beş on dakikada Nîl'in silindi yâdından!
 Yazık, o gölge de milyarlar zıll-i nâ-yâba,
 Katılmak üzre atılmış meğer bu girdâba!

*

Görünmüyor güneş artık, önünde perde cibal;
 O şimdi başka ufuklardan etti arz-ı cemâl.
 Acıklı ruhunu mağrib hazîn hazîn döktü;
 Zemine şâm-ı garîbân yavaş yavaş çöktü.
 Değişti çehresi Nîl'in: Önümde az kumral;
 Deminki zıll-i sûtûnun yerinde pek koyu al;
 Biraz ilerde, fakat, adeta karanlıktı.
 Bu reng-i mateme dağlar da âşinâ çıktı:
 Karardı baktım uzaktan dumanlı cepheleri.

Ridâsı mağribin artık kucaklamıştı yeri.
Demin gülümseyen âfâkı tülledikçe zılâl,
Uyandı rûh-u garîbimde bir hayal-i muhâl:
Cihan-ı sâmiti karşımda ağlıyor sandım...
O gölgelikten inip nûra doğru tırmandım.

28 Ocak 1914* | 15 Şubat 1915

* Şiirin altındaki birinci tarih yazıldığı, ikincisi ise *Sebilürreşat*'ta yayımlandığı tarihi göstermektedir.

CEHENNEM OLSA GELEN GÖĞSÜMÜZDE SÖNDÜRÜRÜZ*

[Mehmet Akif'ten Çanakkale'deki Kahraman Askerlerimize]

Hüda rızası için ey mücâhidîn-i kirâm!
 Sebâtı kesmeyiniz, çünkü, sade sizde ümid;
 Dönerseniz ebediyyen söner gider tevhid,
 Harîm-i hak yıkılır savletiyle evhâmın.
 O elde tuttuğunuz yer hayat-ı İslâm'ın
 Yegâne ukdesidir. Yâd ayak basarsa eğer,
 Olur meâlimi dinin bir anda zîr ü zeber!
 Ümidi sizde kalan üç yüz elli milyon can
 -Ki hasta göğsünü yıkmakta şimdiden halecan-
 Kopup damarları şîrâzesiz kitaba döner;
 Kalır sahâifi yerlerde rast gelen çiğner!
 Minareler sökülür sinesinden âfâkın;
 Fezaya söylemez artık lisânı Hallâk'ın!
 Onüç, onüç buçuk asrın ne varsa kalbinde,
 Hayat-ı maziymizden, şu ân için, zinde;
 Boğar da hepsini bir bir tutup nisyan,
 Bütün mefâhirimiz bir serâb olur o zaman!
 Göçer hazîre-i tarihe beyti Mevlâ'nın;
 Çürür gider ayak altında göğsü Kur'ân'ın!
 Bilirsiniz ki, hemen, yüz yüz elli yıldır, biz,

* *Sebilürreşat*, 5 Eylül 1334/ 5 Eylül 1918, c. 15, nr. 368, s. 62
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1002-1004

Mehmet Akif'in Berlin'de bulunduğu sırada, Çanakkale savunmasını gerçekleştiren askerlerimizle uzaktan uzağa kurduğu bir diyalog. Akif'in ruhen trans seviyesine yükseldiği hitaplarını cephedeki askerler duyuyor ve onlar da Almanya'daki şaire "Korkma!" diye başlayan bir tirada dönüştürüyorlar. Bu acılı ve gerilimli diyalogun hikâyesini okumak isteyenler, şairin *Berlin Hatıraları*'na başvurabilirler. Aynı eserin geniş bir tahlili ve edebiyatımızdaki yeri hususunda yaptığımız geniş bir değerlendirme için yayımladığımız *Safabat* neşrinin *Berlin Hatıraları* bölümüne bakabilirler.

Ne varsa elde verip muttasıl çekilmedeyiz!
Ömer'lerin, Yavuz'un biz vefasız evladı,
Siyânet eylemedik yâdigâr-ı ecdadı.

Ne yâr-ı candı o, lâkin biz olmadık ona yâr;
Sonunda parçalanıp yurdumuz, diyar diyar,
Küçüldü öyle ki: Yoktur yaşatmak imkânı,
Dönüp de arkaya nâmûsu, dini, vicdânı!
Evet, bu hisler için bir mezâr olur ancak,
Kalırsa elde nihâyet beş on karış toprak!
Enîn içinde vatan... Kıymayın şu mazlûma,
Hüda rızası için ricat etmeyin...

- Korkma!

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Düşer mi tek taşı, sandın, harîm-i nâmûsun?
Meğer ki harbe giren son nefer şehid olsun.
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşıp ta kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar;
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
Değil mi sinede birdir vuran yürek... Yılmaz!
Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz!

18 Mart 1915

HATIRALAR*

[Mehmet Akif'ten Ömer Faruk Efendi Hazretleri'ne
İthaf Edilen Eser]

Hanedan-ı Hilâfetin erkân-i muazzamasından Ömer Faruk
Efendi Hazretlerine takdime-i tazimimdir.

1917

* Son Halife Abdülmecid Efendi'nin oğlu Ömer Faruk Efendi (1898-1969), Hilafet'in kaldırılmasının ardından 1924'te yurt dışına gönderilen hanedan üyeleri arasında yer almaktadır. 28 Mart 1969'da Kahire'de vefat etmiştir. *Hatıralar*'ın ilk baskılarında yer alan bu ithaf ifadeleri, 1928'den itibaren kaldırılmak durumunda kalmıştır.

İstiklal şairinin portre fotoğraflarından biri
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BÜTÜN EŞYA HÜDA'YI ZİKREDEN BİR SIRR-I HİKMETTİR*

[Mehmet Akif'ten Sadi Işıl原因'a]

Bütün eşya Hüda'yı zikreden bir sırr-ı hikmettir
Kemanın bî-gümân Allah u ekber'den ibarettir.
Hulûsumla seni tes'îd edersem çok mudur Sadi
Tecelli eyleyen kudret elinde başka hâlettir

1918

* Sadi Işıl原因 anlatıyor: “Mehmet Akif ve Leylâ Hanım'ın İltifatları”, *Vatan*, 19 Eylül 1953. *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1208

Safahat'ta bulunmayan bu şiiri Akif, Mütareke yıllarında Sadi Işıl原因'a yazıp armağan etmiştir. Sadi Işıl原因'ın anlattığına göre Üsküdar'da, Toygar Rufai Dergâhı Şeyhi Hazım Efendi'nin vefatının kırkinci günü dolayısıyla tekkede mevlit okutulmaktadır. Mevlide iştirak edenler arasında da Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Abdülhak Hamid gibi önemli isimler bulunmaktadır. Mevlidin ardından orada bulunanlar, Sadi Işıl原因'dan keman icrası rica ederler. İcra edilen parçalar da dinleyenlerin üzerinde büyük bir tesir hâsıl eder. Daha o anda, müziğin icrası esnasında, eline geçirdiği bir sigara paketinin üzerine Akif yukarıdaki şiiri yazar ve onu, geleceğin büyük bestekârı Sadi Işıl原因'a hediye eder. O sırada Sadi Işıl原因 henüz daha yirmi yaşındadır.

Şiirin kaleme alındığı dönemin şartları ise şöyledir: Büyük Savaş süresince, İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı evrensel İslam politikalarını; Ruslara karşı da esir Türk illerinin uyandırılması temelli stratejileri devreye sokan imparatorluk, nihayetinde muvaffak olamamış ve İstanbul'un işgali ardından da İslâmcılık ve Turancılık gibi düşünce ve politika akımları savaş suçu kabul edilmiş ve öncülerinin çoğu da mahkûm edilmişti. İşte bu gelişmeleri bilahare Malta sürgünleri takip edecektir. Dolayısıyla Üsküdar'da, Toygar Rüfai Dergâhı'nda Akif ve Ziya Gökalp gibi öncü isimlerin bir araya gelmiş olmaları anlamlıdır. Her iki ismin, öncülüğünü yaptıkları büyük hülyalar artık sona ermiş, Malta sürgünü öncesinde loş bir dergâhın inzivasında icra edilen Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin ve kemanî Sadi Işıl原因'ın uhrevî nağmelerinin ruhaniyetine sığınmak durumunda kalmışlardır. Sadece Akif ve Ziya Gökalp değil, onlara benzer daha niceleri bu yıllarda derin bir yalnızlığın içine düşmüş, çevreleri de hemen tümüyle boşaltırmıştı. Nitekim Akif'teki yalnızlık ve bezginlik hallerini, ilgili dönem şiirlerinden rahatlıkla takip edebiliyoruz.

Son Mekke Emiri Şerif Ali Haydar Paşa

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

NECİD ÇÖLLERİNDEN MEDİNE'YE*

[Mehmet Akif'ten Şerif Ali Haydar Paşa'ya]

Şerif Ali Haydar Paşa Hazretlerine**

Nâr-ı beyzâ mı nedir, öğle zamanında güneş?
Tepesinden döküyor beynine âfâkın ateş!
Yıdırım yağmuru şeklinde inen huzmesine,
Siper olmuş yanıyor çöldeki çıplak sîne.
Sanatın sırrını ressam-ı Ezel'den okuyan;
Rûh-u masûmu bütün hilkati kendinde duyan,
Şimdi yerlerde şafak, şimdi köpük, şimdi buhar;
Şimdi tûfân-ı ziya, şimdi bulutlarda bahar,
Şimdi mahmûr-u tefekkür, uzanan enginler,
Şimdi yalçın kayalar, şimdi oyulmuş inler,
Şimdi dalgın dereler, şimdi zılâl ummânı,
Şimdi bir vâha çizen; şimdi bütün elvânı,
Toplayıp mavi elekten geçirirken, üryan
Kumların üstüne bin türlü bedâyi dokuyan,
O güzel sîne, o çöl, şimdi ne korkunç oluyor:

* *Sebilürreşat*, 4 Temmuz 1334/ 4 Temmuz 1918, c. 4, nr. 36, s. 193
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1006-1016

** Şerif Ali Haydar Paşa, Osmanlı dönemi Mekke emirlerinin sonuncusudur. Eski Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in Birinci Dünya Savaşı'nda, İngilizlerin kışkırtması sonucu Osmanlı'ya isyanı üzerine (1916), yerine Şerif Ali Haydar Paşa emir olarak atanmış ve bu görevi imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. İşte Akif, isyan eden kabilelere nasihat için gittiği Arabistan seyahati sırasında, yeni Emir Şerif Ali Haydar Paşa'nın misafiri olmuştur. Yeni Mekke emirinin bir başka özelliği de, Akif'in hakkında şiirler yazdığı büyük Bestekâr Şerif Muhittin Targan'ın babası olmasıdır.

Mehmet Akif'in, Şerif Ali Haydar Paşa'ya ithaf ettiği *Necid Çöllerinden Medine'ye* adlı bu şiiri onun şaheserleri arasında yer almaktadır. Bu şiir, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin ve Yahya Kemal'in en çok beğendikleri Akif şiirleri arasında yer almaktadır. İlgili uzun şiir, Akif'in *Hatıralar* adlı eserin ikinci baskısına dahil edilebilecektir.

Bir cehennem ki uzanmış, dili çıkmış, soluyor!
Ne zeminde sezersin, ne fezasında hayat;
Âh bir reng-i hayat olsa da görsem... Heyhat!
Benzi külden de uçuk... Nerde o masmavi sema?
Yine biçarenin üstünde o müzmin hummâ!
Yorulup titremeden, sanki, dalarken mahmûm,
Gizli nevbet gibi nerdense çıkıp şimdi semûm,
Deşiyor bağırını cevvin, eşiyor aktarıyor,
O zaman işte muhîâtı alevler tarıyor;
Bir avuç gölgeyi minnetle veren kuytuların,
Yalıyor, paçalıyor göğsünü binlerce fırın!
Ne soluk var, ne de ses... Bâdiyenin hali harap!
Çağlıyor sade ufuklardaki âvâre serap;
Bir de çan seslerinin dalgalanan tekrârı...
Geceden girdiği dehşetli mugaylân-zârı,
Gündüzün geçmek için kfile olmuş develer,
Eğrilip büğrölerek, yangına düşmüş ejder
Izdırabıyla, ne müz'ic uzanıp kıvranıyor!
İniyorken yanıyor, tırmanıyorken yanıyor.
Ya o sırtındaki yüzlerce heyûlâ-yı beşer,
Ateşin dalgalar üstünde yüzen bir mahşer,
Ki bu enginleri tayyetmek için çalkanarak,
Gidiyor bulmaya, heyhât, yeşil bir toprak!
Yok mu, ey bağı yanık çöl! Ebedî pâyânın?
Nerdedir vâhası, yâ Rab, bu serâbistânın?
Necd'in a'mâkına dalmış, iki aydan beridir,
Koca bir kfile Mecnun gibi hâib, hâsir,
Koşuyor, merhamet et, bâdiyeden bâdiyeye,
Görürüm, bir gün olur "Hayme-i Leylâ"yı diye!
Ne devam etmeye takat, ne karâr etmeye yer;
Bir ılık gölge, îlâhî... O da olmazsa eğer,
Kalmıyor sâhil-i maksûda vüsûl imkânı.
Yeniden cûşa gelirken bir alev tûfanı,
Karşıdan "Kubbe-i Hadrâ" edivermez mi zuhûr?
O nasıl heykel-i dîdâr, o nasıl cebhe-i nûr!
Öyle bir Tûr ki: Her lemha-i istiğrâkı,

Olmadan çâk-i tecellî, süzüyor Hallâk'ı!
 Ebedî fecrini gördükçe perişan lâhût;
 Zıll-i memdûduna düştükçe güneşler mebhût!
 Sanki feyfâ-yı taharrîde yanan ervâha,
 Sâyeler dökmek için Sidre'den inmiş vâha.
 O cehennem gibi vâdide bu cennet ne güzel!
 En büyük şî'r tezâdın mıdır, ey hüsn-i Ezel?
 Sana bir mısra-ı bercestedir etmiş ki sünûh:
 Duyar amma varamaz yükselen ahengine rûh.
 Menâha'dan geçiyorduk, ikinci olmuştu.
 Çıkınca karşıma Cânân'ımın yeşil yurdu,
 Gözüm karardı, atıldım harîm-i câzibine;
 Yarıp cemâati, düştüm direklerin dibine.
 Sonunda bir yere, lâkin, gömünce varlığımı.
 Ridâ-yı haşyete hisseyledim sarıldığımı.
 Yavaş yavaş o demin duyduğum derin heyecan
 İçimde dondu da bir ra'şe koştı ruhumdan:
 Ki hilkatimdeki her zerre ayrı ürperdi!
 Önümde sîneye çekmiş huşû'u titrerdi,
 Zemin zemin kabaran saflarıyla gûnâgûn
 Zılâl-i câmide halinde, bir cihân-ı sükûn!
 Evet o koskoca âlem... Tunuslu, Afganlı,
 Transvalli, Buharalı, Çinli, Sûdanlı.
 Habeşli, Hîve'li, Kaşkarlı, yerli, Hersekli,
 Serendib'in, Cava'nın Mağrib'in bütün şekli:
 Hülâsa, attığı kollar, muhît-i garbîden.
 Cihan cihan dolaşıp, müntehâ-yı şarka giden,
 O dûdmân-ı kerîmin sayılmaz evlâdı.
 Huzûr içinde bırakmış bu mahşer-âbâdı!
 Ne manzaraydı İlâhî, o hercû merc-i samût!
 Ki vecde geldi temâşâdan ansızın melekût:
 Hurûş edip beşi birden yanık minarelerin.
 Hüda'yı bağrına basmış yığın yığın beşerin
 Gömülmüş olduğu ummanı dalgalandırdı;
 Deminki mahşeri inetti. Sûr'u andırdı!
 Birinci "Eşhedü enlâilâhe illâ'llâh"

Nidalarıyle dönerken semaya doğru cibâh,
Duyuldu Merkad-i Pâk'in de, aynı ikrârı,
Derin derin gelen âvâzelerle tekrarı.
Bütün o makese dönmüştü cebheler şimdi;
Onun sadâları artık muhite hâkimdi.
İkinci mevc-i şehâdetle aynı aks-i medîd,
Hüda'yı etti zeminden için için tevhîd.
Üçüncü oldu şehâdet ki: Tuttu eb'âdı,
Muhammed'in ebediyyet-güzîn olan yâdı.
Ne gulguleydi o yâdın peyinde dalgalanan!
Nasıl uyanmadı bilmem ki uykudan Cânan?
Muhiti bunca zamandır ki inliyor, az mı?
Kıyâm-ı Haşr'e kadar yoksa hiç uyanmaz mı?

Nasıl sığar ki İlâhi, hayale, idrâke:
Şu hâb-gâhı derâgûş eden demir şebeke,
-Yerinden oynamayan dağ kadar vücudunda-
Bütün bu cûşîşi ürpermelerle duysun da;
O Mihribân-ı Ezel, rûh-u nâzenîniyle,
Uyanmasın koca bir mahşerin enîniyle?
Minareler yeniden "Lâ-ilâhe illâ'llâh"
Teranesiyle coşarken ayaklanıp nâgâh,
Göründü yerdeki saflar huzûr-u Mevlâ'da;
Yayıldı velvelsiz bir inilti eb'âda.
Önümde ümmet-i mazlûmesiyle peygamber;
Gözümde sel gibi yaşlar, içimde titremeler;
Ne ihtiyarıma sahib, ne itiyâdîma râm,
Bu girdibâd-ı ibâd ortasında bî-ârâm;
Sularla engine düşmüş sefîne-pâre gibi
Ki şimdi üste çıkar, şimdi bulmak üzre dibi,
İner iner silinir, şimdi tâ uzaklarda,
Yavaş yavaş kabaran dalgalarla kalkar da,
Ayân olur yeniden öyle çalkalanıp durarak;
Zemin-i acze kapandım sonunda müstağrak!
Ayılmışım ki: O dehşetli girdibâd, o hurûş,
Sükûna münkalib olmuş da, bekliyor medhûş.

İnince yerlere mahfilden akıbet bir enîn,
 Boşandı gitti o binlerce sîneden "âmîn!"
 Boyun bükük, kol açık âsümâne, göz kapanık;
 Ne inliyor o cemâat, ne inliyor artık!
 Fezayı dolduran eller ki Hakk'a yalvarıyor;
 Yarıp da loşluğu bir müttekâ-yı nûr arıyor!
 Bu başka başka lisanlar, bu herc ü merc âvâz,
 Birer niyâz idi Mevlâ'ya... Hem de aynı niyâz!
 Evet, şu önde duran ihtiyar Serendibli,
 Ya arka saflara düşmüş zavallı Mağribli;
 Dalıp dalıp gidiyorken sema-yı merhamete,
 Gerek bu âleme ait gerekse ahirete,
 Ne istesin ki, beraberce ben de istemeyim?
 Şu ben ki... Her birinin ayrı ayrı kardeşiyim.
 Ezelde kaynaşan ervâha ayrılık var mı?
 Cihan yıkılsa bu vahdet yerinden oynar mı?
 Olunca minberimiz, Arş'ımız, Hüda'mız bir;
 Benim de beklediğim nûr, onun da gâyesidir.

O nûru gönder îlâhî, asırlar oldu yeter!
 Bunaldı milletin âfâk-ı bir sabah ister.
 İnâyetinle halâs et ki, dalga dalga zalâm
 İçinde kaynamasın çarpınıp duran İslâm!
 Bu secde-gâha yanan yürekler için;
 Bütün solukları feryâd olan şu mahşer için;
 Harîm-i Kâbe'n için; sermedî Kitâb'ın için;
 Avâlimindeki âyât-ı bî-hesabın için;
 Nasîbi dâimi hüsrân kesilmiş ümmet için;
 Şu hâk-i pâke bürünmüş sema-yı rahmet için;
 Biraz ufukları gülsün cihân-ı İslâm'ın!
 Hudûdu yok mu bu bitmez, tükenmez âlâmın?
 O çünkü, âleme hâkim yegâne kudret iken,
 Bir inkılâb ile mahrûm olunca azminden,
 Esaretin ne kadar şekli varsa katlandı...
 Vatanlarında garib oldu kendi evlâdı!
 O azmi sen vereceksin ki eylesin sereyan,

Suluk benizlere kan, inleyen göğüslere can.
O ruhu ver ki İlâhî, kıyâm edip dinin,
Zemine feyzini yaysın hayat-ı mazinin...
Henüz dua ediyordum ki, 'Yâ Rasûlallâh!'
Nidası kükreyerek, bir kanatlı tayf-i siyah,
Basıp eşikleri tutmuş yığınla gölgelere,
Süzüldü uçtaki "Babü's-Selâm" önünde yere.
Mehîb sayhası hâlâ fezada çınlardı,
Ki yükselip yeniden, yardı geçti eb'âdı.
Düşünce Ravza-i Peygamber'in ayaklarına;
Sarıldı göğsüne çarpan demir kuşaklarına.
Dikildi cephe-i dîdâr önünde, müstağrak.
Diyordu inleyerek:
- Yâ Nebî, şu hâlîme bak!
Nasıl ki bağı yanar, gün kızınca, sahrânın;
Benim de ruhumu yaktıkça yaktı hicranın!
Harîm-i pâkine can atmak istedim durdum;
Gerildi karşıma yıllarca ailem, yurdum.
"Tahammül et!" dediler... Hangi bir zamana kadar?
Ne bitmez olsa tahammül, onun da bir sonu var!
Gözümde tüttü bu andıkça yandığım toprak;
Önümde durmadı artık, ne hânümân, ne ocak...
Yıkıldı hepsi... Ben aştım diyar-ı Sûdan'ı,
Üç ay "Tihâme!" deyip çiğnedim beyâbânı.
Kemiklerim bile yanmıştı belki sahrada;
Yetişmeseydin eğer, yâ Muhammed imdada:
Eserdi kumda yüzerken serin serin nefesin;
Akar sular gibi çağlardı her tarafta sesin!
İradem olduğu gündür senin iradene râm,
Bir an için bana yollarda durmak oldu haram.
Bütün heyâkil-i hilkatle hasbîhâl ettim;
Leyâle derdimi döktüm, cibâli söyledim!
Yanıp tutuşmadan aylarca yummadım gözümü...
Nücûma sor ki bu kirpikler uyku görmüş mü?
Azâb-ı hecrine katlandım elli üç senedir...
Sonunda alnıma çarpan bu zâlim örtü nedir?

Beş altı sineyi hicran içinde inleterek,
Çıkan yüreklere hüsrân mı, merhamet mi gerek?
Demir nikâbını kaldır mezâr-ı pâkinden;
Bu hasta ruhumu artık ayırma hâkinden!
Nedir o meş'ale? Nûrun mu? Yâ Rasûlallâh....

.....

Sükûn içinde bir an geçti, sonra bir kısa "ah!"...
Ne gördüm, oh... Serilmiş zemine Sûdanlı...
Başında, ağlayarak bir zavallı Seylânlı,
Öpüp öpüp kapıyor elleriyle gözlerini...
Bitince harice nakliyle gaslı, tekfini,
"Bakî" a gitti şehîdin vücud-u fânisi;
"Harem'de kaldı fakat, rûh-u câvidânîsi.

4 Temmuz 1918

MEHMET ALİ'YE*

[Mehmet Akif'ten Mehmet Ali Ratip'e]

Bir nüsha-i kübrâ idin, oğlum, elimizde:
Sen benden okurdun seni, ben senden okurdum.
Yüksekliğin idrakimi yorgun bırakınca,
Kalbimle yetişsem diye, şairliğe vurdum.
Şi'rin başı hilkatteki âheng-i ezelmış...
Lâkin, ben o ahengi ne duyduğum, ne duyurdum!
Yıktım koca bir ömrü de, baykuş gibi geçtim,
Kırk beş yılın eyyâm-ı harâbında oturdum.
Sen, başka ufuklar bularak, yükseledurdun;
Ben, kendi harabemde kalıp, çırpınadurdum!
Mağmûm iki üç nevha işittiyse işitti;
Bir hoşça sadâ duymadı benden hele yurdum.

İstanbul, 4 Temmuz 1918

* *Serveti Fünun*, 23 Teşrinievvel 1334/ 23 Ekim 1918, c. 56, nr. 1432.
Çağlayan (Balıkesir), 15 Teşrinisani 1341/ 15 Kasım 1925, nr. 3.
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1210

Mehmet Ali Ratip, Akif'in kendisine özel dersler verdiği birisidir. Bu şiir Akif'in beğendiği, çalışkan bir öğrencisi olduğu anlaşılan Mehmet Ali'nin, Paris'e yüksek tahsil için gidişi vesilesiyle kaleme alınmıştır. Akif'in aynı kişiye, "Evlâdım Mehmet Ali'ye yadigar-ı vedadımdır." ithafla, ilk çıkan kitabı *Safabat*'ı da armağan ettiğini unutmamak gerekir. Gene aynı şekilde Akif'in Mütareke şartlarında, *Asım* adlı hikâye kahramanını da Almanya'ya tahsile gönderdiği hatırlanmalıdır.

Çağlayan'ın bu şiiri yayımlanmasına gelince, herhalde bu yayın Hasan Basri Çantay vasıtasıyla gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü ilk Meclisin feshinin ardından Çantay, Balıkesir'e yerleşmişti. Fakat *Çağlayan*'ın şiiri *Bir Mersiye* başlığı ile neşretmesine ise bir mana verilememektedir.

**Halkalı Baytar Mektebinde alınmış
gençlik yıllarına ait bir fotoğraf**
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

SES*

[Mehmet Akif'ten Hasan Basri Çantay'a]

Düşman sesi duymak istemezsen
 Kardeş sesidir, uyan bu Ses'ten
 Kalkınca görür ki akşam olmuş,
 Vaktiyle uyanmayan bu Ses'ten

17 Ekim 1918

- * Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 332
 Hasan Basri Çantay, Mehmet Akif Hangi Şairleri Severdi?, *Hareket*, Ocak 1948, nr. 11, s. 8
 Mehmet Akif Ersoy *Şiir Külliyyatı/Safabat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1206
 Hasan Basri Çantay, *Akifname*, (Haz. Necmettin Turinay), Erguvan Yayınevi, İstanbul 2020, s. 73

Akif'in böyle bir kıtasının bulunduğu ilk dikkati çeken Mithat Cemal ile Hasan Basri Çantay olmuşlardır. Çantay, Nurettin Topçu'nun çıkardığı *Hareket* dergisinde neşrettiği "Mehmet Akif Hangi Şairleri severdi?" başlıklı yazısının kenarında, çerçeve içinde, Akif'in pek de bilinmeyen iki kıtasını yayımladı. "Düşman Sesi Duymak İstemezsen" mısraı ile başlayan bu dördlüğün altına, Hasan Basri Çantay'ın şu notu düştüğü görülüyor: "Bu kıta Mütareke devrinde Balıkesir'de tarafımdan çıkarılan *Ses* gazetesi için ihda edilmiştir."

Fakat daha sonra *Ses* gazetesi üzerine yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır ki, ilgili dördlüğün herhangi bir sayı için değil, baştan sona bütün sayılar için, "Ses" başlığının altında bir uyarı ve ikaz spotu olarak kullanılmak üzere yazdırıldığı anlaşılmaktadır.

Hasan Basri Çantay'ın sahib-i imtiyazı ve mesul müdürü olduğu, hususi ve müstakil gazete *Ses*'in ilk sayısı 17 Teşrinievvel 1918'de çıkmış ve 13 Mart 1919 tarihine kadar da devam etmiştir. Hasan Basri Çantay, bu kıta ile ilgili olarak bilâhare *Akifname*'sinde daha geniş bilgiler vermektedir:

"Uğursuz Mütareke'nin ilânı sırasında idi. Türkiye'nin mühim dimağları İtilaf devletlerinin (İngiltere-Fransa) işgaliyle felce uğratılıyordu. Ben Balıkesir'de *Ses* gazetesini çıkaracaktım, haykıracaktım. Bu münasebetle Akif'ten bir kıta istedim, şunu yolladı (yukarıdaki dördlük). Sehl-i mümteniye pek güzel bir misal olan bu kıta, 17 Teşrinievvel 1918'den 13 Mart 1919 tarihine kadar intişar eden, fakat ondan sonra Ermeni ve Rumların mütemadi takipleri yüzünden kapatılan gazetenin başında bir "tac-ı sanat ve hamiyet" gibi parladı durdu."

Bu arada ilgili şiirin büyük savaşın bitiminin hemen ardından yazıldığını ve *Umar mıydın, Alınlar Terlemeli ve Şark* gibi şiirlerin kaleme alındığı ilk işgal zamanlarının bir hatırası olduğunu unutmamak gerekir. Dahası, savaşın acı bir mağlubiyetle sona erdiği, fakat Yunanların da henüz Ege bölgesini işgal etmediği bir aşamada.. İşte bu dönemlerde Akif, Balıkesir'le yakından ilgilidir ve işgal dışı bir alan teşkil eden Balıkesir'de mücadele cephesini desteklemeye devam etmektedir. Akif'in bu sırada Darü'l-Hikmetül İslamiye azası bulunduğunu ve bu tavrı ile işgal politikalarını göğüslemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. İçinde "Ses" adının iki defa geçmesi ve Ses'e adeta Mütareke karanlığında bir sembol değerinin yüklenmesi dolayısıyla, ilgili kıtayı "Ses" başlığı ile sunmayı uygun gördüğümüzü ifade edelim.

UMAR MIYDIN?*

[Mehmet Akif'ten Ataullah Bahaeddin'e]

"Odama girdim; kapıyı kapadım; ağlamaya başladım:

O gün akşama kadar İslâm'ın garibliğine,

Müslümanların inhitâtına ağladım, ağladım..."

Sebilürreşat,

*Şimal müslümanlarından Atâullah Behâeddin***

Görünmez âşinâ bir çehre olsun rehğüzârında;
Ne gurbettir çöken İslâm'a İslâm'ın diyarında?
Umar mıydın ki: Mabedler, ibadetler yetîm olsun?
Ezanlar arkasından ağlasın bir nesl-i me'yûsun?
Umar mıydın: Cemâat bekleyip durdukça minberler,
Dikilmiş dört direk görsün, serilmiş bir yığın mermer?
Umar mıydın: Tavanlar yerde yatsın, rahnedен bîtâb?
Eşiklerden yosun bitsin, örümcek bağlasın mihrâb?
Umar mıydın: O, taş taş devrilen, bünyân-ı mersûsun,
Şu viran kubbelerden böyle son feryadı dem tutsun?
İşit: On dört asırlık bir cihânın inhidâmından,
Kopan ra'dın, ufuklar inliyor hâlâ devamından!
Civarın, manzarın, cevvin, muhitin, her yerin matem;
Kulak ver: Çarpıyor bir matemın kalbinde bin âlem!

* *Sebilürreşat*, 24 Teşrinievvel 1334/ 24 Ekim 1918, c. 15, nr. 375, s. 197.

Açık Söz (Kastamonu) 15 Teşrinisani 1336/ 15 Kasım 1920, nr. 95.

Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1202-1204

** Şiirin, *Açık Söz*'deki tekrar yayını sırasında, Akif'in Kastamonu'da bulunduğu düşünülmelidir. Şiirin ithaf edildiği kişi olan Ataullah Bahaeddin ise, *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı eserde konuşturulan *Âlem-i İslâm* yazarı Abdürreşit İbrahim'in bir benzeridir. Yani Akif'in dayanışma içinde bulunduğu Rusyalı Türklerden bir diğeri. Nitekim işgal/mütareke şartlarında, Ataullah Bahaeddin'in *Sebilürreşat*'ta yayınlanmak üzere verdiği bir yazı Akif'e çok tesir etmiş ve şiiri de bunun üzerine yazmıştır. *Umar mıydın?* şiiri ile Ataullah Bahaeddin'in yazısı, *Sebilürreşat*'ın aynı sayısında yayımlanmışlardır.

Ne hüsrandır ki: Doldursun bugün tevîdîn enkâzı,
 O, hâkinden nebîler fıskıran, iklim-i feyyâzı!
 Gezerken tavr-ı istilâ alıp meydanda bin münker,
 Şu milyonlarca imân "nehye kalkışsam" demez, ürker!
 Ömürlerdir bir alçak zulme miskin inkıyâdından,
 Silinmiş emr-i bi'l-marûfun artık ismi yâdından.
 Haya sıyrılmış, inmiş: Öyle yüzsüzlük ki her yerde...
 Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!
 Vefa yok, ahde hürmet hiç, emanet lâfz-ı bî-medlûl;
 Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl.
 Yürekler merhametsiz, duygular süfli, emeller hâr;
 Nazarlardan taşan mana ibâdullâhı istihkâr.
 Beyinler ürperir yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş:
 Ne din kalmış, ne imân, din harab, imân türâb olmuş!
 Mefâhir kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
 Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

*

Sen ey biçâre dindaş, sanki bizden hayr ümid ettin;
 Nihâyet, ye'se düştün, ağladın ağlattın, inlettin.
 Samimi yaşlarından coştı ruhum, herc ü merc oldu;
 Fakat, matem halâs etmez cehennemler saran yurdu.
 Cemâat intibah ister, uyanmaz gizli yaşlarla!
 Çalışmak.... Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla başlarla.
 Alınlar terlesin, derhal iner mev'ûd olan rahmet,
 Nasıl hâsir kalır "tevfîki hakkettim" diyen millet?
 İlâhî! Bir müeyyed, bir kerim el yok mu, tutsun da,
 Çıkarsın Şark'ı zulmetten, götürsün fecr-i maksûda?

İstanbul, 24 Ekim 1918

KAYIP BİR MEKTUBU*

[Mehmet Akif'ten Baytar Şefik Kolaylı'ya]

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, Sebilürreşat Neşriyat, İstanbul 1961, s. 131

Eşref Edip, Mehmet Akif'le ilgili eserinde Mütareke Dönemi hatıralarını kaydederken gözlerden kaçmış önemli bir hadiseye parmak basıyor ve Akif'in bilinmeyen bir mektubundan söz ediyor.

Mektup, Cihan Savaşı sırasında Hindistan'dan getirilmiş, gayri nizamî harp tecrübesini haiz Hüseyin Makbul'un Mütareke Dönemi'nde düştüğü büyük sıkıntının izalesi yolunda Akif'in bulduğu bir çareden bahsediyor. Nitekim o tedbir de, Hüseyin Makbul'un eline kendi yazdığı bir mektubu vererek Eskişehir'e, Akif'in talebelerinden ve Neyzen Tevfik'in kardeşi Şefik Kolaylı'nın yanına göndermektir. Bu hadiseden ve mektuptan Eşref Edip'in kitabında geniş geniş söz ediyor.

Böylece Hüseyin Makbul, İngilizlerin verdiği idam kararından kurtarılmış olur ve uzun süre Eskişehir'de Şefik Kolaylı'nın Serum Dârül İstihzari Enstitüsünde muhafaza edilir.

ŞAHS-I ÂCİZANEME AİT MÜBREM BAZI UMÛRUN*

[Mehmet Akif'ten Darü'l Hikmeti'l İslamiye Makamına]

Şahs-ı acizaneme ait mübrem bazı umûrun tesviyesi alel akal bir ay müddetle Darü'l Hikme'den infikâmi istilzam eylediği ve bu zaman zarfında vazife-i bendegânenin Darü'l Hikme heyeti kalemiyesince ifası tabii bulunduğu cihetle, lütfen sâlifü'l arz müddetle mezuniyetime müsaade-i celile-i veliyyü'n-niâmilerinin rabekan buyurulmasını istirham eylerim.

Oİ babda emr ü ferman hazreti men lehül emrindir.

Ocak 1920

* Sadık Albayrak, *Son Devrin İslam Akademisi: Darü'l Hikmeti'l İslâmiye*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1973

Mehmet Akif'in bu bir aylık izin dilekçesi muhtemelen Balıkesir çevrelerini dolaştığı ve Zağnos Paşa Camii'ndeki meşhur vaazı öncesine denk getirilmiş olmalıdır. Akif'in Balıkesir ziyareti Ocak-Şubat 1920'de vuku bulması bunun bir işareti olarak düşünülebilir.

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDAN İKİ KAYIP MEKTUBU*

[Mehmet Akif'ten Şeyhzade Hilmi Efendi'ye]

1920-1921

Mehmet Akif'in Millî Mücadele yıllarında Hilmi Efendi'ye yazdığı mektuplar maalesef kayıp durumundadır. Mektupların 1920-1921 yıllarında yazıldığı düşünülmektedir.

* Mustafa Aşkar, *Çankırılı Astarlızade Hilmi Efendi*, İstanbul 2005, s. 65

Şeyhzade Hilmi Efendi, Millî Mücadele yıllarında kendisine irşat vazifesi verilen Nakşi şeyhi Astarlızade Hilmi Efendi'dir (1876-1962). Mustafa Aşkar, Hilmi Efendi'nin torunudur. Dedesinin kütüphanesinde Mehmet Akif'in yazdığı iki küçük mektubu gördüğünü bizzat kendisinden nakletmektedir. Ancak bu mektuplar sonraki yıllarda kaybolmuştur.

ESASEN HAKK'İÇÜN YOL BİRDİR*

[Mehmet Akif'ten Konyalılara Veda-name]

Muhterem Konyalılar,

Sevgili Konya'mıza hîn-i muvâsalatımızda heyet-i acizânemize karşı göstermiş olduğunuz hâr u samimi hüsnü kabul ile ve dahi takip eden âsâr-ı mihmân-nüvâzinin bizlerde hâsıl ettiği intibâat ilelebet nokta-i ihtirâmımızda menkûş kalacak surette derin ve pâydârdır.

Birkaç günden beridir icra etmekte olduğumuz hasbıhaller, sevgili vatanımızın gün içinde bulunduğu vaziyet-i elîme karşısında ittihaz edilecek tedâbirdeki iştirâkimizi pek ayân bir surette göstermiştir.

Esasen Hakk'îçün yol birdir.

Aynı hakkın ihtiyac-ı tezâhürü karşısında çırpınan kalplerin, aynı derece-i şiddetle cereyan etmemesi ihtimali var mıdır?

* Öğüt (Konya), 16 Ramazan 1336/ 3 Haziran 1920, s. 1

Mehmet Akif'in Heyet-i İrşadi'ye azalarından bazıları ile gittiği Konya'da yaptığı bir konuşma.

Akif'in Konya'ya gidişinin sebebi, bölgede meydana gelen isyan hareketlerini yatıştırmak, bastırmak amaçlı idi. Mehmet Akif'in bu tür bir vazife ile Anadolu'nun çeşitli bölgelerini ziyarete gittiği bilinmektedir. Akif'in resmî bir görevle, Batı Cephesi Kumandanlığında bulunduğu, oralarda da çeşitli konuşmalar yaptığı bilinmektedir.

Bu tür görevlendirmeler dışında, Mehmet Akif'in çeşitli vesilelerle Eskişehir, Afyon, Sandıklı, Dinar, Antalya, Kastamonu, Çankırı, Yozgat ve Kırşehir yörelerine uğradığını da ifade edelim. Fakat bu ziyaretlerin bir kısmı, şifahi veya yazılı hatıralarda zikredilmekle beraber, henüz yeterince detaylandırılmış değildir. Mesela henüz Afyon, Yozgat, Eskişehir, Antalya ve Kırşehir gazeteleri incelenmemiştir. Fakat Mehmet Akif'in Bozkır/Konya isyanını (5 Mayıs 1920) takip eden bir zamanda oraya gittiğine dikkat etmek icap eder. Kaldı ki Akif, Konya'ya bir değil birkaç kere gitmiş, onlardan birini de Hamdullah Suphi ile gerçekleştirmiştir.

Sevgili kardeşlerimiz,

Sizinle vedâlaşırken son sözümüz, memleketimizi bugünkü vaz'ı elîm ve perişaniyetten kurtarmak için umûm vatandaşlarımızın el birliğiyle ve sarsılmaz bir azîm ve imanla çalışması ve kardeşler arasında tohm-u nifak saçmak isteyen *ecnebi aleti müfsitlerin ifsadatını* derhal boğmak lüzumunu isbattan ibarettir.

Azm ü sebat bizden, tevfik Cenab-ı Hakk'tan!..

3 Haziran 1920

Akif Burdur Milletvekili iken
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BURDUR MİLLETVEKİLLİĞİ İÇİN BAŞVURU DİLEKÇESİ*

[Mehmet Akif'ten Büyük Millet Meclisine]

14 Temmuz 1336 tarih ve 270 numaralı emirname-i riyâset-penâhîleri cevâbıdır.

Evvelce Burdur livasından intihap edilmiş ve livâ-yı mezkûre giderek müntehib ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğumdan Burdur livası âzâlığını tercihan Biga âzâlığından istifa ettiğimi arz ile teyid-i hürmet eylerim efendim.

T.B.M.M. Burdur livasıazasından
Mehmet Akif

17 Temmuz 1336 / 17 Temmuz 1920

* *Zabıt Ceridesi*, 18 Temmuz 1336/18 Temmuz 1920, c. 2, s. 361

الشیئ الاسلامی

دینی، فلسفی، ادبی هفته‌لیک مجموعه اسلامیہ در

مذہبات

اسرار قرآن : منافقہ قرآنی اسلامک نقطہ نظری
توحیدہ دائرہ : اولاً کتاب مبینہ استناداً قواعد دینیہ ناصیل تأسس ایتدی ؟ - بالآخرہ اونک دائرہ منجیہ سندن
چیقمہ وحدود مشتمل سندن اوزافلاشمہ جرأت ایدن اهل فرقہ نیک الیہ نہ کی غلط شکارہ
دوشدی ؟

مصر مفتی مرحوم شیخ محمد عبده

صدوالدين

حقوق مالک قرآنہ سنک احکام شرعہ ومصلحت امتہ مغایرہ

خاتلرک قیاتی مسئلہ سی - تادینر ناصیل باشند چیقارلدی ؟ مسلمانلرک حکومت حاضرہ دن بکله دکاری اجراءات اسلامیه.

عمر رضا

مہلک خستہ لغز : دین پیچیدگی - انکثرہ دینی حرکتلر

بوملکتی قودتارہ حق آنجق اسلامی بر تشکیلاند - ابتداری مسلمانلرک محبتی قازانان اتحاد و ترقی بالآخرہ

س.م.ت

مسلمانلر نظرندہ نعدن دوشدی ؟

نعدن فرقہ تشکیل ایدہ میوز ؟

اسلامہ یأس کفر د - بویوک ماشی به صاحب اولان ملتین اولمادی اولما

داخلی وخارجی اجمال حادثات .

باب مالک جلد سنده - حقوق مطبعہ

قیان • غرودر

Genel Yayın Yönetmenliğini üstlendiği dünya çapındaki dergisi *Sebilürreşat*

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

باب مالک جلد سنده - حقوق مطبعہ

قیان • غرودر

SEBİLİ ÇIKARABİLMEK*

[Müderri Hafız Ömer Aköz'e]

Besmele

Eh fi'llahümme,

Nam-ı pakini anmak için hiç bir vesileyi fevt etmiyorum. Bu ezeli teârûf ebediyyen devam edecek ve inşallah hayatımın en mesut günleri meclis-i irfan ve fazlınızda geçecektir. Burada *Sebil*'i çıkarabilmek pek büyük fedakârlıklara ihtiyaç gösteriyor. Bununla beraber inayeti hakla maksadımıza nail olacağız.

Kastamonu'daki yâranın kâffesine, hususiyle Hacı Hafız Efendi'ye, Hoca Şükrü Efendi'ye arzı hürmet eder ve oradaki ailemi evvela Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine, sonra da senin dest-i emanetine tevdi ederim iki gözüm kardeşim.

22 Kanunusani 1337/ 22 Ocak 1921

* Abdulkerim Abdulkadiroğlu/Nuran Abdulkadiroğlu, *Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılanlar (Sıratı Müstakim ve Sebilürreşat Mecmualarında Çıkan Makaleler)*, Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, Ankara 1989, s. 4
Abdulkerim Abdulkadiroğlu, "Mehmet Akif Ersoy'un Bilinmeyen Bir Mektubu", *Türk Kültürü*, Şubat 1991, nr. 334, s. 88-91

Mehmet Akif çalışmaları ile tanıdığımız Abdulkerim Abdulkadiroğlu'nun yayımladığı mektup bir bakımdan önemlidir. O aynı zamanda *İslâm Ansiklopedisi*'ne, mektup sahibi Hafız Ömer Aköz hakkında bir madde de yazmıştır. Akif anladığımıza göre mektubunda ailesini ilgili çevreye emanet etmekte ve kendisi Ankara'ya ulaşmak üzere Kastamonu'ndan ayrılmış bulunmaktadır.

NASRULLAH KÜRSÜSÜ HİTABESİ DOLAYISIYLA*

[Mehmet Akif'ten Elcezîre Kumandanı Nihat Paşa'ya]

Diyarbakir'de Elcezire Kumandanı Nihat Paşa Hazretleri'ne,

Hakk-ı âcizanemdeki teveccühât-ı devletlerine an-samimü'l kalp teşekkürler ederim. Nasrullah kürsüsündeki mevizenin o havalide ve o cephedeki bütün dindaşlarımıza tebliğine himmet ve delâlet cidden sezâvâr-ı minnettir. Cenab-ı Hakk, pek kıymettar bir rüknü bulduğunuz *Kahraman Ordumuzu* zafere isâl ve ümmet-i İslâmiye'de belirmeye başlayan intibahı müzdâd buyursun, amin.

16 Şubat 1921

* *Sebilürreşat*, 17 Şubat 1337/ 17 Şubat 1921, c. 18, nr. 468, s. 315

Millî Mücadele yıllarında *Sebilürreşat* dergisinin halk ve askerî cenah üzerinde bıraktığı tesirin büyüklüğünü Akif'in fark etmesine yol açan Elcezire Kumandanı Nihat Paşa'ya gönderdiği bu cevabî mektubu ilgisi dolayısıyla buraya kaydediyoruz.

Elcezire Kumandanı Nihat Paşa'nın Akif'e ve *Sebilürreşat*'a hitaben yazdığı metni ile bu çalışmamızın ikinci bölümünde karşılaşma imkânı bulacaksınız. Paşa'nın Akif'e yazdığı mektubun sebebi ise önemlidir. Mehmet Akif'in Kastamonu Nasrullah Camii'nde, Sevr Anlaşmasının içeriğini ve amacını tahlil ettiği vaazı, Anadolu'da büyük yankılar doğurmuş, bundan haberdar olan Paşa da vaazın yayımlandığı *Sebilürreşat* dergisinden örnekler istemektedir. Nitekim derginin bu sayısı Batı Cephesi komutanlık bölgelerinde de dağıtılmış, askerlere okutturulmuştur. Burada şu bilgiyi de ifade edelim: Nihat Paşa'nın kumandası altındaki birliklerin asıl amacı Musul ve Kerkük'e yönelik bulunuyordu.

Kastamonu Nasrullah Cami
[Mehmet Rüyân Soydan Arşivi]

Mehmet Akif'e uygulanan boykota ilk itiraz eden ve
büyük şairin eserini öne çıkaran Süleyman Nazif
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

SÜLEYMAN NAZİF'E*

[Mehmet Akif'ten Süleyman Nazif'e]

*Ruhum benim oldukça bu imanla beraber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler.
Malta, Süleyman Nazif***

Beş yüz sene bekler mi? Nasıl bekleyeceksin?
Ruhun da asırlarca bu hüsrânı mı çeksin?
Karşımda duran dehşeti -güyâ- edip imâ,
Hüsrân deyiverdim, hani birdenbire, amma,
Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulümâtın,
Teşrîhine kâmûsu yetişmez kelimâtın!
Kaç yüz senedir bekliyoruz, doğmadı ferda:
Artık yetişir çektiğimiz leyle-i yeldâ.
Bir nefha-i rahmet de mi esmez? diye, sînem
Yandıkça, semadan boşanıp durdu cehennem!
Lâkin, bu alev selleri artık dinecektir;
Artık bize nâr inmeyecek, nûr inecektir.

* *Sebilürreşat*, 15 Nisan 1337/ 15 Nisan 1921, c. 19, nr. 476, s. 69.
Hâkimiyeti Milliye 1 Kanunuevvel 1336/ 1 Aralık 1920, nr. 82

Akif, şiirini yazdığı sırada Süleyman Nazif, Malta Adası'nda esirdi. Mütareke/İşgal Dönemi'nde, İttihat ve Terakki ileri gelenleri ile birlikte Malta Adası'na sürgün edilmişti. Aynı sürgünler arasında Akif'in kendisinden tercüme yapıtığı Sait Halim Paşa'nın yanı sıra Ziya Gökalp gibi bazı düşünürler de bulunuyordu. Süleyman Nazif, İttihatçı olmadığı hatta İttihatçılara aşırı derecede muhalif biri olduğu halde, onun da Malta'ya sürgün edilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bunun sebebi, Süleyman Nazif'in işgal acılarını, işgal karşıtı duygularını öne çıkaran bir edebiyat geliştirmesi, ayrıca İngilizlere ve Fransızlara karşı açık bir muhalefet ortaya koymasındır. Süleyman Nazif bu dönemde Hürriyet ve İtilaf taraftarlığına da tenezzül etmemiştir. Dolayısıyla Süleyman Nazif ile Mehmet Akif, Mütareke Dönemi'nde ortak duygu ve düşünceler içinde görünmektedirler.

** Süleyman Nazif'e ait olan bu beyit, Malta'da esir iken yazdığı *Son Nefesimle Hasbihal* adlı parçasının son kısmıdır. Nazif'in büyük ruhunun akislerini yansıtan şiir, bilmediğimiz bir yolla Ankara'ya kadar ulaşmıştır. Ardından da *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yayımlanmıştır. Dolayısıyla Akif bu şiirden, bu yayın vasıtasıyla haberdar olabilmıştır.

Ey, tek Kara Gün Dostu, bu hicran-zede yurdun!
 Sen milletin âlâmını dünyaya duyurdun,
 En korkulu günlerde o müdhiş kaleminle...*
 Takdis ederiz nâmını... Lâkin, beni dinle:
 Azmin, emelin heykel-i zî-rûhu iken, dün
 Bilmem ki bugün, ye'se nasıl oldu da, düştün?
 Çoktan beridir bekledi... Bekler... diye millet.
 A'sâra mı sürsün bu sefalet, bu mezellet?
 İslâm ilinin sade esaret mi nasibi?
 Sen yoksa, unuttun mu o mâzi-yi mehîbi?
 Etrafa bakıp sarsılacak yerde ümidin,
 Vicdanını, imanını bir dinlemeliydin.
 Garb'ın ebedî gayzı ederken seni me'yûs,
 "İslâm'a göz açtırmayacak dersin, o kâbûs"
 Mâdâm ki Hakk'ın bize vadettiği haktır,
 Şark'ın ezeli fecri yakındır, doğacaktır.
 Hiç bunca şehîdin yatarak gövdesi yerde.
 Derya gibi kan sîne-i hilkatte tüter de,
 Yakmaz mı bu tûfan, bu duman, git gide Arş'ı?
 Hissiz mi kalır lücce-i rahmet buna karşı?
 İsyan bize râci'se de, bir böyle temâşâ,
 Sığmaz sanırım, adl-i İlâhisine, hâşâ!
 İslâm'ı evet, tefrikalar kastı kavurdu;
 Kardeş bilerek bilmeyerek, kardeşi vurdu.
 Can gitti vatan gitti, bıçak dine dayandı;
 Lâkin, o zaman silkinerek birden uyandı.
 Bir gör ki: Bugün can da onun, kan da onundur;
 Dünya da onun, din de onun, şân da onundur.
 Bin parça olan vahdeti bağlarken uhuvvet.
 Görsen, ezeli râbîta bir buldu ki kuvvet:
 Saldırsa da kırk Ehl-i Salîb ordusu, kol kol
 Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz, emin ol.

Ankara, Taceddin Dergâhı,

15 Nisan 1921

* Nazif kahraman bir vatanperverdir. Bu hakikat kendisinin birkaç defa hayatını istikrarıyla sabittir. (Şairin notu). Bu notla Akif, Süleyman Nazif'in Malta'ya gitmeden önce yazdığı *Kara Bir Gün* yazısına işaret etmektedir. Yazı, işgal kuvvetleri üzerinde bir bomba gibi patlamış, işgal karşıtlığının önü de ancak böyle açılabilmiştir. (*Hadisat*, 23 Kasım 1918, nr. 63.)

MÜSLÜMANLIK BAŞKA BOLŞEVİKLİK BAŞKADIR*

[Mehmet Akif'ten Trabzonlu Ahmet Hilmi'ye]

Efendim,

Sizi bekletmemek için suallerinize bugün kestirme bir cevap vereceğim. İnşallah gelecek hafta daha ziyade tafsilat veririz. Evvela iyice bilinmelidir ki Müslümanlık başka Bolşeviklik başkadır. İkisinin bir olduğunu iddia edenler ya esasat-ı İslâmiyeyi anlamamışlar, yahut Bolşevikliği tetkike lüzum görmemişlerdir. Müslümanların Bolşevik olmasına gelince bir kere buna asla lüzum yoktur. Çünkü bu mezhebi Rusya'da vücuda getiren hayatî, içtimaî, iktisadî, siyasî, ziraî, sınaî elhasıl daha birçok esbab ve avâmil var ki, hiç biri müslüman memleketlerinde yok. Saniyen bunların vücûdu farz-ı muhal olarak kabul edilse bile Kur'an ile hadis meydana dururken, Bolşevikliğin esasat-ı hâzırasını kabule Müslümanlar için imkân tasavvur olunamaz. Bu yeni mezhebin atîde alacağı şekle gelince onun için hiçbir şey söyleyemeyiz. Zira istikbal öyle bir muammadır ki Allah'tan başkası halledemez.

21 Mayıs 1921

* *Sebilürreşat*, 21 Mayıs 1337/21 Mayıs 1921, c. 19, nr. 481, s. 131

Gerek Mütareke/İşgal Dönemi'nde İttihatçı kadroların gerekse Millî Mücadele döneminde Büyük Millet Meclisi hükümetinin Sovyetler Birliği ile iyi ilişkileri bulunuyordu. Dolayısıyla sosyalizm Türkiye'nin gündeminde bir mesele idi. İşte Mehmet Akif, Türkiye'nin gündeminde olan Bolşeviklik konusunda kendisine sorulan bir soruya yukarıdaki şekilde cevap vermektedir.

[illegible]

قاتلون اهلنا لانه لم يبق احد منهم
 و قد هبوا دبرهم في ذلك الا
 و قد اصابهم ذلك ما كان
 و قد اصابهم ذلك ما كان
 و قد اصابهم ذلك ما كان

Şerif Muhittin Targan'a gönderdiği mektup
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BAKİ KALAN BU KUBBEDE BİR HOŞ SADA İMİŞ*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

İki gözüm, beyim, efendim,

İltifat-namelerinizin ikisini de aldım. İnâyâtınıza karşı arz-ı şükran için lisan bulamıyorum, mevki-i bülendinize şayân olabilecek sözü dünyada ancak siz bulabilirsiniz.

Gariptir ki tevâli eden lûtfunuz yıllardan beri devam eden tahassürümü tadil edecek yerde büsbütün teşdîd etti. Sizleri görmek, huzurunuzda geçen mesut âlemleri tekrar yaşamak iştiyakı mukavemet olunamaz dereceyi buldu. Hakikat:

Ve ebrâhu mâ-yekûnu'sşevku yevmen

İzâ dente'lhiyâmu mine'lhiyâm

diyen şair-i belîğ ruhun serâirine pek derin bir ıttîlâ ile muttali imiş. Mülâkat ümitleri tahakkuka yaklaştıkça bu hicran-zede aşınanınızın ârâmı tükeniyor. Aradaki mesafaâtı bir an içinde tayyedi vermek hayalatına dalıyorum.

Kapınızın eşiğinden kemâl-i şevk ile kendimi içeri attığım gün ne nurânur, ne feyzâfez bir hayat-ı güzine kavuşacağımı dü-

* İsmail Kara, "Akif'ten Şerif Muhittin'e Üç Mektup", *Dergah*, Mart 2006, nr. 193, s. 16-17 Mektup, Mehmet Rüyan Soydan'dan gelen son hali esas alınmış ve buraya o şekilde derç edilmiştir.

İlgili mektuptan anlaşıldığına göre, henüz daha İstanbul'dan ayrılmamış bulunan Şerif Muhittin Targan'ın yüksek sanatı üzerine önemli tahliller gerçekleştiren Akif, en büyük ruhi gıdalarından biri olan musiki ihtiyacını, onun yokluğu zamanlarında nasıl gidereceğinin sıkıntılarını dile getirmektedir. Nitekim Mısır'da bulunduğu sırada, Targan'ın Amerika'dan dönüşünü dört gözle bekler hale gelmiş, ardından da *Şark'ın Yegâne Dâbi-i Sanatına* başlıklı büyük, derin şiirini kaleme almıştı. İlgili şiiri Şerif Muhittin Bey'e ithaf ettiği için de onu Mısır'da bastırıldığı *Safâhat*'ına dahil etmek istememişti.

Bu arada ilgili mektupta Akif, *Bülbül* adlı eserinin Ali Rıfat Çağatay tarafından bestelenmiş olmasından duyduğu memnuniyeti de dile getirmektedir. Fakat bu mektubun asıl özelliği ise *Leylâ* şiirindeki gibi ruhi bir atmosferin içine girmiş olmasıdır.

şündükçe kabil değil, taliim bana bu kadar semahat göstermez diyeceğim geliyor. Bereket versin ki ravh-ı ilahîye olan itminanım, derhal bana ye'simdeki hatayı itiraf ettiriyor, ben de ümidimi tecdid ediyorum. Garbın maruf sanatkârlarını da takdire mecbur eden âsâr-ı dehanızın keyfiyeti kadar kemiyetçe de zengin olmasını çok arzu ediyorum. İnşallah böyle namütenahi saanihat-ı bedîa ibda edersiniz. Bâki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş. Siz ne bahtiyarsınız ki Şark'ın asırlardan beri samt-âlûd, kasvet-âbâd kesilen sakf-ı harabı altında garplıların taş yüreğini bile rikkate getirecek enîn-kâr sanatlar, sanatkâr akisler, muhallet teraneler, müebbet ilhamlar bırakıyorsunuz! Var olunuz. Şark'ı yükselten mesainiz meşkûr olsun.

Efradınızın içinde sizin gibi nevâdir-i fıtratı eksik olmayan bir millet için zeval yoktur, hayat-ı ebediye ile yaşamak hakkına sahiptir. *Bûlbûl*'ü hatiften dinledim. Naçizânem hakkında Ali Rifat Beyefendi'nin gösterdiği iltifattan dolayı cidden kendilerinin minnettariyım. Hususiyle bizim musikimizde yepyeni bir beste ibda ettikleri için ahlâf, sanatlarına karşı kıyamete kadar fazl-ı tekaddümü muhafaza edeceklerdir. Amca Paşa Hazretleri'nin vücuda getirdikleri tanburların, viyolonsellerin savtı değilse de sıyı buraya kadar gelir. "Size garip görünecek" buyuruyorsunuz amma hiç de istiğrab etmedim. Çünkü Paşa Hazretleri'nin azmi önünden hiçbir müşkilin kurtulamayacağını pek iyi bilirim.

Hanedan-ı muazzamınızın necib evlâdına min-tarafillâh mevdi olan kabiliyetler için başkalarında tecelli imkânı bulunmayacağına iman etmişlerdenim.

Velinimetim Peder Paşa Hazretleri'yle Amca Paşa Hazretlerinin ellerini, eteklerini öperim. Abdülmecid, Mehmet, Faysal beyefendilere takdim-i tazimat ederim.

Hayatımın intizamdan ne kadar mahrum olduğunu mektuplarımın kurşun kalemle yazılışından istidlâl buyurunca, pek de şairlik edemeyeceğimi elbet tahmin buyurursunuz. Okuyamıyorum, yazamıyorum. Seneler geçiyor. Bunun için çok mükedderim. Dua ediniz, gönül ediniz ki şu perişanlıktan kurtulayım. Hâlimce bir şeyler vücuda getirebileyim.

Hakkı bey buradadır, iyidir, daima yâd-ı cemilinizle vakit geçiriyoruz. Cümlenize tazimleri, ihtiramları var.

Nahit Beyefendiye lûtfen her ikimizin hürmetlerini tebliğ buyurunuz.

Münir Bey İsviçre’de olduğu için iltifatınızı tebşir edemedim. Ferit Bey sizi unutmak kendisi için mümkün olamayacağını, en samimi tazimlerini takdim etmekte bulunduğunu söylüyor. Resme gelince, Hilâl-i Ahmer’de kâtib-i umumi Doktor Hikmet Bey vasıtasıyla “Büyük Millet Meclisi Reis-i sânis Adnan Beyefendiye (Adivar)” gönderilecektir. Adnan Bey öyle söyledi. Artık efendi onu Hikmet Bey’e bir vasıta ile gönderirsiniz, o da Adnan Bey’e yollar. Bendeniz Adnan Beyden alırım.

21 Teşrinisani 1338/ 21 Kasım 1922

SAFAHAT MÜBDİİ İLE BENİM HAKİKİ ÇEHREM*

[Mehmet Akif'ten Hafız Asım Şakir Gören'e]

Evlâdım Asım,

18 Kanunuevvel tarihli *Serveti Fünun*'da Cenap Şehabettin benim için iltifatkârane bir makale yazmış. Görmedinse al da oku. Bereket versin bizim Eşref (Edip) bir nüshasını bana göndermiş. Okudum, koltuklarım kabardı. İnsan meth olunmaktan hoşlanıyor vesselâm. Vakıa Cenap'ın tasvir ettiği *Safahat* Mübdii ile benim hakiki çehrem arasında hiç müşâbehet yok. Ama "besbelli ki şimdiye kadar aynalar yalan söylüyormuş, yoksa ben güzel şeymişim!" diyeceklerim geliyor.

Fransızca dersi haftada kaç kere? "Vüs'umun yettiği kadar çalışıyorum" diye sen kendinden beyan-ı memnuniyet ediyorsun; ama hocan ne diyor, bir de onu bilsek?

4 Kanunisani 1340/ 4 Ocak 1924

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 45 ve 281
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 525

Şerif Muhittin

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BENİ MASKAT-I RE'SİME BAĞLAYAN RABİTALARIN EN ASİLİ SİZSİNİZ*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

Beyim, efendim,

Kemal-i isticlal ile beklediğim iltifatnamenizi dün aldım. Cevabını postaya yetiştirmek için şimdi karalıyorum. Azminiz, kararınız şüphe yoktur ki musibidir. Bidayette tesadüf edilecek manialar tabîi görülmeli. İnsan bir mahalleden diğerine göç edince bile değişiklik icabı az çok rahatsız oluyor, alışınca kadar sıkıntı çekiyor. Bunların geçici olduğunu asla hatırdan çıkarmayarak istikbale kemal-i itminan ile yürümeli. Hayatta muvaffakiyetin sırrı bundan ibaret. Bendeniz kabiliyet, kudret itibarıyla mutavassıt derecede birçok adamlar gördüm ki cüretleri, haybet ve hırmanî karşısında cesaretleri sayesinde pek büyük mevkiler kazandılar. Siz de artık kendinizi bilmelisiniz, mahviyeti israf, tebzîr derecelerine götürmeyerek muazzam bir mevcudiyetiniz bulunduğundan haberdar olmalısınız. Ah! Sizi Garp'a doğru uçurmak isterken benim zavallı Şark'ımın mazhariyet-i elîmesini düşünüyorum da beynimin sarsıldığını hissediyorum. Ne olurdu, yurdun âfâkı nidâ-yı sanatı sadalarla karşılayacak kısmet ve kabiliyette olaydı! Piyastro'nun gösterdiği vefakârlık beni çok mütehassis etti. Demek sanat bir çılgını bile yükseltiyor, derinleştiriyor. Aferin Yahudi'ye! Allah İslâm nasip etsin desem, korkuyorum bize dönecek!

Halim Bila Efendi için yazdıklarımı tabîi okumuşsunuzdur. Tekrar görüştüm, vaadini hatırlatmak istedim. Kat'iyyen unutmadığını, müsait bir zaman gözetmekte olduğunu söyledi. İnşallah hayırlı bir netice zuhur eder. Mahmut Paşa'nın teşebbüsâtından

* Murat Bardakçı, *Sağfıye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 332-334

ne zuhur ettiğini paşadan soracağım. Bir iki güne kadar tahkik ettirmek mümkün ise haftaya arz ederim.

Birader beyefendi için düşünüyordum, sonra Nis'e gideceklerini paşadan öğrendim. Allah selâmetler, afiyetler versin. "Ve 'asâ en tekrahû şey'en ve huve hayrun leküm... Vallâhu ya'lemu ve entüm lâ-ya'lemûn."

Profesör Wiler'in şu aralık İstanbul'a gelip sizi bulması çok isabet olmuş. Siz her nedense hâlâ teşcîe muhtaç görünüyorsunuz. Kendini bilmez evliyaullah varmış. Galiba onlardansınız. Siz artık âsâr-ı sanatınızı yalnız bir zata beğendirmek ihtiyacındasınız ki o da Şerif Muhittin Bey'dir. Cenab-ı Hak afiyetler, saadetler, selâmetler versin. Aramıza dünyalar kadar buud girmesini hiç istemezdim. Lâkin artık birçok hodgâmlıklara veda etmek lâzım. Siz hakkınız olan hayatı, refahı, mevkii istihlâs edin, biz sizi eski dünyada da olsanız gelir buluruz, yeni dünyada da.

Vakıa şöyle böyle söylenip duruyorum amma İstanbul'a dönüp sizi yola çıkmış bulmak bana pek ağır gelecek. Beni maskat-ı re'sime bağlayan rabitaların en asili, en şerifi şüphe yok ki sizsiniz. Sizi tanımış olmaktan duyduğum saadeti meğher âhir vaktimde felek burnumdan getirecek imiş! Ne yapayım? Kaderin cilveleri önünde boyun kesmekten başka bir hareket kabil değil. Bendenizin ne zaman dönebileceğim malûm değil. Bununla beraber sizi teşyî edebilirim ümidindeyim. Yok yok, Cenab-ı Hak hayırlısı hangi cihet ise onu gösterecek. Demin arz ettiğim gibi artık hodgâmlık hislerini susturmak zaruretindeyiz.

Peder paşa hazretlerinin mübarek ellerini öperim. Teveccühât-ı sâmiyelerinin bekası aksâ-yı âmâlimdir. Kendilerine hiçbir hizmette bulunamamak beni cidden sıkıyor. Amca paşa hazretlerine arz-ı tazimat ederim. Birader beyefendiye mektup yazar-sanız ellerinden öptüğümü, selâmetlerinin, saadetlerinin duacı-sı olduğumu lûtfen tebliğ buyurursunuz. Mehmet Beyefendiye, Faysal Beyefendiye, Nahit Beyefendiye takdim-i tahiyyat ederim. Tilmizlerinizin her ikisine selâm.

Şayet bendeniz oraya gelmezden evvel yola çıkarsanız lûtfen iki satırlık bir iltifat-namenizle kulunuzu haberdar buyurun ki merakta kalmayayım. Allah tevfikler, saadetler, refahiyetler, afiyetler, ömürler nasip etsin iki gözüm, beyim, efendim.

25 Mart 1340/ 25 Mart 1924

ASIM BİTTİ ARTIK*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

Beyim, efendim,

Zeylen takdim ettiğim arızama karşı inayet buyurulan 22 Mart 1340/ 22 Mart 1924 tarihli ikifatname-i kerîmânelerini okuduğum zaman fart-ı teessürümden saatlerce ağladım. Demek, artık aramıza koca bir Bahr-i Muhit girecek; demek artık ben istediğim zaman gelip sizin o lâhutî sânihâtınızı dinleyemeyeceğim. Demek benim Şark'ımın âfâkı hâlâ bir nida-yı sanata cevap verecek kabiliyette değil.

Ben de baykuş çılgılığı gibi yeknesak, hevl-âver sözlerimle sizi iz'ac edip duruyorum. Siz bunların hiç birinden müteessir olmayınız, azminize fütur gelmesin. Beşer değil miyim, hodgâmlıktan yakamı kurtaramıyorum. Yoksa kararınız, mülâhazanız mahz-ı isabettir. Allah iyilikler versin. Sizin ilâhi teraneleriniz şu mavi kubbenin altında inleyip durdukça benim için, benim ruh u vicdanım için onları duymamak imkânı yoktur.

İnşallah yolculuk gayet hoş geçer. İnşallah bidayette (...) kalacağınız hesaba aldığımız müşkülât çarçabuk zail olur. İnşallah huzur-ı deha ve sanatınızda kemal-i hayretle, fart-ı tazim ve hürmetle eğilen başlar milyonlara sığmayacak kemiyeti bulur. İnşallah karîhanıza alabildiğine inbisat gelir de birbirinden güzel, birbirinden vecd-âver olmak şartıyla ciltler dolusu, muhalledât-ı sanat vücuda getirirsiniz. İnşallah aile-i celilenize arz etmek is-

* Murat Bardakçı, *Safîye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 334-335

İlgili mektupta Akif, yurt dışına gidecek olan Şerif Muhittin ile görüşemeyecek olmasından dolayı üzgündür. Buna karşılık *Asım* adlı eserinin yazımının sona erdiğinden ve Ankara merkezli Millî Mücadele'nin tesiri ile "Bendeniz istikbalinizden son derecede emin ve mutmainim" demektedir.

lediğiniz muavenet ve hizmeti vicdanınızı, zevkinizi tatmin edebilecek surette ibraza muvaffak olursunuz. Ccnab-ı Hak vücud-ı muhteremenize afiyetler ihsan buyursun. Bendeniz istikbalinizden son derecede emin ve mutmainim.

Kulunuz tahkik ettirmiştim: Zatinız veçhile Mahmut Muhtar Paşa'nın sâha-i faaliyeti o kadar vâsi değilmiş. Ömer Bey de mektubu dayısına vermemiş. Niçin vermediğini pek bilemiyorum. Yalnız evvelce Şerif Abdülmecid Beyefendi tarafından kendisine bir müddet beklemek lüzumu bildirilmiş imiş. Öyle bir şey kulağıma çalındı. Yalnız hâlâ mektubun *mürselün-ileyhine* verilmediğini biliyorum. Hatta yeni geldiğim zaman bilhassa gitmiş Ömer Bey'i görmüştüm ki bunu zannederim size yazmıştım. Birader beyefendiye yazacağım ve icap edenlere bu taraflara gelmeleri neye mütevakkıf olduğunu soracağım.

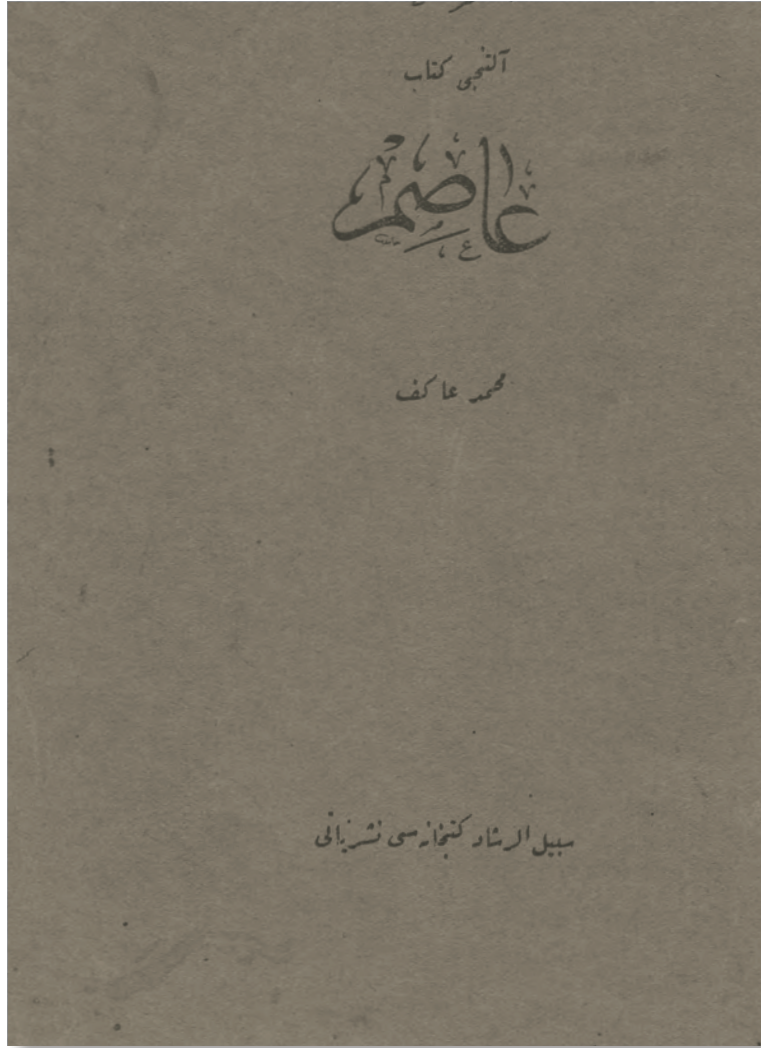
Bu mektubunuzu alır almaz koşup gelmek için kalbimde büyük bir heyecan duydum. Lâkin muhal kadar kavi müşkilâtı iktiham etmek lâzımdı. Aczimi bağrıma basarak oturmak, akıbeta intizarda bulunmak ızdırarını duydum. Evvelce de arz ettiğim veçhile bu günlerde teşrif buyurulursa iki satır bir mektupla bendenizi haberdar buyurunuz.

Peder Paşa Hazretleri'nin, amca paşa hazretlerinin mübarek ellerinden öperim. Mehmet Beyefendiye, Faysal Beyefendiye, Nahit Beyefendiye arz-ı tazimat ederim.

Asım bitti. Artık onu arkanızdan gönderirim.

Sıyânet-i Hüda'ya emanet olunuz iki gözüm, beyim efendim.

Nisan 1340/ 1 Nisan 1924

Akif'nin dikkat çekici ve en önemli eserlerinden biri olan *Asım*.
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ASIM'IN NEŞRİ DOLAYISIYLA*
[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi'ye **Asım** İthafı]

Kardeşim Fuat Şemsi'ye

Ekim 1924

* Fuat Şemsi İnan (1886-1974), Maarif Nezareti eski Orta Öğretim Genel Müdürlerindendir. Akif'i çok seven, açık ve doğru sözlülüğü ile de Akif'in kendisini çok sevdiği birisidir. Cumhuriyet Dönemi'nde, eski İttihatçılardan Abbas Halim Paşa'nın Türkiye'deki emlakini vekilharcı bulunuyordu. Asıl önemli olanı ise, Akif Mısır'da iken onunla devamlı haberleşmesidir. Bu arada vefatı sırasında, büyük şairimizi mezarına tevdi etmek de ona nasip olmuştur.

Neyzen Tevfik
[M. Rüyan Soydan Arşivi]

MÜEBBEDİM TEVFİK'E*
[Mehmet Akif'ten Neyzen Tevfik'e]

Yâr-ı kadîm ü müebbedim Tevfik'e hatıra-i muhab-betimdir.

4 Eylül 1342/ 4 Eylül 1924

* Bu ithaf cümlesi, Akif'in altıncı kitabı *Asım*'ın kapağında yer alıyor. İthafın altında bulunan tarihe bakılacak olursa, Akif'in *Asım* adlı eserini daha ilk çıktığı sırada Neyzen Tevfik'e imzaladığı anlaşıyor. Kapak üzerinde Neyzen Tevfik'in kardeşi Şefik Kolaylı'nın mühürle basılmış adı da bulunduğu göre, Neyzen'in vefatının ardından eser Şefik Kolaylı'ya intikal etmiş demektir.

AZICIK GAYRET ETSEN*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gönen'e]

Gerçek sen biraz da Fransızcaya çalışacaktın. Vazgeçtin mi?
Ben gelinceye kadar azıcık gayret etsen, sonra ben de meşgul
olurdum.

18 Teşrinisani 1340/ 18 Kasım 1924

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 280
Asım Şakir'e Mısır'dan gönderdiği bir mektubu.

BİR LİSANIN EDEBİYATINI ÖĞRENMEK ÖMÜR TÖRPÜSÜDÜR*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Evlâdım Asım,

Medenî Aziz Efendi-zade Zühdü Bey'i gördün mü? Ben hâlâ ondan müstefit olurdun zannediyorum. Mamafih her mektubumda tekrar ediyorum: Hafız Kemal'in yakasını kat'iyen koyuverme. Ufak tefek istîğnalarını, hatta istiskallerini sineye çek. Bu zümre, vaktiyle güç aldıklarını, sonra kolayca vermek istemezler. Ben zavallı iki buçuk şey öğrenmek için kaç kapıya başvurdum, ne adamların kahrını çektim bir bilsen!..

*

Fransızcanı ne yaptın? Her hâlde çalışmalısın. Vakıa bir lisanın edebiyatını öğrenmek ömür törpüsüdür. Lâkin muayyen, mahdut işler için o kadarına hacet yok, az himmet elverir.

*

Ben meşhur olan arapçamla, acemcemle, fransızcamla ne Mısır'da iş görebilirim, ne Tahran'da yahut Paris'te!.. Hemen Rab-bim, Habib-i ekremi hürmetine dünyadaki bu hüsrânı ukbaya da teşmil buyurmasın!

*

Cenabı Hak evvelâ şu mektuba, sonra bana, sonra sana selâmetler ihsan etsin, âmin! İhtimal ki bu tertibimde nezaketsizlik göreceksin. Dinle: Nasrettin Hoca'yı kız istemeye göndermişler. 'Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle' dibacesini okuduktan

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 212, 281, 282, 283
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 527-528

Asım Şakir'le sık sık haberleştiği anlaşılan Akif'in Mısır'dan yazdığı bir mektubu.

sonra, kerime hanımı evvelâ kendisi için talep etmiş. 'Olmaz!' cevabını alınca 'Zaten başkası hesabına gelmiştim; lâkin nefis mukaddem olduğu için öyle söylemiştim' demiş.

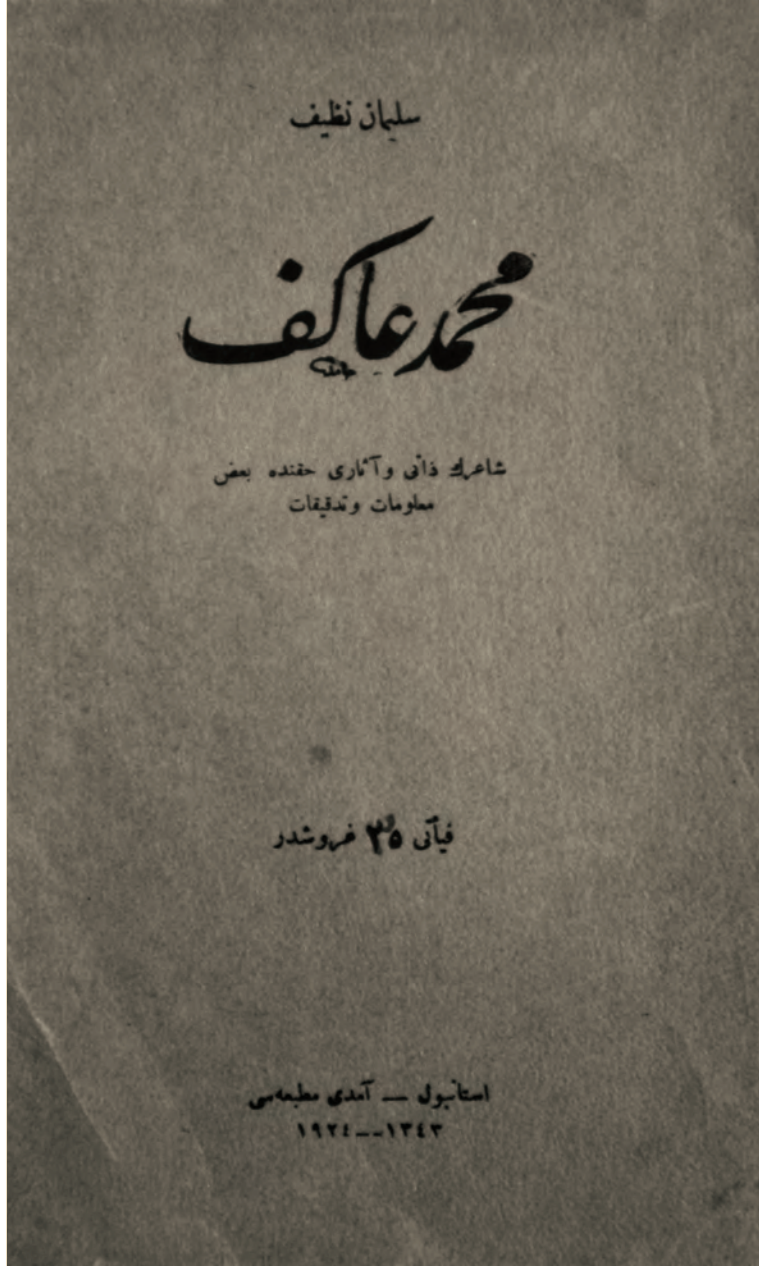
25 Teşrinisini 1340/ 25 Kasım 1924

YUMRUKLA VURSAM BİR KIVILCIM KADAR İLHAM ZUHUR ETMİYOR*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gönen'e]

İstanbul soğuk gidiyormuş. Bugün Mısır bile soğuk. Sabah-
leyin adeta üşüdüm. Amma benim sabah dediğim alafranga saat
dörttür ki, mutadım o saatte kalkmaktır. Düğmeye basınca tavan-
daki avizeden bir ziya tufanıdır boşanıyor, ne fayda ki göğsümde-
ki düğmelere basmak değil ya yumrukla vursam iç tarafından bir
kivılcım kadar ilham zuhur etmiyor!..

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 143

Süleyman Nazif'in 1919'da başlayıp 1924'te yayımlanan meşhur eseri: Mehmet Akif, Şairin Zatı ve Asarı Hakkında Bazı Malûmat ve Tetkikat.

BEN NE BÜYÜK ADAM İMİŞİM DE BİLMİYORMUŞUM*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat,

Mektubunu dün aldım, cevabını da bugün veriyorum: Sana söyledikleri meseleyi ben velinimete açmak taraftarı değilim. Kabul olunmayacak duaya el kaldırmak beyhude bir hareket olmaz mı? Artık haber bekleyenleri idare, senin dirayetine kalmış bir iştir.

Gece sohbetleriniz devam ediyor mu? (Ahmet) Naim Bey ne âlemde? Ben, bir Firavun (Firavun ile Yüz Yüze) şiiri yazıyorum. Bakalım, nasıl bulacaksın; lâkin pek zor yürüyor.

Süleyman Nazif'in benim için vaktiyle yazdığı makaleler kitap şeklinde basılmaya başlamış. İlk formasını gönderdiler, okudum; "Ben ne büyük adam imişim de, bilmiyormuşum!" diyeceklerim geldi. Allah razı olsun Süleyman Nazif'ten!..

İhvan kardeşlerin cümlesine selâm ederim. Hakkın sıyanetine emanet ol, kardeşim Fuat!

2 Aralık 1924

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 357-358

Akif'in sonbahar ve kış aylarında geçici olarak Mısır'da kaldığı bir sırada gönderdiği bir mektubu. Mektupta ayrıca Süleyman Nazif'in Mehmet Akif hakkındaki eserinin basılış haberi de yer alıyor. Bunun yanı sıra *Firavun ile Yüz Yüze* şiirinden söz etmesi oldukça önemli.

FRANSIZCAYI BIRAKMA*

[Mehmet Akif'ten Hafız Asım Şakir Gören'e]

Evlâdım Asım,

Ah sen bizim Hacı Zühdü'yü elde edeydin, cidden müstefit olacaktın. Anlaşılan bunun için de, ben hazretlerinin himmetini bekliyorsun! Lâkin avdetime kadar büsbütün boş durma, mutlaka beş on parça eser edinmeye çalış. Defeat ile söyledim, bu adamlar niyazlarla, tezellüllerle elde ettikleri âsârı, -para mukabili olmadığı surette- behemehâl sermayesine vermek isterler.

*

Aman Fransızcayı bırakma... Her mümkünü bî-diriğ et de şu lisanı lüzumu kadar öğren.

*

Yazdığım eseri *Tevhidi Efkâr'a* gönderdim. Uzunca bir şey oldu. Kıymet-i edebîyesi hakkında mütalea dermeyan etmeyeceğim. İyi tarafları, zayıf cihetleri olmakla beraber heyet-i umumiyesini bazen hoşça buluyorum, bazen de beğenmiyorum.

17 Aralık 1924

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 212, 280, 308
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 256

Asım Şakir'e Mısır'dan gönderiliyor.

AMAN YÜZÜSTÜ BIRAKIVERME*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Fransızcaya devamın isabet. Aman yüzüstü bırakiverme, im-
kân müsait olduğu kadar çalış.

22 Aralık 1924

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 281

BEĞENİRSE ŞİİRİMİ ONA İTHAF EDEYİM*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Bilirsin ki, büyük adamlar bir yere gidecekleri zaman, kendilerinden evvel habercileri koşar. Sana, gelecek haftaya bir şiir yolluyorum; bu naçiz şukka o muazzam eserin müjdecisi!.. Arılaya bildin mi? Şimdiden yakanı paçanı devşir, istikbale amade bulun! Bu şiir de, o senin anlayamadığın için beğenemediğin Gece'ler, *Hicran*'lar nevinden. Bakalım bunu nasıl bulacaksın? Bütün ukalalıklarını imal et, istimal et, hiçbirini ihmal etme; naçiz mütaleatını arz etmekten de geri durma. Benim pek güzel bir huyum vardır: Lehime çıkan sözleri bilâ- tereddüd kabul, keyfime aykırı gelenleri der-ceng-i evvel reddederim!

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 365-366

Mehmet Akif'in Ahmet Naim'e olan sevgisi her satırına siniyor adeta. Daha önce okuduğumuz çeşitli mektuplarda da bir fırsatını bulup Ahmet Naim'den söz ediyor, ona selamlar gönderiyordu. Dahası Akif, Hilvan'da bulunduğu sırada yazdığı yeni tarz şiirlerinden *Hicran*'ın, Ahmet Naim Bey'e ulaştırılmasını özellikle istemişti (Fuat Şemsi'ye yazdığı 6 Nisan 1925 tarihli mektubunda). Anlaşılan odur ki, *Hicran* konusunda Ahmet Naim'den herhangi bir ses çıkmamıştı. Akif de çok değer verdiği bu dostunun *Hicran*'ı beğenmemiş gibi bir sonuca ulaşmış olmalı ki, ona yeni bir şiirini daha ulaştırmak için çırpınıyor, bundan heyecan duyuyor.

Bu hususla ilgili olarak Ahmet Naim Bey'in büyük şaire cevap vermediği anlaşılmaktadır veya bir dost meclisinde *Hicran ve Secde* tarzındaki şiirleri beğenip beğenmediğine dair herhangi bir değerlendirmesine de şahit olamıyoruz. Bu husus düşünölmeye değer görünüyor doğrusu! Bizim bu noktadaki kanaatimiz maalesef Ahmet Naim Bey'in bu şiirleri duymadığı yönündedir. İlmi ve ahlâki yüksekliğine rağmen bu şiirler karşısında takınılan müstenkif tavrın, sanatkar üzerinde nasıl bir tesir bırakmış olabileceğini varın siz düşünün!..

Hacı Baba ne âlemde? Beğenirse, şiirimi ona ithaf edeyim, onun olsun. Beğenmezse, ben başka bir beğenilecek olanını yazıncaya kadar beklesin. Diyeceğin var mı? Nasıl, onun hadis tercümesi hitâma yaklaşıyor mu?

Fuat, sana bir siparişim var: Konservecilik hakkında yazılmış Türkçe eserleri bana mutlak gönder. Babiâli kitapçılarında bulursun... Amma ihmal etme! Herhalde bu şube-i sanata ait bir iki risale intişar etmişti zannediyorum. Eşref'e yazacaktım, oğlanın hiç neşvesi olmadığından ve onun benden beklediği hizmeti ben ifa edemediğimden böyle bir teklifi münasip görmedim.

Hacı Babanın ellerini, gözlerini öperim. Diğer ihvana da hürmetlerimi tebliğ edersin. Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet ol, iki gözüm Fuat'ım!

Veliyyü'n-niâm ile daima senden bahsediyoruz. Pek memnun... Allah bu teveccühü daim ve seni hizmet-i veliyyü'n-niamî-de sâimen kâim etsin. Bu duaya ufak bir istisna kaydıyla "Âmin!" diyeceğinden haberim yok zannetme ha!

Allah'a ısmarladık. Haftaya yine üç beş satır konuşuruz inşallah!

Kardeşin, Mehmet Akif

4 Ocak 1925

GECE*

[Gel ey dünyaların Mevlâ'sı, ey Leylâ-yı vicdânım]

Üstad-ı Hakîmim Ferid Beyefendi'ye

Bütün kandillerin tehlîle dalmışlar... Şaşırdım ben:
Nasıl mabed ki sun'un, sermedî bir secde gök kubben!
Kapanmış, titriyor dünyaların haşyetle karşında;
Melekler, sanki baş kesmiş durur dâmân-ı Arş'ında.
Ne rengâreng ubûdiyyetle, yâ Rab, hercümerc âfâk:
Karanlıklar, ışıklar, Gölgeler, lebriz-i istiğrak.
Bu istiğrâk uyandırmaz mı, devrettikçe ekvânı.
Perişan rûhumun inler harâb evtâr-ı imânı.
Perişan: Çünkü yükselmiş değil feryâd-i gümrâhım;
Şu mahşer mahşer envârın biraz yol verse, Allah'ım!
Evet, milyarlar âlem vecde gelmiş bu'd-u mutlakta;
Benim biçâre gölgem çırpınır bir damla toprakta!
Samimidir bütün gûş ettiğin âvâz hilkatten,
Niçin gözyaşlarım haybetle dönsün sermediyyetten?
Diyorlar, hep senin şemsinden ayrılmış, bu ecrâmı...
Îlâhi, onların bir ân için olmasa ârâmı;
Nasıl dursun, benim biçâre gölgem, senden ayrılmış?
Güneşlerden değil yâ Rab, senin sinenden ayrılmış!
Henüz yâdımdadır bezminde medhûş olduğum demler;

* *Sebilürreşat*, 8 Kanunîsani 1341/ 8 Ocak 1925, c. 25, nr. 633, s. 129.
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1280-1282

Şiirin sonundaki yazım tarihi ile yayın tarihi arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Akif sonradan bu şiirin son bendini bütünüyle yenilemiştir. Eski şekli için, *Safahat* yayınımda yer alan *Ezelden Aşınanım* adlı parçaya ve dipnotuna bakılabilir. Bu arada *Gece*, *Hicran* ve *Secde* gibi şiirler Mısır/Hilvan'da kaleme alınmış olsalar bile, onlardaki yüksek inşirah hallerini Mısır şartları ile izah etmemek gerekir. Bu hal Akif şiirinin *Leylâ* ile başlayan yeni bir dönemine işaret etmektedir. Nitekim Akif'in Türkiye'den kesin ayrılışını müteakip bu vecitli hal de düşmeler görülecektir.

O demlerdir ki yâdından kopar beynimde bin mahşer!
 Tutundun kibriyâdan bir nikâb, uçtun nigâhımdan.
 İlâhi, bin tecellî berk ururken kible-gâhımdan,
 Vurur mihrâbdan mihrâba alnım şimdi hüsrana;
 Teselli bulmanın imkânı yok ferdâ-yı gufranla.
 Serilmiş, secdemin inler durur yerlerde mirâcî;
 Semâlardan gelir ummanların tehlîl-i emvâcî!
 Karanlıklar, ışıklar, Gölgeler sussun ki, Allah'ım
 Bütün dünyayı inletsin benim secdem, benim âhım!
 Ömürler geçti, sen yoksun, gel ey bir tanecik Mabûd,
 Gel ey bir tanecik gâib, gel ey bir tanecik mevcûd!
 Ya sıyrılın şu vahdet-gâhı vahşet-zâr eden hicran,
 Ya bir nefhanla serpilsin bu hâsir kalbe itmînan.
 Hayır, imânla, itmînanla dinmez ruhumun ye'si:
 Ne âfâk isterim sensiz, ne enfüs, tamtakır hepsi!
 Senin Mecnûn'unum, bir sensin ancak taptığım Leylâ;
 Ezelden sunduğun şehlâ-nigâhın mestiyim hâlâ!
 Gel ey sâkî-i bâkî, gel Elest'in yâdı şâd olsun:
 Yarım peymâne sun, bir cür'a sun, tek aynı meyden sun!
 O lâhûti şarabın vahyi her zerremden inlerken,
 Bütün âheng-i hilkat bir zaman dinsin enînimden.
 Gel ey dünyaların Mevlâ'sı, ey Leylâ-yı vicdânım,
 Senin yâd olduğum sînende olsun, varsa, pâyânım!

Hilvan, 5 Ocak 1925

SÜLEYMAN ŞEVKET'İN GÜZEL YAZILARI*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Geçen hafta gönderdiğim mektupta sana bir şiirden bahsetmiştim, tabîî unutmamışsındır. İşte, eser-i müşarünileyhi [Secde şiirini kastediyor] bu hafta yolluyorum.

Gerçek, mahûd *Güzel Yazılar*'ın abd-i aciz için bir tane ayrılacağını, galiba müellifinin hesabına söylemiştin. İmkân varsa bir de gerek sana, gerek Süleyman Şevket'e, velev cüz'i olsun masraf ihtiyarını icap etmiyorsa, isterim.

Hacı Baba'nın ellerini öperim. İhvan-ı sairenin kâffesine hürmetlerimi, iştihaklarımı tebliğ et! Allah'ın sıyânetine emanet olunuz, iki gözüm kardaşım!

Kardeşin, Mehmet Akif

11 Ocak 1925

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 367

Süleyman Şevket Tanlı, Cumhuriyet Dönemi ortaokul ve lise ders kitabı yazarlarından biridir. Mehmet Akif'i sevdiğini bildiğimiz Süleyman Şevket, daha İstanbul'da iken hazırlayacağı kitap için Akif'ten metinler ister. İmkân buldukça da hazırladığı kitaplarda Akif'e geniş yer ayırır, çeşitli bölümlere Akif'ten cümleler serpiştirmeyi severdi. Dolayısıyla Akif'in Mısır'a gittiği ve hakkında da ileri geri yazılar yazıldığı bir dönemin müfredatında Akif'e dair herhangi bir kısıtlamaya gidilmediği görülmektedir. Nitekim İsmail Habip'in *Türk Teceddüd Edebiyatı*, *Edebi Yeniliğimiz* baskıları da bu kanaati destekler niteliktedir.

SECDE*

[Hilkatle olsun varlığım yekpare bir secde]

Şuhûdundan cüdâdır, çok zamanlar var ki imânım;
 Bu vahdet-zâra -güya- geldim amma bin peşimânım;
 Huzur imkânı yok, dünyayı etmiş cezben istilâ;
 Ne hüsrandır İlâhi, mabedim, çepçevre, vâveylâ!
 Derinlikler, kovuklar, kuytular, şellâleler, yarlar,
 Bulutlar, yıldırımlar, çöller, enginler, sular, karlar,
 Güneşler, Gölgeler, aylar, şafaklar... Hepsi çığlıkta;
 Gelir tarrakalar çaktıkça ecrâmın karanlıkta!
 Sabâ dağlarda Sûr üfler, coşar vadide bin mahşer;
 Denizler yükselir, seller döner, taşlar sema eyler.
 Ufuklar çalkanır, kaynar ziya girdâbı göklerde;
 Asırlar devrilir: Çamlar, çınarlar, çırpınır yerde.
 Bütün zerrâtı sun'un bir müebbed neşveden sarhoş;
 Sağım sarhoş, solum sarhoş, İlâhi, ben ne yapsam boş!
 Ömürlerdir, gözüm yollarda, hâlâ beklerim hâlâ,
 Şuhûd imkânı yok, coştukça hilkatten bu vâveylâ.

*

Hayır! Bir başka ruh esmiş ki, akşam sermediyyette:
 Uyandım fecre baktım, titriyor par par meşiiyyette.
 O coşkun naralar bîtab; o taşkın zerreler mahmûr;
 O tûfanlardan ancak terliyor, maşırıkta tek bir nûr.
 O gömgök kubbe, Sînâ-rengi tutmuş bir avuç toprak:
 Işıklar püskürürken, şimdi haşyetlerle müstağrak!

O ecrâm, âh o gözler öyle fâniler ki Mevlâ'da,
 Dönüp bir kerre olsun bakmıyorlar artık eb'âda.
 Denizler, dalgalar, dağlar, ağaçlar, Gölgeler dalgın...

* Mehmet Akif, *Safahat/Gölgeler*, Matbaa-i Elşebab, Mısır 1933

İlâhi! Ürperen tek gölge yok bağrında âfâkın.
Saba durgun, sular durgun, gölün durgun hayalinde,
Ne manidar o gökler kudretin bir vahyi halinde!
Bu vahdet-zâra dün baktım: Ne meyhaneydi cûşâcûş!
Bugün rindânı gördüm: Başka bir peymâneden bî-hoş.
Bütün dünya serilmiş sunduğun vahdet şarabından;
Ben'im mest olmayan meczûbun, Allah'ım, benim meydan!
Bırak, hâsir kalan seyrinde miracım devam etsin;
Rükûum yerde titrerken, huşûum Arş'ı titretsin!
İlâhi! Serseri bir damlanım, yetmez mi hüsrânım?
Bırak, taşsın da coştursun şu vahdet-zârı imanım.
Bırak, hilkatte hiç ses yok, bırak meczubunun feryad...
Bırak, tehlîlim artık dalgalansın, herçi-bâd-âbâd!

.....

Kıyılmaz lâkin Allah'ım, bu gaşyolmuş yatan vecde...
Bırak, "hilkatle olsun varlığım yekpare bir secde!"

Hilvan, 15 Ocak 1925

DERS GÜNLERİNİ KARARLAŞTIRMAK*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Ferit Bey'le ders günlerini kararlaştırdığınıza, Sami Bey'den Fransızcaya başladığına çok memnun oldum.

17 Ocak 1925

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 281

Asım Şakir'e Mısır'dan gönderdiği bir mektubu.

ŞAIRLİĞE VEDA ETTİM*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Gülistan'da Sadi merhumun bir hikâyesi vardır:

Padişah ölüm döşeğinde yatıyormuş. Mukarribîni koşarak, "Müjde efendimiz! Falan memleketi ordu-yu hümâyununuz zapt etti!" demişler. Padişah, "ayol! Bu müjde bana değil düşmanlarıma, yani vârisân-ı saltanatımadır!" demiş.

Sen de, birinci kelimesinden son harfine kadar minnetlerle doldurduğun o mektub-ı acibü'l üslûbunu bana göndermemeliydin; dâyinlerime yollamalıydın. O dâyinlerime ki en saburu, belki tanırsın, kainatın müflis mendeburu Fuat Şemsi nam bîçaredir.

Bu tercüme işinde ben yükleneceğim vizr ü vebal ile kalıyorum; parsayı bizim alacaklılar topluyor. Kim yudu, kim taradı... Sohbet kime yaradı? İkinci şiirime başlamıştım, ilhamlar da belir-mek üzreydi. Tasavvuratımı, hayâlatımı alt üst ettin! Fuat, ben o tercüme meselesini emin ol ki unutmuş gitmiştim. Artık, "Hazâ fırâku beyni ve beyneke" diye şairliğe veda ettim. Garibi, Abdülmelik Kuran'ı elinden bırakırken bu âyet'i okurmuş; ben ise Kuran'ı elime alırken okuyorum.

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 368-369

Kendine yönelik övgü ve takdirlerden oldum olası rahatsızlık duyan şair, işte sanatının ve şiirinin fark edilmesini, duyulmasını istiyor ve bekliyor. Dahası ömrü boyunca da bekledi bunu. Fuat Şemsi yeterince kavramıyor, Ahmet Naim'den ise hiç ses çıkmıyor. Onu bu hususta anlayan iki kişi çıkıyor bu dönemde. Birincisi, *Bülbül*'ü kendisine ithaf ettiği Hasan Basri Çantay, diğeri de çok sevdiği bir genç olan Mahir İz!.. Tabi ki Süleyman Nazif ile büyük şair Cenap Şahabettin'i daha da başa almak kaydıyla.

Fuat,

Dua et de bu yükün altından az vebal ile sıyrılıyım. Bakalım, yarın senden bir mektup zuhur edecek mi? Secde hakkındaki mütaleatını tabî bekliyorum. Hacı Baba'nın ve diğer bilcümle ihvanın ellerini öperim. Sıyânet-i Hüda'ya emanet ol! Bizim evin parasını da geciktirmeden, yani ayın birinci günü yollamam çalış. Allah'a ısmarladık hû!

Kardeşin, Mehmet Akif

18 Ocak 1925 Pazartesi

Vahdet Manzumesi

SÜLEYMAN NAZİF'E YAZI BEĞENDİRMEK PEK MÜŞKÜLDÜR*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Evlâdım Asım,

Nazif'in hakkı var. Kendisine hiç mektup yazmadım. Çünkü ona yazı beğendirmek müşkül; gelişigüzel karalanan mektubu ise izzet-i nefis-i edebîsine tecavüz addederek mesele çıkarır!.. Bende öyle düşünce taşına, müsveddeler değiştire değiştire arıza yazacak ne vakit var, ne kudret...

Fransızcadan bu mektubunda bahsetmiyorsun, sakın icazet-name almış olmayasın? Ben gelinceye kadar bari devam et ki, alt tarafını birlikte ikmal edelim.

Vahdet manzumesini nasıl buldun? Bak onun hakkındaki mütealemi söyleyeyim: Vakanın hikâyesine ait olan kısım fena değildir, oldukça iyi tasvir edilmiş ve iyi nazm olunmuştur. Hikâye hitam bulduktan sonra eklenen on satır ya hiç olmamalıydı yahut daha kuvvetli, hiç olmazsa daha uzun olmalıydı. Uzatmak o sırada elimden gelmedi. Mevzuyu yalnız hikâye ile bitirmek vardı, lâkin *Sebil*'in ilk sahifesini doldurmak isterdi. Mamafih ileride ikinci kısmı biraz daha canlandırır yahut uzatırız.

Ali Ekrem Bey üstadımın makale-i tenkidîyesini gördüm. Yazmasaydı daha iyi ederdi. Birtakım kavâid vaz'ediyor ki hiç şâyân-ı kabul değil. Manzumenin tasvire ait olan ilk aksamı zait demek bence doğru olamaz. O tafsîlâtın vücuduna itiraz etmeseydi ve

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 93, 281, 309, 437 *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 532-533

İlgili mektup *Vahdet* şiirinin yazılışı, şairin kendi şiiri ile ilgili düşüncelerini açıklaması bakımından dikkat çekicidir. Aynı şekilde Süleyman Nazif ile Ali Ekrem hakkındaki değerlendirmeleri de üzerinde durulmayı gerektiriyor.

mahiyetini mevzubahis etseydi, kusurlarımı birer birer söyleseydi o zaman hiçbir diyeceğim olmazdı. Zaten çoktan beridir üstadımâ şiir beğendiremez olduğumu anlıyorum. Beis yok. Beis yok derken, senin hattat Hacı Nuri'nin: Beğenmiş ne olur? Beğenmemiş ne olur, tarzındaki sözleri aklıma geldi. Kâfir şeytan, insanı nasıl da gurura sevk ediyor! Değil mi? Mamafih kemal-i samimiyetle itiraf ederim ki ben Ekrem'den müstefit oldum. Nazif bunu kat'iyen teslim etmez; hatta tecdid-i itiraf ettiğimi eliyâzübillah duyacak olsa fena hâlde kızar. Lâkin hak her zaman haktır.

18 Ocak 1925

YÂRSIZ KALMIŞ CİHANDA AYIPSIZ YÂR İSTEYEN*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Eşref [Edip] gibi dini bütün müslümanı, yalnız bizim memlekette değil, bütün âlem-i İslâm'da arasan bulamazsın. Bu sözü mü en felâketli günlerde birlikte geçirdiğimiz imtihanların, tecrübelerin netice-i kat'iyesi olarak söylüyorum. Şairane mübaleğâta hamletme. Evet, muaşeretin nezaket kısmına ait inceliklere iltifat edemez, etmek istese de beceremez. Lâkin bu kusuru, geri taraf-taki fezâiline bağışlanmalıdır.

Yârsız kalmış cihanda ayıpsız yâr isteyen!..

9 Şubat 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 411-412
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 529

Mehmet Akif, Eşref Edip'in gıyabında onun hakkındaki kanaatlerini ifade ediyor. 1908 öncesi yıllardan 1925'e kadar devam etmiş bir dostluğun ardından ifade edilen bu intibalar şairi ne kadar büyütüyor. Aynı şekilde Eşref Edip'i de!..

NAZİF HİSSİYATININ SON DERECE MAHKÛMUDUR*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Evlâdım Asım,

Vahdet manzumesine ait mütaleanı okudum. Nazif Bey cesaretimi kırdı diyorsun ki doğru değil. Malûm a, [Süleyman] Nazif hissiyatının son derece mahkûmudur. Her nedense bugünlerde bana karşı pek büyük bir teveccühü var, ne yazsam beğenilecek tarafını arıyor. Arapların bir sözü vardır:

Ve aynü'r-riza an külli aybin ketîletün,
Kemâ erme ayne's-suhti tübdil-mesaviye.

Rıza gözü, hoşnutluk gözü bütün meâyibe karşı görmez olur, kör olur; nasıl ki gazap gözü, hiddet gözü yalnız mesâviyi meydana çıkarır.

Sadî-i Hakîm de:

Nebînend hüner dîde-i aybcuy.

Ayıp arayan göz hüner tarafını asla görmez, der. Bunun içindir ki intikad ederken bîtaraf olmak, hissiyata kapılmamak gayet müşküldür.

9 Şubat 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 94
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 528-529

Şairin Mısır'dan yazdığı ve *Vahdet* şiiri hakkında yaptığı bazı açıklamalar.

FRANSIZCAN AKMASA BİLE DAMLİYOR DEĞİL Mİ?*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Fransızcan akmasa bile damlıyor değil mi?

15 Şubat 1925

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 281

Mehmet Akif'in Fuat Şemsi'ye ve Mahir İz'e yazdığı mektuplar kadar uzun olması beklenmese bile, Asım Şakir'e gönderdiği mektupların kısalığı bu noktada gene dikkat çekicidir. Bilindiği gibi Asım Şakir'e gönderilmiş bu mektuplara, Mithat Cemal Kuntay'ın *Mehmet Akif* (1939) çalışmasına yansıdığı kadarıyla vakıf olabiliyoruz. Asım Şakir, elinde bulunan mektupları, Mithat Cemal'e, *Mehmet Akif* çalışması sırasında teslim etmiş, o da bu mektupları değerlendirmiş ve yer yer de kısa bölümler halinde iktibaslara başvurmuştur. Dolayısıyla bu mektupların aşırı derecede kısa olmalarının altında yatan bu tür bir sebep yatmaktadır.

ALLAH'IN GÜCÜ DE HEP BÖYLE BÎÇARELERE Mİ YETİYOR?*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Bir kere bizim Ferit [Kam] Bey** hâinden şikâyet ediyordu.

— Sabret, bunların hepsi Allah'ın cilvesidir, dediler.

— O akraniyla cilveleşşin. Ben kim oluyorum ki, demişti.

Hatırıma fıkra geldi:

Vaktiyle Trabzon'da kolera zuhur eder. Vali, memleket dâhilinde lâzım gelen tedâbirin kabil olanlarını tatbik ettirdikten sonra, usulden olduğu üzere etraftaki vilâyâta tamîmen haber gönderir; memlekette kolera zuhur ettiğinden ve izalesi için icraat-ı lâzimedede bulunulduğundan bahsederek hastalığın kendi vilâyetleri halkına sirayet etmemesini kâfil olabilecek takayyüdât ittihâzını tavsiye eder.

O sırada Diyarbekir taraflarında derebeyi bakayâsından bir adam icra-yı hükümet ediyormuş. Trabzon valisinin tahrirâtı kendisine okunmuş. Dinledikten sonra, 'Kolera nedir?' demiş.

— Efendim, Allah muhafaza buyursun, salgın bir hastalıktır.

— Tâ! Trabzon'da vali ölmüş mü?

— Hayır efendim.

— Hâkim?

— Hayır efendim.

— Defterdar?

— Hayır efendim.

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 377

** Darülfünun müderrislerinden Ömer Ferit.

Mehmet Akif'in yüksek zekâsını ve lâtifeci yanını ortaya koyan bir mektubu.

- Eşraftan Hasan Ağa?
— Hayır efendim.
— Ayandan İbrahim Ağa?
— Hayır efendim.
— Tüccardan Ahmet Ağa?
— Hayır efendim?
— Mütegalıpten filân, filân, filân?
— Hayır efendim.
— O hâlde ölen kim?
— Efendim, fırınlarda hamur açan ameleden on beş kişi, iskeledeki hamallardan yirmi kişi, çarşıda dilencilik eden fıkardan yedi kişi.
— Canım Allah'ın gücü de hep böyle bîçarelere mi yetiyor? Onları ben de öldürürüm, koleraya ne hacet? Marifet şu saydıklarımı öldürmekti.

22 Şubat 1925

KULUNUZ HÂLÂ O ESERİ OKUMUŞ DEĞİL*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Sergüzeşt hakkındaki mütaleanızdan müstefit olmak isterdim. İnşallah diriğ buyurmazsınız. Mahrem olarak arz edeyim: Kulunuz hâlâ o eseri okumuş değilim. Sakın Nazif duymasın. Mamafih Samih Rifat gibi müşkül-pesentlikle maruf üdebâdan Sezai Bey'in büyük nâsir olduğunu defeat ile işittim. Şunu demek isterim ki âsârını uzun boylu tetebbu edemeyişim Sami Paşazade'yi müte-essir etmez, ancak benim mahrumiyetimi mucip olur.

2 Mart 1341/ 2 Mart 1925

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 139

İNZİVAYI PEK SEVİYORUM*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Mısır'a bir kere inip Şeyh Rıfat'ı dinlediğimi uzun uzadıya anlatmıştım. Ondan sonra hiç gitmedim, gitmek de istemiyorum. İnzivayı pek seviyorum. Sabahları, akşamları ikametgâhımın kumluk avlusunda birer saat geziniyorum.

Mısır'a hariçten gelen Rumlar, Yahudiler, Ermeniler, İtalyanlar, Moskoflar bidayette yüz kuruşa sahip değilken, şimdi müthiş sermaye eshabı olmuşlar. Her biri memlekete hâkim vaziyette bulunuyor. Sonra meselâ bizim taraflardan gelen birtakım hemşerilerimiz var ki neûzûbillah! Benim Hilvan itikâfıma zannediyorum ki bu hazin manzaraları görmemek isteyişimin de büyük bir yardımı oluyor.

Bizim Mehmet Ali Bey'den duydum, diyordu ki: "Ben evvelce ticarette ileri giden Ermenileri, Rumları gördükçe fevkalâde kabiliyetli mahlûklar telâkki ediyordum. İçlerine girip iş görmeye başlayınca, bizim de o işleri pek güzel çevirebileceğimizi anladım. Bizler beyhude yere ticareti gözümüzde büyütürmüşüz."

"İstikbalin iyi bir sigortacısı olmayı kafama koydum" diyor-sun. Bu sözünü ne kadar beğendiğimi tahmin edemeyeceksin. Hayatta muvaffakiyetin bütün ruhu bu azimdedir. Bizler bu azimden tecerrüt ettiğimiz için kendi yurdumuzda garip olduk!.. Hele birçokları, faaliyet diyarı olan Garp'ı görmüş gençlerimizin bu ruhtan tamamıyla mahrum bulunduklarını görmek pek elim bir manzara!

2 Mart 1341/ 2 Mart 1925

* Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 145 ve 282

Mehmet Akif'in Mısır'da bulunmaktan sıkıntı duymaya başladığına dair ilk mektubu. Bu sıkıntıyı, Mithat Cemal, Akif hakkındaki eserinde çok güzel anlatır. Bunun altında kuşkusuz derin bir yurt hasretinin yattığını ilk elde kabul etmek gerekir. Fakat mektubundan şunu da anlıyoruz ki Akif, Mısır'ın bir sömürge ülkesi olduğunu, Mısır ekonomisinin azınlıkların tekeline geçtiğini henüz yeni yeni fark etmektedir. Bunlara bir de Türkiye'den Mısır'a gelmiş bazılarının ileri geri konuşmalarını, Akif'in dinlemek istemeyişini de eklemek gerekecektir. İşte bu şartlarda Akif için Mısır, sanki bir hapishaneye dönüşmüş gibi algılanmaktadır.

SERSERİLİĞİ ELDEN BIRAK*

[Mehmet Akif'ten Hafız Asım Şakir Gören'e]

Serseriliği elden bırakmaz da çalışmazsan, kulaklarına lââyık olduğu tûlû vermek için, her birini sekiz elif miktarı meddedeçeğimden emin olmalısın!

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 283

BİZİM EMİN ÇOK HAYLAZLIK EDİYORMUŞ*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat,

Bizim Emin çok haylazlık ediyormuş; müdavim bulunduğu Üsküdar Sultanisi'nden savuşup çarşılarda, pazarlarda dolaşıyormuş. Annesi, "ben başa çıkamıyorum" diyor. Dünden beri kafam alt üst oldu.

Artık mektebe kadar giderek derece-i devamı hakkında tahkikat icra edersin, sonra bizim eve de uğrayarak validesiyle konuşursun. Oğlanı azarlamak, dövmek, türlü cezaya çarpmak salâhiyetin dâhilindedir. Benim avdetime kadar sen velisi olacaksın, anladın mı? Kat'iyen ihmal etmeyeceğinden emin olduğum için sana yazıyorum.

Kuzum kardeşim, icabını icrada terahî gösterme!

Gelecek posta ile annesine de yazacağım; çünkü şimdi vakit yok. Hatta bu mektubu bir gidenle Port-Said yolundan gönderceğim.

3 Mart 1925

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24

Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 359

Akif'in Mısır'da canını en çok sıkıan problemlerden biri. Ailesinden uzakta kalmanın doğurduğu bir sonuç. Fakat Akif daha ileride Emin'i yanına alsa bile sonuç gene de değişmeyecektir.

Ali Ekrem Bolayır
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ZAVALLI ALİ EKREM İFLÂS-I KARÎHAYA UĞRAMIŞ*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gönen'e]

Evet, biz Eyüp Sultan'a iki defa gitmiştik. Birincisinde cuma namazını orada kıldık. İkincisinde ise babamın mezarını tamir münasebetiyle uğramıştık. Vakıa bir üçüncüsü daha var: Tahir'in bulunduğu o sefer akşam üzeri ve pek muhtasar idi. Allah nasip ederse bir akşam ile bir yatsı namazı kılalım. Belki ilham alırsız. *Feryat* manzumesini okuduğumuzu hatırladım. Hakikat o şiir güzeldir, vadisinde birincilerdendir. Zavallı Ali Ekrem, şimdi iflâs-ı karîhaya uğramış. Hoş, müflis ile zengin arasındaki fark da bizim izâm ettiğimiz kadar olmasa gerek.

8 Mart 1925

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı ilmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, c. I, s. 279

Akif, Ali Ekrem'in *Feryat* şiirini değerlendiriyor. Şimdi Ali Ekrem'in sanatının gerilediğine hükmediyor Mehmet Akif.

SENELERDEN BERİ UĞRAŞTIĞIM HÂLDE EMİN!..*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat,

Geçen hafta kemal-i isticâl ile yazıp gönderdiğim mektubun vusûlünden emin olamadığım için tekrar yazıyorum.

Evden gelen son mektupta bizim Emin'in mektebe canı isterse gittiği, canı istemediği surette [...] sıvışıp sokak sokak dolaştığı, verilen nasihatlerin, edilen tenbihlerin, ihtarların müessir olamadığı bildiriliyor. Ben bu hâli zaten seziyordum. İş'ar-ı âhir, olanca aklımı başımdan aldı. Avdetime kadar çocuğun vazife-i velâyetini ifa edecek dostumu zihnen bir hayli taharriden sonra seni buldum. Eniştereli, sonra sana şifahen bildireceğim esbaptan dolayı bu işe ehil değillerdir. Kuzum kardeşim, bizim ev Üsküdar'da, Selimiye'de, eczaneye muttasıl Şevket Paşa'nın evidir. Acele ile öbür mektupta tarif etmesini unutmuştum. Oğlanın mektebi de Üsküdar Sultanisi'dir. Geçen sene Çengelköy'deki Havuzbaşı Nümune Mektebinin beşinci senesini zor zar geçebilmişti. Nümunelerin altıncı senesinin kaldırılması üzerine bu mektebe vermeye mecbur olduk.

Oğlan ahmaktır. Senelerden beri uğraştığım hâlde yalan söylemekten vazgeçiremedim. Yarım saat sonra meydana çıkacak yalanlarla işini görebileceğine kani olan sersemelerden!.. Doğrusunu söylemek şartıyla birçok kusurlarını bağışladığım ve

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 360-362

Akif, Mısır'da yaşadığı bir "iç tezat"ı Fuat Şemsi'ye bütün boyutlarıyla açmak durumunda kalıyor. "Mürebbi-i Ümmet" olmak bir yanda, Emin'in hali bir yanda!..

bu tabiatım hakkında kendisine itimat verdiğim hâlde bir türlü o huyundan vazgeçiremedim.

Her neyse kardeşim, eve uğrar, mucib-i şikâyet olan ahvalini validesinden öğrenirsin; tabîi mektebine de giderek müdüründen, müdür muavininden lâzım gelen malûmatı alırsın!

Selimiye'de bizim Miralay İsmail Hakkı Bey isminde bir dostumuz vardır ki pek mübarek bir adamdır. İstersen, onunla da konuş. Hâsılı, takdir ile, ihtar ile, dayak ile, tazyik ile, murakabe ile bu sersem çocuğu yola getirmeye çalış!.. Ahval, beni canımdan bîzar etmişti; bu hâdise yıkık maneviyatım üstüne tüy dikti!

Çoktan beri yazamıyor, imâte-i vakt için okuyordum. Şimdi aynı satırı kırk defa okusam bir şey anlayamıyorum. Bu vazifeyi muvakkaten sana devretmekle azıcık teselli duyuyorum. İleride mektebini değiştirmek, leylîye kalbetmek icap ederse düşünür, birlikte kararını veririz. Arzu edersen daima murakabe edebileceğin bir mektebe geçiririz.

Ah, kendi yumurcağını terbiyeden aciz babaların mürebbi-i ümmet geçinmesi ne ayıp şeymiş!.. Bu hafta validesine yazdım; senin icraatına kat'ıyyen müdahale etmemesini sıkı sıkı ihtar ettim. Hani sen zengin olacaktın da beni şair edecektin!.. Ondan vazgeçtim. Şu çocukla biraz meşgul olursan beni cidden minnettar edersin. Dirîğ-ı lûtf etmeyeceğinden eminim. Cenab-ı Hak tevfik versin!

Onun küçüğü Tahir var ki daima kendisinden beyan-ı memnuniyet ediyorlar. Tabîi neticeye ait bana malûmat verirsin.

Baki kemal-i iştîyak ile gözlerini öperim, kardeşim Fuat'ım.

Sonradan aklıma geldi: Bizim Üsküdar'a, Selimiye'ye taşındığımızdan haberin yok idiyse mutlaka Çengelköy tepelerine tırmanmışsındır; zavallı ben, sersemliğimin cezasını kendimden başka dostlarıma da çektiriyorum!

Kardeşin, Mehmet Akif
8 Mart 1925

Muhammed İkbâl
[Mehmet Rüyân Soydan Arşivi]

HİNT'İN ŞAİR-İ İSLÂM'I MUHAMMED İKBAL*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Evvelki hafta bana Hint'in şair-i İslâm'ı Muhammed İkbâl'in iki manzum eserini gönderdiler. Ben bu şairin ufak bir risalesini Ankara'da görmüş ve sahibini kendime benzetmiştim. Şark'ta yetişen urefâ-yı sûfiyenin bütün eş'ârını okuduktan başka, Almanya'ya giderek Garp felsefesini adamakıllı hazmeden İkbâl hakikat yaman şair. Zaten Hint müslümanları arasında ismini bilmeyen, şiirlerini ezberlemiş olmayan yok. Urdu lisanında yazılmış olmak tabîidir. Ancak benim gördüklerim Farisi.

8 Mart 1925

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. 1, Asarî ilmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, c. I, s. 143

ÂSİYÂB-I DEVLETİ BİR HÂR DA OLSA DÖNDÜRÜR*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Merhum Urfalı Hocanın yanında bir münasebetle: Âsiyâb-ı devleti bir hâr da olsa döndürür mısraını inşat etmişler. "Öyle; ama hiç olmazsa o da Marsuvan eşeği olmalı!" cevabını vermiş.

Sen ona yetişemedin. 'Ayn-ı Vâhid' diye anılırdı. Çehre zü-ğürttü, fassâl çenesi, arapçası kuvvetli, meclisi tatlı bir adamdı. Ben çokluk musâhabesinden müstefit olamadım. Ancak icazet cemiyetlerinden birinde teşehhüt miktarı kendisini dinlemiştim. 'Efendi, bugünlerde pek fenayım, galiba öleceğim' diyen karısına, 'Ayağını öpeyim ölme; çünkü ben seni Rumeli bozgununda ele geçirebildim. Sana bir emrihak vaki olursa maazallah Anadolu bozgununu beklemek lâzım' tarzında mukabele eden hoca merhumun çehresini tanımış olsa idin, ne hadşinâs bir adammış, derdin.

15 Mart 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 376

BENİM VAKTİM KENDİLİĞİNDEN GEÇER*

Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Fransızca dersine gidemediğinden bahsediyorsun Allah vere de, o da Ferit Bey'in dersine benzemeye...

*

Şu sedirin üstüne öğleyin uzanmışım, bir de baktım ki akşam olmuş!

*

Daima merkez-i ümran denilen yerlerden uzak oturduğum için, geceleri nasıl vakit geçiriyorsun sualine maruz kalırım. Benim vaktim kendiliğinden geçer; ben onu geçirmek mecburiyetini henüz duymadım, derim.

15 Mart 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 281 ve 297 *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 535-536

GECE TARZINDA MANZUME YAZMAK*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Gece tarzında bir manzume daha karalamak istiyorum. Lâkin henüz muvaffak olamadım. Azıcık ilerler gibi olmadan geri dönüyorum. Bir türlü temelden yükselmek nasip olmadı. Kaç kere bozdum, kaç kere değiştirdim.

23 Mart 1341/ 23 Mart 1925

* Eşref Edip, *Mehmet Akif, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı*, İstanbul 1938, c. I, s. 162 *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 529

Mithat Cemal, mektuptan yaptığı alıntıyı keşke bu kadar kısa tutmasa imiş!.. Çünkü devamında kendi şiiri ve şiir yazış tarzı hakkında önemli açıklamalar yapmaya başlayacağı anlaşılıyor.

بىك سوكىلى سىلى
آبلاعه
قوده شىكز
م. ا. ا. ا.

م. ا. ا. ا.
م. ا. ا. ا.
م. ا. ا. ا.

Mehmet Akif ve oğlu Emin
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

29 NİSANDA İSKENDERİYE'DEN VAPURA*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat'ım,

Bizim aptal oğlanla ne yaptın? Çağırdın, takdir yahut nasihat etmedin mi? Herifte adamlık kabiliyeti görüyor musun? Herhâlde vazife-i vesâyeti kemal-i ciddiyetle ifa etmelisin.

Sana en son şiirimi gönderdim. Bilmem nasıl bulacaksın? Kişi düştüğü yerden kalkar derler. *Fa'ûlatün*, *fa'ilatün* derdine uğradığım hengâm-ı tufûliyyetimde meczûb idim; şimdi gördüğün veçhile yine meczûbane vadilere rücû ediyorum. *Mahalle Kahvesi*'ni yazan herifle, bu *Hicran*'ı nazm eden herifin aynı herif olduğu güç anlaşılır, değil mi?

Ancak bu manzumenin bir suretini çıkar da Ahmet Naim Bey'e ver, olmaz mı? Allah sağlık verirse, 29 Nisanda İskenderiye'den vapura bineceğiz. Şu hesapça, bir ay sonra görüşürüz. Allah'a emanet ol kardeşim! Oğlanın işini ihmal etme ha!..

6 Nisan 1925

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24

Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 363-364

Akif'in kendi şiiri, şiir anlayışındaki değişmeyi ortaya koyan açık ifadeleri: "*Mahalle Kahvesi*'ni yazan herifle, bu *Hicran*'ı nazm eden herifin aynı herif olduğu güç anlaşılır, değil mi?" Mektuptan anlaşılan bir başka husus da *Hicran*'ı Akif'in çok beğendiği ve bu yüzden de onu Ahmet Naim Bey'e ulaştırması arzusu. Maalesef Mehmet Akif'in dertlerinden biri de budur işte!..

ASIM ŞAKİR'E İMLÂ DERSLERİ*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Her şeyden evvel şunu söyleyeyim ki, bu mektubun ifade itibariyle evvelce yazdıklarına faik; yalnız imlâsızlığın kemâfissâbık!.. Bu nakîsalar da çok defalar dikkatsizlikten ileri geliyor. Bir kere ne kadar noktalı 'hı'lar varsa, hep noktasız 'ha' oluyor. Bu derdin çaresi kolay: Kelime farisî ise mutlaka noktalı 'hı' olacak; zira acem dilinde noktasız 'ha' yoktur. Kelimenin arabî olması takdirinde ise Kuran-ı Kerim'e zihnen müracaatta bulunursun. Çünkü senin istimal edeceğin lügatlerin hemen kâffesi ya aynen yahut müştak bir şekilde olarak *Kelâmullah*'ta mutlaka vârit olmuştur. Meselâ 'Halil' kelimesi aynen var. Hususi kelimesi aynen yok; lâkin 'hassaten' suretinde mevcut. 'Harab' lügati 'yuhribûne' tarzında vârit. Buna bir kere alışsan, öyle zannederim, artık biraz imlâsızlıktan kurtulursun.

Bugün bir iş göremediğimden dolayı hiç müteessir, hiç me-yus değilim. Yok yok, yeis kadar mel'un bir his olamaz. Onu kalbin harîm-i imanına asla yaklaştırmamalı. Yalnız ümidi azimle, mücahede ile teyide çalışmalı. [Vellezîne câhedû finâ le-nehdiyen-nehüm sübülenâ] Bizim uğrumuzda mücahede edenleri muhakkak surette şâhrâh-ı saadetimize çıkaracağız. Hem insan muvaffak olmasa bile, gaye uğrunda ölmek de bir hayat-ı ebedîdir. Hikâye meşhurdur a, karıncaya, 'Nereye gidiyorsun?' demişler. 'Hacca' demiş. 'Sen bu bacaklarla Hicaz'a nasıl varırsın?' demek istemişler. 'Varamazsam yolunda olsun ölürüm a' cevabını vermiş. Dünyada bu kadar yüksek bir söz olamaz.

25 Kasım 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 282-283, 294

Mısır'da kaldığı evinin bahçesinde
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

NEŞVELİ BİR ZAMANIMIN VÜRÛDUNU BEKLİYORDUM*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm Mahir Bey,

Kaç haftadır sana mektup yazmak istediğim hâlde muvaffak olamadım. Çünkü neşveli bir zamanımın vürûdunu bekliyordum. Baktım ki intizârım daha bir hayli uzayacak, hemen "herçi bâ-dâbâd" diyerek şu satırları karalamaya başladım.

Bir buçuk aydır Hilvan'dayım. Geleli beri elime kalem almadım. Çünkü biraz okumak niyetinde idim. Vakıa haylice okudum, lâkin kıyamete kadar okusam, bizim karîhaya küşâyış geleceği yok! Mamafih zar zor yazmaya çalışacağım. İyi kötü bir mahsul zuhur ederse, hediye olunmak tabiidir. Artık ne çıkarsa bahtınıza.

Sen ne âlemdesin? Kadıköyü'ndeki vazifenden memnun musun? Sonra, kimya derslerine devam edebiliyor musun? Darülfünun'dan başka bir yerde, arkadaşlarından biriyle müzakeren vardı ne oldu? Her ikisini başa çıkarmakta berdevam mısın?

Servet Bey vebâ-yı bakarî mücadelesinden muzafferen dönembildi mi? Yoksa bir mütareke ile işin içinden sıyrılıvermek tarafını mı iltizam etti? Ev bulup çıkabildiniz mi, Fahir hangi mektepte? Hayri Bey'i görüyor musun? Ferit Bey ne yapıyor? Bu sene o taraflarda yaman bir kış var diyorlar, inşallah aslı yoktur.

Yârân arkadaşların, ihvan kardeşlerin hepsine selâmlarımı, iştiyaklarımı tebliğ edersen minnettarın olurum. Emin, ellerini öpüyor ve Servet ve Fahir Beylere selâm ediyor. Ben her üçünüze arz-ı hürmet ederim. Sıyânet-i Hüdaya emanet olunuz iki gözüm Mahir Bey.

21 Aralık 1925

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 390

Muhtevası oldukça kabarık bir mektup. Akif'le ilk Meclis döneminde Ankara'da tanışan Mahir İz'in, şiire ve tasavvufa olan yüksek ilgisi dolayısıyla *İstiklâl Marşı* şairi ile alâkasını kesmediği ve sürdürmek istediği anlaşılmaktadır. Bundan ayrı olarak Mahir İz'in Ankara'dan İstanbul'a geçtiğini ve Darülfunun'da öğrenciliğe başladığını öğreniyoruz. Vakıflar müdürü Hayri Bey, Mahir İz'in hocası olan Ferit Kam, ileride eski edebiyat hocası olacak kardeşi Fahir vs.

ENDÜLÜS'E GİTMEK VE HİNT ŞİİRLERİ YAZMAK*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gören'e]

Nasip olursa nisan içinde İspanya'ya giderek Elhamra harabesini görmek, sonra İstanbul'a gelmek gibi tasavvurlarda bulunuyorum. Zannederim, çok iyi bir şey olacak. Meşhûdâtımı yazar, bir manzume vücuda getiririm. Bir müslüman şairi için o havaliyi, o âsârı ziyaret etmemek doğru değil. Mamafih bu niyetimden kimseyi haberdar etme, anlıyor musun? Elhamra'yı bizde yalnız Mithat Cemal yazdı, o da görmeyerek. Tabîi görüldükten sonra yazılırsa daha etraflı olur. Hayırlısı ile bu seyahat tahakkuk eder, sonra ihtisasâtımı nazma da muvaffak olursam çok sevineceğim. Ümit ne tatlı şey! Cenab-ı Hakk'ın beşere indirdiği nimetlerin en büyüğü değilse de, en büyüklerinden biri olduğunda şüphe yok. Onsuz geçen hayat bir silsile-i hüsrandan başka ne olabilir? Baharda Elhamra'yı temaşa edip, yazın tasvirine çalışacağım; gelecek kışa Himalaya dağlarına çıkarak, Ganj nehri vadilerinde dolaşarak öbür bahara Hint şiirleri yazacağım!

25 Kanunuevvel 1341/ 25 Aralık 1925

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 205-206

Akif'in tahakkuk etmemiş iki büyük rüyası!.. Ona ne Endülü's'e giderek Elhamra'yı ne de Himalaya'lara yükselerek Hint şiirleri yazmak nasip oldu. Kuşkusuz onun buralara gitmek noktasında maddi imkânları bulunmuyordu. Ama bu söyledikleri herhangi bir hayal de olamazdı. Mısır'da kendisini misafir eden Abbas Halim Paşa ile yaptıkları bir sohbet sırasında bu meselenin ciddi ciddi konuşulması ihtimali yüksektir.

BEN ALLAH'IN SEVİMLİ KULU MUYUM DERSİN?*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm Mahir Bey,

Mektubunu aldım. Fahir'in hastalığı canımı sıktı. İnşallah çocuk kendine gelmiştir. O, bir kere de Ankara'da rahatsızlanmıştı. Aman sıhhatine itina etsin.

Buraya geleli o *Hicran*'lar, *Gece*'ler tarzında bir manzume yazabildim. İkincisine başlamıştım, felek müsaade etmedi. Hani, Benî Ümeyye'den Abdülmelik Kuran-ı Kerim okurken halife olduğunu haber almış da, "Hazâ firâkun beynî ve beyneke" demiş. Ben de şiir ile meşgul iken Kuran tercümesi meselesinin canlandığını müş'ir mektubu alır almaz, şairliğime "Hazâ firâkun beynî ve beyneke" dedim! Abdülmelik ile aramızdaki fark; onunla *Kuran*'ın beynine Hilâfet giriyor; benimle şairliğin beynimize ise *Kuran* giriyor.

Acaba ben Allah'ın sevimli kulu muyum dersin? Mamafih *Sûre-i Bakara* tercümesi hitam bulunca, üç beş gün fasıla verip başladığım eseri itmam edeceğim. Sonra Âl-i İmrân suresi bitince diğer bir mevzuum var, onu nazm edeceğim. Mamafih bunlar benim tasavvurum. Bakalım kader hazretleri ne söylüyor ve ne söyleyecek? *Secde*'yi gönderiyorum, bilmem nasıl bulacaksın? Mütaleatını tamamıyla bildir ki benim mütaleama tevâfuk edecek mi göreyim. Hafız Yusuf'a da göster. Ben *Hicran* ile *Gece*'yi ona yazdırmıştım, zannediyorum. Gözlerinden öptüğümü de söyle.

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 392-393

Emin arapça ile, ingilizce ile hiç iyi değil. Zaten onun oyundan başka arasının iyi olduğu bir şeyi henüz göremedik! Mamafih buraya getirdiğim çok isabet oldu mütaleasındayım.

Ha! Kuzum evlâdım, Zihni Efendi merhumun *el-Müşezzeb* diye bir risalesi vardır ya, onu lûtfen bana yollayıver. Hatırımda kaldığına göre onun sarfi ile nahvi aynı risalededir. Bunu Emin'e okutmak istiyorum. Gündüzleri mektebe gidiyor, ellerinizi öper. Kardeşi Fahir'e de arz-ı hürmet eder. Kemal-i iştiyak ile gözlerini öper, cümledenizi sıyânet-i mevlâya emanet ederim. Ferid'i, Hayri'yi görürsen, unutma, ikisine de selâmımı söyle.

25 Kanunusani 1342/ 25 Ocak 1926

YEGÂNE KUSURUMUZ SEBAT EHLİ OLMAYIŞIMIZDIR*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım Mahir Bey,

Mektubunu tekrar tekrar okudum. *Secde* hakkındaki mütaleatin, bana o eseri yazarken çektiğim emekleri unutturdu, hatta "Keşke biraz daha yorulsaymışım!" dedim. Sizler müşkül-pesent olmadıkça, biz kudemâ-yı şûâra için sinn-i tekaüd o kadar yakın olmayacak!

Evet, *el-Müşezzeb*'in *nahiv* kısmı geldi. *Sarf* kısmını, şayet kitapçılardan bulmak mümkün olamayacaksa, ehibbâdan tedâriki çaresine bakın. Hatta sizin dostlardan olmazsa, bizimkilerden de benim hesabıma isteyebilirsiniz, olmaz mı evlâdım?

Bizim oğlanda hafıza denilen devletliden hiç nasip olmadığı için arapçadan, ingilizceden çok sıkıntı çekecek. Ben kendisiyle uğraşsam, başka bir iş göremeyeceğim. Sonra, evlâdını pek serser, pek geri bulan baba, kabil değil sinirlenmeden duramıyor. Sinirlenip bağırmaya çağırmaya başladım mı, çocuk büsbütün alıllaşıyor. Hulâsa hayli müşkül vaziyetteyiz.

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1975, nr. 12, s. 47-48

Yukarıdaki mektubun en önemli yanı, Mahir İz'in Akif'in şiir ve sanatını iyi kavradığı hususudur. Bir de Hasan Basri Çantay!.. Onun *Akifname*'sinde sanatçının şiirini ve bu şiirin yenilenme evrelerini çok erken fark ettiğine dair tespitleri oldukça önemlidir.

Bir de mektupta Hafız Yusuf adı geçiyor ki, Mahir İz ondan İstanbul döneminde, Kapalıçarşı'daki dükkânında *Mütenebbi Divanı* okumuştur. Nitekim Mahir İz, *Yılların İzi* adlı hatıralarında, Hafız Yusuf'la ilgili önemli bilgiler aktarmaktadır. Harbiye Nezareti'nden emekli olan Hafız Yusuf'un Akif'in vefatının ardından yazdığı *Yad-ı Rabmet* (3 Ocak 1937) başlıklı şiiri de unutulmaz. Hafız Yusuf o şiirinde, Akif'in geleceğine dair önemli keşiflerde bulunuyor:

Ey vakitsiz iftirakıyla bizi dilhûn eden
Kadrini âtiler anlar, Fatihandır hâtimen!

Tercümeden de çok üzüliyorum. Açık türkçe olmak, asıldan ayrılmamak, şiveler arasındaki ayrılık bariz surette belli olmamak gibi nâmütenahi kuyûd adamın elini kolunu bağıyor. İşin içinden asgari vebal ile yakayı kurtarabilirsek, Allah'ın bahtiyar kuluyuz.

Senin kimya nasıl gidiyor? O muallim arkadaşla birleşip müzakere edebiliyor musunuz? Yoksa okutmaktan okumaya vakit bulamıyor musun?

Herhalde:

Noksanını bil, bir işe yâ başlama evvel;
Yâ başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et!

Nasihatini hiçbir zaman unutmamanı pederâne ihtar ederim. Zaten her zaman söylerim; biz şarklıların yegâne kusurumuz, garplılar gibi sebat ehli olmayışımızdır. Her ferdimiz az çok bu nakısa ile malûl. Bizim İsviçre Sefiri Münir Bey'den işitmiştim, demişti ki: "Mektepte iken, bir aralık ingilizce öğrenmek hevesine düştüm. Elimde o lisana ait alfabe olduğunu gören Ermeni arkadaşlardan biri -ki oldukça ingilizce bilir geçinirdi- o ne Münir, ingilizce okuyorsun? Beyhude zahmete girme. Devam edeceğin iki haftadır. Sonra bıkar atarsın" dedi. Ben ses çıkarmadım. Mamafih çok zaman geçmeden Ermeni'nin dediği oldu. Bıktım, bırakmak istedim. Şu kadar var ki oğlanın sözü arıma gittiği için, kendimi sıkarak güç belâ çalıştım, lisani öğrendim. Üç beş sene sonra, Ermeni'ye Beyoğlu'nda rast gelmiştim, elini sıkarak mükâlemeye ingilizce başladım. O, bir aralık türkçeye çevirmek istedi; lâkin ben inat ederek boyuna ingilizce söyledim. Ömrümde bir defa olmak üzere, duyduğum neşve-i zafer işte o idi."

Kissadan hisseyi çıkarmak sizin fetânetinize muhavveldir, öyle değil mi? Biraderlerin gözlerini öperim, Hafız Yusuf'u görürsen, bana pişirdiği kahvelerden bir fincan da sana sunsun, onun da gözlerini öperim. Cümleliz sıyânet-i mevlâya emanet olun. Ferit Bey'e, Hayri Bey'e hürmetlerimi tebliğ etmeyi unutma evlâdım. Emin ellerinizi öpüyor. Allah'a ismarladık.

1 Mart 1342/ 1 Mart 1926

FELEKTE BAHT UTANSIN*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki Gözüm Mahir Bey,

Mektubunun gecikmesinden *el-Müşezzeb*'i aramakta olduğunu, yakîn mertebesine varan bir tahmin ile biliyordum. Var ol, haftalardan beri beklediğim cevap-namen de geldi, kitap da. Her ikisi için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Yalnız, Rıza Efendi Hocayı bilemedim. Berhayât olan yarınım içinde, böyle bir aşinâ-yı vefâdârım bulunacağına ihtimal veremiyorum. Birçok zaman düşündükten sonra hatırıma öyle bir pîr-i muhterem geldi amma, on dördüncü karn-ı hicrîde bulunduğumuzu gözümün önüne getirince, o muazzez hatırayı fatihayla selâmlamak istedim. Çünkü ben pek küçük bir çocuktum,

* M. Uğur Derman, “*Mehmet Akif'ten Mektuplar*”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Temmuz 1975, nr. 3, s. 33-38

Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 397-403

Mektupta adı geçen ve kendisinden *el-Müşezzeb* temin edilen Ali Rıza Efendi (1868-1939) Mehmet Akif'in Baytar Mektebi döneminden arkadaşıdır. Birbirleriyle tanışmaları şiir yoluyla. Yaş itibarıyla Akif'ten büyüktür. Buna rağmen de saçlarına hiç mi hiç kır düşmemiş simsiyah kalmıştır. Fakat Akif'in daha otuz üç yaşında iken saçları beyazlamıştı. İşte iki dost bu konu üzerinde devamlı şakalaşırlardı.

Kuşadalı Ali Rıza veya Ali Rıza Çarşamba adlarıyla tanıdığımız Ali Rıza Efendi hakkında Eşref Edip'in Mehmet Akif'inde (birinci cilt) Uğur Derman'ın *Ömrümün Bereketi*'nde (2013) ve Çantay'ın *Akifname*'sinden bilgi edinmek mümkündür. Nitekim Hasan Basri Çantay *Akifname*'sinde Ali Rıza Efendi'nin iki güzel şiirine yer vermektedir. Bunlardan biri *Mersiye ve Tarih* (1936), diğeri de Akif için yazılmış ağıtların en tesirlisi ve uzun olan Akif için *Mersiye*'dir (1936). Bu son şiirinde, Akif'in ölümü karşısında duyduğu perişanlığı çok sık tekrar ettiği şu beyiti ile ifadeye çalışmaktadır:

Ey gönül âh eyle kim, âh eylemek hengâmıdır
Ey gözüm kan ağla kim, kan ağlamak eyyâmıdır

mektebe gidip geliyordum. "Üsküdar'da kâin Ravza-i Terakki mektebinin kudemâ-yı muallimîninden, duası alınacak, himmeti iğtinâm olunacak bir mübarek ihtiyar var" diye beni götürdüler; Ali Rıza Efendi isminde bir zatın huzuruna çıkardılar. Elini öptüm, duasını aldım. Şayet bahsettiğin pîr-i rûşen-zamîr o, "Fesühbâne men yuhyi'l-'izâme ve hiye ramim." Daha o zamanlar kendisinin on ikinci karn-ı hicrîden müdevver olduğunu söylüyorlardı; aman evlâdım duasını, himmetini almaya bak!

Kimya'ya devam ediyormuşsun, pek âlâ. Hariçte vazifen olduğu için, tabîî günde yedi saat çalışabilen işsiz arkadaşların kadar meşgul olamazsın. Ne beis var? Vaktinin müsaadesi nisbetinde çalışırsın. "Felekte baht utansın bînasîb erbâb-ı himmetten!"

Bayıldığım hikâyelerdendir: Karıncaya, "Böyle nereye?" diye sormuşlar; "Hacca!" demiş. "A bîçare! Hiç sen bu ayaklarla Mekke'ye varabilir misin?" demişler. "Şayet varamazsam yolunda olsun ölürüm al!" cevabını vermiş. Ulvi gayelere müteveccih bulunan emekler, hicrana uğrasa da hüsrana uğramaz. Bizler say ile memuruz, tevfik ile değil. Öyle değil mi? Arkadaşınızın size veda etmek mecburiyet-i elîmesine düşmesi, beni cidden müteessir etti. Varsın, o da mesleğini takip etsin.

Servet, Pendik'te çalışıyorsa bizim Şefik ile beraber demektir. Şefik pek değerli, pek gayretli bir çocuktur. Kendisine benden selâm söylesin.

Kitaba çok memnun oldum. Bakalım, bizim Emin'e onu okutmak istiyorum. Lisan hafıza işi, oğlanda ise o meleke, ötekilerden de berbat! Ramazan'ın başından beri çalıştığı *Tebbet Yedâ* sûresini Kadir Gecesi dinletebildi, o da dört yanlıyla! Sonra da bana, "Baba, beni hafız mı etmek istiyorsun?" demesin mi! "Oğlum, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Zaten baksana maazallah öyle bir tasavvurum olsa, bu gidişle ömr-ü beşer değil, ömr-ü beşeriyet bile yetişmeyecek!" dedim.

Mamafih çocuğun gayet iyi bir hâli var: Kendisinden son derecede memnun. Şu hakkını da unutmayalım ki Ramazanı tamamiyle oruçlu geçirdi. Senin Fahir ne yaptı? Vakıa o, zannederim geçenlerde bir hastalık atlattı. Tabîî zayıf düşmüş, oruç tutamamıştır.

Zavallı Ferit'in [Kam] başından hiç musibet eksik olmaz. Kim bilir, bu hastalık meselesinden de ne kadar sarsılmıştır. Onun damadı Gebze'de idi, şimdi de orada mı? Görürsen selâmımı unutma. Mektup yazmıyorum amma bu kendisini unuttuğuma delâlet etmez. Elbet bunu o da bilir.

Ali Rıza Efendi kardeşimizin ellerini, gözlerini öperim. Hediyesinden son derecede müteşekkir kaldık. Bizi duadan unutmasın, gönülden çıkartmasın. Mektubumu kendisine oku.

Senin beğendiğin *Secde*'yi Nazif de beğenmiş. *Serveti Fünun*'a yazdığı makaleyi bana göndermiş, okudum. Ahir vaktimde beni şımartmasaydı iyi olurdu. Hafız Yusuf'un gözlerini öperim. Servet Bey'e, Fahir'e selâm ederim. Hesapça, bu mektubumu bayram ertesi alacaksın. Şimdiden bayramını tebrik ederim iki gözüm evlâdım.

Mahir Bey, ihvanın cümlesine selâmlarımı, iştihaklarımı tebliğ et. Allah'ın birliğine emanet ol oğlum. Emin ellerinizi öpüyor.

9 Ramazan 1344/ 12 Nisan 1926

KUR'AN OKUMAK İYİ LÂKİN KUR'AN YAZMAK YOK MU?*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki Gözüm Mahir Bey,

Her hafta mektup yazmak istiyorum, bir türlü elim varmıyor. Neden bilmem. Azıcık sezdiğim bir tarafı varsa, yârân ile ihvan ile uzun boylu hasbihâle başladığım gibi sırtıma yüklenen ağır vazifeyi taşımak melekesini kaybediyorum. *Kur'an* dinlemek âlâ, *Kur'an* okumak iyi, lâkin *Kur'an* yazmak yok mu? İşte o müşkül, daha doğrusu müthiş bir sa'y. Bakalım Allah tevfikini lûtf bu-yuracak mı?

Senin kimyagerliğe çalışan arkadaşının, maişet belâsı, işi yarı-da bırakmasına müteessir oldum. Hakkın tasarrufatına akıl ermez ki!.. Kimine çalışmak için zevk verir de imkân vermez, kimine de imkânların, meydanların her türlüşünü nâmütenahi surette bahşeder; lâkin zevk namına bir şey sunmaz. Neyse, ebediyyül-işkâl olan bu muammalarla yorulmak beyhude bir emektir:

Kıl san'at-i üstadı tahayyürle temâşâ vesselam.

Zannederim, bir kere daha söylemiştim. Mülkiye Baytar Mektebinde kimyager Fazlı Faik vardır ki benim eski tanıdıklarımdandır. Avdetîliği ve avdetîliğinin îcâbât-ı tabiyyesinden bulunan menfaat-perestliğini iğmâz ile geçiştirdikten sonra, pek makul bir çıfıttır. Kendisiyle on beş sene kadar dargın durduk; geçen yıl barıştık. Arzu edersen seni tavsiye edeyim, arada yanına gider, kimyaya dair konuşursun. Öyle ümit ederim ki benim hatırım için seni

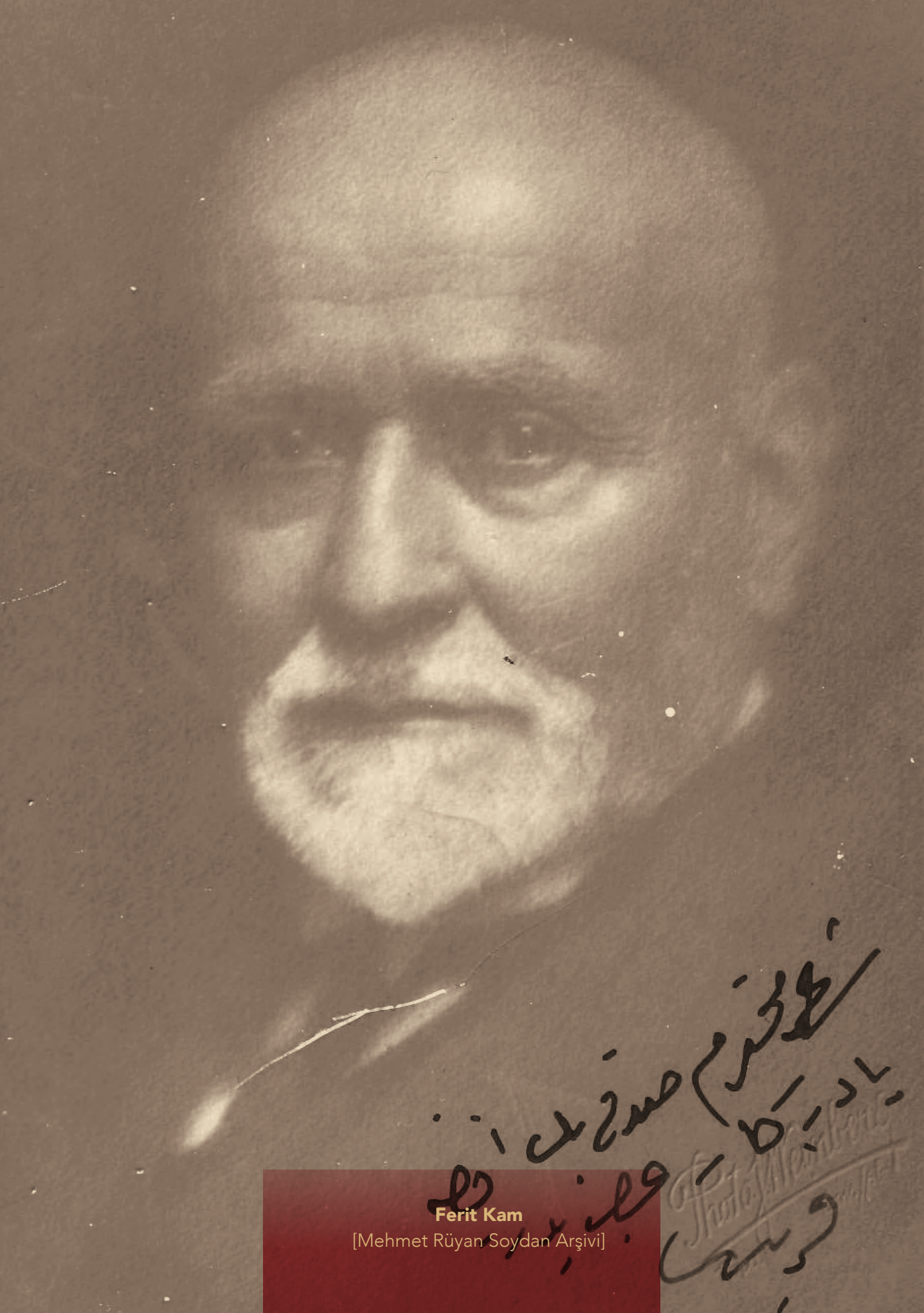
* M. Uğur Derman, “*Mehmet Akif'ten Mektuplar*”, *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ekim 1975, nr. 4, s. 27-29
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 404-406

hüsn-ü kabul eder ve istifadene çalışır. Ne hacet! Şimdi iki satırlık bir şey karalayıp leffen göndereyim vesselâm. Sonra elin değdiği bir zaman mektebe uğrar, kendisiyle anlaşıp, tanışırsın olmaz mı?

Evet, Mısır'da güzel *Kur'an* okuyanlar çok. Hele cuma namazından bir saat evvel başlayıp ezan vaktine kadar *Sûre-i Kehf*'i tilâvet eden bir Şeyh Muhammed Rifat var ki enfes. Hem sesi, hem okuyuşu, hem hâli insana cidden dokunuyor. Sırf onun için Hilvan'dan Mısır'a kadar şedd-i rahl ettiğim çok olur. Ben burada tamamıyla mûtekifim. Üç dört gün hiç evin eşliğini atlamadığım çok kere vakidir. Havaların sıcaklığı, evin nisbetle serinliği de öteden beri sevdiğim inziva hâlini âdeta mecburi kılıyor. Ah, bu Hilvan münzeviliği benim evvelce elime geçseydi! Paşa hazretlerinin kendilerine de söylemiştim. Mücâz dersiamlardan birini evlendirmişler; etlice butluca bir kadın almışlar. Adamcağız hayızdan, feyizden münkati denecek hâlde imiş. Arada bir hanımına bakar da, "Ah hanım! Sen benim elime Molla Câmi senesi geçmeliydin ki!" dermiş. Ben de Hilvan'ın asude muhitini, sonra maişet kaydıyla o kadar bağlı olmadığımı gördükçe, "Ah şu hayat on, on beş yıl evvel olmalıydı ki!" diyorum. Evet, ben on, on beş yıl evvelden gelerek burada çalışmaya başlayaydım, şimdi hayli eser vücuda getirmiştim zannediyorum.

Servet Bey oğlumuz ne âlemde? Fahir'in [İz] sıhhati yerinde ya inşallah? Bütün ihvana arz-ı hürmet ederim. Hele Hayri ile Ferit'i [Kam] görürsen, her ikisine de mütehasşir olduğumu söyler sin. [Kuşadalı Ali] Rıza Efendi dedemizin mübarek ellerini öperim. Emin, ellerinden öpüyor. Ben de gözlerinden öperek seni sıyânet-i Hakka emanet ederim oğlum, iki gözüm Mahir Bey.

8 Haziran 1926

Ferit Kam

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

Handwritten text in Turkish script, likely a signature or note, overlaid on the bottom right of the portrait. The text is written in a cursive style and includes the name "Ferit Kam" and the phrase "Mehmet Rüyan Soydan Arşivi".

İNŞALLAH BU HİCRAN GÜNLERİ RÜYA GİBİ GEÇER*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm Mahir Bey,

Ne zamandır tâ, sana mektup yazmak istiyorum. Son iltifat-namende rüyana girdiğimi söylüyorsun. İnşallah bu hicran günleri rüya gibi geçer de yine kavuşur, yine edebî, ilmî, ruhani musâhabeler tertip ederiz. İstanbul'da bırakıp çıktığım yârânımı şu aralık çokça göreceğim geldi. Hâlbuki uzun yıllar kendilerinden ayrı yaşamak mecburiyetini kolayca sineme çekerim sanırdım. İşte o müştâk olduğum yârân-ı safânın biri de sensin.

Kimya nasıl gidiyor? Arkadaşların kadar çalışmamak ıstırabı, seni öyle görüyorum ki çokça muazzep ediyor. Zararı yok! Yalnız sebatın arkasını bırakma. Mülkiye Baytar Mektebi kimya müderrisi Fazlı Faik Bey'le gidip görüşebildin mi? Ona verilmek üzere sana bir tavsiye-name göndermiştim, tabîi almışsındır değil mi?

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ekim 1975, nr. 4, s. 29-31
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 407-409

Mektupta Mehmet Akif'in Ferit Kam'dan bir taziya-name aldığından söz ediliyor. Anladığımız kadarıyla ilgili taziya-name Akif'e doğrudan değil, bir başkasının mektubuna eklenerek gönderilmiştir. Buna alındığı anlaşılan Akif'in, Ferit Kam için kullandığı ifadeler dikkat çekicidir: "Bir daha re'sen iltifat buyurmalarını, yoksa bu aşına-yı kadîmi taltif için bende-hanelerinden cenaze çıkmasına muntazır olmamalarını rica ettim. Bilmem kabul buyurdular mı?"

Burada anlatılmak istenen şudur: Aynı yıl, Akif'in 90 yaşındaki annesi vefat etmiş, bunun üzerine Ferit Bey doğrudan Akif'e müracaat yerine bir başkasına küçük bir pusula yazıp vererek Akif'e ulaştırılmasını istemiştir. İşte Akif bu tutumu eleştiriyor. Asıl önemli olanı ise bu eski dostunun Akif'e mektup yazmamasıdır, bundan adeta çekinmesidir. Bu durumun farkında olan Akif, Ferit Bey'den küçük bile olsa bir mektup alabilmek için "bende-hanelerinden cenaze çıkması mı gerekirdi?" diye sitem ediyor. Nitekim elinizin altındaki toplu mektuplarda Ferit Kam'ın olsun, diğer bazı Akif dostlarının olsun mektuplarının azlığı veya bulunmaması dikkat çekicidir.

Ben, bildiğin tercüme işiyle uğraşıyorum. Sıcaklar, adamakıllı çalışmaya mâni. Gündüzleri kaynıyor, geceleri soğuyoruz. Bereket versin, yaz bidâyetlerindeki havalar devam etmedi. Yoksa Hakk'ın civar-ı rahmetini çoktan boylamıştık. Evet, mayıs sonlarında, haziran ilklerinde öyle semûmlar esti ki en ağır başlı, en soğukkanlı mîzânül-harârelerde bile galeyanlar, feveranlar görüldü!

Ferit Bey'den bir taziyenâme aldım. Bir daha, re'sen iltifat buyurmalarını, yoksa bu aşına-yı kadîmi taltif için bende-hanelerinden cenaze çıkmasına muntazır olmamalarını rica ettim. Bilmem kabul buyurdular mı?

Hayri Bey'e hiç tesadüf ettiğin yok mu? Yine Çengelköyü'nde mi oturuyor? Hemşire hanımın rahatsızlığı nasıl oldu? İnşallah îade-i sıhhat etti ya? Raif Efendi hocamız ne âlemde? Ziya Bey hocayı hiç görmedin mi? Şimdi onlar Ankara'dalar mı, yoksa İstanbul'dalar mı? Bizim *Sebilürreşat*, *Peygamberimiz* ünvanlı bir eser bastırmıştı. Okudun mu? Okumadınsa, mutlaka Eşref'ten bir nüsha al da oku. Çok mühim eser. Şimdi de *Hazreti Ömer* diye bir yeni eser basıyorlar ki elime geçen dört formasından, mükemmel bir eser olacağını istidlâl ettim.

Gerçek, bizim Ali Rıza Efendi ceddimizden de manzum, mensur bir taziyetname aldım. İnşallah yarın kendisine bir arîza-i şükran takdim edeceğim. Görürsen, mübarek ellerinden öptüğümü, kendisinin bana yadigâr-ı ecdad olduğunu söylersin olmaz mı?

Beyoğlu tarafına geçersen, Cadde-i Kebîr'de Mısır apartmanı vardır ki, bizim Fuat Şemsi onun müdürüdür. Mutlaka uğra, kendisiyle görüş. Benim tarafımdan da birçok selâmlar, iştiyaklar tebliğ et. Mektup yazamıyorum; çünkü sıcaklardan baş aldığım yok, kusura bakmasın. Zannederim bizim kızın nikâhında, siz onunla görüşmüştünüz değil mi?

Emin, kemal-i hürmetle ellerinizi öpüyor, kardeşleri Servet ve Fahir Beylere de selâm ediyor. Ben de cümleminizin gözlerinizi öper, cümleminizi Allah'ın sıyanetine emanet ederim, iki gözüm evlâdım Mahir Bey.

26 Temmuz 1926

SA'Y İLE MEMURUZ TEVFİK İLE DEĞİL*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm Mahir Bey,

Bu son mektubun, hakikat, bana pek acı geldi. Muazzam gayene doğru geceli gündüzlü iki yıl taban teptikten sonra yolunu kapayan hâil, doğrusu evvelce hiç tasavvur edilemezdi. Lâkin evlâdım, me'yus olma; icap eden zevata müracaat ederek şu engeli aradan kaldırmaya çalış. Ferit [Kam] Bey, Naim Bey vasıtasıyla riyazi kısmındaki müderrislere meram anlatmak mümkün değil mi? O kısımda Fatin [Gökmen] hocadan başka bir de benim tanıdığım Ali Bey vardır ki galiba şimdi cebr-i âlâ tedris ediyor. Melfuf varakpâreyi kendisine ver, elbette bir faidesi olur. Fatin hocaya da hem kendi tarafından, hem benim tarafımdan rica et. Benim Ali Bey'e yazdığımı da söyle. Hulâsa, nargileyi sonra içmek üzere şimdilik bırak da her tarafa başvurmaya bak.

Müşkili nîst ki âsân neşaved
Merd bâyed ki her âsân neşaved.

Öyle değil mi? Herhalde hatıra gelen esbabın hepsine teves-süliden geri durma; sa'y ile memur olduğumuzu, tevfik ile memur olmadığımızı da aklından çıkarma. Naim Bey'le henüz tanışamadınızsa ya Eşref, ya Ferit Bey seni tanıtsın. Riyaziyeci Ali, zannederim kendisinin eski talebesi olacak, çünkü Galata Mekteb-i Sultanîsinden çıktıktan sonra Avrupa'ya ikmal-i tahsile gitmişti. İhtimâl ki gerek Ferit Bey'in, gerek Naim Bey'in o şubede başka

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ocak 1976, nr. 1, s. 34-37
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 410-413

seviştikleri müderrisler daha vardır. Kezalik Fatin hoca da arkadaşlarını biraz maksada imâle edebilir.

Servet'in ne zabiti olduğunu, ne mücadelesine gittiğini anlamadım; izah et. Hayvan hastalıkları mücadelesi ise niçin zabit oldu? Fahir ne âlemde? İnşallah sıhhati, mektebe devamı, sa'yi mükemmel ya? Bizim Reten-i Hindiyy-i sâni (Reten maddesini Kamus'tan hâllidersin) pîr-i gayr-i fâni, Hacı Ali Rıza-yı bîmüdânî hangi âlemde? Ferit Bey'le gâhî teşerrüf kabil oluyor mu?

Sizin orada havalar serinlemeye başlamış olacak. Allah muininiz olsun. Hele eviniz Beylerbeyi'ndeki Şamlı'nın bârhanesi gibi mazbut ise vay başınıza! Beyoğlu tarafına geçersen Fuat Şemsi'ye mutlak uğra, benden de selâmlar, iştihaklar, hürmetler götür. Ayrıca mektup göndermemek suretiyle kendisini cevap yazmak külfetinden kurtardığım için, bana minnettar olması lâzım geldiğinden gafil bulunmadığımı da anlat!

Raif Efendi hocayla Ziya Bey hocanın her ikisine arz-ı tazim ederim. Hilvan'da münzeviyâne ömür geçirdiğim, Mısır'da kimileri tanımadığım için, erbâb-ı fenn ve sanata burada kolaylıkla vazife bulunur mu, bulunmaz mı, tabî bilemiyorum. Ziya Bey'e lûtfen bunu söyleyin.

Emin ellerinizi öpüyor, kardeşi Fahir'e de selâm ediyor. Ben her ikinizin gözlerinizden öperek, cümlelerinizi sıyanet-i mevlâyâ emanet ederim, iki gözüm evlâdım Mahir Bey.

Gerçek, Hayri'yi görürsen, sakalından öptüğümü söylersin, olmaz mı?

8 Kasım 1926

ÜÇ DÖRT DAYANIKLI MÜSLÜMAN BULURSAM*

[Mehmet Akif'ten Mehmet Rasim Bey'e]

Üstad-ı fâzılım, efendim,

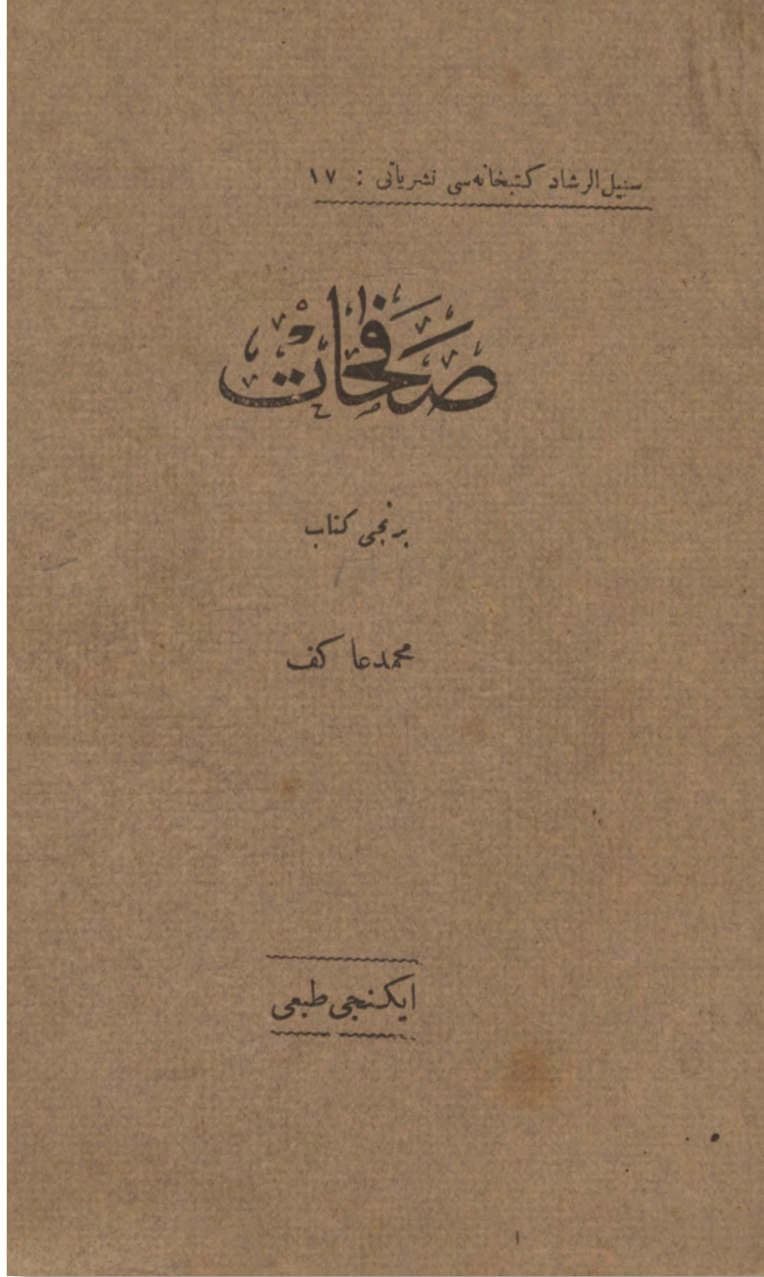
Şevket Efendi biraderimizden haber-i afiyetinizi istibşâr ettim. Dünyalar kadar sevindim. Cenab-ı Hak sıhhatte, selâmette daim buyursun. Himmetiniz berekâtiyle hıfzım demir gibi oldu. Ya bu Ramazan, ya gelecek Ramazan üç dört dayanıklı müslüman bulursam hatim ile teravîh kıldırmak niyetindeyim. Evet, hem hatme dayanacak, hem benim sesime dayanacak müslümanları bulmak kolay değil. Mamafih üç beş kuruş verip müellefetü'l kulûb takımından bir cemaat edinmek de kabil. Teveccühünüzün devamını bilhassa istirham ederek mübarek ellerinizden öperim üstadım.

1926

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 224-225

Bu mektubu, *Mehmet Akif* adlı eserinde kullanan Mithat Cemal, şu önemli notu düşmekten geri kalmıyor:

“İstanbul Barosu avukatlarından Şevket Efendi Mısır'a gittiği zaman Akif, Hilvan'ın umumi bahçesinde, onun cep defterine, kurşun kalemle, Babanzade Ahmet Naim'e, Arap Hafız'a, Kapalıçarşı'da yazmacı İsa Efendi'ye üç mektup yazıyor. Şevket Efendi bu mektupları, bunlara, defterden okuyacak, bunlar da dinleyerek Akif'ten mektup almış olacaklar ve mektuplar defterde ve Şevket Efendi'de kalacaktı. Bu defteri, Akif'in ölümünden sonra Şevket Efendi, bana hediye etmek lütfunda bulundu.”

Mehmet Akif'in 1911'de yayımlanan *Safahat*'ı
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ŞİİR İLE UĞRAŞAMIYORUM*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Seni taltif için hayli zamandır bir vesile arıyordum; kısmetin açık imiş ki iki tane birden zuhur etti.

1. Bizim Tahir, galiba ağabeyi Emin'in bir buçuk iki sene evvelki mesleğini tuttu. Zannediyorum o daha çabuk yola gelecek kabiliyettedir. Onlar şimdi Beylerbeyi'nde, Havuzbaşı'nda, Resam Halil Paşa'nın köşkünde, Ömer Rıza [Doğrul] ile beraber oturuyorlar. Önceden Rıza'yı haberdar ederek bir cuma günü lûtfen gider, tahkikat-ı lâzimeyi icra ve tenbihat-ı mukteziyeyi fisebilillah itâ edersen, ben hazretlerini hizmetinden memnun olmak cihetine biraz imâleye muvaffak olursun.

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 370-372

İstiklâl Mahkemeleri tutuklamalarının ardından Eşref Edip'in *Sebilürreşat* dergisi yayını sürdürmesine bile *Sebilürreşat Kütüphanesi* adlı yayınevinin hayatiyetini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim bundan önceki mektuplarda geçtiği gibi *Hazreti Ömer* ve *Peygamberimiz* gibi eserler neşrediyordu. Bunlardan sonuncusu olan eser, Mevlâna Muhammet Ali'ye ait olup tercümesi de Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılmıştır (1926).

İşte bu arada Eşref Edip'in yeni bir yayın faaliyetine giriştiği de anlaşılmaktadır. O da bazı ciltleri tükenmiş olan *Safahat*'ın yeniden basımıdır. Bundan haberdar olan Akif, *Safahat*'ın birinci cildini süratle gözden geçirerek eserine yeni bir hava vermiştir. Yaptığı değişiklikler genelde dil noktasında toplanmakta, bazı beyitleri ve mısraları değiştirmekte, ayrıca bazı kafiye yenilemelerine başvurduğu görülmektedir.

Eşref Edip'in bu arada *Safahat* yayıncılığına getirdiği bir yenilikten de söz etmek gerekiyor. O da şudur: Baskısı tükenmiş veya bulunmayan *Safahat*'ların ayrı ayrı baskılarını yaptığı gibi bir de onları tek ciltte toplamasıdır. Bu hadise *Safahat* yayıncılığında önemli bir merhale teşkil eder.

2. *Safahat* namındaki eser-i muhalledin dördüncü kitab-ı muazzamını teşkil eden *Fatih Kürsüsünde* bed'ia-i sanatı paşa hazretlerinde kalmamış; geçen gün söylüyorlardı. Sonra, ötekine berikine ihsan için birkaç *Asım* da bana lâzım. İnayeten *Sebilürreşat* Kütüphanesi'ne uğrar da üç nüsha evvelkinden, beş nüsha sonrakinden sardırarak postaya verir yahut verdirirsen, beni demin işaret buyurduğum tarafa biraz daha meylettireceğini zanneder gibi oluyorum!

Eminim ki saltanat-ı beyânımı görünce nasıl olup da bu âleme dilenci suretinde geldiğime hayran olacaksın! Öyle değil mi?

Safahat'ın birincisi üzerindeki tadilatımı nasıl buldun? Eşref, "Vakit yok, bir haftada olsun bitsin" demiş olmasaydı, yani yirmi gün kadar zaman olsaydı, daha iyi olacaktı; mamafih birçok yerleri tashih kabul eder gibi değil!.. Hem lisanı çok eskimiş, hem şiir payı gayet az.

Hacı Baba ile buluşuyor musun? Yoksa semtlerin uzaklığı hasebiyle görüşemiyor musunuz? Seni çok göreceğim geldiğini hissediyor musun? Bana mektup yazarsan, çok memnun olurum. Her zaman değilse de iki üç ayda bir hasbıhal etsek fena olmayacak. Mektubuma başlamazdan evvel senin Paşabahçesi'nde oturduğunu hatırlasaydım, ikinci teklifi olsun tayyederdim; lâkin mademki bir kere yazmış bulundum artık gideceksin.

Süleyman Nazif'e hiç tesadüf ettiğin oluyor mu? Kimlerle konuşuyorsun? Vücutça iyi olduğunu paşa hazretlerinden duymuştum; o iyiliğin hâlâ bâki ya?

Elimdeki tercüme işinden dolayı şiir ile uğraşamıyorum. Cihan edebiyatı kim bilir ne azim hüsrana uğramakta!

Kemal-i iştîyak ile gözlerini öperim. Hacı Baba'yı görürsen ellerinden öptüğümü, duasını istediğimi bildirirsin. Olmaz mı? Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ol kardeşim, iki gözüm Fuat'ım efendim.

Allah'a ısmarladık.

Eşref'e de selâm söyle. Kendisine ayrıca mektup yazacağım.

Kardeşin, Mehmet Akif

6 Ocak 1927

SÜLEYMAN NAZİF'İN ARDINDAN*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım, iki gözüm, Mahir Bey,

Süleyman Nazif'in (4 Ocak 1927) irtihali haberi, mektubunuzdan daha evvel gelmiş; beni alt üst etmişti. Dediğiniz gibi ondan kalan boşluk pek kolay dolacak gibi görünmüyor. Koca herif, başlı başına bir âlem idi. Ne olurdu, on sene daha yaşasaydı; milletin edebine, irfanına, hissiyat-ı hamasetine on sene daha mebrûr hizmetler etseydi, evet, ne olurdu?

Son sekiz on sene zarfında ben merhum ile pek samimi dost olmuştum; birbirimizi çok sevmeye başlamıştık. Onun Malta'ya tağrîbi üzerine, hayli zaman mütekabil iştîyak içinde yaşadık, sonra yine buluştuk. Lâkin artık kendisiyle bu arz üzerinde bir daha buluşmamıza imkân kalmadı. İnşallah hakkın harîm-i rahmetinde birleşiriz. Benim bunda hiç şüphem yok.

"Ey Muhammed de ki, ey nefislerine zulmetmiş olan Allah'ın kulları, cenabı Hakk'ın rahmetinden ümidinizi asla kesmeyin. Al-

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ocak 1976, nr. 1, s. 37-42
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 414-418

Süleyman Nazif'in vefatı karşısında Akif'in duyduğu hüznün ne kadar derin ve içten!.. Ancak "bu kadar olur" dedirtiyor insana. Süleyman Nazif de Mehmet Akif bakımından o kadar önemlidir. Akif'in daha Mütareke yıllarından evvel unutturulmaya çalışıldığı, kendisine ve şiirine boykot edildiği tarihlerde Akif'e tek başına kol kanat germiş, onu savunmaktan asla geri durmamıştı. Nitekim Mütareke yıllarında Mehmet Akif'i savunmaya ve onun büyüklüğünü ortaya koymaya yönelik yazılarını 1924 yılında bir araya getirerek *Mehmet Akif/Zatı ve Asarı Hakkında Bazı Malûmat ve Tedkikat* adıyla yayınlaması bu bakımdan çok önemlidir. İlgili eserin 1924'te yayınlanmasının da apayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü Akif'in *Asım* adlı eseri de aynı yıl içinde yayınlanmış, Süleyman Nazif bunun üzerine de yine güzel makaleler yayınlamıştır. Mehmet Akif'in Süleyman Nazif'e yönelik takdir hislerini öğrenebilmek için ise, Milli Mücadele yıllarında Nazif'in Malta'da sürgünde bulunduğu sırada yazdığı ve kendisine ithaf ettiği *Süleyman Nazif'e* adlı şiirin mutlaka okunması gerekir.

lah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki Allah bağışlayıcıdır, esirgeyicidir.”

Matbuatı takip edememekle beraber merhum için adama-kıllı bir şey yazılamadığı kanaatindeyim. Vakıa ne yazılsa, onun azamet-i ruhu karşısında pek küçük kalır; lâkin herhalde elden gelen diriğ olunmamalı idi. Mithat Cemal'in mensur mersiyesinden başka, Cenap gibi Hamid gibi eâzımın, merhuma ait ehemmiyetli bir yazısı intişar ederse, çok rica ederim beni mahrum bırakmayın Mahir Bey.

Darülfünun işinin arzumuz veçhile neticelenemeyişi, başkaca teessürümü mucip oldu. El-hükmü li'llâh demekten gayrı çare ne?

Ziya dûr ise evc-i rif'âtinden ıztırâîdir.

Felekte baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetten

*

Vazife arkasında koştuktan vakit bulup da bir şey okuyabiliyor musunuz?

Nasıl ediyorsunuz? Fuat Şemsi'yi sık sık mı görüyorsunuz? Onunla sohbeti ne kadar ileriye götürürseniz o kadar memnun kalırsınız. Benim her birinizi ayrı ayrı göreceğim geldi. Allah bana sizlerin yokluğunu göstermesin.

Servet nerelerde, Fahir nasıl? Ali Rıza Efendi Hocanın resmine, iltifatına çok memnun oldum. Ellerinden öptüğümü, duasına muhtaç olduğumu söylersiniz olmaz mı evlâdım?

Kuzum Mahir Bey, Hindi şair İkbâl'in birlikte okuduğumuz *Peyâm-ı Meşrık* adlı eseri acaba sizde mi kaldı idi? Eğer sizde bırakmışsam, lûtfen onu bizim Ömer Rıza Bey'e verin ki bana buraya göndermeleri için eve yazmıştım.

Bir ricam daha var: Osman Şems Efendi merhumun, "Gözü dünya mı görür âşık-ı dîdâr olanın, döne döne" sini istiyorum. Bu şiirin hatırımda ancak iki üç bendi kalmış, lûtfen tekmilini bana yazın gönderin. Şayet sizde yoksa elbette birinde bulabilirsiniz.

Emin ellerinizi öpüyor; ben de kemal-i iştîyak ile gözlerinizi öperim iki gözüm evlâdım. Tanıdıklarımızın cümlesine, Hayri ile Ferit başta olmak üzere, selâmımı söyleyin. Allah'ın sıyanetine emanet olun Mahir Bey.

1 Şubat 1343/ 1 Şubat 1927

SÜLEYMAN NAZİF BİR TÜRLÜ AKLIMDAN ÇIKMIYOR*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Mektuplarının ikisi de geldi, kitaplar keza... *Güzel Yazılar*'ı zaten evvelce almıştım. Tevâli eden, tekerrür eden hizmetlerine karşı, nezd-i senâverîde terâküm eylemekte olan teveccühatı sırası geldikçe ihzar ederim.

Veliyyü'n nimet'e her vesile buldukça değil, her vesile icat edebildikçe senden uzun uzadıya bahsetmek âdetimdir. Hizmetlerinin heba olmadığını, kadrinin tamamıyla bilindiğini ilm-i yakîn ile bilmelisin!

Geçen hafta, bir yıl evvel Eşref'ten aldığım mektupta senin kendi kendine gelin güveyi olduğundan, o ramazan Mısır'a gelmek üzere bulunduğundan bahsedildiğini paşa hazretlerine lâtife kılıkli açtım. Bu mektubunda da, ramazanın yaklaştığından tuttu-rarak, bir şeyler ifhâm etmek istediğini ilâve ettim. "Fuat için, Mısır'ı görmek bir gayedir" dedim. "Evet, Mukime Hanım bu tarafa gelirken kendisine, hanım sen ne bahtiyarsın ki Mısır'a gidecek-sin demiş" dediler. Bunun üzerine bir hayli sözler daha söyledim. Bilirsin ya, hazret kararını çabuk vermez; ancak muvafakat ciheti-ne doğru yüzde doksan beş terakki hâsıl olduğunu gördüm. Alt tarafını, "Öksüz çocuk kendi göbeğini kendi keser" fehvasınca ya sen tamamlarsın yahut tamamıyla kadere bırakırsın. Şayet ka-der bu ramazanı pek çabuk görürse, gelecek ramazan için şifahi mukaddimelerle istihsal-i müsaade edersin, olmaz mı?

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 373-376

Birinci *Safahat*'ın tashihi yedi sekiz gün içinde itmam olunduğu için çok yerlerini geçtim; hakkıyla tashih, kitabı baştan aşağıya kadar değiştirmeyi icap etmekle beraber, tabedileceği zaman pek göze batan pürüzlerini bertaraf etmeye çalışırız. Diğer kitapları henüz okumak için elime alamadım. Şayet basılmak imkânı varsa okuyayım yoksa biraz daha dursun. Senin afiyetine ne kadar memnun oldumsa, Hacı Baba'nın hâline de o kadar müteessir oldum; Cenab-ı Hak kendisine şifa-yı acil ihsan buyursun! İnşallah pek yakında eski sıhhatini tamamıyla elde eder.

Tahir için validesine yazdım. Hiç karışmayacak, tamamıyla sana bırakacak. Emin'i buraya getirdiğimden dolayı o kadar memnunum, o kadar doğru bir iş gördüğüme kaniim ki sorma!

Evet, *Secde*'den sonra bir şeyler yazmak isterdim amma, tercüme işini ikmal etmeden şairliğe kalkışmayı doğru bulmuyorum.

Süleyman Nazif bir türlü aklımdan çıkmıyor. Dediğin gibi herif başlı başına bir âlem idi, inşallah rahmet-i rahman'ı bulmuştur. Lâkin öyle zannediyorum, İstanbul matbuatı merhum hakkında adamakıllı bir şey yazmadılar. Okuyabildiklerimin içinde en iyisi bizim Ömer Rıza'nın buradaki *es-Siyase*'nin haftalık nüshasına gönderdiği mektup idi. Onu okuyanlar, merhumun hayat-ı edebîye ve siyasiyesi hakkında pek güzel fikirler edinecektir.

Şayet Abdülhak Hamid, Cenap gibi eâzım tarafından bu hususta bir şey yazılmış ise, bana göndermesini Mahir'e yazdım. Gerçek, Mahir ara sıra senin yanına geliyormuş, zaten ben de seni daima ziyaret etmesini kendisine tembih etmiştim. O pek necip bir gençtir, çok severim. Yalnız kimyagerliği takip edememek ızdırarına düşmesi canımı sıktı. Zavallı çocuk, bunun için hayli maaş getirir bir memuriyetini bile feda etmiştir!

Hacı Baba'nın benim tarafımdan da ellerini öpersin, olmaz mı? Ressam Rıza Bey ağabeyimizi görürsen, hürmetlerimi tebliğ et. Bütün yârana iştiyaklarımı bildirmekten üşenme.

Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ol, iki gözüm kardeşim, Fuat'ım, efendim!

Öz kardeşin, Mehmet Akif

10 Şubat 1927

BEN MABEDİNDE MUTEKİF HACI AKİF HAZRETLERİ*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat,

Şi'r-i müşarünileyhe ait mütaleât-ı mekrûheni okumak lûtfunda bulundum; bir iki yerini anlamadığınızı gördüm. Birinde, "hurûş imkânı yok..." diğerinde "huzur imkânı yok..." anladın mı? Hilkat, cezbe-i ilâhiyyeye tutulmuş, haykırır, nara atar dururken, ben mabedinde mutekif Hacı Akif Hazretleri huzur-u hatır ve ferağ-ı bâl ile ibadet edemiyorum demektir.

"Bütün dünyayı cezben istilâ etmiş" sözünden niçin mânâ çıkaramadınız, bilmem? Cezbe mahlukata, cazibe Hâlîk'a ait olduğu için mi? İyi ya, hilkatte hükümrân olan cezbe Allah'tan geldiği için onu Allah'a izafe etmek görülmemiştir, binaenaleyh anlaşılamayacak bir şey mi? Sana yazdığım şiirde "huzur" yerine "huruş" yazmışsam tashih et. Sonra, en sonraki gaşyolmuş yatan vecd kâinatın, serilip yatan kâinatın vecd-i sâfi, vecd-i hâmûşudur. Şayet, bu gaşyolmuş yatan işaretindeki "bu" pek yakına düşüyorsa, "şu" ism-i işaretini koyarsın. O da eksik geliyorsa, dükkânların üzerindeki parmak resimlerinden birini üzerine nakşedip, ucunu, "Vahdet şarabından serilmiş olan bütün dünya"ya doğru tevcih edersin, olmaz mı?

Lâtife bir tarafa, mütaleatından çok memnun oldum. Ben böyle teşvikata muhtacım, *Sûre-i Bakara* tercümesi bitince beş on gün fasıla verip, bir manzume-i garra daha yazacağım; eğer tevfik-i ilâhi imdat ederse!..

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 377-379

Posta zamanı yetiştiği için uzun boylu konuşamayacağız. Gözlerini iştihak ile öperim. Hacı Baba'nın ellerini öperim. Tercümesi ilerliyor mu, ne oluyor? Yârânın cümlesine iştihakımı, hürmetimi tebliğ et! Nuri Bey teşekkürler ediyor. Allah'a emanet olun!

Kardeşin, Mehmet Akif

22 Şubat 1927

TRABLUŞŞAMLI BİR İSMAİL EFENDİ*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

İki gözüm Fuat'ım, efendim,

Sana beş İngiliz lirası gönderiyorum. Lütfen bankadan alır, bizim refikaya gönderirsin. O, mahall-i sarfını bilir.

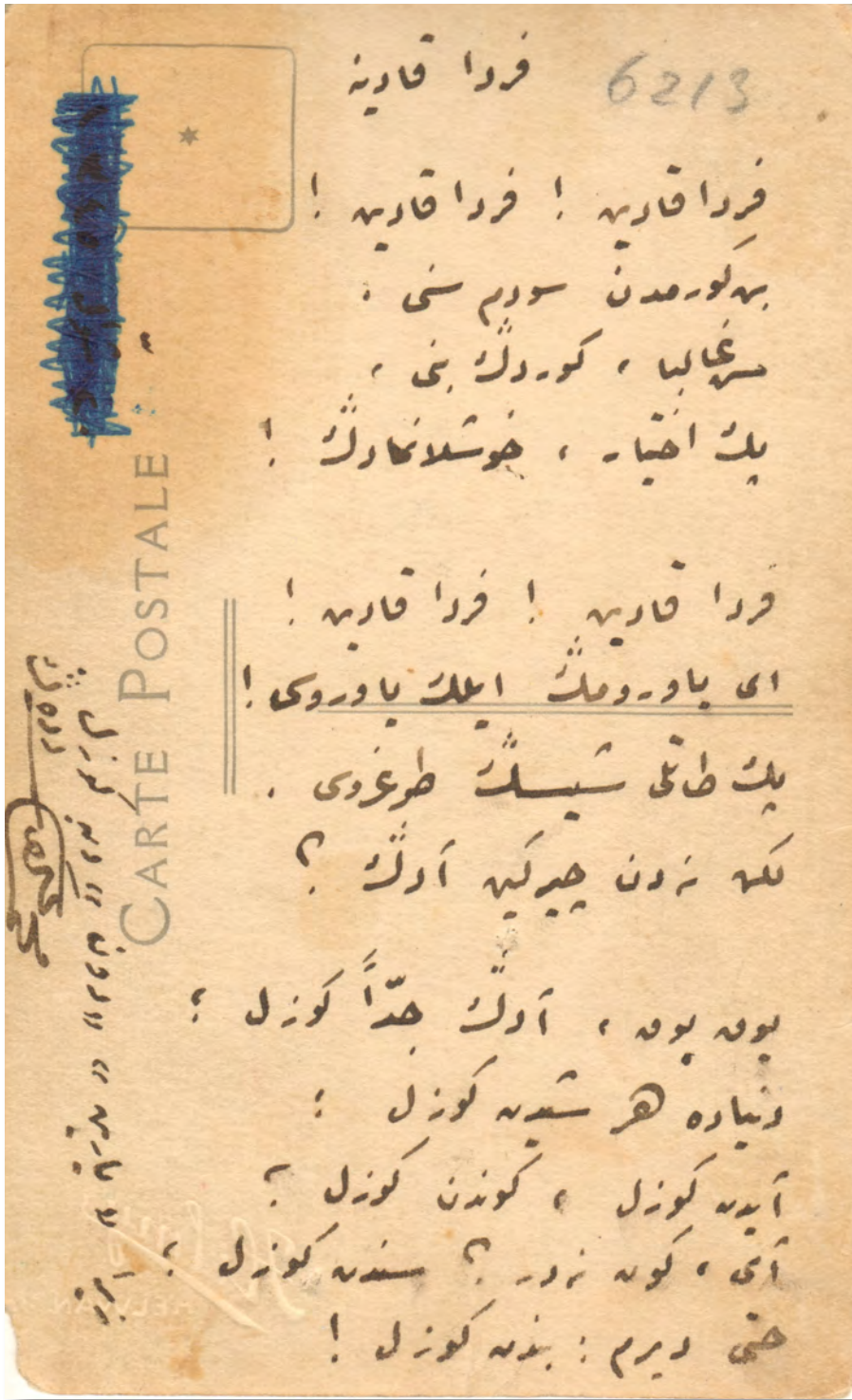
Hani Trablusşamlı bir İsmail Efendi el-Hafız vardı, maarifte idi, hatırlıyor musun? O, bir müddetten beri Hilvan'da bulunuyor, tebdil-i hava için gelmiş. Sana çok selâm ediyor. Hacı Baba'ya keza. Artık kendine ait olanı alır kabul eder, Hacı Babaninkini de ona tevdi edersin, olmaz mı?

Posta zamanı gecikmekte olduğu için uzun boylu konuşamayacağız. Allah'a ısmarladık. Bir dahaki sefere çok yazarım. Tahir'in işini ne yaptın? Sıyânet-i hakka emanet ol kardeşim, iki gözüm Fuat'ım. Hacı Babanın ellerini öperim.

Kardeşin Mehmet Akif

25 Şubat 1927

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 380

Torunu Ferda Kadın'a hitaben yazdığı şiiri.

FERDA KADIN*

[Mehmet Akif'ten Torunu Ferda Argon'a]

Ferda kadın, Ferda kadın!
Ben görmeden sevdim seni,
Sen galiba gördün beni
Pek ihtiyar, hoşlanmadın
Ferda kadın, Ferda kadın!
Ey yavrumun yavrusu
Pek tatlı şeysin doğrusu
Lâkin neden çirkin adın?
Yok yok.. adın cidden güzel
Dünyada her şeyden güzel
Aydan güzel, günden güzel
Ay, gün nedir? Senden güzel
Hatta derim: Benden güzel
Zira "yarın" "dün"den güzel.

22 Nisan 1927

Deden, Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları* (Haz. Ömer Hakan Özlap), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 185

Mehmet Akif, *Ferda Kadın* başlıklı şiirini Mısır'da, 1927 yılında kaleme alıyor. Akif Mısır'da iken Türkiye'de kalan kızı Suat'ın doğumu gerçekleşiyor ve yeni doğan kız/toruna Ferda adı veriliyor. Doğum haberini alan Akif, oğlu Mehmet Emin'le birlikte çektiikleri bir fotoğrafın arkasına, torunu Ferda'ya hitaben yazdığı yukarıdaki şiiri ekleyerek gönderiyor. Şiirin dışında fotoğrafın arkasına Akif, "Anı'l gıyâb tanıdığım Ferda Hanım'a"; oğlu Mehmet Emin de, "Pek sevgili Suat ablama, kardeşiniz M. Emin" notlarını düşünüyor. İlgili şiirin ve notların kaleme alındığı tarih ise 20 Şevval 1345/ 22 Nisan 1927'dir. Ayrıca şiirin sonundaki imza da dikkat çekici: Mehmet Akif/Deden. Henüz daha yeni doğmuş bir kıza/toruna hitaben kaleme alınan şiir, Akif'in şiirleri arasında en farklı duranlardan biridir. Keşke Akif, daha böyle şiirler kaleme alsaydı demekten kendimizi alamıyoruz. Akif'in Mısır döneminde yazdığı ilk şiiri *Ferda Kadın* ile, ileride yer alacak olan *Çocuklara* şiiri arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir.

YANIMDA OLSAN ÇOK YARDIMIN DOKUNACAK*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım, iki gözüm, Mahir Bey,

Yirmi beş, otuz sene evvel Adana'da bulunuyordum. Vilâyet merkeziyle Mersin Sancağı'nda uzun zaman maarif muallimliği etmiş, oldukça malûmatlı bir adamla dost olmuştuk. Bir gün kendisiyle dereden tepeden konuşurken hazret "Mersin şu on beş yıl içinde filân beyden başka mutasarrıf, Adana da filân paşadan maada vali görmedi" dedi. Tabî ben, bu iki recül-i hükümetin icraatına yahut fazlına ait olmak üzere silsile başlayacak diye bekliyordum. Hayli imtidat eden bir sükûttan sonra hoca efendi: "İşte benim kadrime o iki adam bilmişti" cümle-i vecizesini ilâve etti.

O zaman gençlik, tecrübesizlik hâli olacak ki dostumun tarz-ı muhakemesi bana tuhaf görünmüştü. Hata etmişim. Bugün anlıyorum ki adamcağız pek doğru düşünüyormuş. Ben de kendimi bileliden beridir ilk defa bir anlayışlı mahlûk gördüm: Fuat Şemsi'nin bulduğu Moskof resimcisi. Sanatkâr-ı müşarünileyhin nazarındaki nüfuza hayran olmamak -bütün müşkül-pesentliğime rağmen- benim için kabil değil.

İki ay var ki, her gün sana mektup yazmak istiyorum, bir türlü muvaffak olamıyorum. Beni mazur göreceğinden emin olmakla beraber, tadil-i iştiyak için, ara sıra böyle bir hasbîhâle muhtacım. Tahmininiz veçhile meşgulüm, tercüme şöyle böyle yürüyor. Yarıya geldim, mütebâki yarısını daha çabuk biteceğine kaniim. Ancak sağ olur da ikmal edebilirsem, sonra bir altı yedi ay kadar da

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Nisan 1976, nr. 2, s. 57-59
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 419-422

tashihi, tadili, tebyizi için lâzım. Sen yanımda olsan çok yardımın dokunacak; ama nerede o devlet!

Fuat Şemsi ile dostluğu ileriye götürdüğüne çok iyi ediyor-sun. Oğlanın sözü, özü, her şeyi doğrudur; irfanı, dirayeti, malûmatı da caba. Paşabahçesi'nden pek memnun olduğu anlaşılıyor. Zaten hakikat hoş yerdir. Bir aralık ben de oraya göçmek istemişim; lâkin bilmiyorum, neden etmedim. Hele içeri tarafları ne asude bir muhittir!

Fahir yine o İtalyan mektebine mi gidiyor? Servet Bey neyle meşgul? Emin hâinden, bermutat pek memnun. Rüyalarını bile arapça görüyormuş! Bizim dairenin kapıcısı, Elbasan köylerinden Kâzım Ağanın, Emin'den bir yıl evvel Mısır'a gelen, o yaşlarda bir oğlu var. İşte bizim mahdûm-ı mükerrem, ondan tashih-i lûgat ile meşgul!

Var kıyâs et vüs'at-i deryâ-yı rahmet nidüğün

Mamafih getirdiğim çok isabet olmuş. Bilhassa ellerinizden öper. Burada sıcaklar oldukça ehemmiyet kesbetti; lâkin biz alış-tık. Siz nasıl vakit geçiriyorsunuz? Resmî vazîfeniz haricinde neyle meşgul oluyorsunuz? Bunlara dair bana malûmat vermenizi isterim. Ali Rıza Efendi ceddimizi gördüğünüz var mı? Ferit Beye, Hayri Bey'e rast geliyor musunuz? Hepsine arz-ı hürmet ederim.

Unutmadan bir garîbe söyleyim: Mısır'ın mektepleri mi sıkı, mekteplileri mi gevşek bilemem; burada sınıftan geçmek fevkalâde bir hâl; dönmek ise asıl. Tam bizim Emin'in muhiti! Yanı başımızdaki komşunun evi kaç gündür düğün evi gibi işliyor. Sebebini sordum, "Oğulları imtihanda muvaffak olmuş; sınıf geçmiş" dediler. Sınıf geçene "necah", dönene "sakıt" diyorlar. Hilvan ikinci takımla dolu. Bizim memlekette, dönenlerin yüzüne tükürülür; ama sınıf geçenlerin tebrikine koşulmaz değil mi?

Senin, Servet Bey'in, Fahir'in, hepinizin gözlerini öperim. Emin, kardeşlerine arz-ı iştiyak eder. Allah'ın birliğine emanet olun, iki gözüm Mahir Bey. Fuat Şemsi'ye pek çok selâm söyle, Hacı Babayı görürse, benden selâm söylesin.

30 Haziran 1927

KORKUYORUM ARUZU KÜSTÜRECEĞİZ*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım, iki gözüm, Mahir Bey,

Mektubunu aldım, afiyetinden memnun oldum. Böyle ara sıra beni yoklayışın o kadar hoşuma gidiyor ki tasavvur edemezsin.

Ali Şevki Hocayı zaten hasta bırakmıştım; demek bîçare adam daha fenalaştı. Evet, o benim en sevdiğim, en hürmet ettiğim aşınalarımıdır. Vaktiyle kendisinden çok ağabeylik, çok dostluk gördüm. Şu günlerinde o yâr-ı kadîme, velev naçiz olsun, bir hizmet edemediğim için pek mahzunum; pek mütehassirim. Sen benim tarafımdan kendini görür, hem iştiyaklarımı tebliğ eder, hem şu mektubumu verirsin, olmaz mı evlâdım?

Ferit Bey'in rahatsızlığı inşallah tamamıyla geçmiştir. Gördüğün zaman tarafımdan ellerini öpüver. *İydiye* dört satırlık bir kıtadan ibaretti. Velinimete ilk arz-ı hulûsum olduğu için hoşla gitmiş bulunsa gerek. Demek ki bundan böyle kandilleri, bayramları boş geçirmeye gelmeyecek. Kıta şöyleydi:

Dört taraftan akın etmiş de, nasıl çepçevre,
Saracaklarsa yarın Kabe'yi huccâc-ı kiram,
Öyle sarsın Paşamın ömrünü, Hak'tan dilerim,
Tutunup el ele yüzlerce mübarek bayram!..

O kadar hoş bir şey değil. Hatta içindeki düşünüşün bile pek kendimin olduğuna kani değilim. Kadına, karnındaki çocuğu sormuşlar, "A kuzum, bekçiyi seven ben, bakkalı içeriye alan ben,

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Temmuz 1976, nr. 3, s. 47-49
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 423-425

kasap ile yatan ben, manavla sarmaş dolaş olan ben, komşunun Mehmet'le sabahlayan ben... Bu yumurcak hangisinden oldu, ne bileyim?" demiş. Biz de Türk'ten, Arap'tan, Acem'den, Frenk'ten bir sürü şairin eserlerini okuyoruz. Şimdi değil ya, vaktiyle okumuştuk. Ağzımızdan çıkan sözlerin, bunlardan birine ait olmadığını kim temin edecek?

Fuat Şemsi'yi, hakikat, benim de çok göreceğim geldi. Bu sene paşa hazretleriyle gelirse ne iyi olur! İnşallah, ona da haf-taya, üç beş satırlık bir mektup yazacağım; kafiye katılmanın yolunu göstereceğim.

Ali Rıza Efendi ceddimizin mübarek ellerini öperim. Atifet-namelerinin cevab-ı şükranını iki hafta sonraya takdim edeceğim.

Biraderlerin hakkında malûmat verdiğin için ayrıca teşekkür ederim. Allah cümlelerinizi muvaffak bi'l-hayrın buyursun, âmin. Darülfünun'a devam tasavvuru ne oldu?

Emin geçen sene Hilvan'da hususi bir mektebe gidiyordu. Bu yıl Mısır'a gidecek. Terakkisi gayet yavaş, mamafih fena değil. Mahsus ellerinizden öpüyor, kardeşi Fahir'e de selâm ediyor. İhvan-ı kiramın hangisini görürsen, selâmımı tebliğden geri durmazsın değil mi?

Benim tercüme de ağır ağır gidiyor. Bakalım bir kere şu müsvedde şekli hitam bulsun da, sonra ikinci okuyuş belki daha kolay olur. Ne olduysa bizim şairliğe oldu. Korkuyorum, aruzu küstüreceğiz!..

Edebî cereyanlar ne âlemde? Manzum, mensur güzel eser çıkıyor mu? Buna dair de malûmat isterim. Baki kemal-i iştiaak ile gözlerini öperim, iki gözüm evlâdım Mahir Bey. Biraderlerine de selâmımı söyleyiver. Siyanet-i mevlâya emanet ol evlâdım.

18 Ağustos 1343/ 18 Ağustos 1927

DUA ET DE ŞAIRLİĞİM BİTMEYEN BİTSİN*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

Çoktan beridir seni iltifatımla bekâm etmek isterim, bir türlü elim değmez. Bugün artık hâline acıdım, kıymetli dakikalarımın beş on tanesini herçi bâdâbâd sana bahşetmeyi kurdum. Mahir Bey oğlumuz bana mektup yazdıkça senden bahsetmeyi ne unuttur ne de ihmal eder. Allah çocuktan razı olsun!

Demin velinimetten bir iltifatname aldım. İnşallah eylülün on sekizinde İstanbul'a geleceklerini yazıyorlar. Cenab-ı Hak afiyetlerini, saadetlerini daim eylesin!

Bana bak, öksüz çocuk kendi göbeğini kendi keser. Mısır'a gelmek istiyorsan, doğrudan doğruya paşa hazretlerine dersin ki, "Efendim, müsaade buyurulursa, Mısır yolcuları defterine kulunuz da nâçiz ismimi yazdırayım. O diyarı görmek, çocukluğumdan beri bendeniz için bir gayedir."

Zaten burada ben her vesileden bilistifade esasını hazırlamıştım; öyle zannediyorum ki velinimet senin bu suretle vuku bulacak bir talebini kat'iyen reddetmez; hatta memnunen, "Peki!" der.

Mısır'ı görürsün, gezersin, tozarsın. Başkaca on-on beş gün kadar sana nedimliğim şerefini de bahşederim. Daha ne duruyorsun, hey Allah'ın kulu?

* Fevziye Abdullah Tansel, "Mehmet Akif'in Mektupları", *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 381-383

Kurban Bayramı için yolladığım *kıt'a-i tebrikiye* ehemmiyetli bir şey değildi. Ancak böyle manzum ilk iltifatım olduğu için olmalı ki pek hoş'a gitmiş. Madem bir kapı açıldı, kapamayalım, devam edelim dedim, bir de *Mevlid Kandili*'ni tebrik ettim. Eğer Heybeliadası'yla İsviçre arasında gide gele yorgun düşer, bir tarafta istirahat'e yatarsa canım sıkılacak; mamafih bir suret-i musaddakasını şimdi sana göndereyim.

Gökten, ay parçası hâlinde, o rahmet güneşi
İndi âfâka bu akşam, bu mübarek akşam
Ebedî kandili yandıkça, Huda'dan dilerim,
Parlasın dursun o îman senin alnında Paşam!

Nasıl beğendin mi? Ben, eğer kasidecilik devirlerinde gelemişim, hiçbir halt edemeyecekmişim, değil mi Fuat?

Hacı Baba ne âlemde? Sıhhati, afiyeti iyi mi? Hadis tercümesini ikmal edebildi mi? Tarafımdan ellerini öpüver!

Sen hâlâ Paşabahçesi'ndesin değil mi? Bana arîza takdim edersen belki yine böyle bir iltifatta bulunurum. İhvanın cümlesine selâmlarımı, iştihaklarımı tebliğ ediver. Mahir'i unutmayacağın tabîdir.

Veliyyü'n-niâm paşa hazretlerinin mübarek ellerini öperim. Nuri Bey'e, Alaaddin Bey'e selâmımı söyle! Bu sene Mısır'da sürekli sıcaklar oldu. Benim tercüme yavaş yavaş ilerliyor. Dua et de şairliğim bitmeden bitsin!

Mevlid-i Nebi Kandili'ni tebrik ederim. Allah, bütün ümmet-i Muhammed hakkında hayırlı eylesin, âmin! Baki, Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ol, iki gözüm kardeşim Fuat'ım!

Kardeşin, Mehmet Akif

1 Rebiülevvel 1346/ 7 Eylül 1927

ایک کونج نورس بیت

برکوه تفرقه ضیاعی ببلد - قریب بکد است لطف صفا
 بر بنجیمه ریف ایستاد - افق به بیاض بد اندامه قورقور کس
 او درن کدرن تکرار تکرار - نیاید ایام - حقت سدرک ابدی
 کوه رینا ایام - او توفیق اهدا به قورقور نور کیم

مکتوب

صوفی آری بر بنجیمه تفرقه دیر برون قریه
 ایضا ایضا

UNUTMA İHMAL ETME KUZUM**

[Mehmet Akif'ten Nuri Beyefendiye]

Bihi,

İki gözüm Nuri Bey,

Bugün telefonla Ziya Bey'i bulur, Ferit Bey'in işini lütfen sağlam bir neticeye raptedesiniz. Akşam da Behiç Beyefendi'yle konuşursunuz.

Unutmamanızı tekrar tekrar niyaz ederim. Hazret-i Sûud'un ellerini, gözlerini öperim. Unutma, ihmal etme kuzum Nuri beyim..

Çocuğun adresi:

Bostancı'da Telgraf depo bölümünde Ferit oğlu Ahmet idi.

* Mektubun aslı Mehmet Rüyan Soydan'ın arşivinde bulunmaktadır.

Mektupta elleri öpülecek kişi, Suûdu'l Mevlevî namıyla meşhur olan Suûd Yavsi ya da lâkabıyla Ebussuud oğlu Yusuf Yavsi'dir (1882-1948). İbnülemin'in *Son Asır Türk Şairleri*'nde kendisi hakkında bilgi bulunabilir. Büyük bir hattat olan Yusuf Yavsi son yıllarını, 1930'da atandığı Millet Kütüphanesinde geçirmiştir. Akif'le ilgili bazı önemli hatıraları bulunmaktadır ki, onlar da Hasan Basri Çantay'ın *Akifname*'sinden takip edilebilir. Mektubun yazıldığı şahıs ve Ferit Bey'in işini gücünü görecektir, Hazret-i Ebussud'un ellerini öpecek kişi ise kardeşi Nuri Ebussuûdoğlu'dur.

[illegible]

Damadı Ahmet Argon'a hitaben yazdığı mektubu
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

DÜNYADA PARA KADAR LÜZUMLU BİR ŞEY*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon Bey'e]

Evlâdım Ahmed Bey,

Mektubunuzdan, afiyetinizden, geniş geniş geçinmekte olduğunuzdan, Ferda Kadın'ın resminden, oralarda kış olmadığından ayrı ayrı memnun oldum. Allah saadetinizi daim etsin.

Emin bura hayvanat bağçesine ait resimlere dair henüz sağlam bir haber getiremedi. Mevcut ise her halde ayı yollarız.

Suad'ın muktesit oluşu çok iyi bir hâdise. Dünyada para kadar lüzumlu bir şey daha olmadığı için, onu idare ile harc etmek en ziyade aranılacak bir meseledir. Biz bu hakikati pek geç anladık. Siz vaktiyle anlamışsınız demektir ki, ciddi söylüyorum, şâyânı tebrik ve hürmetsiniz. Her ikinize de aferin.

Arada bir-iki satırlık mektubunuzu beklerim evladım Ahmet Bey.

1 Mart 1344/ 1928

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 17

Mehmet Akif'in parasızlığını, geçim sıkıntısını yavaş yavaş üzerinde hissetmeye başladığının ipuçları sezilmiyor mu bu mektuptan? İkincisi de aile efradıyla haberleşmesine dair bir ilk örnek bu mektup. Kuşkusuz bunun daha eski tarihli olanlarının da bulunması gerekir.

[illegible]

Suad Argon'a gönderdiği mektup
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

O KIZ İÇİN UZUN BOYLU BİR ŞİİR YAZARDIM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon Hanım'a]

Bihî

Suad,

Ferda Kadın çok hoşuma gidiyor. Eğer meşguliyetim başımdan aşmış olmasa, dediğin gibi oturur, o kız için uzun boylu bir şiir yazardım. Hakikat onun zeki, masum çehresi bana çok şeyler ilham edecek. Mamafih sağ olursam ileride bu mevzuya dair bir şeyler karalarım. Ahmed Bey senin muktesit olduğundan bahsediyor ki çok sevindim. Aferin! İşte öyle olmalı. Annen, Ferda'nın resmine bayıldı. Beş-on gün durmadı, dinlenmedi ona baktı. Sen yine ona Ferda masalı söyle, Ferda'nın marifetlerini say olmaz mı? Aceleye geldiği için bu kadar yazdım. Kusura bakma. Cevap yaz. Ben de daha uzun yazarım. Her üçünüzün gözlerinizi öperim, her üçünüzü Allah'a emanet ederim Suad.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 19

FERDA HATUN'U BİR DE BENİM İÇİN ÖP OLMAZ MI?*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon Hanım'a]

Suad,

Mektuplarınızdan son derecede memnun oluyoruz. Onun için sık sık, üçer-beşer satır yazın, yollayın. Evvelce de söylediğim gibi annen şimdi Ferda fodulu oldu bir, Suad fodulu oldu iki! Bugün, seni Keçeciler'den nasıl yolcu ettiğini, kim bilir kaç yüzüncü defa olarak anlatırken ağlamaya başladı. O meğer sana gönüllü imiş de hiç birimizin haberi yokmuş, hatta galiba kendi de farkında değilmiş! Sen sakın firaklı nâmeler yazma! Ferda Hatun'un yeni marifetleri varsa onları, yine öyle numara sırasıyla bildir, anladın mı?

Biz yaz geleli, yani paşa hazretleri İstanbul'a göç edeli, yine sarayın selâmlık tarafına taşındık. Evimiz yaz hakkına çok iyi. Hatta annen "Mısır'ı çok sıcak derlerdi, amma ben öyle bulmadım" diyor; dışarıda ümmet-i Muhammed'in nasıl tutuştuğundan haberi bile olmuyor.

Nasıl? Milas'ın sıcakları başladı mı? Ferda sıhhatçe iyi ya? Ahmet Bey'in resmî vazifesi haricindeki işleri yine devam ediyor mu? Keman çalışıyor musun? Resim yapıyor musun? Milas'ın sıtması bol mu? Herhalde Ferda Kadın'a kinin yutturmaya ihmal etmeyin, kendiniz de ara sıra yutun olmaz mı?

Kışın annen hemen her gün şırınga sıkmak mecburiyetinde idi. Şimdi maşallah bir aya yakındır ki o mecburiyetten kurtuldu. Biraz zayıf ise de inşallah yine toplar. Kardeşlerin iyidir. Siz bize

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 21-25

bir arada çıkartacağınız bir resimden bahsetmiştiniz. Mümkünse pek makbule geçer. Biz de mukabelede kusur etmeyiz.

Hatice annene mektup göndermiyormuşsun. Şayet Emine'nin nâdânlığına kızdınsa öteki bîçârenin kabahati ne? Bizden senin adresini soruyordu? Herhalde mektup yaz, zavallı kadının gönlünü al.

Annen gözlerini, kardeşlerin ellerini öpüyor. Ben de kemâl-i iştîyak ile gözlerinden öperim. Ferda Hatun'u bir de benim için öp olmaz mı?

Baki cümlelerinizi Allah'a emanet ederim kızım.

Baban Mehmet Akif

خیزدش او نه کی بجهه نك قهقنه ؟ بزون سندا رسته
 حور و برور ؟ حورده . ماعنه بانه ، زاولع فاريند كوكنه
 آله
 آينه كز رسته ، فارا سندن امريش اديديز . مه
 كه داسته بانه كز رسته اديزم . ورا خاندن به به
 امين ادب اولمده ؟
 ماني جده كز الله است اديزم قزم .

احمد بن ، اولاد
نه علامه ش ؟
الکتاب کی برلہ ہر ؟
اور پیر پلہ کز ہا ؟
مقتی صادرہ افندہ یک سرکیم ، یک دست اینیکم بر
زائد ۔
الفاظ نرندہ حول درجہ ہر اولاد ۔

[illegible]

Damadı Ahmet Argon Bey'e

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

HATIRIMIZDAN ÇIKTIĞINIZ HIÇBİR AN YOK*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon Bey'e]

Ahmed Bey evlâdım,

Ne âlemdesin? Ferda Kadın büyüyor mu? Hariçteki işlerin eskisi gibi yolunda mı? Milas'ın havasıyla uyuşabildiniz mi? Müftü Sadık Efendi pek sevdiğim, pek hürmet ettiğim bir zattır. İltifatlarından son derecede memnun oldum. Selâmlarımı, ihtiramlarımı kendilerine bildirirsin olmaz mı? Benim Arif Hoca nâmında üç-dört sevdiğim dostum var. Bu sizin bahsettiğiniz acaba bunlardan hangisi? Lûtfen kendisine selâmımı söylemekle beraber lâzım gelen tafsîlatı da yaz. Tercüme işiyle fazla uğraştığım gibi başka meşgaleler de eksik olmadığı için size istediğim gibi sık, istediğim gibi mufassal mektuplar yazamadım. Lâkin hatırimizdan çıktığınız, dilimizden düştüğünüz hiçbir an yoktur. Artık siz de vakit buldukça iki-üç satırlık mektuplarla bize afiyetinizi bildirmekten geri durmazsınız değil mi evlâdım? Kardeşin ellerini, validen gözlerini öpüyorlar. Cümlemiz Ferda Hatun'un kara gözlerini öperiz. Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olun oğlum.

Pederiniz Mehmet Akif

11 Mayıs 1344/1928

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 27-29

Milaslı Sadık Efendi muhtelif eserleri bulunan âlim bir kişidir. Kuşkusuz Akif, onu İstanbul döneminde tanımış olmalıdır. Ayrıca bu tanıma, hem eserleri hem de Millî Mücadeleyi desteklemesinden de ileri gelebilir. 1911'den beri Milas Müftülüğü üzerinde olan Sadık Efendi hakkında Sadık Albayrak'ın *Son Devir Osmanlı Uleması* adlı çalışmasına bakılabilir (1981, c. 4-5, s. 76).

İNSAN AYIPLADIĞI MUSİBETE UĞRUYOR*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm, evlâdım, Mahir'im,

Ne zamandır ki sana mektup yazmıyorum. Beni affedeceğini şundan bileyim ki, cevabını geciktirme. Sevdiklerimi ara sıra yoklamak için tercüme işine fasıla vermek lâzım geliyor; bu ise benim hesabıma hiç de uygun gelmiyor. Sonra elim büsbütün soğuyacak; şimdiki kadar bile yazamayacağım.

İnsan ayıpladığı musibete uğruyor. Sen o devri bilmezsin, Abdülhamid zamanında şairler vardı, cülus, velâdet günleriyle muharrem ayları meydana çıkarlardı. Kasidelerini, tarihlerini söyledikten sonra susar oturlardı. Ben de şu bir senedir, dört tebrik-name'den başka bir şey yazmadım ki ikisini gördün; diğer ikisini de gelecek sefer istinsah eder, yollarım. Arasını bırakmak

* M. Uğur Derman, “Mehmet Akif'ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Temmuz 1976, nr. 3, s. 49-50
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 426-428

O yıllarda Türkiye ile Mısır arasında gidip gelişler çok fazla idi. Eski yıllardan sürüp gelen akrabalık ilişkileri olduğu gibi devam ederdi. Bir takım şair ve yazarların da Mısır'la bir ilişkileri olurdu. Ayrıca Abdülhamid dönemi muhaliflerinin yarısı da Mısır'da yaşamayı tercih etmişlerdi. Bu tür ilişkiler İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna, hatta Nasır darbesine kadar devam etmiştir denilebilir. Nitekim Neyzen Tevfik'i, İbnülemin Mahmut Kemal'i, Eşref Edip'i, Prens Sabahattin'i, bazı kişi ve grupları, bu arada eski *Serveti Fünuncular*dan Hüseyin Siret Özsever'i sık sık Mısır'a gidip gelenler arasında görüyoruz. Sonra dini tahsil için Ezher'e gidenleri de eklemek gerekir. Fakat bunlardan kimdi orada Akif'i ziyaret eden, ona Faruk Nafiz'den ve Türkiye'deki şiir ortamından geniş geniş söz eden? İşte bunu bilemiyoruz. Fakat Akif, o sanatçı ziyaretçisinin adını bile-isteye yazmıyor, bunda ihtiyat ediyor. Bu kişinin Hüseyin Siret olması ihtimalini ihtiyaten bile olsa burada kaydetmek istiyoruz.

İkinci önemli husus da Akif'in Mısır'dan ısrarla Osman Şems'in “Döne Döne” redifli gazelini istemesi! İlgili gazel çok yüksek duygulu, fikir olarak da oldukça derin bir eserdir. Lirik ve yakıcı bir hava vardır o gazelde. *Gece, Secde* tarzında şiirler yazmaya devam arzusuyla izah edilebilir diye düşünüyoruz.

ne fena oluyor! Bir kıtayı nazmedinceye kadar adamın göbeği çatlıyor.

Nerdesin, ne âlemdesin? Hangi mektepte muallimsin? Kardeşlerin nasıl? Fahir çalışmakta devam ediyor ya? Fuat Şemsi'yi gördüğün oluyor mu? Yine eski evde mi oturuyorsunuz? Hayri Bey'e, Ferit Bey'e, Ali Rıza Efendi hocaya rast geliyor musunuz? Daha teehhül etmedin mi? Sen böyle mücerret mi yaşayacaksın?

Yeni eserlerden neler var? Geçenlerde Mısır'a biri uğramıştı, Faruk Nafiz'in hece vezninde pek güzel şiirleri çıktığını, bu çocuğun o vezne şimdiye kadar verilemeyen ahengi ilk defa olarak verdiğini söylüyordu, öyle mi? Fransızca'yı nasıl ettin? Kimya büsbütün bırakıldı mı? Neler okuyorsun? Kimlerle düşüp kalkıyorsun?

Bu sene kışınız müthişti, baharınız da o nisbette lâtif mi? Biz üç beş gün kadar şiddetli sıcaklar gördük, şimdi nisbetle iyi. Raif Efendi, Ziya Bey neredeler? Kuzum evlâdım, ben o, "Döne döne..." manzumesini kaybettim. Birçok aradım, bulamadım. Ne kadar zahmetse de onu, bir de Muallim Naci merhumun Par-ni'den tercüme ettiği;

Tenha idî hâb-gehî dilberin işte,
Gizlendiği me'vâ o güzelliklerin işte,
Mümkün mü denilmek, meh-i tâbân gibi geçtin,
...
Ey şi'r-i terim, eşkim ile hem-cereyân ol,
Gönlümdeki nîrân-ı gama reşha-feşân ol...

diye bir mersiye vardır. Zannederim merhum Celâl'in *Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri*'nde olacaktır, onu tekmil yaz da bana gönderiver olmaz mı?

Kemal-i iştîyak ile gözlerini öper, seni siyanet-i hakka emanet ederim evlâdım, Mahir'im. Emin, senin ellerini, kardeşi Fahir'in gözlerini öpüyor. Allah'a ısmarladık.

Cenab-ı Hak bu lîd-i Adhâ'yı bütün ümmet-i İslâmiye için kutlu eylesin, âmin.

23 Mayıs 1344/ 23 Mayıs 1928

YA İYİLİKLE TUTMAK YA GÜZELLİKLE SALIVERMEK*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

İki gözüm, evlâdım Mahir,

Mektubunu aldım. Melfûf olduğu tebşir edilen manzume bermutat Paşabahçesi'nde kalmış. Sonradan muttali olmadınsa, işte ben haber veriyorum. Evet, farisi *Na't-ı Şerif*'in bir nüshası da Hilvan'a geldi; mamafih basılmazdan evvel de okumuştum. "Mânî-i şefaât olmasın" diyelim, geçelim.

* M. Uğur Derman, "*Mehmet Akif'ten Mektuplar*", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 4 Ekim 1976, nr. 4, s. 14-158
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 429-433

Akif'in İslâm Tarihi adıyla zikrettiği, damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından tercüme edilen on ciltlik *İslâm Tarihi Asrı Saadet* adlı çalışmadır. İlgili eser, Şibli Numani (ö. 1914) ve talebesi Süleyman Nedri'ye (ö. 1953) aittir. Bu eser Cumhuriyet döneminde en çok kullanılan temel kaynaklardan biridir. Burada önemli olan şudur: İlgili eserin 1928'den başlayarak 1930 ortalarına kadar yayını peyderpey devam ettirilmiştir. Daha önemlisi ise adı geçen eserin Eşref Edip'e ait Sebilürreşat Kütüphanesi/Yayınevi tarafından neşredilmesidir. 1925'te Sebilürreşat yayını sürdürülemezse bile ilgili yayınevi böyle önemli eserler yayınlamaya devam etmiştir. Bu yayınevinin tarihi şimdiye kadar hiç çalışmadı denilse yeridir. Gene aynı şekilde Ömer Rıza'nın *Tanrı Buyruğu/ Kur'an Tercüme ve Tefsiri* isimli bir tercümesi vardır ki o da 1934'te kuvvetli bir yayınevi olan Ahmet Halit Yaşaroğlu tarafından neşredilmiştir. Bu eser, Muhammet Hamdi Yazır'ın Diyanet İşleri tarafından basılan (ilk cildi 1935) *Hak Dini Kuran Dili*'ne tekaddüm etmesi ile tanınır.

Mektupta Kurban Bayramı için yazdığı tebrik ise Mehmet Akif'in ilk Mısır yıllarında üzerine titreyen ve yalnızlık hissetmemesi için de her türlü tedbire başvurmaktan geri durmayan Abbas Halim Paşa için kaleme aldığı bir şiirdir.

Türkiye'ye, Türk kültür ve sanatına bağlılık şuuru içinde gördüğümüz Abbas Halim Paşa'nın Kurban Bayramını tebrik sadedinde söylenen şiir, Akif'in Mısır dönemi verimleri arasında yer almaktadır. Her nedense Akif bu güzel şiiri, 1933 yılında yayınladığı *Safahat*'ın yedinci cildi *Gölgeler*'e dâhil etmek istememiştir. Bu hususa bilhassa dikkat etmek gerekmektedir.

Paşabahçesi'ne geçişin çok iyi olmuş. Lâtif, asude, sevimli bir yerdir. Fuat Şemsi ile bol bol sohbet edersiniz. Kurban Bayramı için yazdığım tebrik şöyle idi:

Tanrı'nın yurdunu sarmış da yanan sinesine,
Yine bir mahşeri inler ki, bugün imânın:
Ne ayaklarda, ne başlarda, ne vicdanlarda,
'Kayd-ı dünyâ' denecek limesi yok dünyanın.
Oh! Bir nûr-u mücerred ki bulutsuz, üryan,
Gördüğüm parçası manzûme-i bî-pâyânın.
Dönüyor vecd ile bir lâhza karar eylemeden
Vech-i Bâki'sine dalmış, dönüyor Rahman'ın.
İşte bir böyle tecellî dilerim ben sana da:
Ki tamam olmak için Rabb'ine itminanın,
Sinmesin kalbini imanla dönen duygulara
En ufak gölgesi dünya ile mâfihânın."

Bir de başka kıtam var ki onu Fuat Şemsi'den alır, bunun bir suretini de -arzu ederse- kendisine verirsin. Dediğim kıta'yı buraya derc edersem, Fuat'ın mektubuna sermaye kalmayacak!

Tercüme "*Kad Semi'allahu*" cüz'üne kadar geldi. Allah tevfik verirse, iki ay sonra bitecek. Lâkin tashih suretiyle tebyizi var ki o da ayrı bir mesele.

Bizim Ömer Rıza İslâm Tarihi'nin birinci cildini göndermiş, çok memnun oldum. Doğrusu muazzam bir eser. Allah öteki ciltlerinin itmâmını da nasip etsin. Herhalde okumalısın. Servet'in tebdil-i meslek ızdırarında kalmasına canım sıkıldı. Mamafih dediğin gibi hangisi hayırlı ise, Allah ona muvaffak buyursun.

Emin düşe kalka gidiyor. Avamın konuştuğu dili çoktan öğrendi. Lisan-ı fasîhi öğrenmesine, bilmem, ömr-i tabîî kâfi gelecek mi? Fahir, maşallah ilerliyor değil mi? Senin, fransızca'yı başlayıp başlayıp bırakışın, bırakıp bırakıp başlayışın pek hoşuma gitmedi. "Boşanma iki defadır. Bundan sonra ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salıvermektir".

Ferit Bey'i, Hayri Bey'i, Rıza Efendi Hoca'yı, daha diğer dostlarımızı görürsen selâmlarımı, ihtiyaklarımı bildirirsin. Senin de, kardeşlerinin de gözlerinizi öperim. Emin cümlenize arz-ı hürmet eder. Hakkın birliğine emanet ol, iki gözüm evlâdım, Mahir'im.

5 Temmuz 1344/ 5 Temmuz 1928

HİS YOKSULLUĞUYLA İTHAM EDİLEN BİZ MISIRLILAR*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım, iki gözüm, Mahir Bey,

Mektubunu aldım. İsteddiğim şiirleri de göndermişsin, teşekkürler ederim. Benim tercüme *Ve'd-Duhâ* suresine geldi, yani bitti. Şimdi bir ay kadar fasıla vereceğim, sonra tebyize başlayacağım. Tabîi o esnada hayli tadilât icap edecektir. Bakalım Cenab-ı Hak ne gösterecek?

Kurban Bayramı manzumesinde bir yer anlaşılmamış: Demek istiyordum ki, "Nasıl hacılar Kabe'yi üzerlerinde kayd-ı dünya denebilecek hiçbir meta-ı fâni olmaz bir hâlde tavaf ediyorlarsa, senin kalbini iman ile tavaf eden hissiyatın üzerinde de bu dünya ile mâfihânın hiçbir gölgesi, hiçbir bulaşığı bulunmasın; hatta bu gölgenin kendi bulunmak şöyle dursun, kokusu bile sinmesin. Hislerin livechillâh olsun. İtminanın o zaman kemalini bulur."

Şule mecmuasını aldım. Onun için de başkaca teşekkür ederim. Evet tanıdıklarım da var, tanımadıklarım da. Allah cümlesine tevfiik versin, büyük büyük eserler meydana koymaya muvaffak olsunlar. Kıtalar nazmetmek, uzun boylu mevzular ka-

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ekim 1976, nr. 4, s. 18-22
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 434-437

Görüldüğü gibi Mehmet Akif şiir, sanat, edebiyat hakkında konuşmak istiyor. Türkiye'deki edebiyatı yakından takibe ihtiyaç duyuyor. Burda açılabilirdiği tek kişi ise Mahir İz!.. Ondan başka kimse bulunmuyor maalesef etrafında. Üst üste selamlar gönderdiği eski dostlarından kimseyi görememek doğrusu biraz şaşırtıcı, hatta biraz da üzücü!.. Nerede o eski Ferit Kamlar, Ahmet Naimler? İşte kendisi de söylemiyor mu, "Eşref [Edip] bana mektup yazmıyor" diye. Mısır'da Akif'e en zor gelen hususların başında bunlar geliyor dolayısıyla.

leme almak hep tercümenin elden çıkmasına, yerini bulmasına mütevakıf. Cenab-ı Hak muvaffak buyurursa o zaman çalışır, bir şeyler yaparız.

Evet, hece vezninin ahengi yavaş yavaş bulunuyor. Bir zaman sonra, kulaklar onu da aruz evzânı gibi kemal-i telezzüzle dinleyecekler. Şebâb, eski her şeye olduğu gibi aruza da veda etti. Sayısı aşerât hanesini doldurmaktan hayli uzak bulunan biz kudemâ, enfas-ı mâdûdemizi hatmeylediğimiz gibi efâ'il ü tefâ'il de artık tarihe karışacak. Ne yapalım, Allah millete başka keder vermesin. Ancak ben isterdim ki, hece vezni bir taraftan işlenmekle beraber, [Faruk] Nafiz gibi kabiliyetli gençler aruzu da ihmal etmeseydiler. Zira zavallı aruz eslâfın bıraktığı yerden bugün merhalelerce ileri bulunduğu gibi daha çok ileri gidecekti. Ne yapalım, ömürçeği-zî bu kadarmış. Mamafih aruz beni bırakmadıkça, ben kat'iyyen kendisini bırakacaklardan değilim; bu da mâlum-ı şerifiniz olsun!

Fuat Şemsi henüz arıza-i cevabiyesini takdim etmedi. Kendisine söyle: Öteden beri kaygı züğürtlüğüyle, his yoksulluğuyla itham edilen biz Mısırlılar, merasimle, teşrifat hususunda pek hassas şeylerizdir! Bu meselede en ufak hatayı yüzlerce niyaza mukabil affedebiliriz. Binaenaleyh, bir an evvel isticlâb-ı teveccühâtımıza ibtidâr eylesin!

Hafız Yusuf ne âlemde? Alışveriş yolunda mı? Bana pişirdiği nefis kahvelerden sana da ikram ediyor mu? *Tebrik-nameyi* beğendiğini söylüyorsun. Bunlar, yaşlı bir pehlivanın idmansız güleşe çıkması gibidir. İdman edersek, bundan bir gömlek daha iyicelerini söyleriz. Bir manzume daha yazdım. Suretini gönderiyorum. Bakalım nasıl bulacaksın? Beğendiğin satırları olursa bildir, beğenmediklerini de söylemekten kat'iyyen çekinme, olmaz mı? Bu *Mevlid* manzumesi ötekiler gibi hususi olmadı, müstakil bir şey oldu. Mamafih iyi mi oldu, fena mı oldu, henüz bir fikrim yok.

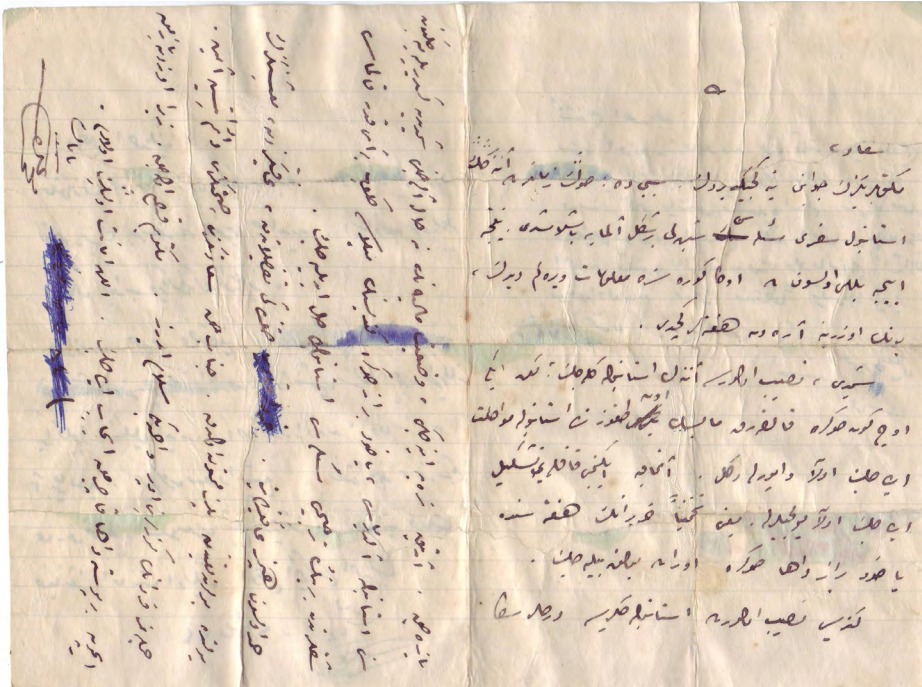
Faruk Nafiz kâhil olduysa, bizler ne olduk bilmem! Gerçek, *Safahat*'ın birincisi basılıyordu, nasıl oldu? Şunu Fuat Şemsi'den öğren de kaç forma basılmış bana haber ver. Çünkü Eşref [Edip]

bana hiç mektup yazmıyor, benim de elim değmiyor. Birbirimizin haberini başkalarından alıyoruz, iyi değil mi?

Hayri Beyi görürsen gözlerinden öptüğümü söylersin. Ferit Bey'in keza. Emin ellerinizden öper, kardeşi Fahir'in birlikte gözlerini öperiz. Mektup yazdığın zaman Servet'e benden de selâm yaz, olmaz mı evlâdım? Refikam, valide ve hemşire hanımlara selâm ediyor.

Birazdan Nil kenarına ineceğiz, mehtapta oradan döneceğiz. Bu haftalarda feyezan hâlinde bulunan mübarek Nil, bizim Boğaziçi denizini andırır. Ben aylar var ki Nil'e inmedim. Aramızda ancak bir buçuk saat kadar mesafe varsa da, nedendir bilmiyorum, inzivayı pek sever oldum. Kemal-i iştîyak ile gözlerini öperim evlâdım, Mahir'im. Mektuplarını geciktirme e mi?

15 Rebiülevvel 1347/ 1 Eylül 1928

Kızı Suad Argon'a
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ANNENİZ İSTANBUL'A GELECEK*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Bihî Suad,

Mektuplarınızın cevabını yine geciktirdik. Sebebi de son zamanlarda annenin İstanbul'a seferi meselesi şüpheli bir şekil almaya başlamıştı. Netice iyice belli olsun da, ona göre size malûmat verelim dedik, bunun üzerine aradan haftalar geçti. Şimdi nasip olursa annen İstanbul'a gelecek. Lâkin iki-üç gün sonra kal-karak Mayıs'ın on dokuzunda İstanbul'a muvâsalat edecek olan vapurla değil. Ancak ikinci kafiye teşkil edecek olan yolcularla. Yani tahminen haziranın haftasında, yahut biraz daha sonra orada bulunabilecek.

Kendisi nasip olur da İstanbul'a gelirse derhal sana yazacak. Artık nereye ineceği, vaziyet-i maliyenin ne hal alacağı şimdiden kestirilemediğinden seni İstanbul'a aldırması, yahut biraz sonra kendisinin Milas'a gelip bir ay kadar kalması şıklarından birinin tercihi meselesi İstanbul'da halledilecek.

Hamdolsun hepimiz afiyetteyiz. Ferda Kadın hakkındaki tafsilâttan, afiyetinizden, maişetinizin yolunda bulunduğundan pek memnun olduk. Cenab-ı Hak saadetinizi, sıhhatinizi daim etsin, âmin. Cümlemiz Ferda'nın gözlerini öper ve Ahmed Bey'e selâm ederiz. Mektubum kısa olacak. Zira uzun yazmak için bir posta daha kaçırmak icap edecek. Allah'a emanet olun evlâdım.

Baban Mehmet Akif

14 Mayıs 1345/1929

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 31-33

دوغم احمد ب
تنگدن جودن نون کجک برکتی حورو تفصیل بایزده
قوریزن بر سفده عفوین حایده . ایه یازده برنده بیل
رصد جواب ویکه کرطریز .
هاورن جود عفتیز . ~~هاورن جود عفتیز~~
~~قوریزن جود عفتیز~~ . او شیر زله ایجه طریلان
براکلنه تشکیل اید . الله سر او نه ، اونی سرده
آریاسیه . جود کور سور اینه . نفه افه ، عفتیز
ی . و خدایه سوسری تیغ ایدیز . جناب صدق
صیانت امانت اولیک . دوغم ایگون احمد ب
رکله
رکله

CÜMLEMİZ AFİYETTEYİZ*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Oğlum Ahmed Bey,

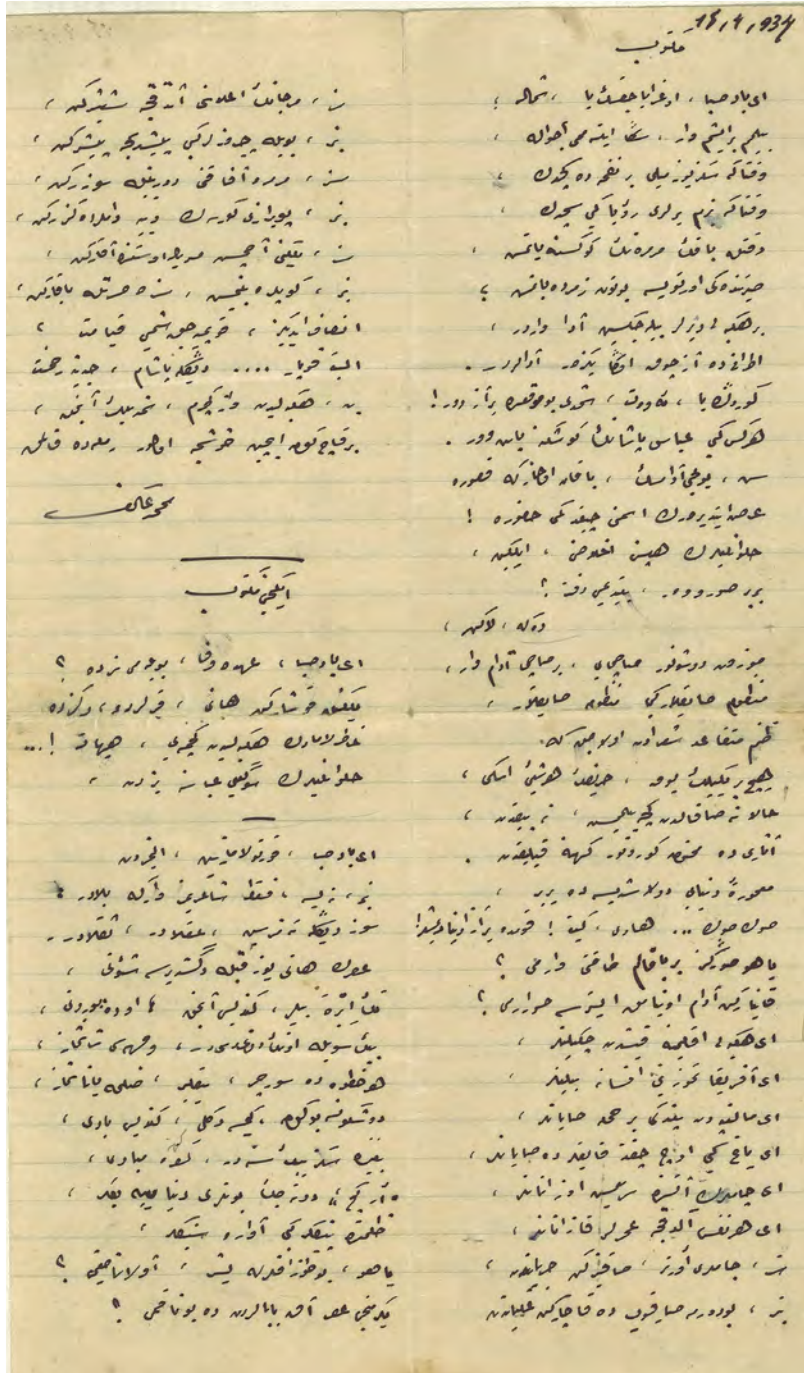
Mektubunuzun cevabını neden geciktirdiğimizi Suad'a tafsil yazdık. Kusurumuzun bu sefer de affını rica ederiz. İnşallah bundan böyle derhal cevap vermekten geri durmayız. Hamdolsun cümlemiz afiyetteyiz. Ferda Kadın'ın çığır çığır konuşmasına çok memnun olduk. O, imdi sizin için doyulmaz bir eğlence teşkil eder. Allah sizi ondan, onu sizden ayırmassın. Cümlelerinizi mesut etsin. Müftü efendiye, İzzet Bey'e, Arif Hoca'ya selâmlarımı tebliğ edersiniz.

Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olun oğlum iki gözüm Ahmed Bey.

Baban Mehmet Akif

14 Mayıs 1345/1929

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 35

Büyük şairin Abbas Halim Paşa'ya yazdığı Arıza adlı manzum mektupları.

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BİR ARÎZA*

[Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya]

Velinimetim Emir Abbas Halim Paşa Hazretlerine
 Ey bâdı saba, uğrayacaksın ya şimale?
 Bilmem, bir işim var, sana etsem mi havale?
 Vakta ki sekiz yüz mili bir nefhada geçtin;
 Vakta ki bizim yerleri rüya gibi seçtin;
 Dikkatle bakın: Marmara'nın göğsüne yatmış,
 Sırtındaki örtüyse bütün zümrüde batmış,
 Bir, Heybeli derler, -bileceksin- ada vardır,
 Etrafı da az çok ona benzer adalardır...
 Gördün ya? Evet, şimdi bu sahilde biraz dur;
 Herkes gibi Abbas Paşa'nın köşküne başvur.
 Sen yolcu adamsın, bakan olmaz ki kusura...
 Arz ettirerek ismini, çıktın mı huzûra,
 Hilvan'lıların hepsinin ihlâsını, ilkin
 Bir bir sayıver. Bitti mi defter, de ki:
 "Lâkin,
 Mevzûn düşürür saçmayı bir saçma adam var,
 Manzûm sayıklar gibi manzûme sayıklar!

Zannım, mütekâid şuarâdan olacak ki:
 Hiç bir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
 Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıktan;

* *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safahat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1336-1338

Bir Arîza (mektup) daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır. İlgili mektubu Akif, Abbas Halim Paşa'nın yaz mevsimini geçirmek üzere Türkiye'ye geldiği bir sırada yazıyor ve ona gönderiyor. *Bir Arîza*'yı, *Gölgeler*'e dahil eden Akif, her nedense 16 Temmuz 1932'de yazdığı İkinci Mektubu kitabına almak istememiştir. Şiirdeki mukayese ve sitemlerin muhatabı biraz karışık görünüyor. Dolayısıyla Abbas Halim Paşa, bundan kendine bir pay çıkarmış olmalıdır diye düşünüyoruz. Ne dersiniz?

Âsârı da memnun görünür köhne kılıktan.
Hicrî-kamerî ayları ezber sayar amma,
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma!
Mamûre-i dünyayı dolaştıysa da yer yer,
Son son, "Hadi sen, kumda biraz oyna!" demişler.
Yahu! Sorunuz bir: Bakalım tâkatı var mı?
Kaynarken adam oynamak ister mi? Sarar mı?
Heybeli iklimine kıştan çekilenler,
Ey Afrika temmuzunu efsane bilenler!
Ey yağ gibi üç çifte kayıklarla kayanlar,
Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!
Ey çamların altında serilmiş, uzananlar!
Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar!
Siz, camları örter sakınırken cereyandan;
Biz, bodruma sarkar da kaçarken galeyandan!
Siz, mercanın âlâsını attıkça şişerken;
Biz, kumda çirozlar gibi piştikçe pişerken!
Siz, Marmara âfâkını dürbünle süzerken;
Biz, poyrazı görsek diye, damlarda gezerken!
Siz yelkeni açmış, suyun üstünden akarken;
Biz küplere binmiş, size hasretle bakarken!
İnsaf ediniz: Kopmayacak şey mi kıyamet?
Elbette kopar. Dinle Paşam, ceddine rahmet:
Ben Heybeli'den vaz geçerim şimdilik, ancak
Üç beş gün için pek hoş olur Remle'de kalmak.

Hilvan, Ağustos 1929

CAMİTÜL MİSRİYE'DE TÜRKÇE HOCALIĞI BAŞLIYOR*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evlâdım, iki gözüm Mahir Bey,

Mektubuna çok sevindim. Var ol, rabbim seni her iki dünyada aziz etsin. Hem kardeşlerine, hem diğer aşinalara dair malûmat vermişsin. Buna da başkaca memnun oldum. Ben de sana yükte ağır, pahada hafif bir hediye gönderiyorum. Kabul edersen pek hoşuma gider.

Câmiatü'l Mısriyye'de türkçe de okunurmuş. Bunu, farisi ile beraber olmak üzere tedris eden Abdülvehhâb Azzam Bey'le üç dört aydan beri muârefe peyda ettik. Adamcağız türkçe dersini bana vermek istedi. Ben de pekâlâ dedim. Bunun üzerine Camia'ca mesele iki ay kadar uzatıldıktan sonra iki hafta evvel, "Derslere başlayabilirsiniz" dediler. Şimdilik gidip geliyorum. Dersim, edebiyat kısmının üçüncü, dördüncü senelerine münhasırdır. Haftada dört saat, yani her sınıf iki ders alıyor. Dördüncü sene talebesi geçen yıl Azzam Bey'den biraz okumuşlar. Üçüncü sene talebesi benden başladılar. Camia talebesine arapça ders takriri

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi* Mecmuası, Ocak 1977, nr. 1, s. 43-45
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 438-441

Çoğu dostlarının etrafından bir bir çekildiği, mektupların gelmeyip kesildiği, büyük ihtimal kendisine yapılan yardımların bile akamete uğradığı yıllarında Akif'in önüne yeni bir imkân olarak Camitü'l Mısriye'deki Türkçe hocalığı çıkıyor. Bu görev, kadrolu olmayıp saat başı ücretlidir. Yıl içinde de sadece altı ay geçerlidir. Bu birincisi!..

İkincisi de *Safabat*'ın yeni baskısı için yazdığı kıtası. Yapılan yeni baskının hemen ardından (bir ay sonra) harf inkılabının vukua gelmesi şairi derin derin düşündürüyor. Eserinin okunmaz hale geleceği dolayısıyla üzülen ve ona ölmüş nazarıyla bakıyor. Eseri kendi gözü önünde can vermiş sanatçı büyük bir şaşkınlık yaşıyor.

bidayette beni düşündürdü. Lâkin “el-hayâü yemnaü’r-rızk” düsturuna Tevfik-i hareket etmek, bakkala, kasaba rezil olmaksızın darülfünun efendilerinin garip-nüvazlıklarına dehâlet eylemek daha makul göründü. Bakalım mevlâ ne gösterecek?

Hatırımda iken söyleyeyim: Talebenin elinde kitap yok. Benden kitap istiyorlar, “Siz bize yerini, ismini bildirin; biz İstanbul’dan getirtiriz” diyorlar. İstanbul’daki âsârın Türk çocukları için yazılmış olduğunu söyledim. Onlar da ibtidai çocukları için yazılmış kitapların, şimdilik kendilerine kâfi geleceğini; yazın, benim sûret-i mahsûsada Mısırlılar için bir eser yazmamı söylediler. Arapça kendi lisanları olmasına, farisiyi de okumakta bulunmalarına nazaran, türkçenin bunlar için güçlüğü yalnız türkçe kelimâta inhisar ediyor. Kuzum evlâdım, sen kavâid-i lisan için ayrı, kıraat için de ayrı mı olur, yoksa ikisi bir arada mı olur, mevcut kitaplar içinden birini intihap et de sûrat-i mümkün ile gönder. İki sınıfın mevcudu ancak yirmi efendiye bâliğ olduğu için, o kadar nüsha kifayet eder. Sen kitabı intihap edersen; Eşref Edip ya veresiye yahut peşin olarak alır gönderir. Yalnız, o biraz ihmalcidir. Sen kendisini daima harekete getirmelisin. Kitaplar buraya gelir gelmez, bedeli takdim edileceğinden emin olabilirsiniz. Biz Mısırlılarca para meselesi, en ehemmiyetsiz mesâildendir malûm al!

Fuat Şemsi, kendisine de söylediğim gibi sahire-i sammâ keşilmiş! Ne yazsam tınmıyor. Kızayım diyorum, elimden gelmiyor. Ne diyelim, Allah insaf versin. Enişte Efendi hazretlerine arz-ı tazim ederim. Ziya Efendi hocayı görürseniz, ona da iştiaqlarımı, selâmlarımı lûtfen söylersiniz. Servet’e, Abdülmennan’a, Fahir’e çok selâm. Ferit Bey’i bu gece rüyada gördüm. İnşallah rahatsızlığından tamamıyla sıyrılmıştır. Bir daha mülâkatınızda selâmımı unutmaz söylersiniz olmaz mı?

Tercüme bitti amma tebyizi henüz bitmedi. Bakalım o mu benden evvel bitecek, yoksa ben mi ondan evvel biteceğim! Emin ile Tahir ellerinizi öpüyorlar. Emin, Fahir’e birçok selâmlar gönderiyor. Geçen kış, onlarla birlikte bir resim aldırmiştık. Altına şu kıtayı yazdım:

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
Ona siz çekmeyiniz, sonra ateştir yolunuz.
Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Pek de incelmeyiniz, sade biraz yontulunuz

Geçen kış Eşref Edip *Safahat'*ı yeniden bastırılmış; ciltli olarak bana da göndermişti. Ötesine berisine baktıktan sonra mahzun oldum, şu kıtayı söyledim:

Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın,
Derdim sana baktıkça, a bîçare kitabım.
Kim derdi ki sen çok de, senin arkana kalsın;
Uğrunda harâb eylediğim ömr-i harabım?

Gülme komşuna, gelir başına!.. Meşhur Yahya Kemal gibi felek bizi de kıtacı etti: Dört yılda on iki mısra!.. Neyse, Allah betterinden esirgesin. Kemal-i iştihak ile gözlerini öperim iki gözüm evlâdım. Mithat Cemal'i gördüğün yok mu?

17 Aralık 1929

Babanzade Ahmet Naim
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

BEN DE TERCÜMEMİ BEYAZA ÇEKİYORUM*

[Mehmet Akif'ten Ahmet Naim Bey'e]

İki gözüm, kardeşim,

Kitaplarınızı aldım, okudum; çok müstefit oldum. Cenab-ı Hak itmâmına muvaffak buyursun. Ben de tercümemi beyaza çekiyorum. Bitince sana göndereceğim. Okursun, yanlışlarını tashih ettikten sonra Hamdi Efendi hocamıza verirsin. Bir kere de o okur, tashih eder. Yapamadım, zaten yapamayacağımı biliyordum. Lâ yükellifu'llâhu nefsen illâ vüs'ehâ**..

Ellerini, gözlerini öperim. Hamdi Efendi hocamızın keza.

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 226

** Bakara Suresi, 286. Ayet

Elinizin altındaki eser boyunca ve de takip ettiğiniz mektuplar sırasınca Ahmet Naim Bey'e gönderilmiş bir Akif mektubu ile daha karşılaşmayacaksınız. Çünkü daha ileriki sayfalarda da böyle bir örnekle karşılaşma imkânı bulunmuyor. Ayrıca bu tek örnek yazışma ile Mithat Cemal vasıtasıyla haberdar olabiliyoruz. Neden bu iki dost arasındaki yazışma örnekleri bu kadarla sınırlı olur? Bunun üzerinde geniş geniş düşünmek gerekeceği ortadadır. Aynı şekilde Ferit Kam ve Mehmet Akif mektuplaşmaları için de geçerli bu söylediklerimiz.

Mehmet Akif'in tarih kaydı bulunmayan, ya da Mithat Cemal'in tarih kaydından sarfı nazar ettiği ilgili mektubu, elinizin altındaki kronolojide nereye veya hangi tarih aralığına dahil etmek gerekir? Bunu düşünmek ve metinde "Ben de tercümemi beyaza çekiyorum" ifadesinden hareketle onu işte böyle bir aralığa yerleştirmeyi uygun gördük. Bu aralık Akif'in meal çalışmasını bitirdiği, ardından da temize geçirdiği bir tarih olmalıdır. O da 1929 yılı sonları veya 1930 başları olmalıdır diye düşünüyoruz.

YOKSA BİZİM EMEK BOŞUNA MI GİTTİ?*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ömer Rıza Doğrul'a]

İki gözüm Rızacığım,

Cihan değer hediyelerinden dolayı sana nasıl teşekkür edeceğimi, bu son muvaffakiyetlerin üzerine seni ne yolda tebrik lâzım geleceğini takdirden Hüda bilir ki acizim. Allahu zülcelâl seni saadet-i dâreyn ile mesut etsin. Hakikat, mazhariyetin mücahe-den kadar büyüktür. Ekâbir-i evliyâullahın mağbûtu olmaya şâyân bir himmet gösterdin. Aşk olsun sana!

Zamanın darlığını göz önüne getirdikçe, yetiştiremeyeceksiniz diye heyecanlar içinde kalıyordum ki o da pek tabîi idi. Eğer fevkattabia bir sebat, fevkattabia bir fedakârlık göstermeyeydiniz Allah bu tevfiği vermezdi.

Sana evlâdım diyebilmekle öteden beri nâmütenahi bir fahr duyarım; hakka yüz bin şükür olsun ki yalnız benim değil, bütün cihan-ı İslâmın mefâhiri sırasına geçtin. İnşallah bu füyûz pek çok zamanlar daha devam eder; inşallah o feyyâz kalemin birçok ilmî bedâyi daha meydana çıkarır.

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, c. 1, s. 23-24

Ömer Rıza Doğrul'un ve Eşref Edip'in çalışmaları devam ediyor. bu ikili daha bunların dışında öyle orijinal telif ve tercümelemleri beraber yayınladılar ki onların çoğundan bugünün okuyucusunun haberi bulunmamaktadır. Gözden kaçmış yeni bir bilgi de ilgili eserlerden az bile olsa bazılarını Maarif Vekâleti tarafından alınacak olmasıdır.

Diğer bir husus da Akif'in zikrettiği *Çanakkale* şiiridir. O şiirin bildiğimiz *Çanakkale Şehitleri* olduğu hatırlanacaktır. *Güzel Yazılar* ise, Süleyman Şevket Tanlı'nın liseler için hazırladığı ders kitabının adıdır. Mehmet Akif, kendisinden istenilen şiirin, adı geçen ders kitabına dahil edilip edilmediğini haklı olarak merak ediyor ve Ömer Rıza'dan bunun tahkikini istiyor. Şunu ifade edelim ki, *Çanakkale Şehitleri* şiiri bütünüyle değil, bir bölüm olarak *Güzel Yazılar*'a girdi ve liselerde ders olarak okutulmaya devam edildi. Buradan çıkan sonuç Akif'in dönemin Türkçe ve edebiyat müfredatının haricinde tutulmadığı gerçeğidir.

Hazreti Ayşe ile Hazreti Ebubekir enfes! Ali ile Osman son derece de aceleye geldiği için, gayet tabîi olarak, ötekiler kadar olamamış. Mamafih bunlar da âlâ.

Eşref'in himmeti de doğrusu her türlü sitayişin fevkinde. Aferin Sirozlu! Dokuz cilt eserin birden matbu şekle girdiğini gördüğü saatte, kim bilir ne geniş bir 'oh!' çekmiştir!

Hazreti Ömer'in ikinci tab'ına Yermük hakkındaki Vahdet manzumesini almışsın ki pek münasip olmuş. Ancak ilk tab'ın nihayetindeki farisi şiiri bu sefer dercetmemişsin, hâlbuki o hoş bir manzumeydi. Naim Bey'in takrizi pek kadirşinâsâne. Diğer takrizler de öyle.

Ümit ederim ki eser heyet-i mecmuası itibariyle azim bir ekseriyet tarafından hüsnükabul görmüştür. Maarif Vekâletince kütüphanelere tevzi edilmek üzere birkaç nüsha alınacağını işitmiştim. Acaba alındı mı?

Gerçek, *Güzel Yazılar*'ın ikinci tab'ı için Çanakkale manzumesini benden el yazımla istemişlerdi. Ben de göndermiştim. Acaba öylece bastılar mı? Yoksa bizim emek boşuna mı gitti? Eğer bu ikinci tab'ında başkalıklar varsa bana bir nüsha gönderilmesini müellifinden rica ederim.

Gözlerini öperek seni sıyânet-i Mevlâya emanet eylerim evlâdım.

Damadı Ömer Rıza Doğrul

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

اولی کوندر و یکدر نکتہ جواب ویرہ درشت سره
 بر راه باز منہ لطفند یونان و تبر . هلم بر بایلم این طریقه
 اولوسه برش بر ملا یکنه با تمام آنکه چود و خور
 ایندی . هانه نکتہ آنکه آل صحنه و صحنه
 صحنه و راه و تر بره صحنه ویر .
 نزل شیکه صحنه حله و صحنه ای بر طاهر و افغانه
 گنجه و نکتہ بر کوندره ایندی نکتہ کینه صحنه
 آینه و بره کینه صحنه و نکتہ کوندره صحنه
 صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ
 ایندی . حله و صحنه بر کوندره ای .
 حله و صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه
 حله و صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه

اولی کوندر و یکدر نکتہ جواب ویرہ درشت سره
 بر راه باز منہ لطفند یونان و تبر . هلم بر بایلم این طریقه
 اولوسه برش بر ملا یکنه با تمام آنکه چود و خور
 ایندی . هانه نکتہ آنکه آل صحنه و صحنه
 صحنه و راه و تر بره صحنه ویر .
 نزل شیکه صحنه حله و صحنه ای بر طاهر و افغانه
 گنجه و نکتہ بر کوندره ایندی نکتہ کینه صحنه
 آینه و بره کینه صحنه و نکتہ کوندره صحنه
 صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ
 ایندی . حله و صحنه بر کوندره ای .
 حله و صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه
 حله و صحنه و نکتہ صحنه و نکتہ صحنه

KUZUM EVLÂDİM MEKTUP YAZIN*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon Hanım'a]

Bihî

Suad,

Evvelce gönderdiğiniz mektuba cevap verememiştik. Siz de bir daha yazmak lûtfunda bulunmadınız. Hele bu bayram, iki satırlık olsun bir şey yollamayışınız bilhassa anneni çok mahzun etti. Hemen kalemi eline al, sıhhatinize, rahatınıza, hususiyle Ferda'ya dair bize malûmat ver.

Bizler şimdiki hâlde hamd olsun iyiyiz. Tahir bir ufak hastalık geçirdi. Lâkin bugünlerde iyidir, mektebine gidip geliyor.

Annen de böyle giderse fena değil. Göğsünden çokluk şikâyeti yok. İstanbul'dan yeni geldiği zaman hâli harap idi. Hamdolsun bugünlerde iyi.

Kuzum evlâdım, mektup yazın, bizi uzun boylu bekletmeyin.

1930

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 39

ÜÇ BEŞ SATIRLIK BİR MEKTUP*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

10 Mart 1930

Ahmet Bey oğlum,

Mektubunuza cevap gönderemedik, siz de pek haklı olarak bir daha yazmadınız. Lâkin sizin bu hakkınızı validen teslim etmiyor; "Biz yazmazsak da onlar daima bize yazmalılar" diyor. Hele son günlerde bilhassa Ferda'yı çok merak eder oldu. Aman evlâdım, hemen üç beş satırlık bir mektup ile bizi ahvâlinizden haberdar edin.

Her üçünüzün gözlerinizden öperiz. Kardeşlerin sizin ellerinizi ve Ferda'nın gözlerini öpüyorlar.

Bayram-ı şerifiniz mübarek olsun. Allah emsâl-i hasenesiyle müşerref etsin. Ferda iyice topladı mı? Ona dair uzunca malûmat verin. Siz nasılsınız, Suad vücutça nasıl? Onu da bildirin.

Baki cümlelerinizi Hakk'ın siyanetine emanet ederim evlâdım.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 41

Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

İKTİSADIN SON DERECESİNİ DÜŞÜNMEK*

[Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e]

Kardeşim, iki gözüm, Eşref'im,

Bana senden haber veren mektubunu kemal-i sürûr ile aldım. Birkaç sene evvel, Şerif Paşa ile birlikte Hilvan'a gelen, dayızadan Abdurrahman Bey, zaten senin Girit'te bulunduğunu sualim üzerine söylemişti. Kendisiyle pek uzun boylu görüşemediğim, hususiyle yalnız kalmadığımız için tabîi etraflıca malûmat alamamıştım. Hamd olsun şimdi size dair lâzım gelen şeyleri öğrenmiş bulunuyorum.

Devam-ı afiyetinizden, Feridun'un istikametinden, hususiyle yedi yaşında bir de hemşiresi yetiştiğinden, validelerinin sıhhatinden ayrı ayrı memnun oldum. Cenab-ı Hak cümlelerinizi sıhhatte daim buyursun.

Şahsi emlâkinize vaz'ını tabîi gördüğüm haczin, refikanız hanımefendiye ait emvâle de teşmil edileceğini oturduğum yerden tahmin etmiştim. Maalesef yanılmamışım. Mafatih bu gibi hâdiselerin ne sizi ne de her manasıyla asil olan refika-i hayatınızı sarsamayacağından da emin bulunuyordum. Mali hasarâtın telâfisi her zaman için kabildir, elverir ki insanın şerefi öyle bir hasara uğramasın.

Alman kumpanyasına icar edilen çiftliğin getirdiği para şimdilik çok bir şey değilse de, iktisada riayet şartıyla yeter gider. İnşallah diğer davalar da bir an evvel neticelenir de, o zaman daha rahat geçirsiniz.

Feridun hakkında verdiğiniz malûmat benim için pek kıymetlidir. Allah cümle ümmet-i Muhammed'in evlâdını da, bizimkileri

* Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 175
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 472-474

de insanlıktan ayırmasın. Kızımızın adı nedir? Mümkün olsa da Feridun ile hemşiresinin resimlerini gönderseniz çok hoş olur. İnşallah ben de size Emin ile kardeşi Tahir'in resimlerini aldırır, yollarım.

Tahir, biz Hâil'de iken dünyaya gelmişti. Şimdi on dört, on beş yaşlarında! Zaman ne süratle ilerliyor değil mi? Üç kızımın üçü de müteehhil. İki İstanbul'da, birisi Milas'ta. Şimdilik iyiler. Biri erkek, mütebâkisi kız olmak üzere beş torunum var. Biz Mısır'da iki çocuk, bir de anneleri olmak üzere dört kişiyiz. Hamd olsun geçinip gidiyoruz. Emin arapçayı bir fellâh gibi söylüyor. Tahir de fena değil. Mekteplerine gidiyorlar. Şimdilik hâllerinden memnunum.

Mısır'da ikamet tabîi daha iyi olur. Ancak memleket çok pahalıdır. Üç yüz elli lira ile, o kadar ferah geçinmek kabil olamaz. Evet, bundan daha az bir para ile de yaşamak mümkündür. Lâkin yiyecekte, içecekte, giyecekte, oturacak evde, gidecek yerde, hulâsa her şeyde iktisadın son derecesini düşünmek insanı çok sıkıyor.

Size ayda kırk, kırk olmazsa otuz beş İngiliz lirası mutlaka lâzımdır. İnşallah yakında işleriniz yoluna girer de bakıyye-i ömrümüzü beraberce geçirir gideriz. Adres pek âlâdır. Vakıa ben sarayda oturmuyorum, ayrı bir ev tuttum, amma postacılar artık beni öğrendikleri için sarayı yazsanız derhal getirirler. Emin ile Tahir ellerinizden öpüyorlar.

Ben de kemal-i iştîyak ile gözlerinizi öperek cümlelerinizi Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ederim, iki gözüm kardeşim Eşrefim.

Kardeşin Mehmet Akif

18 Ağustos 1346/ 18 Ağustos 1930

Şarkın yegâne dâhisi Şerif Muhittin Targan
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ŞARKIN YEGÂNE DÂHİ-İ SANATINA*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

Yanık bağrında yıllardır, kanar mızrabının yâdi
Gel ey biçâre Şark'ın şark'a küsmüş gitmiş evlâdı.
Zaman ıssız, mekân ıssız, görünmez kimse meydanda,
Gel ey dâhi-i gaib sanatın pek bîkes arkanda.
Bütün cevvinde ölgün ruhu inler bir derin ye'sin,
Bu viran kubbe yüksek bir figân ister ki ses versin.
Evet yüksek, senin udun kadar yüksek figân ister;

* Taha Toros, Mehmet Akif'te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü, *Tarih ve Toplum*, Mart 1987, nr. 39, s. 146

Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1348-1350

Şerif Muhittin (1892-1967) büyük bir ud ve viyolonsel virtüözüdür. Akif'in sanatına hayran olduğu ve Mısır döneminde de onun icralarını dinleyerek yüksek zevklere erdiği deha çapında bir sanatkârdır. Kendisi İstanbul'da doğmuş, 1908 Meşrutiyeti'nde Darulfünun'a girmiş ve oradan mezun olmuştur. Akif'in eserlerini besteleyen Ali Rıfat Çağatay'ın, Şerif Muhittin'in hocası olduğunu bu vesile ile hatırlatalım. Hal böyle olmakla beraber, Şerif Muhittin, Büyük Savaş sonrasında babasının Arap memleketlerindeki emâretleri dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalmış, bilâhare de uzun süre Amerika'da yaşamış ve sanatını oralarda icra etmiştir. Bu uzun ayrılık yıllarında Şerif Muhittin zaman zaman Türkiye'ye gelir, sanat ve musiki çevreleriyle buluşurdu.

Akif'in Şerif Muhittin'in sanatını takdir bir yana, onun Garp dünyasında ulaştığı yüksek başarılar dolayısıyla bu şiiri kaleme aldığı biliniyor. Fakat işin garibi; aynen Abbas Halim Paşa için yazdığı *tebrikiye* gibi doğrudan Şerif Muhittin için kaleme aldığı bu harika şiirini de Akif, *Gölgeler*'e dâhil etmek istememiştir.

Mehmet Akif'in, Şerif Muhittin'e hitaben manzum mektup suretinde kaleme aldığı böyle bir şiirinin bulunduğu ilk olarak Eşref Edip söz etti ve eserin yedi beyitlik ilk bölümünü 1938'de yayınladı (Bkz. *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1 Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 651). Bilâhare damadı Ömer Rıza Doğrul, latin harfleri ile *Safabat*'ın ilk neşrini gerçekleştirdiği sırada (1943), eserin sonuna koyduğu *Safabat* dışında kalmış 16 şiirle birlikte, Şerif Muhittin'e başlığı ile bu şiiri de yayınladı. Ömer Rıza'nın yayınladığı şiirin 19 beyiti ihtiva ettiği görülmektedir. Hâlbuki Eşref Edip, şiirin aslının 21 beyit olduğunu söylemekte idi. Ne var ki aradan geçen uzun yılların ardından, şiirin 21 beyitlik tam metninin yayınlanması mümkün olabildi. Yakın dönem Türk edebiyatçılarına ait belge yayınları ile tanıdığımız Taha Toros, Şerif Muhittin'in kardeşi Şerif Abdülmecid'den temin ettiği şiirin asıl metnini, 1987 yılında *Tarih ve Toplum* dergisinde yayınlama imkânı bulabildi. Bu son yayından öğrendiğimize göre, şiirin asıl adı "*Şarkın Yegâne Dahi-i San'atına*" biçimindedir.

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

Gel ey Dâvûd-u sanat, Sûru mahşer'den nevâ göster!
 Uyansın gel ki, mızrâbınla Şark'ın dalgın eb'adı
 Kıyametler koparsın, her telin bin sesle feryadı.
 Tûrâb olmuş emeller silkinip çıksın mezarından
 Hayat emvâcı fışkırsın muhitin rûh-u zârından.
 Gönüller cezbelensin, cezbelere Mevlâ'ya tırmansın,
 Fezalar kudretin lebbeyk tûfanıyla çalkalansın.
 Gel ey peygamberin fevka'l beşer fitratta evlâdı,
 Bugün biçâre sanat bekliyor bir senden imdadı.
 Gezen lâkayt ayaklardır bugün kudsî harîminde,
 Nasıl nâmahrem izler var görürsün Şark'a bir in de.
 Melez, soysuz, şerefsiz parçalardan başka şey yok hiç
 Ne düşük zevk-i milli; besteler piç, şâheserler piç.
 Asalet rûhu bin fetretle sarsılmış harab olmuş,
 Yürekler çöl kesilmiş, duygular yer yer serab olmuş,
 Bu çöl tûfanlar ister, cevî-i sanattan ki ürpersin,
 Sen ey dâhisi Şark'ın, yoksa yağmur mu beklersin?
 O müthiş udunun birden çıkıp göğsünde bin mahşer,
 Denizler püsküren her nevhadan yağmazsa şimşeler,
 Bu zulmetler kımıldanmaz, bu kavrulmuş zemin kanmaz;
 Nasıl kansın ki vadi, öyle yağmurlarla ıslanmaz.
 Ne terler döktü alnından büyük cedd'in, ne uğraştı,
 O terlerdir ki serpildikçe kumdan vâhalar taşıtı.
 Bütün gözler kararmışken behîmiyyetle, küfranla
 Nasıl yükseldi yurdun kalbi lâhûti bir imanla.
 Nasıl fışkırdı ümmî sineler'den öyle hisler ki,
 Hayal etmezdi insaniyyetin biçâre idraki.
 Zaman artık senin... Gel sen de yükselt öyle bir vâha,
 Bu ıssız çölde hâib inleyen binlerce ervâha.
 O peygamberdi lâkin... Doğru, peygamber değilsin sen
 Fakat bir sanatın var, şüphesiz âyât-ı kudret'ten.
 Ne müthiştir o âyet: kaydı yok yâdında eyyâmın
 O coşkunklukta tebliğin, o taşkınlıkta ilhamın!
 Gel ey peygamberin fevka'l beşer fitratta evlâdı,
 Uyansın, gel ki mızrâbınla Şark'ın dalgın eb'adı.

18 Eylül 1930

SITMADAN KORUNMAKTA KUSUR ETMİYORSUNUZ YA?*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a]

[.....] devam etmekte olduğu mektepten şehadet-namesini aldı. Burada şehadet-name imtihanları gayet sıkı, gayet ciddidir. İltimas, tarafgirlik gibi şeyler bu şehadet-name imtihanlarında yok denecek kadar azdır. Sizler nasılsınız? Sıtmadan korunmakta kusur etmiyorsunuz a? Suat'ın yemesi içmesi nasıl? Bol bol şıra içsin de kendisini toplamaya baksın. Üzüm herhalde ucuz olacak. Tavuklarınız, ineğiniz duruyor mu? Ferda Kadın'a yumurta yemek yine yasak mı? Anı'l-gıyâb tanıdığım bu kadını çok göreceğim geldi. İnşallah günün birinde hayırlısıyla mezûnen bu tarafa gelirsiniz de hem iştiyakımızı teskin eder, hem size Mısır'ın şâyânı temaşa yerlerini gezdiririz. Olmaz mı?

Baki her üçünüzün gözlerinizi öperek, cümlelerinizi Cenab-ı Hakk'ın birliğine emanet ederim iki gözüm evladım Ahmed Bey.

Tâhir ile Emin enişterinin ve senin ellerinden, Ferda'nın gözlerinden öperler.

Babanız Mehmet Akif

22 Eylül 1930

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 43

HAKİKAT EŞREF'ÇİĞİM NEYDİ O ÇEKTİKLERİMİZ?*

[Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e]

Kardeşim, iki gözüm, Eşref'im, efendim,

"Şu ezansız diyarda biraz daha çilemi doldurayım!" diyorsun. Hakikat ruhumuzun gıdası olan o lâhuti sesi duymadıktan sonra, biz fıtrattaki insanlar için yaşamanın hiç tatlı bir tarafı kalmıyor. İnşallah bu çile de hayırlı bir surette dolar da, bir zaman geçirdiğimiz neşeli günleri yeniden ihyâya muvaffak oluruz. Allah'ın lûtfu büyüktür.

Çiftlik hakkındaki haberden müteessir oldum. Mamafih bu gibi hasarâtın her zaman için telâfisi kabildir. Elverir ki Cenab-ı Hak sizleri sıhhaten, afiyetten ayırmasın.

Cûyab Hanım'ı Allah ebeveynine bağışlasın. Merhume valideniz hâk-i mağfirette yattıkça, ismiyle kendisini her an yâd ettiren hafidesi, kelimenin bütün manasıyla mesut olsun, âmin.

Milas'taki kızım üçüncü kızımdır. Zevci Baytar yüzbaşılardan Ahmet Ali isminde bir gençtir. Karı koca birbirlerinden pek memnunar. Damadımın sîret ve sülûku da beni memnun ediyor. Erkek yapılı, erkek tabiatlı bir adam. Fatma Ferda isminde bir de kızları var. Güzel güzel geçinmedeler. Hamd olsun o cihetten bahtiyarım. Büyük kızımın kocası kalemiyle geçinir. Adı Ömer Rıza'dır. Belki bu isme aşına çıkarsınız. İkinci damadım ise Ford müessesesinde oldukça mühim bir vazife sahibidir. Allah'a şükür, şimdiki hâlde kızlarımın üçü de mesutturlar. İnşallah bütün ümmet-i Muhammed'in kızlarıyla birlikte onlar da ömürlerinin sonuna kadar saadetlerini muhafaza ederler.

* Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 194-197
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 475-478

Hakikat Eşrefciğim, neydi o çektiklerimiz? Atlasak ayıp, koşsak tulumbacılık, güreşsek cinayet sayılırdı!.. Şimdi bu "cinayet"-leri irtikap edenler alkışlarla gazetelerin birinci sahifelerine geçiyorlar. İsimleri dillerde, resimleri ellerde geziyor. Hiç unutmam: Kıymetsiz bir şiirimi nasılsa takdir eden bir beye, "Ah Efendim... Onun daha ne marifetleri vardır bilseniz! Soyunur da panayırlarda, düğünlerde güreş eder" demesinler mi? Hûda bilir, az kaldı yüreğime iniyordu. "Kıleftecidir," deselerdi ancak o kadar sıkılırdım. Şu satırları yazarken bilmem hangi reisin size, "Lâkin Bey, beygir gibi tulumbacıydın, biliyor musunuz?" dediği hatırıma geldi.

Ne inkılâptır ki şimdi vaktiyle güreştiklerimi, atladıklarımı, yücüklerimi, kürek çektiklerimi prenslere, prenseslere kemal-i mübâhât ile hikâye ediyorum, onlar da kemal-i hürmet dinliyorlar!

Emin idmancı oldu. Kuvvetinin zararı yok, vücudu biçimli, güzel yüzüyor, iyi bisiklete biniyor, atlaması, güreşmesi yolunda. Küçüğünün spora çokluk hevesi yok. İnşallah ilk fırsatta aldıracağımız resmi takdim ederiz. Hayli zamandır görmediğiniz kardeşinizi epeyce ihtiyarlamış bulacaksınız. Mamafih sıhhatim yolunda. İhtiyarlık, vücut sağlam olduktan sonra büyük bir keder değil.

Mümtaz Bey yine İzmit'te olacak sanırım. Yenibahçeli Şükür'den haber aldığınız var mı? Ahmet Bey'le Mekki Bey nerededirler? Mekki Bey bir aralık Üsküdar'da idi. Tabii bu söylediğim beş altı sene evveline ait. Çünkü bu müddet zarfında benim bir daha İstanbul'a gittiğim olmadı. İnşallah mektubumu aldığınız vakit, Cûyâb Hanım ile valideleri gelmiş bulunacaklardır. Mini mini kızımızın gözlerini öperim. Hanımefendiye Cenab-ı Hak'tan uzun ömürler, afiyetler, saadetler temenni ederim.

Birader-zadeleriniz mübarek ellerinizi öpüyorlar. Ben de kemal-i iştiağ ile gözlerini öperek seni ve aileni Cenab-ı Hakk'ın siyânetine emanet ederim, kardeşim, iki gözüm, Eşref'im.

Kardeşin Mehmet Akif

Şerif Muhittin Bey'in altı yıldır New York'ta olduğundan haberiniz var mı? Mektuplaşıyoruz. Selâm yazayım mı?

3 cemaziyelevvel 1349/ 25 eylül 1930

MEMLEKETİMİZE HİZMET EDİN*

[Mehmet Akif'ten Maliye Vekâleti Varidat-ı Umumiye
Mümeyyizlerinden (...) Bey'e]

İki Gözüm [...] Bey

Bütün dünyayı telâşa düşüren mali müzâyaka hususiyle bu yıl Mısır'ı alabildiğine sarstı. Tok karnına gülüp oynamaktan başka bir endişesi olmayan mirasyedi zenginlerin bile ağzını bıçak açmıyor. İşin belâsı, iktisadi mesâilden anlayanlar buhran-ı hâzırın senelerce devam edeceğini söylüyorlar.

Binaenaleyh buraya gelmenizi kat'iyen muvafık görmem. Mısır sizin yirmi bu kadar yıl önce bıraktığınız Mısır değildir. Çiftlik, divan sahibi zenginler, eldeki adamlarını çıkartmak için çare arıyorlar. Önce de yazdığım veçhile zenginlerden kimseyi tanımıyorum. Mamafih birçok tanıdıklarım bulunsaydı bile bu yıllarda Mısır'a gelmenizi, kabil değil tavsiye etmezdim.

Evet, senin gibi kıymetli bir kardeşin münâcatını is'âf edememek çok acıklı bir ıztırar; lâkin Allah bilir ki yapılacak bir şey yok. Davulun sesine aldanarak gelenlerin kâffesi nedamet içindeler. Memleketimize hizmet edin, memleketimize hizmet edin!..

Soran arkadaşlar bulunursa lûtfen selâmımı söylersiniz. İki gözüm kardeşim.

Kardeşin Mehmet Akif

8 Aralık 1930

* Şemsettin Kutlu, *Türk Dili* (Mektup Özel Sayısı), Temmuz 1974 s. 218-219

VEHİP PAŞA VE ŞEHZADE ŞEVKET: DİNİ HİZİP TEŞEBBÜSÜ*

[Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e]

Kardeşim, iki gözüm, Eşrefim,

Sevgili mektuplarını cevapsız bıraktığım için senden utanıyorum. Burada tafsili hem beni, hem seni yoracak bir yığın hâdisatın tevâlisi dolayısıyla aylarca elime kalem alamaz oldum. Yoksa hiçbir zaman seni unutmadım ve unutmamın imkânı da yoktur.

Vehib Paşa Hilvan'a gelmiş, Abdülmecid Efendi'nin küçük biraderi merhum şehzade Seyfettin Efendi'nin oğlu Şevket Efendi'ye misafir olmuş. Evvelâ bir eczacı, sonra bilmem kim vasıtasıyla bizim eve haber yollamış. Mutlak beni görmesi lâzım geldiğini bildirmiş.

Eşrefciğim, biliyorsun ki bütün dünyada Saltanat hanedanı imparatorluklar, krallıklar, prenslikler aleyhine müthiş bir cereyan var. Bunların hepsini kürre-i arzdan silip süpürmek istiyorlar. Evet, bu böyle. Lâkin Allahçasını söylemek lâzımsa, o şehzadeler, o prensler, o çarlar, o bilmem neler de kendi aleyhlerindeki bu isyanı, bu cereyanı, bu hurucu bütün âleme karşı haklı göstermek için hatıra hayale gelmedik maskaralıkları irtikap ediyorlar!.. Şevket Efendi denilen mekrûh genç burada yapmadığını koymadı. Haklı haksız uğradıkları hareketin farkında bile değil!..

Ben bu adamın evine ne diye gidebilirim? Vehib Paşa seriserisi, anlaşılan o budala, o sefil şehzadenin riyaseti altında bir heyet vücuda getirmek, din perdesiyle örtülmüş bir dolap çevir-

* Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 204-206. *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 479-482

mek istiyor!.. Anlaşılan herifler seni, beni kendileri gibi sanıyorlar. Öyle ya, "Kişiyi nasıl bilirsin? Kendim gibi!"

Sen bu meseleden dolayı üzölmüşsün. Hiç üzölme kardeşim. Ben seni yeni mi öğreneceğim? Evvelki mektubunda bir kömür madeninden bahsetmiştin, o ne oldu? Abdurrahman Bey'le görüştüm, Feridun hakkında verdiği malûmat koltuklarımı kabarttı. Yaşasın Feridun!.. İnşallah bu istikamet, bu şeref meslekinde öölünceye kadar sebat eder de müslüman gençlerine bir nümune-i imtisal olur. Cenab-ı Hak, onu sana, seni de ona bağışlasın, âmin.

Cûyâb ile valideleri henüz gelemediler mi? Merhumlar hakkında verdiğin malûmat beni çok mütehassis etti. Reşit ile Et-hem'in hâllerine de teessüf ettim. Üç günlük hayat böyle, ayda otuz renge girmek zahmetine değer mi? Kendileriyle kat'-ı münasebet etmeniz pek iyi olmuş. Zaten onların hilâf-ı vicdan hiçbir hareketlerine iştirak sizin için kabil olamayacağına ben imanım kadar emin idim. Aradaki zahirî alâkanın bertaraf olması da nûrun alâ nûr olmuş. Eşrefciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana beş on lira gönderebilirsen çok makbule geçer. Mamafih hazır paran yoksa kat'iiyyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikraza kalkışırsan vallahü'-azîm muazzep olurum. Emin ile Tahir ellerinden öpüyorlar. Valideleri arz-ı hürmet ediyor. Cümlemiz, refikanız hanımefendiye tazimler takdim ederiz. Kemal-i iştiyak ile gözlerini öperek ailen ile beraber cümledenizi sıyânet-i Hakka emanet ederim kardeşim Eşrefim.

Kardeşin Mehmet Akif

20 Nisan 1931

SENİN SEBİLÜRREŞAT'IN ÇIKSA*

[Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e]

Bihî

Kardeşim, iki gözüm, Eşrefim,

Mektupların muntazam surette geliyor; bundan dolayı sana ne kadar teşekkür etsem azdır. Cenab-ı Hak seni de, çoluğunu çocuğunu da afiyetten, saadetten ayırmasın.

Hakikat, o hikâye ettiğin dangul dungul adamcağız pek doğru söylüyor: Çok maskara şeylermişiz!.. Utanmaz yüzümüzü örten incecik riya perdesi imiş. O sıyrılır sıyrılmaz öyle bir sefil çehreyle ortaya çıktık ki bundan dünya iğrendi!.. Teceddüt namıyla, inkılâp namıyla her türlü ifratı bîpervâ kabul eden Ankara yârânında ebediyen affedemeyeceğim bir şey varsa o da şudur: Bizim bu yüzler karası bahtımızı meydana çıkarmayacaklardı; insanlıktan bu kadar bînasip olduğumuzu dünyaya fâş etmeyeceklerdi. Bizi böyle bir imtihan-ı aleniye çekip de bundan beterini yüzümüze tükürtmeyeceklerdi. Ne yapalım? Kader böyle imiş demekten başka halli çaresi yok.

Garplılar o nâmütenahi kuvvâ-yı maddiyyelerine rağmen, "Sukût-u ahlâka çare bulamazsak mahvımız muhakkaktır" diye feryat ediyorlar. Biz Şarklılar bu zaafımızla beraber onların kaçmak, kurtulmak istedikleri uçuruma doğru doludizgin koşuyoruz! Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh.

Nedir o matbuatın hâli? Öyle resimler basılıyor, öyle hikâyeler yazılıyor ki bunları seyredebilmek, okuyabilmek için insanda edep denilen, haya denilen duygudan (devletliden) zerre kadar nasip olmamak icap eder! Meselâ bundan otuz sene evvel, kırk sene evvel efrâdânın birinden pek şeni bir rezalet sadır olursa, "İnsan bu kadar alçak olabilirmiş, insanlık bu derekelere inermiş"

* Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 214-217
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 483-486

dedirmemek için, o şenâati gazetelere yazmak şöyle dursun, ağza almaktan çekinirlerdi. Şimdiki hikâyelerin, romanların, birçoğuna mevzu teşkil eden vakalar hep o mahiyette şeyler. "Fa'tebirû yâ uli'l-ebsâr!"

Evvelleri seneler koşuyor, ben henüz ne dünya için, ne ukbâ için bir hayırlı iş göremedim diye müteessir oluyordum. Hâlbuki artık yaşımın elli sekiz, elli dokuza vardığını gördükçe, "Ne âlâ! Yakında tası tarağı toplayacağım" diyorum, hem de seviniyorum. Evet insan hâlin her türlü şedâidine katlanır, amma istikbalde bir ışık görmek şartıyla! Yoksa yarının daha karanlık, öbür günün ondan da berbat olacağını gün gibi görürken yaşamak pek arzu olunur bir şey değil. *Sebilürreşat*'ı çıkarırken, şuraya buraya koşarken oldukça müteselli idim. "Hisseme düşen vazifeyi ifa ediyorum; insan çalışmak ile mükellef, muvaffak olmakla değil" diyordum. Lâkin şimdi elim ayağım bağlı oturdukça büsbütün sinirleniyorum.

"Senin *Sebilürreşat*'ın çıksa, her hafta şiirler yazsan, makaleler yazsan, bağırırsan çağırırsan, bu cereyanların istikametini mi değiştireceksin, şiddetini mi azaltacaksın?" suali pek haklı olmakla beraber, ben bu atâleti hiç sevemiyorum, hiç hoş göremiyorum. Hikâye meşhurdur ya, karıncaya "Nereye gidiyorsun?" demişler; "Hicaz'a" demiş. "Hiç bu bacaklarla Mekke'yi bulabilir misin?" mülâhazasını ileri sürmüşler. O da "Hiç olmazsa yolunda olsun ölürüm ya!" cevabını vermiş.

Gaye uğrunda çalışmak, didinmek, nihayet ölmek. Âh ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mesut hatime imiş! Ben onu şimdi adamakıllı hissediyorum. Acaba yine o günler gelecek mi? Yine gayemiz uğrunda canımızla başımızla çalışabilecek miyiz? Çıkmadık canda ümit var derler, değil mi kardeşim? Allah büyük. Elbette bizim de âtil-bâtil oturmaktan kurtulacağımız günler gelecektir.

*

Bugün sene-i kameriyenin iptidası.

İnşallah ümmet-i Muhammed hakkında hayırlı olur.

Kardeşin Mehmet Akif

1 Muharrem 1350/ 18 Mayıs 1931

BEN HAYLİ İHTİYARLADIM*

[Mehmet Akif'ten Kuşçubaşı Eşref Sencer'e]

Kardeşim, iki gözüm, Eşref'im,

Hele Ya rabbi şükür, Cûyâb Hatun bir buçuk senede gelebildi. Nasıl, bu müddet zarfında hayli büyümüş mü? Kim bilir yeni yeni neler öğrenmiştir? Cenab-ı Hak onu ebeveynine, ebeveynini ona bağışlasın, âmin.

Benim Milas'taki en küçük kızım da iki buçuk aydır, Hilvan'a geldi. Şu günlerde İstanbul tarikiyle yine geldiği yere dönecek. Beş yaşını doldurmuş, Fatma Ferda adlı bir de kızı var ki şimdiye kadar görmemiştım. Hazır büyümüş bir torun bulmak çok rahat oluyormuş!..

Yaz ortasında Hilvan biraz firaklı ise de, Milas'ın havası da pek dayanılır neviden olmamak hasebiyle kız hiç şikâyet etmedi. Bu mektubunuzda bizim Feridun efeden bahis yok; o şimdi nerede? Sen sıhhatçe nasılsın? İnşallah kuvvetin, afiyetin eskisi gibidir. Ben hayli ihtiyarladım da Allah'a bin şükür, sıhhatimi kaybetmedim. Ölmekten o kadar korkmuyorum, hasta olmaktan ödüm patlıyor. Evvelkisi bana tabî, ikincisi pek gayri tabî geliyor.

Orada nasıl vakit geçiriyorsun? Dağlarda dolaştığını yazmışsın, iyi ama ne maksatla dolaşıyorsun? Bütün dünyayı sarsan parasızlık, ticaretsizlik tabî oraya da aksetmiştir. Yalnız derecesi nedir? Mısır pek berbat bir hâlde. Aylıkla geçinen memurlardan başka rahat yaşar hiçbir tabaka yok. Arazi sahipleri, bu araziyi kiralayıp çalışan çiftçiler perişan. Bu sene Nil-i mübarek de henüz kabarmadı. Doğrusu onun bu tevazuu hiç hoş gitmiyor! Hani,

* Cemal Kutay, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963, s. 183-184
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 487-488

“Nâmübarek kademi, Nil’i, Fırat’ı kurutur.” diye bir mısra vardır, tam benim için söylenmiş. Dünyanın en refahlı memleketine geldim, bak ne oldu!

Aklımda iken söyleyeyim: Benim talebim imkân ile mukayyet idi, hâlâ da öyledir. Bunun için kat’iyyen üzülmene razı değilim anladın mı?

Çocuklar orada ne kadar kalacaklar? Hanımefendi inşallah afiyettelerdir. Refikam kendilerinin iltifatlarından fevkalâde memnun oldu. Devam-ı ömr ü sıhhatlerine dua ediyor. Emin ile Tahir senin ellerinden öpüyorlar. Ben de Hanımefendi’ye arz-ı hürmet ederim. Senin de gözlerini öperek cümlelerinizi Allah’ın sıyânetine emanet ederim kardeşim Eşrefim. Feridun efeye tabî selâmlarımı tebliğ edersin.

Kardeşin Mehmet Akif

25 Ağustos 1347/ 25 Ağustos 1931

EŞ DOST NE ÂLEMDELER?*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

Eşref,

Mektuplarının ikisi de geldi. İmadeddin Bey'e gittim. Mahkeme-i Şer'iyye avukatını arattık, bulamadık. Ben evrakı ona verdim. Bugün yarın avukatla görüşecek, pazar günü ben kendisini görüp malûmat alacağım. Vakfiyelerin sureti görülmedikçe bu işin yürüyüp yürüyemeyeceği hakkında fikir verilemezmiş.

Tabîi alacağım cevabı yazarım. Mualla külliye iyileşti mi? Eş dost ne âlemdeler? [Ömer] Rıza ne yapıyor? Bizim Suat'ın Milas'a gidip gitmediği hakkında, Rıza'dan malûmat alarak bana bildir olmaz mı? Allah'a ısmarladık.

23 Ekim 1931

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 500

HİLVAN'DAN KAHİRE'YE YOL PARASI BULMAK BİLE*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

Eşref,

İmadeddin Bey'e tekrar gittim. Vakfiyenin sureti çıkarılıyor. Bu vakfiyede sizin beyan ettiğiniz isimler yok. Ancak vakfın evlâd ve ahfâda şâmil olması, kaydı metalibâtınıza mani olmazmış. Gönderdiğiniz veraset hücceti, veresenin içindekilerden ibaret olduğunu nâtik bulunmak itibarıyla kıymetsizmiş. Bu hüccet isbat-ı müddeâ için kâfi değilmiş. Behemehal beyyine ve şühûd istermiş. Bir de bu zevat sinn-i rüşde bulûğlarından, nihayet on beş sene geçinceye kadar haklarını resmen talep etmezlerse, mutlaka adem-i müracaatlarını mazur gösterecek bir öz-i şer'î göstermeleri icap edermiş. Ve illâ haktan sâkıt olurlarmış. Bir daha da hak talep edemezlermiş. Ancak kendileri öldükten sonra bu hak vereselerine rücû edermiş.

Eşref, başıma dolamak istediğin işi başarmak için her şeyden evvel nakit, vakit, vukuf lâzım. Ben refikamın senelerden beri devam eden hastalığı, memleketin de pahalılığı dolayısıyla fevkalâde müzayaka çekiyorum. Çok zamanlar Hilvan'dan Mısır'a inmek için yol parası bulmak müşkülâtına uğruyorum. Mesela bir suret çıkarmak icap etti. Bunun için bir harç alınmış. İmadeddin Bey'le birbirimizin yüzüne bakıştık durduk. Avukatla görüştük. Senin sorduğun suallere cevap vermek için bir iki ay uğraşmak lâzım geldiğini söyledi. Pîr aşkına, hangi avukat bu yükün altına girer? Sonra benim bu gibi mesâilde kat'iyyen vukufum olmadığını elbette bilirsin. Hâsılı, mektubunda söylediğin veçhile kendin gelir, işi anlar dinlersin. Mısır'ın müthiş bir buhran-ı iktisadi

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 497-498

içinde olduğunu duymuşsundur. Kimseden ileride verilmek üzere bir lira almak imkânı yok.

Hilmi Bey'i senelerden beri görmedim. Ancak burada olduğunu kendisini tanıyanlardan Dağıstanlı bir zat ara sıra bana söylüyor. Gelirsen beraber evine gideriz. Belki Paşa Hazretleri'nin dairelerindeki Mahkeme-i Şer'iyye muhamîsini de istihdam kabil olur. Ancak bunları sen söyleyebilirsin. Benim senin hesabına ileriye atılmaklığım hiç caiz olmaz. Anladın mı? Beni tevkil etmekle hiçbir iş gördüğüne kail olma. Ne yap yap kendin gel, yahut bu işlerden çekil. İşin takibe değeri olup olmadığını da ancak gelir biraz takip edersen anlayabilirsin. İşte bu kadar!.. Artık şunu gör, "buna müracaat et" gibi emirlerini nâhak yere israf edip durma. Ben onları dinleyebilecek hâlde değilim, haberin olsun! Elimden gelir bir iş olsaydı, takibini vazife bilirdim. Lâkin ne yapayım? Herkes ancak gücünün yettiğiyle mesul tutulur.

Gelirken mümkün olursa lâstik altına giymek için bir fotin getir. Zannederim senin ayağına olan fotin benim ayağıma da olur. Parasını düşünme. Biiznillah tediye ederim.

İhvanın cümlesine selâm.

31 Ekim 1931

RESMİM İÇİN*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

Beni rahmetle anarsın ya, işitsen bir gün
Şu sağır kubbede hâib sesimin dindiğini?
Bu heyûlâya da bir kerrecik olsun bak ki
Ebediyyen duyayım kabrime nûr indiğini.

10 Kasım 1931

* *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1358

Daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamıştır. Akif yukarıdaki kıtasını, çektiirdiği bir fotoğrafın arkasına kaydederek Şerif Muhittin Targan'a gönderiyor. Fotoğrafın üzerine de "Müştaşkın Mehmet Akif" notunu düşüyor. Şiirin ilk mısrası o kartta az biraz değişik:

"Beni rahmetle anarsın işitirsen bir gün".

ÖMER RIZA'YA MİSİR'DA KAYINBABASI OLDUĞUNU HATIRLAT*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

Eşref,

Hayli uğraştıktan sonra bir avukat bulduk. Esasen bu işle aşinalığı varmış. İmadeddin Bey'in suretini çıkarttığı vakfiyeyi aldı. Mütalea edecek, sonra kendi mütaleasını söyleyecek. Ve takibi lâzım gelen yolu gösterecek. Bugün İmadeddin Bey'e uğradım. Henüz avukattan haber yok. Hafta içinde tekrar uğrayacağım. Neticeyi tabîi yazarım.

Vereseye karşı mahcup olmuşsun. Mahcubiyet senin o kadar sarıh bir hakkındır ki dünyada ondan daha açık, ondan daha itiraz götürmez bir hak olamaz. Elinde avucunda beş paran yok. Ellerin avuçlarında beş paraları olmayan bir cemaatin asırlardan beri aranmamış hakkını aramaya kalkışıyor, sonra da bu iş benim gibi kendi işini görmekten aciz bir adamı tevkil ediyorsun. Bana bir kere sordun mu ki? Şuna buna hasbeten lillâh iş gördürmek zamanı çoktan geçmiştir. Senin bundan haberin yok mu? Hele Mısır'ın hâl-i hâzırı cidden pek acıklı. Herkes kendi gâilesiyle meşgul. Sen hâlâ şuna selâm göndermek, ötekine berikine derdini dökmekle bir iş görüleceğine kail bulunuyorsun.

Bahsettiğim avukatı da Paşa Hazretlerine arz ederek elde ettim. Lâkin ben her zaman böyle maruzat ile adamcağızı rahatsız edemem. Onun da kendine göre birçok derdi var. Zaten her zaman kendisiyle buluşmak benim için kabil olamıyor. Biliyorsun ki ahval-i sıhhiyesi buna müsait değil.

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 503-504

Her ne ise bakalım avukat ne söyleyecek? Aldığım malûmatı yazarım. Kulağına küpe olsun. Bir daha böyle el (...) ile gerdeğe girmeye kalkışma! Sonu rezalette karar kılar.

Kur'an tercümesinin Hamdi Efendi Hoca'ya devri için nasıl bir kâğıt yazmak lâzımsa, yazın da suretini bana gönderin imza edeyim. Nereden tasdik ettirilecek ise ettireyim diye evvelce yazmıştım. Sen hiç aldırmadın. Şimdi yine ondan bahsediyorsun. Bu işi ihmal etme. Sonra çok müşkül vaziyette kalırız. Ömer Rıza Bey oğlumuz Mısır'da kendisinin bir kayınbabası olduğunu ve henüz rahmet-i Hakka intikal edemediğini anlatabilirsen çok büyük bir iş görürsün.

Naim Bey'e, Hamdi Efendi hocamıza, diğer bütün ihvana selâm ederim.

5 Aralık 1931

ZULMETLER İÇİNDE BUNALAN RUHUM*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

Eşref,

Tam üç defadır gidiyorum, İmadeddin Bey'i bulamıyorum. Hasta imiş. Kendisini görebilsem, hiç olmazsa vakfiyeyi mütalea eden muhâmînin o baptaki reyini öğreneceğim. Hoş bu öğrenişten bir netice hâsıl olacak değil ya! Ben ancak vicdanımın üzerine çöken bir yükten kurtulmak için uğraşıyorum. Zaten zulmetler içinde bunalan ruhumu bir zamandan beri öyle azaba koştun ki tasvir edemem. Alık dostun ne yaman bir felâket olduğunu ahir ömrümde bir daha öğrenmiş oldum!

Rıza Bey, Fethullah'a yazmış. Ne çıkar? Fethullah maişet arkasında koşmadan göz açamıyor ki, bir de senin işinle meşgul olabilsin. İmadeddin Bey'in dairesiyle benim oturduğum evin arasında 35 kilometre mesafe var. Tabî her zaman gitmek kabil değil. Sonra muayyen saatler haricinde gidilse bile kendisini görmenin imkânı olmaz. Bir de adamcağız meşgul. Hepsinden sonra da aramızdaki münasebetin resmiyet derecesinden pek ileri olmaması elimi kolumu bağlıyor. Sana onun adresini vereyim. Doğrudan doğruya müracaat et. Yalnız mektuplarını okunacak surette yaz. Not tutar gibi yazarsan tabî ne okuyabilir ne de anlayabilir.:

Sâhibü's-saadet İmadeddin Bey. Meydanı Süleyman Paşa Şukka numara 6, Melik İmâdullah, İmaretü's-Saîdi, Mısır.

Bu adresle doğruca kendisine yazarsın. Artık beni aradan çıkar.

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 507-508

Fuat Şemsi'yi görürsen selâm söyle. Mısır'a gelmek için emre muntazır olduğunu, bilmünasebe Paşa hazretlerine söylemiştim. "Bizden davet beklemesin, oradaki işlerine göre hangi zaman daha münasip ise o zaman gelsin" dediler. Bunu tebliğe beni memur ettiler. Binaenaleyh cancağızım ne zaman isterse o zaman gelsin. Naim Beyefendi'ye, Ömer Rıza Bey'e, diğer ihvana selâmımı söylersin olmaz mı?

19 Kanunuevvel 1931/ 19 Aralık 1931

BÜTÜN RUHUM BÜTÜN MANEVİYATIM HARAP*

[Mehmet Akif'ten Asım Şakir Gönen'e]

Hiç bir inşirah hissetmiyorum. Bütün ruhum, bütün maneviyatım harap. Hele üç beş gündür beynim hercümerç içinde.

1932

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı ilmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, c. I, s. 127

BAYRAM-I ŞERİFİNİZİ ŞİMDİDEN TEBRİK EDERİZ*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Evlâdım Ahmed Bey,

Mektubunuz, haber-i afiyetiniz bizi dünyalar kadar sevindirdi. Eksik olmayınız, sıhhatte daim olunuz. Evet, üçünüzü birden içimizde görmek çok büyük bahtiyarlık olacak. Bu saadet şimdi kabil değilse, inşallah gelecek yaza olur ki, rabbim sağlık verdikten sonra hiç de uzun zaman değil. İşin başı sıhhat, selâmet. Galiba bu yaza Tuzovası'na çıkıyorsunuz. Geçen yaz çıkamadı öyle değil mi? Çamlar altında güzel suları içtikçe elbette bizleri de hatırlarsınız. Suat nasıl? Topluca mı? Ferda kadın buluyor mu? Siz nasılsınız? Kum musibetinden büsbütün sıyrıldınız ya?

Bizler hamdolsun iyiyiz. Mısır bu kış hayli soğuk oldu. Şimdi artık yaz geldi. Havalarımız âdeta sıcak. Lâkin biz sıcaktan şikâyet edenlerden değiliz, hatta memnun oluyoruz. Kurt yavrusu ne oldu? Büyüyor mu? Eniğiniz yok mu? Tahir hamurculuğu hayli ileriyi götürdü. Eğer Suat yerinde sayıyorsa kardeşi onu fersah fersah geçecek. Böylece malûmu olsun. Müftü Sadık Efendi'ye, İzzet Bey'e, şayet oradaysa Arif Hoca'ya selâmlarımı söyleyin. Validenle beraber her üçünüzün gözlerini öperiz. Kardeşleriniz de... Allah'ın birliğine emanet olun evlâdım, iki gözüm Ahmet Bey.

Bayram-ı şerifinizi şimdiden tebrik ederiz.

Pederiniz Mehmet Akif

9 Nisan 1932

* Dündar Akünel, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 461

Tahir Ersoy

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

TAHİR BÖREKÇİLİKTE ÇOK TERAKKİ EDİYOR*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Tahir'e yazdığın mektup eski kadınların uçkurulu çarşafları kadar; bana yazdığın ise şimdiki hanımların başlarını sardıkları el bezi hacmindeki örtü miktarı. İnsaf!

Eniştene de yazdım: Tahir börekçilikte, gözlemecilikte çok terakki ediyor. Geçen gün, "Bu gidişle ablana yetişeceksin" demiştim. "Ablam çalışsın da bana yaklaşınsın, ben onu çoktan geçtim, hem çok geçtim" dedi. "Ablana yazarım ha" deyince fena hâlde bozuldu. Neyse yine sen duymuş olma iyi mi?

Vücutça toplu musun? Yoksa soğuklarla, rutubetlerle uğraşmaktan zayıf mı düştün? Bu yaz gelemeyeceğiniz anlaşıldı. Beis yok, inşallah gelecek sene Ahmet'le birlikte gelirsiniz. Bu yazı Tuzovası'nda geçireceksiniz öyle mi? Annen hamd olsun iyidir. Benim de Allah'a şükür sıhhatim iyi. Kardeşlerin fena değiller. Bu yaz Mısır'a taşınmak fikrinde idi. Lâkin galiba yine Hilvan'da kalıyoruz. Allah hayırlısını ihsan etsin. Ne oldu? (...) yine gidiyor mu? Senin hamurculuğun, baklavacılığın ne derecelerde? O değil ama Tahir, hele tatlı gözlemeyi pek güzel pişiriyor. Yalnız pek savruk. Annenle beraber gözlerini öperiz. Ferda Kadın'ın yüzünü, gözünü bizim tarafımızdan öpüver. Kardeşlerin ellerini öpüyorlar. Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olun kızım Suat'ım evlâdım.

Kurban Bayramı'nızı tebrik ederim. Allah çok mesut bayramlara eriştirsin. Âmin.

Baban Mehmet Akif

9 Nisan 1932

* Dündar Akünel, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 458-459

GÖNLÜM HARAP ZİHNİM PERİŞAN*

[Mehmet Akif'ten Mahir İz'e]

Evladım, iki gözüm Mahir'im,

Mektubunu fart-ı iştîyak ile bekliyordum, nihayet geldi. İnşallah bundan böyle ara sıra hasbihâl ederiz. Fuat'ın defterinde pek dişe dokunacak yahut seve seve okunacak bir şey olmasa gerek. Zaten kısm-ı azamı vaktiyle yazılmış parçalardan ibaret. Mammafi bastırmak istiyordum, olmadı. Bu yaz, iki üç nazm edilecek mevzuum var. Muvaffak olabilirsem, önümüzdeki kışa *Yedinci Kitap* diye, hepsini bir arada çıkaracağım. Gönlüm harap, zihnim perişan, elim işe varmıyor. Son senelerde haylice okudum; lâkin okuduklarımdan bir istifade ettim mi, bilemem.

Kardeşlerin hakkında malûmat verişinden memnun oldum. Eniştene arz-ı hürmet ederim. Hoca Ziya Bey hakkında kendisinden malûmat alır, bana da yazarsan, çok büyük lûtfetmiş olursun.

Hafız Yusuf [Ararat] Paşabahçesi'ni bıraktı; Kınalı'ya irtihal etti öyle mi? Kuyumculuğu berdevam mı? İnşallah maişet hususunda pek muhtar değildir. Hoca Hayret hakkında, ondan haylice malûmat edinebilirsin sanırım. Bir zamanlar, ona mülâzemet ederdi; hatta rahmetlinin vadisinde mazmunlu, nükteli şiirler söylerdi. *Ve şî'ri Şî'râ* nüktesi için, burada büyük bir edibe sordum. "Şî'râ, Süreyya gibi alemler daima harf-i tarifle kullanılır. Binaenaleyh böyle bir nükteye lisanın müsaadesi yoktur. *Ve şî'rî, eş-Şî'râ* demek lâzım" mütaleasında bulundu.

Paris'te vefat eden Hoca Kadri Efendi merhum, Hayret'in pek takdir ettiği efâzıldan idi. Abdülhamid zamanında Mısır'a gelerek

* M. Uğur Derman, "Mehmet Akif'ten Mektuplar", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Ocak 1977, nr. 1, s. 46-49
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 442-446

Kanun-ı Esasi gazetesini çıkaran, Mısır'dan da Paris'e giden bu zat, neşriyatından dolayı giyabi idam cezasına mahkûm edilmişti. Hayret merhum diyordu ki: "Param olsa, Bulgaristan'a kadar gider, Kadri Hocaya Cerîr'in şu beytini telgrafla çekerdim:

Zeame'l-Ferezdaku en seyaktülü Merba'an
Ebşir bi-tûli selâmetin yâ Merba'u.

Ferezdak malûm, Cerîr'in rakibi idi. Merba' ise Cerîr'in raviyesi, yani eş'ârının canlı bir defteri idi. Ferezdak için savrulmuş namütenahi şetâim-i galîzayı okuyup gezen Merba' tabîidir ki, söverken şairin hoşuna gidemezdi. Onun için "Öldürürüm, tepelerim" gibi tehditlerde bulunmuş olacak ki Cerîr de "Ferezdak Merba'ı öldüreceği vehminde bulunmuş. Ey Merba, demek ki sağ salim pek çok zamanlar yaşayacaksın, tebşir ederim" me-alindeki sâlîfü'z-zikr beyti söylemiş, Ferezdak'ın gayet cebîn bir adam olduğunu da unutmamalı.

İlân-ı hürriyeti müteakip, *Beyânü'l-Hak* ismiyle ulema tarafından bir mecmua-i dîniye çıkarılmaya başlamıştı. Hayret Hoca, ona bir makale göndermiş. Merhumun sinnine, şöhretine hürmeten makaleyi başa geçirmek istemişler; lâkin Abdülhamid'e hücum mahiyetindeki bir yazı ile işe başlamak tuhaf görüldüğü için, ortalara doğru bir yere sokuşturmuşlar. Bunu gören Hayret "Biz nevzâdın başına bir sarık gönderdik; onlar bilememişler de kuşak diye beline sarmışlar!" demiş. İleride aklıma gelirse, yine merhuma ait bazı şeyler yazarım. Kıymetsiz adam değildi; lâkin tevfihsiz idi. Kendisini bir şeye yaratmadı. Nasrettin Hoca'nın merkebi gibi önüne geleni ısırdı; arkasına geleni tepti. Pek çok adamları incitti. Huysuz mahlûklardan idi, Allah rahmet eylesin.

Fuat Şemsi'ye çok selâm, eniştenize, biraderlere kezalik. Teyzeniz, hamd olsun iyicedir. Hassaten selâmlar, dualar ediyor. Hocasade Cevdet Efendiye, ihtiramlarımı lûtfen tebliğ edersiniz. Kemal-i iştiyak ile gözlerini öperim.

Evlâdım Mahir'im. Gerçek, Ali Rıza Efendi ceddimizi gördüğün yok mu?

Kurban Bayramınızı şimdiden tebrik ederim.

Amcan Mehmet Akif

9 Nisan 1932

Damadı Binbaşı Ahmet Argon ve Kızı Suat Hanım
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

HİÇBİR TEŞKİLÂTI OLMAYAN TÜRKLER*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Bihî

Evlâdım Ahmet Bey,

Mektubunuz geldi, evce memnun olduk. Cenab-ı Hakk afiyetinizi daim etsin. Ferda Kadın hakkındaki malumatın, boğazdan düşmesiyle ukalalığı pek ileriye götürmesi cihetlerinden başkası çok hoşumuza gitti. Mamafih iştihayı kadîminin Tuzovası'nda avdet edeceğine, ukalalığını da Suad'ın mutlaka adamakıllı bir tedavi ile bertaraf eyleyeceğine emin bulunuyoruz. Allah onu sizlere, sizleri de ona bağışlasın, âmin.

Gelelim eczacı dostunuzun meselesine. Evlâdım, Mısır bu son senelerde pek fenalaştı. Eskiden gelenler bile bir ekmek parasını bin belâ ile çıkarıyorlar. Yeniden gelenlere kat'iyyen iş yok. Binaenaleyh kendisine bu tarafa geçmeyi asla tavsiye etmem. Parasızlık yüzünden işler tamamıyla durgun. Yakın bir atîde buhrân-ı hâzırın hafifleşeceği ümidi ise hiç yok. Son senelerde iş bulmak için buraya gelen vatandaşlarımızın hemen hepsi perişan oldular. Onun için beyhude ümitlere düşerek kat'iyyen bu taraflara gelmesin.

Ermenilerin, Rumların, Yahudilerin, İtalyanların burada mü-kemmel teşkilâtı olduğu halde, onlar bile pek müşkülat ile iş bulabiliyorlar. Hiçbir teşkilâtı olmayan Türklerin maruz kalacağı sıkıntıyı artık bir kıyas edin!

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 77-79

Tuzovası'na bu yaz erkence çıkacaksınız gibi görünüyor. Pekala, Cenab-ı Hak güle güle gitmek, hoş zamanlar geçirmek nasip eylesin. Buz gibi suları içtikçe bizi de hatırlarsınız değil mi? Mısır'da henüz sıcaklar başlamadı. Geçende iki-üç gün ısıtır gibi olduysa da şimdi tamamıyla bahar havası hüküm sürüyor.

Hoca Sadık Efendi'ye, orada ise Arif Hoca'ya, İzzet Bey'e ve diğer ahibbânıza selâmımı söylerseniz memnun olurum.

Her üçünüzün gözlerinizi öperim. Valideniz kezalık gözlerinizi öpüyor. Kardeşleriniz sizin ellerinizi, Ferda'nın gözlerini öpüyorlar.

Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olun evlâdım Ahmed Bey.

Babanız Mehmet Akif

1932-Bahar

[illegible]

باز کینه طاف زخم راه ن سبکواران بر تو بگذره چو آهنگار
انگاره افشیده است آهسته آهسته زان کوه به دریا بران چاهمه
که عالم خفای نظاره کند از دور . مانی سحر کینه حلایک
بختی ب سیدک
ایستاده ز سر راهی . ن در ساحل صفت رعد . چینی حوا علی اول
آهسته آهسته از کوه به دریا بران چاهمه
که عالم خفای نظاره کند از دور . مانی سحر کینه حلایک
بختی ب سیدک
ایستاده ز سر راهی . ن در ساحل صفت رعد . چینی حوا علی اول

۱۱ | فِرَاقِ ۱۹۸۷

CENÂB-I HAK CÜMLEMİZİ SELÂMETTEN CÜDA ETMESİN*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Evladım Suad

Mektubu ben de seyrek yazıyorum. Sebebi de senin kardeşine yazdığın mektuplardan afiyetinizi haber aldığım, onun sana yolladığı mektuplardan da sence merak edecek bir şey kalmadığını bildiğimdir. Cenab-ı Hak cümlemizi sıhhatten, selâmetten cüda etmesin, amin!

Şarka doğru gitmek üzere hazırlık emri almışsınız. Cenab-ı Hak hayırlı eylesin. Ahmet'e de yazdım: Seni birlikte götürmek yahut evvelki tasavvur veçhile bu tarafa göndermek şekillerinden hangisini tercih etmek lâzım geleceğini zannederim, mahall-i azimet belli olduktan sonra siz aranızda düşünürsünüz. Gelirsen başımız üstünde yerin var. Ferda'yı da mektebe veririz. Geçen sene az oturduğun halde çok istifade etmiştin. Bu sefer inşallah daha ziyade müstefit olursun. Yok, beraber gitmek tarafı sizce daha münasip görünürse, bu kararınızı tebdil için ısrar etmek de istemeyiz. Evet, seni aramızda görmek şüphe yok ki büyük bir sadettir, lâkin âilî husûsâtı nazarı dikkate almak da zaruridir. Hâsılı meseleyi kendiniz hallederek neticeyi bildiriniz.

Annen hamd olsun çok iyi. Kardeşlerin sıhhatçe fena değildir. Çinici Fuat Beyler üç ay kadar oluyor ki, İstanbul'a gittiler. Annenle ikimiz gözlerini öperiz. Kardeşlerin ellerini öpüyorlar. Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet olunuz iki gözüm Suat.

Baban Mehmet Akif

11 Haziran 1932

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 47-49

VATAN BİR KÜLLDÜR Kİ TECEZZİ KABUL ETMEZ*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Bey'e]

11 Haziran 1932

Bihî

Evladım Ahmet Bey,

Mektubunu aldım. Sıhhatiniz yolunda imiş ki, hayatta olanlar için bunun kadar büyük nimet yoktur. Binaenaleyh karşılıklı şükretmeliyiz.

Şark'a azimet için hazırlanmak emrini almışsınız. Rabbim hayırlı eylesin. Hamd olsun gençsiniz, dinçsiniz. Yurdun her tarafını dolaşmalı, her tarafına hizmet etmelisiniz. Vatan bir külldür ki tecezzi kabul etmez: Şarkı, garbı, şimali, cenubu kâmilten nazarı-mızda bir olmalıdır. Uzak yakın, soğuk sıcak dememeli, elimizden geldiği kadar, hatta bunun fevkinde olarak fedakârâne çalışmalıyız. Başka türlü ne yaşamak, ne memleketi yaşatmak imkânı yoktur. Allah mübarek yurdumuzu sizin gibi fedakâr, vefakâr evlâdına, sizin gibi fedakâr, vefakâr evlâdını da mübarek yurdumuza bağış-lasın, amin.

Suad'la Ferda'yı da beraber götürecekt misiniz? Evvelce böyle bir hareket vukuunda onları bu tarafa göndermek tasavvurunuz vardı. İsterseniz yine o tasavvurda sebat edin. Ferda'yı burada mektebe veririz, gider gelir. Validesi de Hilvan'ın havasından bir müddet için istifade eder. Geçen yaz az vakitte çok müstefit olmuştu. Mamafih yine siz bilirsiniz. Mahall-i azimetiniz taayyün ettikten sonra ikiniz düşünür taşınır kararınızı verirsiniz, olmaz mı evlâdım?

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 51-53

Milas'da henüz sıcaklar başlamamış. Mısır'da geç başladı, lakin üç-beş gün adamakıllı sıcaklar gördük. Valideniz ham dolsun iyidir, kardeşleriniz kezâ. Ben de Allah'a şükür sıhhatteyim.

Valideniz gözlerinizi, kardeşleriniz ellerinizi öpüyor. Ferda Kadın'ın da cümlemiz gözlerini öperiz.

Sıyanet-i Hüda'ya emanet olunuz evladım Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

Kızı Suat Argon
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

KEMAN ÇALMAYA VAKİT BULUYOR MUSUN?*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Suad,

Evet, sıcaklar öyle bir başlamıştı, lâkin çok sürmedi. Hele on gündür adet havalar İstanbul'un baharı gibi. Siz bu sene Tuzova-sı'na erkence çıkıyormuşsunuz, öyle mi? Ahmet, "hazırlıklar şimdiden başladı" diyor. İnşallah lâtif, hafif bir yaz geçirirsiniz.

Ferda Kadın yemek seçer, bir de çok ukâlalık eder olmuş. Senin sinirlerin öyle fazla üzüntülere pek tahammül etmez. Amma bakalım! Sen vücutça nasılsın? İştihan, hazmın epeyce yolunda mı? Aman sıhhatine çok dikkat et. Anlaşıyor ki dünya nimetleri içinde ondan başkası hep boş!

Annen hamd olsun iyi. Evi çekip çeviriyor. Hiç boş durduğu yok. Ben de çay, bulaşık işlerini kemal-i intizam ile görüyorum.

On-on beş gündür İstanbul'dan Eşref Bey geldi. Mısır'da bir veraset davası takip edecek. Muvaffak olursa birkaç para alacak. Allah muîni olsun. Senin yattığın odayı o zapt etti. Tahtakuruları, sivrisinekler misafire ikramda biraz ileri gitmiş olacaklar ki, iki gün sonra biçarenin gözleri kan çanağına dönmüştü! Cibinlik istedi. "Sen de bizim gibi başını yorganın altına çek!" dedik. Meğer nazlım öyle sıkıntılara gelememiş. Nihayet bizden bir faide çıkmayacağını anlayınca gitti Mısır'dan bir cibinlik satın aldı, getirdi. Tahir de onu sevabına kuruverdi. Şimdi uykusuzluktan şikâyeti yok.

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 73-75

Eşref Edip'in Akif'le mektuplaşmasının ardından Mısır'a geldiği anlaşılmaktadır.

Ben hamd olsun iyiyim. Kardeşlerin de fena değiller. Annenle ikimiz gözlerini öperiz. Kardeşlerin senin ellerini, Ferda'nın gözlerini öpüyorlar. Kara kızı benim tarafımdan öpüver.

Keman çalmaya vakit buluyor musun? Allah'a emanet ol iki gözüm evlâdım.

Baban Mehmet Akif

1932-Yaz

[illegible][illegible]

BABANI İHTİYARLAMIŞ BULACAKSIN*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Oğlum Ahmet Bey,

Mektubunuz geldi, resminizi daha evvel almıştık. Biz de size yeni çıkarttığımız bir fotoğrafımızı gönderiyoruz. Babanı ihtiyarlamış, kardeşlerini büyümüş bulacaksın.

Sihhatinizden, tarzı maişetinizden, afiyetinizi muhafazaya itinanızdan çok memnun olduk. Cenab-ı Hak saadetinizi daim etsin. Valideniz üç ay kadar pek iyi idi. Geçenlerde grip hastalığına tutularak biraz sarsıldı ise de şimdi Allah'a şükür yine iyidir.

Bilhassa gözlerinizden öper. Ferda Kadın'ın hepimiz ayrı ayrı gözlerini öperiz. Artık şimdi o her gün yeni bir kelime, yeni bir marifet öğrenerek sizi hem eğlendirir, hem memnun eder, öyle değil mi? Cenab-ı Hak onu size, sizi ona bağışlasın, amin.

Ramazan-ı şerifinizi tebrik ederim. İnşallah bütün müslümanlar hakkında hayırlı olur. Müftü efendi hazretlerine, Arif Efendi'ye, Aziz Bey'e lûtfen selâmlarımı söylersiniz.

Kardeşlerin ellerini öpüyorlar. Cümledenizi sıyanet-i Mevlâ'ya emanet ederim oğlum Ahmet Bey.

Mehmet Akif

1932-Ramazan

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 87-89

HİÇ SOĞUKTAN HOŞLANMIYORUM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Bihî

Suad,

Mektubunuza çok, resminize ondan daha çok memnun oldum. İnşallah bu mektubumuza cevap olarak yazacağınız mektubunuzu aldıktan sonra biz de size resmimizi göndereceğiz. Çocuklara elbise yaptırılıyor, şimdiki halleri biraz perişanca da onun için bu tehiri zarurî gördük. Mamafih dediğim gibi öbür mektubumuzu inşallah yollarız. Kardeşlerini büyümüş görür memnun olur, babanı hayli ihtiyarlamış bulur biraz acırsın.

Hamd olsun cümlemiz sıhhatteyiz. Annen iki-üç aydır gayet iyi. Nasip olursa bu baharda İstanbul'da olacak.

Burada havalar soğuk değil, serin. Bununla beraber müessir. Hele ben altı senedir kış görmediğim, üç yazı da Mısır'da geçirdiğim için artık bilâd-i hârre adamı olmuşum. Hiç soğuktan hoşlanmıyorum, sıcak arıyorum.

Ferda'nın marifetlerine ayrıca memnun olduk. Mâbâdinin ta-dâdına üşenmemeni bilhassa rica ederiz.

Tavuk besleyişiniz çok iyi. Ferda'ya taze yumurtayı bol bol yedir. Dikişi terakki ettirmen, reçeller kaynatman hakikaten hoş a gidecek haberler. Aferin kızım, işte böyle olmalı. Faziletli bir ev kadınından beklenen, kocasına hürmet, evlâdına muhabbetten sonra yuvasının işiyle gücüyle seve seve, isteye isteye meşgul olmaktır. Dünyada bu meşgale kadar hoş, müfit, sıhî bir şey yoktur.

Ferda Kadın'ın gözlerini öperim.

Cenab-ı Hak saadetinizi daim etsin.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 163-165

VELİNİMET PAŞA'YA, PAŞA'NIN KENDİSİNDEN ŞİKÂyet*

[Mehmet Akif'ten Fuat Şemsi İnan'a]

Fuat,

İkinci bir bâd-ı sabâ postası daha kaldırdım; lâkin bunun da Avrupa yollarında kaybolan birincisine benzemesinden korktuğum için ihtiyaten sana bir nüshasını gönderiyorum. Kıymet-i edebiyesi hakkında henüz bir fikrim yok; zaten sırf dilencilik gayesiyle yazılan şeylerde sanatın... kudret aramak abes değil mi? Rumuzla pek uzaktan uzağa, Avrupa tarikiyle arz edilen maksad-ı acizanem şayet velinimetçe müphem kalmışsa, artık sen izah edersin olmaz mı? Sana bundan aylarca mukaddem gönderdi-

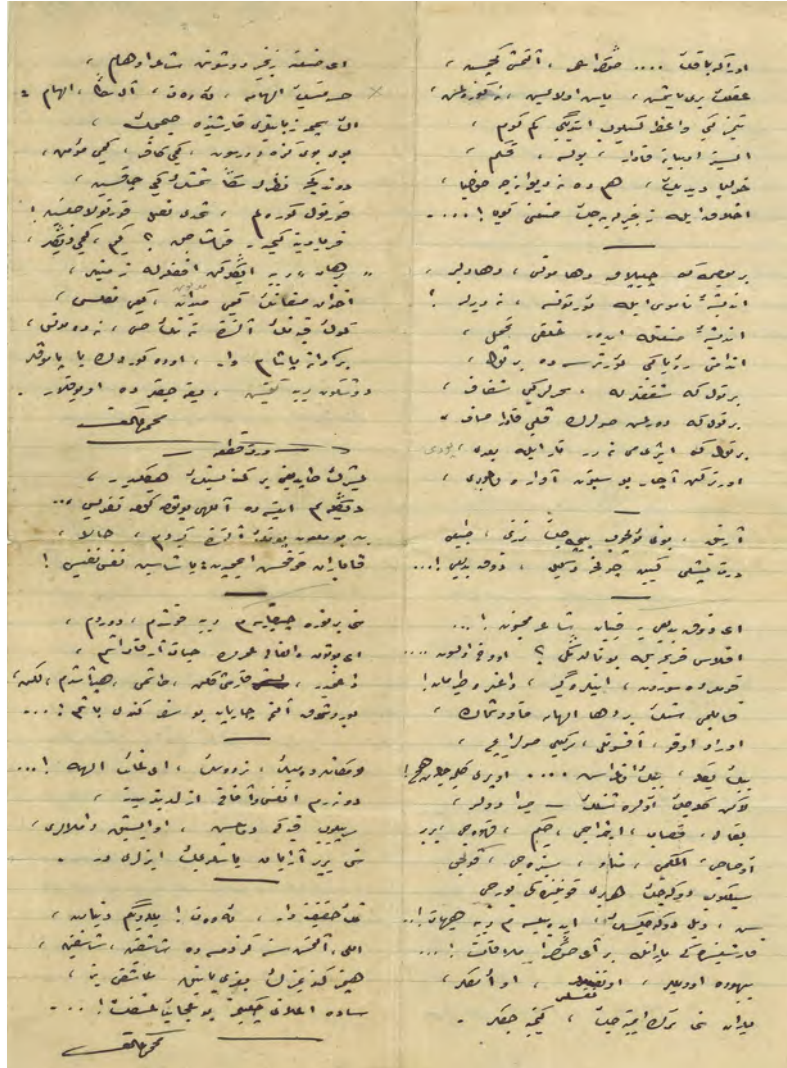
* Fevziye Abdullah Tansel, “Mehmet Akif’in Mektupları”, *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, Aralık 1979, nr. 180, s. 6-24

Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 384-388

Kronolojik sıraya dikkat edilirse mektupların bir yerinde daha karşımıza çıkan Akif'in bu İkinci Arıza'nın başına eklediği nesir bölümü, manzum kısmın tefsiri niteliği taşıyor. Mısır'dan Türkiye'ye gönderilen mektuplar Avrupa yolunu takip ettiği için meğer ilk gönderilen *Arıza* yollarda kaybolmuş veya muhatabına ulaşmamış!.. Bundan dolayı Mehmet Akif'in bu İkinci Arıza'yı/İkinci Mektubu, bu sefer Abbas Halim Paşa yerine Türkiye'deki vekilharci durumunda olan Fuat Şemsi İnan'a gönderdiği anlaşılıyor. Fakat o *Arıza*'nın başına eklenen ve Fuat Şemsi'ye hitap edilen satırlar bize oldukça manidar geldi.

İlgili mektubunda Akif, gönderdiği *Arıza*'nın veya mektubun “sırf dilencilik gayesiyle” yazıldığını açık açık beyan ediyor. Dahası Akif, ilk gönderilen o uzun *Arıza*'nın kaybolmadığından hareket ederek şöyle bir cümle kullanmaktan geri durmuyor: “Rumuzla pek uzaktan uzağa, Avrupa tarikiyle arz edilen maksad-ı acizanem şayet velinimetçe müphem kalmışsa!” İşte bu ihtimali bertaraf etmek maksadıyla da ikinci teşebbüste daha bulunuyor. Bunlardan biri, velinimeti Abbas Halim Paşa Hazretlerine İkinci Bir *Arıza* ile daha başvurmak!.. İkincisi ise, eğer bu yazdıkları da Mehmet Akif'in Mısır'da yüz yüze bırakıldığı çaresizliği anlatmaya kâfi gelmeyecekse o zaman da “devreye sen gir” diyor Fuat Şemsi'ye: “Artık sen izah edersin olmaz mı?” demek mecburiyetinde kalıyor.

Mehmet Akif'in Mısır'da yaşadığı bu derin trajedi anlamayan veya anlamak istemeyen, dahası üzerini örtmeye çalışanların her iki *Arıza*'yı yeni baştan okumalarını temenni ederiz.

Abbas Halim Paşa'ya gönderdiği ikinci Mektup/İkinci Arıza

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ğim vekâletname üzerine cereyan eden muameleye dair bir şey söylemedin.

Mahir'den bir mektup aldım; cevabını verdim. İkinci mektup hâlâ gelecek! Mithat Cemal'i görürsen şiirlerini beğendiğimi, inşallah üç beş satırlık hasbîhâl ile mütaleamı da bildireceğimi unutma söyle!

Ey bâdı saba, ahde vefa böyle mi sizde
Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde,
Hatırlamadın Heybeli'den geçmeyi, heyhat...
Güya edecektin, hani takdim-i tahiyyât
Hilvan'lıların sevgili Abbas'ına bizden?
Ey bâdı saba kurtulamazsın elimizden
Biz neyse, fakat şairimiz var ki belâdır;
Söz dinletemezsin ukalâdır, sukalâdır.
Asrın hani yüz kıble değıştirse şuûnu,
Tek ibre bilir kendisi ancak, o da burnu.
Bin söyle, onun doğrusudur vechesi şaşmaz,
Her hatvede sürçer, yıkılır, sulha yanaşmaz.
Düşkünse bugün, kimse değil kendisi bâdi
Beyninde sekiz bin senedir köhne mebâdi;
Er-geç tutacak bunları dünya diye bekler;
Zulmette pinekler gibi avare sinekler.
Yahu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?
Yirminci asır akbabalardan da bunak mı?
İdrake bakın.. Sonra ömür atmışa gelmiş
Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmiş.
Yetmez gibi vaiz kesilip ettiği kem küm,
İster edebiyata kadar, bulsa tahakküm.
Hülya mı dedin, hem de ne divanece hülya
Ahlâk ile zincirleyecek san'atı güya...
Bir yosma ki çıplak daha mûnis, daha dilber,
Endişe-i nâmus ile örtünse ne derler!
Endişe-i san'atla eder hulki tahammül,
Endamını rüya gibi örterse de bir tül.
Bir tül ki şafaklarla seherler gibi şeffaf
Bir tül ki, durulmuş suların kalbi kadar saf,

Bir tül ki esîrî mi nedir târ ile pûdu,
Örterken açar büsbütün âvâre vücudu.
Artık bunu ölçüp biçecek terzi, tabî
Dört peşli giyen çulha değil, zevk-i bedî...
Ey zevk-i bedîye kıyan şair-i Mecnûn...
İflâs-ı kariha'yla bunaldın mı? Oh olsun.
Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman
Kabil mi senin bir daha ilham'a kavuşman!
Evrâd oku, efsunlu mürekkepli sular iç
Bin bekle, bin uğraş.. o peri gelmeyecek hiç!
Lâkin gelecek evlere şenlik sıra devler,
Bakkal, kasap, eczacı, hekim, kahveci, berber
Ev sahibi, ekmekçi, manav, sebzeci, fulcu
Silkip dökecek her biri koynundaki borcu.
Sen dil dökeceksin, edebilsem diye heyhat
Karşındaki yâranla bir ay sonra mülâkat.
Beyhude o diller, o nefesler, o emekler
Yâran seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.
Ey san'ata zincir düşünen şair-i evham!
Hasret misin ilhama, evet al sana ilham:
En seçme zebânileri karşında cahimin,
Boy boy geze dursun kimi kâfir, kimi mümin.
Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın
Kurtul görelim, şimdi nasıl kurtulacaksın!
Feryadına kimdir koşacak, kim kimi dinler
Burhan diye inerken ufuklarla zeminler.
İhvân-ı Safânın kimi medyun, kimi müflis;
Gök kubbenin altında ne tek his, ne de mûnis!
Bir tane Paşam var, o da gördün ya pamuklar
Düşkün diye, gitmiş Yakacık'larda uyuklar!

HAMİŞ:

Ey bâd-ı saba, öyle değil sen beni dinle:
Son cümleyi yazdınsa, çizip kendi elinle
Hâmiş de, kenar bir yere çek, söyleyeyim yaz:
Elbet Paşa'mın nüsha-i sânisini bulunmaz.
Tek nüsha çıkarmış, çıkarırken onu hilkat;
Tehzîbi de, tehzîbi de bambaşka hakikat.
Şîrâzesi din, dini salâbetle mücehhez,
Servetçe düşer belki, fakat kendisi düşmez.
Allah'a dayanmış, onu sağlam bilir ancak
Bilmez ne demektir pamuk ipliğine dayanmak.

Fuat,

Sen ne âlemdesin? Şimdi nerde oturuyorsun? Bizim Hacı Baba nasıl?

Yeni bir *kıta*'m var, Mithat Cemal'e oku:

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir;
Dinlemem etse de Allah'ı bütün gün takdis.
Ben bu mel'ûn putun uğrunda geberdim, hâlâ
Kabaran, kokmuş içimden: Yaşasın nefis-i nefis!

İKİNCİ MEKTUP*

[Mehmet Akif'ten Abbas Halim Paşa'ya]

Ey bâdı saba, ahde vefa böyle mi sizde
Yelkenle koşarken hani kırlarda, denizde,
Hatırlamadın Heybeli'den geçmeyi, heyhat...
Güya edecektin, hani takdim-i tahiyât
Hilvanlıların sevgili Abbas'ına bizden?

- * Faruk Nafiz Çamlıbel, “İkinci Mektup”, *Anayurt*, 2 ikinci teşrin 1933, nr. 2, s. 4
Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı ve Eserleri*, c. 1, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 652,
Hasan Basri Çantay, *Akifname*, (Haz. Necmettin Turinay), Erguvan Yayınevi, İstanbul 2020, s. 318-320
Sabit Ayasbeyoğlu, “Mehmet Akif’in Safahat’ta Bulunmayan Bir Şiiri Üzerine”, *İslâm Medeniyeti*, 15 nisan 1968, n. 9, s. 19-23
Fevziye Abdullah Tansel, “Mehmet Akif’in Fuat Şemsiye Mısır’dan Gönderdiği Mektuplar”, *Tarih ve Edebiyat* Mecmuası, aralık 1979, n. 12, s. 19-21
Mehmet Akif Ersoy *Şiir Külliyyatı/Safahat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1362-1366

Akif’in Abbas Halim Paşa’ya yazıp gönderdiği bu mektup şiiri, edebiyat ve sanat çevrelerince özel bir ilgi ile takip edilmiş ve zaman içinde muhtelif yayınlara esas teşkil etmiştir. Ne var ki burada asıl söyleyebileceğimiz, şiirin ilk yayınının, Cumhuriyet’in onuncu yılında, şair Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından gerçekleştirildiği hususudur. Bilindiği gibi Akif’in Mısır dönemi şiirleri, o yıllar için Türkiye’de genellikle kapalı kalmış sayılır ve öyle bilinir. Onun için bu dönem şiirlerinin yayını, genellikle şairin yurda dönüşünün ardından başlatılır. Hâlbuki Faruk Nafiz’in, Cumhuriyet’in onuncu yılında çıkarmaya başladığı *Anayurt* dergisi, bu alanda önemli bir istisna teşkil etmektedir. Unutmamak gerekir ki hem Akif’i çok seven hem de Akif’in kendisini çok sevdiği şair Faruk Nafiz; aynı yıl içinde bir yandan *Onuncu Yıl Marşı*’nı kaleme alırken, öbür yandan da dergisinde Akif’in yeni şiirini yayınlamaktan geri durmamaktadır. Bu arada *Anayurt*’ta, “İkinci Mektup” başlığı ile verilen bu uzun şiir, okuyucuya şu ifadelerle sunuluyor:

“Mehmet Akif Bey, bâd-ı saba vasıtasıyla, Mısır’dan Heybeli’de oturan hem büyüğü, hem muhibbi muhterem bir zata iki-üç sene evvel manzum bir mektup göndermişti. Bu mektupta Mısır’ın sıcak yazından şikâyet ederek, o zatın müsaadesiyle, Remle’de biraz istirahat etmek istemişti. Bâd-ı saba mektubu götürmemiş olacak ki, şair son ikinci mektubu ile hem bunu, hem de kendi sanat telâkkisini izah ediyot.”

Dolayısıyla Faruk Nafiz’in yayınına, bu vesile ile ilk defa dikkati çekmiş bulunuyoruz.

İkinci mektup

[Mehmet Akif Bey, badiüha vatanile, Mevridan Heybelide oturan hem büyüğü, hem mübâbbi mühterem bir zata iki üç sene evvel manzum bir mektup göndermişti. Bu mektupta Masurı sıcak yazından şikâyet ederek, o zabın ulfatsızlaile, Remlede biraz istirahat etmek istemişti. Badiüha mektubu götürmemiş olmalı ki şair son ikinci mektubule hem bunu hem de kendi san'at telakkisini izahediyor.]

Ey hadi seba, ahle vefa böylemi s'zde?
Yelkenle koşarken, hanı, kırlarda, denizde,
Hatırlamadın Heybeliden geçmeyi, heyhat!
Güya edeceğin, hanı, takdimi tahiyat,
Helvanların sevgili Abbasma bizden?

Ey badi seba, kurulumazsan elimizden.
Biz neyse, fakat, şairiniz var ki belâdır:
Söz dinletmezsin, ukulâdır, sukalâdır.
Asım, hanı, yüz kible değiştirse şunu,
Tek öre bilir kendisi ancak, oda: burası.
Bin söyle, onun doğrusudur vecdini, şaşmaz.
Her hatvede sürçer, yıkılır, sulha yanaşmaz.
Düşküne bu gün, kimse değil, kendisi badi:
Beyninde, 8000 senedir köpür me'badil!
"Er geç, ölücek buralara dünya diye bekler;
Zulmette pinekler gibi avare sinekler.
Yahu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?
Yirminci asır akbâbalarından da bunak mı?
İdrake bakın... sonra ömür altmışa gelmiş;
Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmiz!
Yetmez gibi vaiz kesilip ettiği kumkum,
İster edebiyatı kadar, bulsa, tehakküm.
Hülya mı dedin, hem de ne divanecce hülya:
Ahlâk ile zi'cirleyecek san'atı güya!..

Bir yosma ki, çıplak, daha munis, daha diğber,
Endişe namus ile örtünse, ne derler?
Endişe san'atla eder, balki, tehakküm,
Endamını, rüya gibi, örterse de bir tül.
Bir tül ki şafaklarla şehirler gibi zeffâf;
Bir tül ki duralmış suların kalbi ka'bi kadar saf;
Bir tül ki esir mi nedir tar ile pudu,
Örterken açar bütünü avare vücutu
Artık bunu ölçüp biçecek terzi, tabii,
Dört parşlı giyen çuha değil, zevki bedil.

Ey zevki bediyye kuyan şairi mecnun,
İlhası karışıkla bunaldın mı? Oh olsun,
Kumlarda sürür, i-lere gir, dağlara turman;
Kabilimi senio bir daha ilhama kavuşman?
Evrat oku, afsuslu, mürekkepli sular iç;
Bin bekle, bin uğraş... O peri gelmeyecek hiç.
Lâkin gelecek - evlere gençlik - Sura devle;
Bakkalı, keşap, ezracı, hekim, kahveci, beraber,
Ev sahibi, ekmekeçi, mnav, sebzeci, folcu;
Sütlük dökecek her biri koyundaki borcu.
Sen dil dökeceksin, edebilem diye, heyhat,
Karşındaki yaranla bir ay sonra mülâkat.
Beyhude o diler, o nefesler, o emekler:
Yaran seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.
Ey san'ata zincir düşünen şairi evham,
Hasret minn ilhama? Evet, al sana ilham:
En aşırte zehaneleri karşında cehimin,
Boy boy geze dursun, kimi kâfir, kimi mümin,
Dündüğe nazırlar sana, şemşek gibi çakın..
Kurtul göremim, gimi, nasil kurtulacağın?
Feryadına kindir koşacak? Kim kimi diler,
"Burhan..", diye inlerken ufuklarla zaminler?
İhvani safının kimi medyun, kimi müflis;
Gök kubbe'nin altında ne tek his, ne de munis
Bir tane paşam var.. O da, gördün ya, pamuklar
Düşkün diye, gittiği Yakacıklarda uyuklar.

Mehmet Akif

ANAYURT

HAFTALIK İLİM VE SANAT GAZETESİ

Yıl 1 No: 8
Sahibi:
FARUK NAFİZ
Sayısı 10 kuruş.
Perşembe
14 Birinci kânun 1933

ERTESİ GÜNİ.

Gardiyan — (okuyarak) Bir ikametgâh te'min edilmeye kadar...

ÖZÜR VE KABAHAT!

Yazan: Cemal Nadir

— Amas ne iyi basıldı!.. Ne
sözünz hatırlatıyor, nasılsa be-
yeteniz?.. Küçük bey sarıdır?..
— O bazarıyı hiç sormayın...

— "Ben de gidece-
ğim!.. Diye ağladı, biraz
azarladım, dinledim...

— Babası iki tokat
attı, yine susmadı...

... Nihayet tuttuk, kö-
mürloğre kapattık da ra-
hatça sokaka çıkabildik!

— Nereye teğrif?..
— (Himayeciyetfil) ba-
louna efendim!.. Bon-
nubil..

Faruk Nafiz Çamlıbel'in Anayurt dergisinde yayımladığı
İkinci Mektup ve derginin kapağı

Ey bâdı saba kurtulamazsın elimizden
Biz neyse, fakat şairimiz var ki belâdır;
Söz dinletemezsin ukalâdır, sukalâdır.
Asrın hani yüz kıble değıştirse şûûnu,
Tek ibre bilir kendisi ancak, o da burnu.
Bin söyle, onun doğrusudur vechesi şaşmaz,
Her hatvede sürçer, yıkılır, sulha yanaşmaz.
Düşkünse bugün, kimse değil kendisi bâdı
Beyninde sekiz bin senedir köhne mebâdi;
Er-geç tutacak bunları dünya diye bekler;
Zulmette pinekler gibi avare sinekler.
Yahu, bu tuzaklarla beşer avlanacak mı?
Yirminci asır akbabalardan da bunak mı?
İdrake bakın.. Sonra ömür atmışa gelmiş
Aklın yeri başmış, yaş olaymış ne güzelmış.
Yetmez gibi vaiz kesilip ettiğı kem küm,
İster edebiyata kadar, bulsa tahakküm.
Hülya mı dedin, hem de ne divanece hülya
Ahlâk ile zincirleyecek san'atı güya...
Bir yosma ki çıplak daha mûnis, daha dilber,
Endişe-i nâmus ile örtünse ne derler!
Endişe-i san'atla eder hulki tahammül,
Endamını rüya gibi örterse de bir tül.
Bir tül ki şafaklarla seherler gibi şeffaf
Bir tül ki, durulmuş suların kalbi kadar saf,
Bir tül ki esîrî mi nedir târ ile pûdu,
Örterken açar büsbütün âvâre vücudu.
Artık bunu ölçüp biçecek terzi, tabî
Dört peşli giyen çulha değil, zevk-i bedî...
Ey zevk-i bedîye kıyan şair-i Mecnûn...*

* Şiirin bütünü, özellikle de bu bendi, Akif'in Mısır şartlarını açıklamaya yeter de artar bile... Hem şiirde ilhamlarının azalmasından söz ediyor Akif, hem de borçlu ve çaresiz yaşamının ne demek olduğundan... Akif'in çaresizliğini Paşa'ya açmak zarureti duyması doğrusu insana giran geliyor. Fakat Akif hakkında yazanlardan hiç biri de, bu düşkünlüğe parmak basmıyor. Yayına hazırladığımız *Safahat*'ın Gölgele 2 bölümünün giriş metninin bu açıdan tekrar okunmasında fayda vardır. Orada bu şiirden söz etmeye içimiz el

İflâs-ı kariha'yla bunaldın mı? Oh olsun.
 Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman
 Kabil mi senin bir daha ilham'a kavuşman!
 Evrâd oku, efsunlu mürekkepli sular iç
 Bin bekle, bin uğraş.. o peri gelmeyecek hiç!
 Lâkin gelecek evlere şenlik sıra devler,
 Bakkal, kasap, eczacı, hekim, kahveci, berber
 Ev sahibi, ekmekçi, manav, sebzeci, fulcu
 Silkip dökecek her biri koynundaki borcu.
 Sen dil dökeceksin, edebilsem diye heyhat
 Karşındaki yâranla bir ay sonra mülâkat.
 Beyhude o diller, o nefesler, o emekler
 Yâran seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.
 Ey san'ata zincir düşünen şair-i evham!
 Hasret misin ilhama, evet al sana ilham:
 En seçme zebânileri karşında cahimin,
 Boy boy geze dursun kimi kâfir, kimi mümin.
 Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın
 Kurtul görelim, şimdi nasıl kurtulacaksın!
 Feryadına kimdir koşacak, kim kimi dinler
 Burhan diye inlerken ufuklarla zeminler.
 İhvân-ı Safânın kimi medyun, kimi müflis;
 Gök kubbenin altında ne tek his, ne de mûnis!
 Bir tane Paşam var, o da gördün ya pamuklar
 Düşkün diye, gitmiş Yakacık'larda uyuklar!

vermemişti. Peki bu durum karşısında Paşa'nın gerekçesi ne olabilir? "Pamukların bu sene düşkün olması..."

HAMİŞ:

Ey bâd-ı saba, öyle değil sen beni dinle:
Son cümleyi yazdınsa, çizip kendi elinle
Hâmiş de, kenar bir yere çek, söyleyeyim yaz:
Elbet Paşa'mın nüsha-i sânisî bulunmaz.
Tek nüsha çıkarmış, çıkarırken onu hilkat;
Tezhîbi de, tehzîbi de bambaşka hakikat.
Şîrâzesi din, dini salâbetle mücehhez,
Servetçe düşer belki, fakat kendisi düşmez.
Allah'a dayanmış, onu sağlam bilir ancak
Bilmez ne demektir pamuk ipliğine dayanmak.

16 Temmuz 1932

CEZA OLARAK RESMİMİ SANA HEDİYE ETMİYORUM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Bihî

Suad,

Mektubunuz çok geciktiği için annen alabildiğine sinirlenmişti. Kaç kereler bu hususta ricada bulunmuştum, aman üç-beş satırlık afiyet haberlerinizi bir an evvel yollayın demiştim. Neden-se bir-iki mektuptan sonra ihmale başlıyorsunuz. Ceza olarak ben de bu sefer cevabımı hayli tehir ediyorum ve gayet kısa yazıyorum. İkinci bir ceza olarak resmimi ne sana hediye ediyorum ne de Ahmet'e! Ferda Kadın'a yolluyorum.

Havalarınız hâlâ iyi mi gidiyor? Ferda nasıl? Annen hayli zamandır pek iyi idi. Sıkıldı bir kere göğsü tuttu, iki-üç gündür de parmaklarında dolama gibi şişlikler hâsıl oldu. Zavallıyı uyutmuyorlar. Bir gün gidebilirse hekime parmaklarını gösterip ilaç alacak. Mahsûs gözlerini öpüyor. Benim tarafımdan Ferda'yı öpüver olmaz mı?

Allah'a emanet ol Suad Hanım.

Baban Mehmet Akif

5 Ekim 1932

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 55

FERDA KADIN ALLAH VERE SAKALIMA DOKUNMASA*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Bey'e]

Bihî

Evladım Ahmet Bey,

Bir ihmale daha meydan vermemek şartıyla bu son defakini de hoş görüyorum. Mektuplarınızın gecikmesi bilhassa validenizi çok sarsıyor. Onun için sırf afiyetinize dair olmak üzere iki-üç satır yazı karalamaya üşenmemenizi bir defa daha rica edeceğim.

Ferda Kadın'a yeni çıkarttığım bir resmimi gönderiyorum. Allah verse de sakalıma, bıyığıma dokunmasa! Çünkü benim için resim çıkartmak gayet uzun bir meseledir.

Sihhatinizin yolunda olduğunu yazıyorsunuz. İnşallah o iyilik devam etmektedir. Bizi bilenlere selâmımızı söylersiniz. Valideniz her üçünüzün gözlerinizi öpüyor, kardeşleriniz Ferda'nın gözlerini, enişterileriyle ablalarının ellerini öpüyorlar.

Cümleniz sıyânet-i Huda'ya emanet olun evlâdım Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

5 Kasım 1932

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 57

ساده
اوله قه‌لیم کی مکتوبی یه‌ن، ویردگه جوکه بزم مکتوبه
آله اوله صفیک
آنتن برآی اوله شرح برورده مکتوبه. اوله یانجی روزه
دولون کی شیر جفا دون. حله‌لکون شیریندا، بنادول
کیر. آریک خت شیریندا، یایر دون. سینه کیت
یک برنده. کوکس ای. سیکر ای. ایلا.
به به جوکتر ای سم. جاهد کعب کلیم. بازو به یکه
به جود اوده کلا سکولم. جت اندیم مکتوبه ایچین
خدا خاونه هدیه اوله اوزه برسم وارون. بقول کیم؟
باجور ایتر بشودله؟ طاروندنبر، انجک وار؟
خوت یادور و بربر بر؟
جوانیر اوقدن، کوز ایتر اوز. کله مکتوبه
اوسونیه یازم ایشاره. خاب صفات اوله قریح ساد
مکتوبه

اوله اهلین
مکتوبه یه‌ن، کله ایچمه عایت خه‌لایم. خت لطف ایتر، کله مکتوبه اوزون یازم
یعدیم؟ باجور ایتر بشودله؟ جت اندیم مکتوبه ایچین
ایچیت شه بلکجه ختیرد. برورده کیت صبی خه‌لایم اوزم. خه‌لایم
آریک کور جکولم. خه‌لایم عایت خه‌لایم. اوله کور ایتر اوزم، یازم
به بخنده لطف ساد جود ایچین اوله اهلین
۱۴۵۱ | ۱۰ خنخار ۱۹۴۴
خه‌لایم

BORÇLARI ÖDEMEKLE MEŞGULÜM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

5 Kasım 1932

Suad,

Öyle zannederim ki mektubunu postaya verdikten sonra bizim mektubumuzu almış olacaksın. Annen bir ay evvel müzic bir derde tutuldu. On parmağı birden dolama gibi bir şeyler çıkardı. Hamd olsun şırıngalarla, tedavilerle geçti. Ayrıca kuvvet şırıngası da yaptırdık. Şimdi keyfi pek yerinde. Göğsü iyi. Sinirleri de ala. Ben de çok şükür iyiyim. Cami'ama [üniversite] gidip geliyorum. Yazdan biriken borçları ödemekle meşgulüm.

Bahsettiğim mektubumun içinde Ferda Kadın'a hediye olmak üzere bir resim vardı. Makbule geçti mi? Yağmurlarınız başladı mı? Tavuklarınız, ineğiniz var mı? Kurt yavrusu büyüyor mu?

Her ikimiz üçünüzün de gözlerinizi öperiz. Gelecek mektubumu uzun yazarım inşallah.

Cenab-ı Hakk'a emanet olun kızım Suad.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 59

FERDA KADIN BİLGİÇLİK SATIYOR MU?*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

10 Aralık 1932

Evlâdım Ahmed Bey,

Mektubum pek aceleye geldiği için gayet kısa olacak. Cevabını lûtfederseniz gelecek mektubumu uzunca yazarım. Ne âlemdesiniz? Yağmurlarınız başladı mı? Yeni evinizden memnun musunuz?

Ferda Kadın yeni yeni malûmat edinip size bilgiçlik satıyor mu? Buradan gideli hesapça hayli fark etmiş olacak. Her birini zi ayrı ayrı göreceğimiz geldi. Cenab-ı Hak afiyetten, saadetten ayırmasın.

Valideniz gözlerinizi öpüyor, ben kezalık.

Bizi bilenlere lûtfen selâmımı söylersiniz evlâdım iki gözüm Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 61

**ALLAH ODUNU, KÖMÜRÜ, YİYECEĞİ,
GİYECEĞİ KİT OLAN KULLARINA
YARDIMCI OLSUN***

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

1932-Kış

Oğlum Ahmet Bey,

Ferda Kadın'ın rahatsızlığı cümlemizi mahzun etti. Mammafi inşallah şimdiye kadar eski hâlini bulmuştur. Vaadiniz veçhile bu hususta bize sürat-i mümkün ile malûmat vermenizi çok rica ederim. Bizler Allah'a şükür iyiyiz. Milas'ın yağmurları başladı mı? Suad iyi mi? Ferda'nın rahatsızlığı için doktorlar bir teşhis vaz' edemediler mi? Aman evlâdım, bizi merakta bırakmayarak, üç-beş satırlık mektuplarla çocuk hakkında malumat veriniz. Cenab-ı Hak onu size, sizi ona, her üçünüzü de bize bağışlasın. Amin!

Kardeşlerin ellerini öpüyorlar.

Müftü Sadık Efendi'ye, Arif Hoca'ya, İzzet Bey'e selâmlarımı tebliğ edersin değil mi?

Yine eski evinizde misiniz? Tavuklarınız, ineğiniz duruyor mu? Kışlar başladı mı? Şu günlerde Mısır hayli serinleşti. Bundan, dünyanın her tarafında kışların başlamış olacağını istidlâl ediyorum. Allah odunu, kömürü, yiyeceği, giyeceği kıt olan kullarına yardımcı olsun, âmin.

Baki cümlelerinizi sıyanet-i Mevlâ'ya emanet ederim iki gözüm oğlum. Validen de gözlerini öpüyor. Mektubunuzu ilk posta ile yollarsınız.

Pederin Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 67-69

[illegible]

Yârim Çiçek Olmuş Burnumda Tüter

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

YÂRİM ÇİÇEK OLMUŞ BURNUMDA TÜTER?*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Suad,

Mektubumuzun gecikmesine sebep resim çıkartmak işi oldu: Emin haftada bir geliyor, cuma günleri de kâh bizim mânilerimiz zuhur ediyor, kâh fotoğrafçı görünmüyordu. Onun için kusurumuzun affını rica ederiz.

Biz cümlemiz iyiyiz. Sizden iyi haberler aldıkça büsbütün iyi oluyoruz. Mektupların arkasının kesilmemesine, aralarının da çok açık olmamasına lûtfen itina ediniz.

Validen Suad fodulu oldu demiştim ya, şimdi o fodulluk bir kat daha arttı: Geçen gün "Suad nerde, biliyor musun?" diye sordu. "Türkiye'de!" dedim. "Hayır, işte buracıkta!" diye burnunun ucunu gösterdi.

Yârim çiçek olmuş burnumda tüter!

Gündüzleri hülyasında, geceleri rüyasında, Ferda Kadın'la Suad Hatun'dan başkası yok.

Hamd olsun siz de iyi imişsiniz, sıhhatinize itina ediyormuşsunuz. Sütsüz ineğinizi verip yerine bir sütlüsünü aldınız mı? Hakikat, inek pek güzel bir şeydir. İleride yavrusunu da seversiniz. Hem Ferda için hoş bir eğlence olur.

Resmi mahsus böyle çıkarttık ki, kardeşlerinin sen görmeyeli ne kadar büyüdükleri hakkında bir fikir edinesin. Emin çok uzamış değil mi? Vücudu da gayet mütenasip, gayet adalî, kuvveti de yolunda. Mekteplerinin kabadayısı. Burada olaydı, tabîî eniştesine de, sana da üç-beş satır bir şey yazardı. Lâkin mektepte. Cumayı beklesem posta gidecek, sizi bir hafta daha bekletmek lâzım gelecek.

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 81-85

Mektubumu aldığınız zaman Ramazan içinde bulunacaksınız. Allah bu mübarek ayı cümle ümmet hakkında mesut eylesin âmîn. Nasıl, oruç tutuyor musun, yoksa güzel güzel yeyip içiyor musun? Tahir geçen sene bütün Ramazan'ı tuttu. Emin Mısır'a geleli beri Ramazanları tamamıyla oruçlu geçiriyor.

Annen Allah nasip ederse Nisan'da İstanbul'a gelmek istiyor. İnşallah bir mâni zuhur etmez de hem altı ay kadar tebdili hava etmiş, hem kızlarını, torunlarını görmüş olur. Tabî sen de bir ay kadar olsun kendisinin yanında oturursun değil mi?

Annen gözlerini, kardeşlerin ellerini öpüyorlar. Bakî Allah'ın birliğine emanet ol kızım.

İsmet Ersoy
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

HAYAT ARKADAŞIMA*

[Mehmet Akif'ten Eşi İsmet Ersoy'a]

Seni bir nûra çıkarsam diye koştum durdum
Ey bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dağ mıdır karşı gelen, taş mı hep aştım lâkin
Buruşuk alınma çarpan bu sefer kendi taşım!

1933

* *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat*, (Haz. Necmettin Turinay), TOBB Yayınları, Ankara 2011, s. 1376

Akif'in eşi için kaleme aldığı kıtanın herhangi bir yerde yayınına tesadüf edilmemiştir. Ayrıca Akif'in nadir, tarihsiz şiirlerinden biri bu.

محمد عارف

صَفَائَات

پدنجی کتاب

کولکہ لر

مصر — مطبعة الشباب

۱۳۵۲ ھ ۱۹۳۳ م

Şerif Muhittin Bey'e ithaf ederek Mısır'da yayımlanan son büyük eseri: *Gölgeler*

GÖLGELER'İN NEŞRİ DOLAYISIYLA*

[Mehmet Akif'ten Şerif Muhittin Targan'a]

Şark'ın Dâhi-i Sanatı Şerif Muhittin Beyfendiye hâtıra-ı tazim.

* Mehmet Akif, *Safahat/Gölgeler*, Matbaa-i Elşebab, Mısır 1933.

Şerif Muhittin (1892-1967) büyük bir ud ve viyolonsel virtüözüdür. Akif'in sanatına hayran olduğu ve Mısır döneminde de onun icralarını dinleyerek yüksek zevklere erdiği deha çapında bir sanatkârdır. Kendisi İstanbul'da doğmuş, 1908 Meşrutiyet'inde Darülfünuna girmiş ve oradan mezun olmuştur. Akif'in eserlerini besteleyen Ali Rıfat Çağatay'ın, Şerif Muhittin'in hocası olduğunu bu vesile ile hatırlatalım. Hal böyle olmakla beraber, Şerif Muhittin büyük Savaş sonrasında babasının Arap memleketlerindeki emâretleri dolayısıyla İstanbul'dan ayrılmak durumunda kalmış, bilâhare de uzun süre Amerikâda yaşamış ve sanatını oralarda icra etmiştir. Bu uzun ayrılık yıllarında Şerif Muhittin zaman zaman Türkiye'ye gelir, sanat ve musiki çevreleriyle buluşurdu.

FERDA HATUN NE ÂLEMDE?*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

11 Şubat 1933

Evladım Ahmet Bey,

Hayli zamandır mektup gönderemedim. Ehemmiyetli, ehemmiyetsiz bir hayli mânialar zuhur etti. Bununla beraber iki satırlık bir hasbihâl ile sizi kendimizden haberdar edemediğimiz için azabı vicdan içinde idim. Hamd olsun alelacele karalamaya muvaffak olduğum şu varak-pâre beni o iç sıkıntısından kurtarıyor.

Havalarınız nasıl? Başka tarafa nakil takarrür etti mi? Suad'ın "Bütün tavukları kestik yedik" demesinden hareketin mukarrer olduğu anlaşılıyor. Cenab-ı Hak hayırlı eylesin. Ferda Hatun ne âlemde? Ben ona bir resmimi hediye etmiştim. Hiç bahsetmiyor-sunuz, yoksa vasil olmadı mı?

Valideniz her üçünüzün gözlerinizi öpüyor. Ben de kezalık.

Baki Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet olun. Cevabınızı bekliyorum evladım Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 91

İNSAN MESUT OLDUĞUNU BİLMELİDİR*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Suad,

Bu sefer sizi epeyce beklettim. Kardeşin sana bir şeyler yazmıştır diye o kadar telâş etmiyordum; hâlbuki o musibetin çoktan beri mektup yollamadığını işitince, ihmâlîmden dolayı büyük bir azab-ı derûn duymaya başladım. Alelacele karaladığım şu varak-pâreyi alır almaz cevabını ver ki, seni meraktan kurtardığımı bilerek ben de endişeden halâs olayım.

Ben yeni çıkarttığım resimlerimden birini Ferda'ya göndermiştim, gelmedi mi? Sıhhatçe nasılsın? Rutubetli havalarınız devam ediyor mu, yoksa geçti mi? Annen hamd olsun iyidir. Ben de işime gücüme devam ediyorum. Allah'a şükür sıhhatim yerinde.

Hepinizi ayrı ayrı göreceğimiz geldi. Hele annen seni sayıklayıp duruyor. Kulağında ötüyor, burnunda tütüyormuşsun! Bana sorarsan hemen sağ olun, selâmette olun; bu zahîrî ayrılıkların o kadar hükmü yoktur. Gönüllerimizin bir olması, birbirimizin afiyetinden haberdar olmamız da büyük bir saadettir. İnsan mesut olduğunu bilmelidir.

Ferda Kadın'ın gözlerini benim tarafımdan öpüver.

Gelecek mektubumu uzun yazacağım, evlâdım iki gözümlü Suad'ım.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 93

DÜNYA EKONOMİK BUHRANI*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

11 Mart 1933

Bihî

Suad,

Annene gönderdiğin mektubundan hepimizin ayrı ayrı canımız sıkıldı. Sıhhatinden şikâyet (...) uygun ...

.....

sensin (...)

Evlâdım kendini çok üzme, bizlerden binlerce derece beteri var. Bugün dünyanın hiçbir tarafında saadetten eser yok. Şerif Muhittin Beyefendi Amerika'dan geldi. Orada buhran dolayısıyla gördüğü faciaları anlatıyor ki yürekler dayanmaz. En zengin bankalar iflas ediyor, (...) atarak intihar ediyor, işsizlikten milyonla halk sokaklarda dökülmüş (...) Avrupa'nın paralarını çeken ve bugün de dünyanın (...) yaşayan insanların ekseriyeti ne vaziyete düşmüş olmak (...)

Bugün insan pişk (...) altında barınacak bir çatısı olursa, Allah'a bin (...) ama bu musibetin yanında bir de kendine bakamamak, tavsiye (...) o zaman vaziyet büsbütün tâkat-fersâ olur. (...) yurmuşsun. Buna çok memnun oldum. Daha bir müddet devam edecek. Bu taraftan hiç merak etme. Sana her hangi türlü (...) icabına bakacağımdan emin ol.

Vazifesini bilmez babalardan olmadığımı, sonra da seni ne kadar sevdiğimi elbet bilirsin.

Ferda'ya bir resmimi göndermiştim. Kaç defadır soruyorum; bir türlü elinize geçip geçmediğini...

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 95-99

.....

Pek fena idi. (...)

Ben vücutça iyiyim. Emin yavrum hasta. Allah cümlemize merhametiyle tecellî buyursun, âmîn.

Ahmed Bey'in, senin, Ferda'nın gözlerinizi öperek hepinizi Cenab-ı Hakk'ın sıyanetine emanet ederim iki gözüm Suad'ım.

Baban Mehmet Akif

ASRİ SAADET'İN İNGİLİZCEYE TERCÜMESİNDEN BAHSETTİM*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

6 Mayıs 1933

Eşref,

Mektubunu alır almaz İmadeddin Bey'i gördüm. Senden mektup alıp cevabını verdiğini hiç hatırlayamadı. Sorduğun hâsılat miktarı için de evkafa adam gönderdi. Tabîi aldığı malûmatı sana bildirecektir. Ferit Bey'in tekaüde sevk edileceğini söylüyorsun. Buna çok canım sıkıldı. Bura Darülfünununda onun için bir kürsü olsa hiç durmaz teşebbüs ederdim. Lâkin maalesef yok.

Hafız Ali Efendi'den mektup aldım. O hesapça İzmir'den İstanbul'a gelmiş olacak. Birkaç gün sonra da bu tarafa gelecek. Kendisiyle bana iki takım *Safahat* yollarsan çok makbule geçer. Evvelce gönderdiğin kitaplara, bilhassa Hacı Baba'nın sana hediye ettiği İlmü'n Nefs tercümesine son derecede sevindim.

Ömer Rıza Bey evvelki hafta Cemile'nin hastanede olduğunu yazdı, sonradan bir şey yazmadı. Hâlbuki her hafta hastanın ahvâl-ı sıhhiyesine dair malûmat vereceğini vaat etmişti. Kuzum bizi meraktan kurtarın. Zavallı [Ömer] Rıza'ya çok acıyorum. Zaten geçinmekten acıydı, şimdi de her gün iki buçuk lira hastane masrafı çıktı. Benim için kendisine muâvenet imkânı olsa hiç durmayacağım; amma kendim de borç içindeyim. Bir taraftan istikraz imkânı da yok ki alayım da göndereyim. Allah cümlemizin muîni olsun.

Hatırıma gelmişken söyleyeyim: *Asr-ı Saadet*'in İngilizce tercümesinden burada birine bahsettim. Bunun Amerika'da bastı-

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 511-512

rılabileceğini söyledi. Yalnız bir kere okumak istedi. Söyleyen zat Amerika'da bulunmuş, ingilizcesi, fransızcası gayet kuvvetli. Rıza Bey orada ise, meseleyi kendine açın. Bakalım ne diyor.

Hacı Baba'ya, Hamdi Efendi Hocamıza, görürsen [Abbas Hilmi] Paşa hazretlerine, Fuat Şemsi Bey'e, Mithat Cemal Bey'e ve diğer ihvana selâmlarımı söylersin. Lütfi Hocaya keza. Evden çocuklara çok selâm ediyorlar.

Baki, cümlelerinizi sıyanet-i Hüdaya emanet ederim Eşref.

Kuzum Eşref, Vecihüddin'in pederi Şeyh Ömer Efendi merhumun tarih-i vefatını sağlam bir surette öğren de bana bildir. Burada merhumun gayet aziz bir dostu, gayet vefalı bir müridi var. O istiyor. İhmal etme. Bir de Mithat Cemal'in bana bir baston borcu vardır. Haber gönder, hemen alıp sana yollasın. Sen de Ali Efendiye tevdîan bana gönderirsin olmaz mı?

KIZIM HASTA MI ÖLDÜ MÜ SAĞ MI?*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

27 Mayıs 1933

Eşref,

İmadeddin Bey vasıtasıyla elde edilen hesap pusulasını leffen gönderiyorum. Fuat Selim Bey vasıtasıyla alınacak para için de yine İmadeddin Bey uğraşacak. [Ömer] Rıza Bey bizim Cemile'nin hastanede olduğunu bir kere yazdı. Bir daha kat'iyen mektup göndermedi. Merak etmemek mümkün değil. Kuzum Eşref, hemen bana malûmat ver. Kızım hasta mı, öldü mü, sağ mı? Hiç çekinme olduğu gibi yaz.

Sen ne âlemdesin? Bütün dünyayı sarsan maişet sıkıntısına karşı ne yapıyorsun? Hafız Ali Efendi gelecekti, hâlâ zuhur etmedi. Acaba ne oldu? Hamdolsun Şerif Muhittin Beyefendi afiyetini iktisap ederek İstanbul'a dönüyor. İnşallah kendisini bol bol dinlersiniz. Hacı Baba'ya, Hamdi Efendi Hocaya, Rıza Bey'e, Lütfü Hoca'ya, sair bütün yârâna selâmımı söylersin. Evden sana da, çocuklara da çok selâmlar var.

Tabîî cetvelden anlayacaksın: 1931 senesinde 10.300 lira alınmış. Yüzde 10'u ve bütün mesarîf çıktıktan sonra 5065 lira hâsılat-ı sâfiye kalarak erbab-ı istihkaka dağıtılmış. 1932'ye gelince, şimdiye kadar ancak 7000 lira tahsil edilmiş. Mamafih sene-i hâzıra temmuz yahut ağustosunda hesap kapatılmadıkça hâsılat-ı sâfiyenin ne olacağı görülemezmiş.

Baki cevabını süratle bekliyorum.

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 514-515

RUHUM KABZ-I KÜLLİ İÇİNDE*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

20 Haziran 1933

Eşref,

Hafız Ali Efendi kardeşimiz geldi, mektuplarımızı getirdi. Bir hafta kadar Hilvan'da kaldı, sonra İskenderiye'ye gitti. Kitaplara çok memnun oldum. Mithat Cemal'in gönderdiği sopa sekalet nümunesi!.. Onun yerine bir şiirini göndereydi belki daha isabet ederdi. Kendisine böylece söyle.

İmadeddin Bey'e bütün söylediklerini bildirdim. Defterine yazdı. Yalnız bıraktığın paranın tamamıyla dava vekiline tevdi edildiğini söyledi. Sen doğrudan doğruya kendisiyle muhabere et.

Şerif Muhittin Bey'e tevdi'yan yolladığım mektubu almış olacaksın. Geçen sefer bizim Ömer Rıza kendisiyle görüşmemiş. Bu sefer görüşsün. Cemile'ye dair sonradan bir haber almadım. Acaba nasıl oldu? Mithat Cemal vaat ettiği muaveneti eda edebildi mi? Rıza'nın hâli beni pek müteessir ediyor. Hiç yardım edemediğimden dolayı büsbütün üzülüyorum. Muhalât içinde imkân araştırmaktan yorgun düşünüyorum. Halim Beyefendi ile sık sık görüşüyor musunuz? Sen galiba bu sene Feneryolu'nda oturuyor-muşsun. Paşa hazretleri henüz Heybeli'de mi bulunuyorlar, yoksa Yakacık'a çekildiler mi? Ferit Bey hakkında verdiğin son malûmat-tan memnun oldum. İnşallah tahakkuk eder de, biraz olsun refah yüzü görür.

Hacı Baba'ya, Hamdi Efendi Hocaya arz-ı iştiaak ederim. Mehmet Fevzi'nin işi biraz iyi imiş, Hafız Ali Efendi'den işittim. Senin de oradaki dava şimdilik güzel gidiyormuş. Allah versin

* *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 517-518

de böylece bitsin. Benim bu günlerde ruhum kabz-ı külli içinde. Ne yazı yazmak, ne bir şey okumak istemiyorum. Allah encâmı-mı hayr eyleye. Paşa hazretlerine, Halim Beyefendi'ye, görürsen Şerif Muhittin Beyefendi'ye tazimlerimi arz edersin. Evden sana da, Necile Hanım'a da çok selâmlar var. Çocuklara kezalik. Lütfi Hocaya selâm ederim. Melfûf mektubu Rıza'ya veriver. Baki, Allah'a emanet olunuz.

Suad Hanım eşi Ahmed Argon ve
kızı Ferda ile birlikte
[Mehmet Rüyân Soydan Arşivi]

ANNEN SİZİ SAYIKLAYIP DURUYOR*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

6 Ramazan 1352/ 23 Aralık 1933

Kızım Suad,

Bu üçüncü mektubum, ümit ederim ki evvelkilerinin cevapları birer birer yakında elime geçer. Hesabımca artık sizin Beytüşşebap karlarla, kışlarla muhat olacak. Odun, kömür gibi şeyler mebzul ise diyecek yok; lâkin mahrukat nadir ise işte o zaman hâliniz pek acıklı. İnşallah ikinci ihtimal doğru değildir.

Annen sizi sayıklayıp duruyor. Bereket versin ki Allah kısmet ederse üç sene sonra yine görüşmek kabil olacağı hatırlanınca müteselli oluyor. Çocuklar nasıl? Ahmet Bey iyi mi? Sen yer, hava değişikliğinden sıhhatçe istifade edebildin mi? Feride ablandan mektup aldım. Cemile'nin aylardan beri alçı içinde duran bacağı artık çözülmüşse de henüz kıvrırmak mümkün olmadığını ve kendisinin ancak bastonla ev içinde biraz dolaşabildiğini yazıyor. Allah şifayı tam ihsan buyursun. Âmin!

Ramazan oralara kadar gelebildi mi, yoksa gelenden giden-den haberiniz yok mu? Burada havalar iyi. Üç beş gündür yalnız geceleri, bir de sabahları serin oluyor. Gazetelere bakılırsa bütün dünyada emsali görülmemiş bir soğuklar hükmediyor muş. Allah cümlelerin muîni olsun. Annen hayli zamandır göğsünde rahatsızlık hissetmiyor. Sade ara sıra sinir nöbetleri geliyorsa da, hamd olsun ilâçla, ovmakla geçiyor. Yemeklerini pişiriyor, dikişini dikiyor. Tahir de bu sene iyi çalışıyor. Ona bir iki satır mektup yazsan ve benim kendisinden memnun olduğumu aldığın mektuplarım-

* Dündar Akünel, *Tarih ve Toplum*, şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 462-463

dan hissettiğini söyleyerek böylece devam eylemesi için nasihat versen pek isabet olur.

Ben de elhamdülillah işlerime gidip geliyorum. Ramazan geleli sıhhatçe de iyiyim. Sizi çok göreceğimiz geliyorsa da, Allah afiyet verdikten sonra bu ayrılıkların hiç hükmü olmayacağını düşünerek teessürümüzü tadil ediyoruz. Eğer ocağınız, odunuz varsa tabanlarınızı ateşe vererek uyku çekmek hakikaten hoş olur. Ben baytarlıkla Rumeli'nde dolaştığım sıralarda kışın karda, buzda iyice donarak akşama doğru bir ocaklı oda bulup ateşe karşı yaslandığım zamanki zevkimi hiç unutamam.

Evvelce gönderdiğim mektuplarda birçok sualler sormuştum. Artık onları tekrar etmeyeyim. İnşallah cevaplarını şu günlerde okumak nasip olur. Annenle ikimiz her dördünüzün gözlerinizi öperiz. Kardeşlerin seninle enişterinin ellerinden, çocukların da gözlerinden öpüyorlar.

Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet olunuz kızım Suad'ım.

Babanız Mehmet Akif

EMİN ARTIK ADAMLIĞA TAMAMIYLA VEDA ETTİ*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Hanım'a]

31 Aralık 1933

Bihî

Suad,

İki aydır beklediğimiz mektubunuz geldi, evin içi adeta bayram günlerine; düğün, sürûr günlerine döndü. Ben sana bundan bir hafta kadar evvel yine bir mektup yollamıştım. Yarın posta günü, vakit de pek dar olduğu için şimdi uzun boylu yazamayacağım. İnşallah yirmi-yirmi beş gün sonra mufassal mektubumu alırsın. Annen zararsızdır. Tahir'in mektubunu leffen gönderiyorum. Ondan şimdiki halde memnunuz. Çalışıyor. Öteki artık adamlığa tamamıyla veda etti. Ne yapalım? el-Hükmü lillâh.

Şimdi İstanbul'dan bir mektup aldım; Muhittin'den. Rıza eniştenin bir kaza neticesinde ayağının kırıldığını yazıyor. Musibet musibet üstüne!.. Allah encamını hayreylesin. Ramazan Beyt-i Şebab'a uğradı mı? Annen hepinizin gözlerinizi öpüyor.

Ben keza. Bakî Allah'ın birliğine emanet olunuz iki gözüm Suad'ım.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 103

ALLAH MÜBAREK MEMLEKETİMİZİ*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

31 Aralık 1933

Evladım Ahmet Bey,

Verdiğin tafsilat pek hoşuma gitti. Teşekkürler ederim. Mufasssal mektubumu inşallah yirmi-yirmi beş gün sonra okursun. Kısrağını tebrik ederim. Allah mübarek etsin. Zabit arkadaşlarınızdan birinde makine varsa, gelişigüzel bir resmini çıkartıp yollayın. Bizim küçük prenses Zeynep Hanımefendi'ye hikâye ettim. Kendisi çok at meraklısı olduğu için, "Aman ne âlâ! Arap kısrağı, bir metre elli üç, fevkalâde bir şey!" dedi.

Cevad'ın, Ferda'nın gözlerini öperim. Cümlenizi sıyanet-i Hüda'ya emanet ederim. İki gözüm evlâdım Ahmed Bey.

Valideniz de gözlerinizi öpüyor.

En ziyade merak ettiğim mahrûkat, mekûlat meselesiydi. Hamd olsun onlar mebzul imiş. Artık kemâli huzur ile vazife-i mukaddese-i vataniyenizi ifaya hiçbir mani yok demektir. Allah mübarek memleketimizi siz gençlere, siz gençleri de mübarek memleketimize bağışlasın, amin. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 105

RABBİM MİLLETE ZEVAL VERMESİN*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

14 Şubat 1934

Oğlum Ahmet Bey,

Mektubunuzdaki tafsilâtten cidden memnun oldum. Cenab-ı Hak afiyetinizi, saadetinizi daim eylesin. Yakında terfiinizi tebrike muvaffak olursam, başkaca memnun olacağım tabiidir. Siz kemal-i ciddiyet ve istikamet dairesinde vazifenizi edaya devam ettikçe terfiler, terakkiler şüphe yok ki birbirini vely edecektir. Rabbim millete zeval vermesin, ikbâlini günden güne artırsın. Bizler de Allah'a şükür iyiyiz, geçinip gidiyoruz.

Bugünlerde fazlaca meşgulüm. O sebepten cevabımı geciktirdim. Arap kırsağına görmeden âşık oldum. Kasabanıza fotoğrafçı gelir gelmez onun da resmini mutlaka isterim. İnşallah ümitleriniz boşa gitmez, istediğiniz gibi yetiştirmeye muvaffak olursunuz.

Saydığınız hayvanât arasında ya bir inek, ya sütlü iki keçi olaymış çok isabet olacakmış. Mamafih ileride telâfisi pek mümkün öyle değil mi?

Cevad ile Ferda kürtçe öğreniyorlar mı? Gerçek, Ferda'nın o meşhur mektubu hepimizin son derecede hoşumuza gitti. O artık nerdeyse bir ev hanımı olacak. Zaten maşallah eli çok becerikli. Hilvan'dayken hiç başıyla münasebet almayacak maharetler gösteriyordu. İki seneden beri kim bilir ne kadar ilerlemiştir? Allah cümlelizin sıhhatinizi başışlasın. İnşallah gelecek mektubumu daha uzun yazarım. Valideniz gözlerinizden, kardeşleriniz ellerinizden öpüyorlar. Ben de her dördünüzün gözlerinizi öperek cümlelizi sıyanet-i Mevlâ'ya emanet ederim oğlum Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 107-109

YEDİNCİ SAFAHAT'I/ GÖLGELER'İ BASTIRDIM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

14 Şubat 1934

Kızım Suad,

Sana dedisi, kodusu bol bir mektup yazabilmek için genişçe bir zaman bekledim; çünkü şu günlerde fazlaca meşgulüm. Bak-tım ki bir bu kadar daha beklesem, miadı geciktirmekten baş-ka bir netice hâsıl olmayacak, her ne olursa olsun diye kalemi ele aldım. "Kurban Bayramına ancak elinize vasil olur" dediğin mektubunuz 25 günde Hilvan'a gelmesin mi? Ne kadar memnun olacağımızı elbette hesap edebilirsin.

Hamd olsun, afiyetiniz, rahatınız yerinde imiş; mekulat ile mahrûkat hususu da temin edilmiş. Artık bir yiyip bin şükretmek-ten başka yapacak iş yok demektir. Maşallah Ahmed'in terfii de yaklaşmış. Tabîi o zaman daha rahat geçinirsiniz. Mamafih bütün dünya buhranlar, işsizlikler, açlıklar, felâketler içinde inlerken, bi-zim bu hâlimiz en mesut bir haldir. Bunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmaya gelmez.

Yedinci *Safahat*'ı bastırdım, ancak daha beş-altı gün sonra matbaadan tesellüm edebileceğim. Tabîi size üç-dört nüsha gön-deririm, annen iyidir. Bir türlü yemeğini pişiriyor, dikişini dikiyor. Bir-iki senedir Emmi Ahmed isminde yaşlı başlı bir adamımız var. Bulaşık, çay, süpürge, çarşı işleri tamamıyla onun üzerinde. Bu cihetten rahat ediyoruz. Tahir iyi çalışıyor. Sene yarısı imtihanın-da sınıflarının 41 kişiye bâliğ olan talebesi içinde kendisi üçüncü oldu. Bilhassa hendeseyle başı pek hoş. Cuma günü kendisini

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 111-114

tazyik edeyim de sana üç-beş satırlık bir mektup yazsın. Zira başka zamanlar meşgul. İnşallah gelecek mektubumu uzunca yazarım. Annenle birlikte olarak Ahmet'in, senin, Cevad'ın, Ferda'nın gözlerinizi öper ve cümlelerinizi Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ederiz kızım Suad. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

Baban Mehmet Akif

İŞTE TAHİR ARTIK ABLASIYLA VEDALAŞIYOR*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Bahar-1934

Bihî

Suad,

Mektubun biraz daha gecikseydi anneni zabt etmek pek müşkül (...) sana birçok tembih etmiş, birçok...

.....

Şimdi (...) İşte şimdi Babu'l-Lûk'ta, (...) işte otomobile atladılar.

İşte Tahir (...) İşte şimendifere bindiler, işte saat (...) hanım, artık sen biraz odana çekidüzen ver. (...) her yarım saatte, her saat başında (...) kat'iyen ihmâl etmedim. Nihayet sizi gez (...) otomobile bindirerek geldiği, sıhhiye dairesini (...) enize soktukten sonra "İşte Tahir artık ablasıyla vedalaşıyor, işte vapurdan indi, işte tramvaya bindi, işte mahattaya geldi, işte şimendifere atlıyor, işte... işte... diye diye, bu sefer de onunla valideniz hanımı oyaladım. Artık gece olmuş, kardeşinin Hilvan'a gelmesi yaklaştı. "Eğer Tahir Mısır'a çıktıktan sonra atik davranarak yedi trenine yetiştiyse üç-beş dakika sonra buradadır... derken Tahir kapıyı açıp girivermez mi! Oğlanın her işi saati saatine görmesinden ve ablasını rahatça vapura ırkâb eylemesinden dolayı çok memnun olduk. Ben artık Tahir'i yerime bırakarak oda (...)

Annen ertesi gün (...) boş kaldı!" dedi (...) dolabın, ceviz sandığının (...) dolayı mı söylüyordu (...) gaybubetiyle hakikaten (...) onun için mi söylüyordu (...)

Tahir de tahminin (...) bağçesine, Mahatta civarına, (...) yerlere gidemez oldu. "Suad ablacığım!" dedi durdu. Lâkin sonra

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 173-179

sonra alıftı. Öyle zannederim ki kafasının (...) çağını, artık güzel güzel çeğiştireceğini (...)

Ben hamdolsun (...) Ahmet Bey'den mektup beklerim. (...) lıgı ediyor musun? (...) den bahsediyorsun. Havası, (...) gözlerini, kardeşlerin ellerini öpüyor (...) Allah'ın birliğine emanet olun evlâdım.

KIZIM İNGİLİZLERİ GÖZÜNÜN ÖNÜNE GETİR*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

19 Nisan 1934

Suad,

Bu seferki mektubun o kadar hoşuma gitmedi. Fazlaca sıkılmakta olduğundan, medenî şehirlerdeki hayatın başkalığından bahsediyorsun. İyi amma, sizler o medeniyetten, ümrandan uzak yerlerde ebediyyen bulunmak ızdırarında değilsiniz ki!.. İşte üç yılın biri hemen bitmek üzere! Mütebaki iki sene de göz yumup açincaya kadar gelir geçer.

Evet, muntazam, mamur şehirlerde, refah ile ömür sürmeyi herkes arzu eder. Fakat bu arzunun tatmini için ara sıra fedakârlık zaruridir. Bugün yüzlerce milyon efrad-ı beşere hâkim bulunan İngilizleri gözümüzün önüne getirelim. Acaba heriflerin bu kudretleri, bu muvaffakiyetleri tesadüfen mi oluvermiş, yoksa milletçe birçok mesaiye, birçok şedâide katlanmak sayesinde mi elde edilmiş? Londra'da doğmuş, naz u naîm içinde büyümüş, ebeveyninin milyonları sayesinde her türlü ihtiyaçtan fersahlarca uzak bir lordun oğlu kalkıyor, Sudanlara, Afrika'nın en yaşanmaz, en cehennemi bucaklarına giderek gençliğinin en kıymetli çağlarını,

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 115-121

Akif'in tarihi mektuplarından biri. Mektuplarında günübirlik siyasete girmemeye dikkat eden Mehmet Akif, ilk defa bu mektubu ile kendini açıyor. Her ne kadar mektubunda kızına konuşuyor, ona nasihat ediyor gibi görünse bile, burada karşımıza bambaşka bir Akif çıkmaktadır. Kendi inzivasına çekilmiş, sosyal ve siyasi hayattan elini eteğini çekmiş biri. Bu mektubu üzerinden sanki tarihe konuşuyormuş gibi bir hava veriyor. Ruhunda barındırdığı büyük ülkünün heyecanı okunuyor bu satırlarından. Dolayısıyla herkesin dikkatle okuması, kendi adına sonuçlar çıkarması gereken bir mektup bu!..

İngiltere hesabına o kumlara gömüyor. Vatani uğrunda çektiği tahammülsüz meşakkatleri hiçe sayıyor. Daha doğrusu kendisi için şeref biliyor. Biz biçarelerse İstanbul'dan çıkıp Bursa'ya gitmeyi felâket telakki ediyoruz! Bizim Mithat Cemal, "Bizler dünyaya gelmemişiz, İstanbul'a gelmişiz!" der ki pek doğrudur.

Dünyada ne mesut kimseler vardır ki saadetlerinden haberleri yoktur, kendilerini bedbaht sanır dururlar. Galiba Suad Hanım da yavaş yavaş onların sürüsüne katılacak!.. Bugün dünyanın garbı, şarkı, cenubu, şimali gûn-â-gûn buhranlarla kıyamete dönmüş; yüzlerce milyon benî Âdem sefaletin, işsizliğin, ümitsizliğin pençeleri altında kıvranıyor; mahşer meydanı gibi kimse nefsin-den başkasıyla kat'iyen meşgul değil; hiçbir ferdin diğerine dönüp bakacak hâli yok. İşte o zavallıları göz önüne getirmeli de insan bir yiyip bin şükretmeli. Hamdolsun, bizlerin hiçbir şeyimiz eksik değil. Bizler bugün en bahtiyar adamlarız.

Bunu hiçbir zaman unutmaya gelmez. Şair, "Şükr-i nimet dahi bir nimettir" diyor ki, en beğendiğim sözlerdendir. Evet, elindeki nimetin kadrini bilerek ona müteşekkir olmak ayrıca bir nimet. Allah'tan bu ikinci nimeti istemeli. Zira o olmadıkça saadetin imkânı yok.

Çayı bıraktığına isabet etmişsin. Süt daha iyi. Şayet o da hazımsızlık verirse yoğurt ye, ayran iç. Çocukların sıhhatlerine itina ya devam et. Gerçek, bir-iki ay sonra sizin kaplıcanız var. Gidip başında çadır kuracaksınız, bes-bedava günlerce, haftalarca yıkacaksınız. Daha ne istiyorsunuz?

Yedinci *Safahat*'ı hesapça almış olacaksınız. İçinde bilmediğin az şey varsa da hepsinin topluca olması tabii hoş a gider.

Tahir iki gün evvel sana uzun bir mektup yazıp postaya vermişti. Muhittin Ford'un hizmetinden çıktı, bir yağ şirketine girdi. Cemile ablan bir seneye yakın ayağından hasta idi. Hastalık bir müddet anlaşılamadı. Verîdlerin iltihabı dediler, romatizma dediler. Birkaç kere alçıya koydular, şimdi evinin içinde aksaya aksaya dolaşıyormuş. Nasip olursa bir buçuk ay sonra annen İstanbul'a gidecek, gelirken Cemile'yi de iki ay için buraya getirecek.

Hamdolsun iyiyiz. Validen de iyi. Her ikimiz, dördünüzün de gözlerinizi öperiz kızım Suad.

Baban Mehmet Akif

OĞLUM İKİ GÖZÜM*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmed Argon'a]

19 Nisan 1934

Oğlum Ahmet Bey,

Mektubunu aldım, çok memnun oldum. Cenab-ı Hak afiye-
tinizi daim etsin. Necla Hanım'ın gözlerini öperim. İnşallah ümit
ettiğiniz gibi büyük bir hanımefendi olur çıkar. Ferda ile Cevad'ın
benim tarafımdan gözlerini öpüveriniz. Baki, cümlelerinizi sıyânet-i
Mevlâ'ya emanet ederim, oğlum, iki gözüm, Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif
Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 123

ÂLEM-İ İSLAMIN BİHAKKIN İFTİHAR ETTİĞİ*

[Mehmet Akif'ten Fuat Selim Bey'e Gölgeler İthafı]

23 Nisan 1934

Vücuduyla âlem-i İslamın bihakkın iftihar ettiği nevâdir-i irfân ve faziletten Fuad Selim Beyefendi hazretlerinin pek kıymetli kütüphanelerine pek değersiz bir hediyemdir.

* Murat Bardakçı, *Sağfıye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 218

SANATKÂR MANZUMESİNİ NASIL BULDUN?*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

9 Ağustos 1934

Kızım Suad,

17 Temmuz tarihli mektubun evvelki gün geldi. Nimet tesadüf, aynı saatte annenden, Cemile'den, Feride'den olmak üzere üç mektup daha çıktı. Bu, artık bizim için pek sevinçli bir hâdise oldu. Ahmet'in Katar'a gittiğini yazıyorsun. Vazifesinin bir ay süreceğine bakılırsa, artık avdet etmiş olacak. Mamafih seni arkadaşların yalnız bırakmıyorlarmış. Ne âlâ!

Oralarda henüz serin bir bahar hüküm sürmüyormuş. İyi ama o çardağın altında yemek yemek hiç nasip olmayacak mı? Geçen sene siz çadır kurup on gün kadar Ilıca'da kalmıştınız. Bu sene öyle bir niyet yok mu?

Tahir gönderdiği uzun boylu cevaptan, kendisine ettiği nasihatlerden dolayı son derece memnun. O da yine öyle uzun bir mektup yazacak. Kendisinden evimizin resmini istemişsin. Seyyar fotoğrafçılardan birini bulup da çektirecekmış.

Ablan çoktandır bir şey yazmıyordu. Bu sefer yazmış. Zavallının sol kasık mafsalı oynamıyormuş. Rahatça oturup kalkmak, tırnaklarını kesmek, çorabını kendi kendine giymek kabil değilmiş. Oda içinde bastonsuz geziyormuş; ama sokakta bastonla yürüyormuş. Mamafih kimseye muhtaç olmadan her işini görebildiği için, bu kadar iyileşebildiğinden dolayı Allah'a şükrediyor.

Annen İstanbul'a giderken, sana mektup yazmak üzere benden üzeri makineyle yazılmış iki zarf almıştı. Bilmem yazdı mı? Göğsü iyi imiş, yalnız ara sıra sinirleri tutup bayıldığını Cemile

* Dündar Akünal, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul, s. 464-465

yazıyor. Zaten Mısır'da iken de göğsü tutmuyor, sade on beş yirmi günde bir sinir geliyordu. Ne diyelim Allah beterinden esirgesin. Göztepe'de de bir eczane bulmuş, aydan aya vermek üzere veresiye istediği ilâcı alıyormuş. Hacıhanım rahmetli her nereye gitse on, on beş kuruşa aylık kendisine bir Kuran hocası bulurdu. Annen de iki evli bir köy de olsa hemen bir eczane ediniyor.

Necla'nın çok güzel bir kısrak olduğunu söylüyorsun... Sana, çocuklara iyice alıştı mı? Yanına gidip istediğiniz gibi sevebiliyor musunuz? Yoksa titizleniyor mu? İneklerinizin sütü iyi imiş. Ayrıları içtikçe bizi de anın.

Ahmet'in, senin, Cevad'ın, Ferda'nın gözlerinizi öperek cümelenizi Allah'ın birliğine emanet ederim kızım Suad.

Yedinci Kitap'taki Sanatkâr manzumesini nasıl buldun?

Babanız Mehmet Akif

HANÜMÂNIM YIKILMIŞ DA BEN ALTINDA KALMIŞIM*

[Mehmet Akif'ten Hafız Âsım Şakir Gören'e]

8 Aralık 1934

Bizim bîçare Naim'in nâbehengâm vefatı beni pek çok sarstı. Hanümanım yıkılmış da, ben altında kalmışım sandım. Bu zavallı Şark, öyle kıymetli vücutları bundan sonra pek zor yetiştirir. Bilemiyorum, hükümet hesabına tercüme etmekte olduğu Tecrîd-i Buhârî hitam bulmuş muydu? İnşallah nâkıs kalmamıştır. Çünkü o suretle bir tercüme başka hiçbir babayığidin harcı değil.

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 114

Ahmet Naim Bey'in vefatının Akif'in üzerinde bıraktığı tesirin ağırlığı okunuyor bu satırlarda. Çünkü Akif, onu çok seviyor. Belki de eski dostları arasında en sevdiği, en çok takdir ettiği kişi Ahmet Naim Bey olmalıdır. Ondan sonra da Ferit Kam ve Elmalılı Hamdi Bey gelmektedir. Fakat Akif'in, bu eski dostunun vefatı üzerine kendi psikolojisini ve hatıralarını da anlatmış olabileceği bu mektubun, bu kadar kısa olmaması da gerekiyordu. Bildiğimiz gibi Asım Şakir'e yazılmış mektup bir bütün olarak değil de Mithat Cemal'in *Mehmet Akif*'ine alıntılanmış bir bölüm olarak ulaşıyor elimize. Dolayısıyla söz konusu mektubun tamamı bugün elimizde bulunmamaktadır. Haliyle bu kadarcık bile olsa, böyle sayısız mektubun varlığından Mithat Cemal bizi haberdar ediyor ki, bundan ayrıca memnunuz. Fakat bu mektupların asıllarının, gene onun vasıtasıyla kaybindan da aynı derecede üzüntü duyuyoruz.

Abdülhak Hamid
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ÜMMETİN EN BÜYÜK VELİNİMETİ*

[Mehmet Akif'ten Abdülhak Hamid'e]

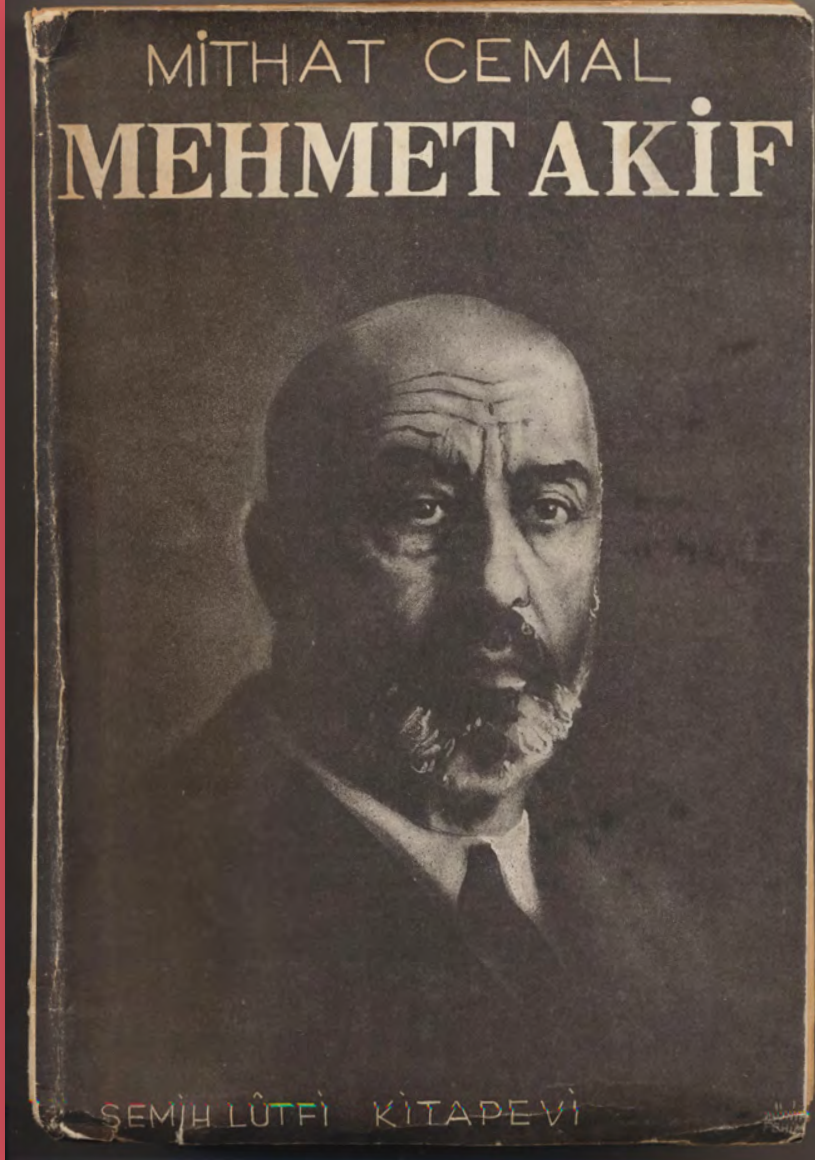
1935

Ümmetin en büyük velinimeti irfanı Hamid Bey'e...

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, c. I, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 169

Abdülhak Hamid, *Hakan* adlı eseri 1935'te yayımlanınca Şerif Muhittin Targan vasıtasıyla Mehmet Akif'e göndermeyi düşünmesi büyük bir kadirşinaslık örneğidir. Mehmet Akif, henüz Mısır'da iken kendisini ziyaret eden Targan'ın, Abdülhak Hamid'in, "Türk'ün en büyük şair-i muhibbi azizim Akif Bey'e" ithafla imzalayıp teslim ettiği *Hakan* adlı eserini bizzat takdim etmesi ve büyük şairin selamını götürmesi gurbetteki Akif'i ziyadesiyle memnun ettiği ortadadır.

Eşref Edip, Abdülhak Hamid, bu ithaf cümlesini yazarken de "Hakikaten böyledir. Bunu bütün samimiyetle yazıyorum" dediğini kaydetmektedir. Akif de *Safahat*larından birini yukarıdaki ithaf cümlesiyle Abdülhak Hamid'e göndermiştir.

Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif* adlı nefis biyografisinde Prensess
Emine Abbas Hanım'ın pek çok mektubuna yer veriyor.

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

ÇEKİLDİĞİM ŞU İNZİVA ÂLEMİ*

[Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

23 Şubat 1935

Hanımefendimiz,

Dünyada kendini bilmez veliler olduktan başka, saadetinden bîhaber yaşayan bahtiyarlar da varmış. Daha garibi kulunuz da onlardan biri imişim!

İhtiyarım ile çekildiğim şu inziva âleminde bile muhitin, şuûnun, zamanın, hâdisatın, hulâsa bütün kâinatın sarîh istiskalini gördükçe, yaşamaktan âdetâ öğreniyor da günden güne artan zaafımı, ihtiyarlığımı birer müjde-i halâs telâkki ediyordum. (...)

Ufuklarında tek bir ışık sezmeyen zulmet-zede bir bîçare için bu ne inkılâb-ı azim ki, huzûr-ı ismetinizle şeref-yâb olduktan sonra, yüksekliği nisbetinde derin bir nazar-ı şefkatin üzerimde güneşler gibi parladığını görmeye başladım!.. Artık ye'simdeki hatayı anlıyorum. Artık iman yeniler gibi tecdid-i ümit edeceğim.

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 85-86

Uzun sürmüş bir ihmalin, yalnızlık ve inzivanın ardından Akif'in "yeisindeki hatayı!" fark etmesini sağlayan yepyeni bir gelişme!.. O da vefat etmiş olan Abbas Halim Paşa'nın (1934) kızı Prenses Emine Hanımefendi ile karşılaşması olmaktadır. Akif'e ihtimam gösterdiği zamanlarda henüz 35-36 yaşlarında olan fakat aile içindeki rolü hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadığımız bu asil kadın himmet ediyor, Akif'e vakit ayırıyor, onu okuyor ve kavıyor. Akif'i içine düştüğü kör kuyulardan o çekip çıkarıyor, yani Akif'i adeta yeniden keşfediyor Emine Abbas Hanım!..

1930 başlarından yani *Dünya Ekonomik Buhranı*ndan beri ihmale uğradığını fark ettiğimiz o büyük deha, işte ilk defa böyle inşirahlı dil ile karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Akif'i ilk defa böyle dirilmiş buluyoruz. Buna ne kadar sevinilse yeridir. Fakat bu an öyle bir andır ki, hemen ardından Akif'in o onulmaz hastalığı depreşecektir. İşte Akif'i o ağır hastalık döneminde muayene ettiren, belki sağlığına iyi gelir diye Beyrut, Suriye ve Hatay civarlarına tebdili hava için gönderen kişi, işte bu Emine Abbas Hanımefendi'dir. Yoksa Akif'in o şartlarda ne muayene olmak için bir imkânı ne de bu tür sağlık seyahatlerini kaldıracak bir birikimi söz konusu idi.

Artık titrek ellerimden düşen kaleme tekrar sarılmak isteyeceğim.
(...)

Ruh-u paki rahmet göklerine yükselirken, bizlere yeryüzünde sizin gibi bir melek-i sıyânet bırakan vâlid-i muazzamınızı nasıl takdis edeceğimi bilemiyorum.

BİRAZ KAN, BİRAZ CAN, BİRAZ DA HUZUR-I FİKR Ü VİCDAN*

[Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

28 Nisan 1935

Hanımefendimiz,

İnayet buyurduğunuz iltifatnameye karşı, kulunuzdan arîza-i şükran bekliyormuşsunuz. Bunu Cemile Hanım'dan işitince ne kadar müteessir, ne kadar da mütehayyir oldum, tasavvur buyuramazsınız.

Hakîr nâmıma; lâkin yanlış cihetlere yazılmış, manalı manasız birçok mektuplar fakirhaneyi elleriyle koymuş gibi bulmakta hiç güçlük çekmezlerken tâliin şu makûs cilvesine bakın ki doğrudan doğruya bana tevcih buyurulan o yüksek hitap, kim bilir şu sağır kubbenin hangi bir bucağında sükûta inkılâp etmiş bulunuyor! Evet, her musibete karşı olduğu gibi bu hüsrânım için de bermutat, 'el-hükmü lilâh' diyorum; ama doğrusu teessürümü bir türlü yenemiyorum. Zira yakinen biliyorum ki sizin o kutsi nefesiniz, o can-aşına sesiniz benim bu ölgün ruhuma yeni bir hayat nefh edecekti; son zamanlarda maalesef pek yabancı kaldığım hayat hissini, vazife hissini yeniden duymaya başlayacaktım.

Yüksekliğindeki samimiyeti, samimiyetindeki yüksekliği ömrüm oldukça unutamayacağım o necip meclisleriniz kulunuza yazmak ümitleri vermişti, kulunuz ki okumak melekesini bile kaybetmek üzereydim. Hâlâ şaşıyorum: Gerek memleketimizin, gerek Mısır'ın postaları muntazam surette vazifelerini görüyorlarken, nasıl oluyor da yalnız sizin lûtf-nameniz arada kayboluyor?

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 88-89

Temmuz ayında, inşallah emriniz veçhile tebdil-i hava için Antakya taraflarına gideceğim. Biraz kan, biraz can, biraz da huzur-u fikr ü vicdan toplayabilirsem, sırf efendimizi memnun etmek için bir şeyler yazmaya çalışacağım. Zannederim son teşerrüfümde, "Gölgeler istemeyiz, maddi şiiirler bekleriz" buyurmuştunuz. Kulunuz şimdi mevzuyu tasarlamakla meşgulüm. Muvaffak olursam bir zaman sonra düşündüklerimi nazm için uğraşacağım. Bakalım:

Hüdâ kadirdir, eyler seng-i hârâdan güher peyda dedikleri gibi bizim câmid karihadan da belki bir şeyler sızar...

Abbas Halim Paşa'nın Kızları
En sağda oturan Prensess Emine Hanımdır.
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

Şefik Kolaylı
[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

DARÜLFÜNUN EDEBİYAT KÜLLİYESİNDE MÜDERRİSİM*

[Mehmet Akif'ten Pendik Bakterioloji-hane
Müdürü Şefik Kolaylı'ya]

29 Nisan 1935

Evladım, iki gözüm Şefik,

Sana mektup yazamıyorum. En birinci sebebi o kadar çok işlerin varken, bir de bana cevap yetiştirmek ıztırârında kaldığını arzu etmeyişimdir. Evet, biliyorum ki işlerin çok, hem hepsi de memlekete hakkıyla nâfi meşgalelerdir. Allah vücuduna kuvvet, afiyet versin de, daha pek çok zamanlar vatanımızın hayrı için uğraş dur evlâdım.

Belki işittin: Ben bura Camia'sında Edebiyat Külliyesinde müderrisim. Ancak yeni kanun mucibince benden bazı vesâik istiyorlar ki Baytar Mektebi Şehâdetnamesi bunlara dâhil. Ben o şehadetnameyi diğer bazı evrak-ı mühimme ile beraber kaybettim. Şimdi bana bir tasdikname, yani Mülkiye Baytar Mektebi Âlisinden diplomam olduğunu bildirir bir vesika lazım.

Bunu mektep müdüriyetinden mi, yoksa Ziraat Vekâletinden mi, nereden talep etmek lâzımsa, tarafımdan bir istidaname tertip ederek isteyiver, olmaz mı evladım? Yalnız ihmal etme ki ben Mısır hükümetine karşı yalancı çıkmayayım. Hususuyla böyle bir vesika ibraz edeceğime dair Külliye idaresine taahhüt senedi verdim.

Muhyiddin, Feride vasıtasıyla afiyetinden, sıhhatinden daima haberdar olurum. Sen de aynı vasıtalarla benden malûmat

* *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası*, (Haz. Ferruh Dinçer), Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayını, Ankara 2011, s. 77
Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 145-146

İlgili mektubun tamamını Prof. Dr. Ferruh Dinçer'in hazırladığı eserde buluyoruz. Mithat Cemal ise sadece bir paragrafını veriyor *Mehmet Akif* adlı eserinde.

almaktasın. Behiye Hanım'a selâm ederim. Küçüklerin gözlerini öperim. İsmet cümlenize selam ediyor. Tabii o vesikayı taahhütlü bir mektupla yollarsın.

Adresim:

Mehmet Akif, 46 Şari İbrahim Paşa, Hilvan- Mısır

Zarfı Fransızca yazarsan daha iyi olur. Şari, malum Rue demek.

Umur-ı Baytariye Müdürü bizim Ali Rıza Bey'in vefatını duydum. Çok müteessir oldum. Yerine kim geldi? Bana meslek ve meslektaşlar hakkında bir de senin müessesesinde neler yaptığına dair malûmat verirsen çok minnettar olurum.

İki gözlerinden öperek seni sıyanet-i Hûda'ya emanet ederim evladım, mâ-bihi'l iftiharım Şefik.

İLHAMİ HİLKATİN KİTABINDAN ALMAK*

[Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

12 Mayıs 1935

Hanımefendimiz,

Merdivenköyü'ndeki Bektaşî Tekkesi'nin harabelerini temâşâdan mütahassis olmuşsunuz. Tabîî, maziye karışan bir mevcut yoktur ki, izlerini görüp de müteessir olmayalım. Büyük bir Garp edibinin dediği gibi "Ayrıldığıımız her şey varlığımızdan bir parçadır." Onun için geçmişten, geçmişî düşündüren her hatıradan nasibimiz daima hüzün olur.

Bilmem, arz ettiğim noktalan evvelce dolaşmış mı idiniz? Çok niyaz ederim: Gümüşsüyü Tekkesi'nin bulunduğu tepeden Haliç'i, kuşbakışı bir seyredin. O ne âlem, o ne rengârenk bir sahne-i temâşâ!.. Eminim hayran olacaksınız, hanımefendimiz.

Sağ olmalı idim de İstanbul'u size kulunuz gezdirmeli idim. İçinde doğup büyüdüğüm bu aziz yurdun dağlarını, tepelerini, ormanlarını, çayırlarını, hülâsa bütün köşelerini, bucaklarını öyle zannederim kulunuz kadar bilen pek az kimse bulunur.

Edirne'ye seyahati cidden arz ediyorum, o şairane mevkiin sizlere bir ilhamı! İnşallah memnun olarak avdet buyurmuşsunuzdur yahut buyurursunuz. Süleymaniye'nin muazzam mimarı merhum Sinan'ın orada meşhur Selimiye'siyle birçok köprüleri, hamamları var. Cami, mescit, çeşme, sebil, köprü, han, hamam, üç yüz parça eser bırakan dâhinin şaheserleri Süleymaniye ile Selimiye olsa gerek. Evvelkisinin o loş mehâbeti ruhu huzû' içinde, huşu içinde bırakır. İkincisinin nûrâniyeti ise kalbi zevkyâb-ı ibadet eder.

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 146-147-197-264

Edirne'de yirmi ay kadar kaldım. Ancak pek toy, pek gençtim... Heyhat! Edirne'ye bir daha dönebilsem; lâkin böyle altmış iki yaşımdan sonra değil, hiç olmazsa on beş seneyi tarh ederek dönebilsem!

Vakıa "istek şarttır!" diye evâmirin semtine yanaşmayan, sonra "istek haktır!" diye menâhi namına irtikap etmedik bir maskaralık bırakmayan Bektaşileri hiç sevmem. Bununla beraber hakkı söylemek lazımsa vakit vakit Bektaşilerin içinden, hatta öbür tarikat saliklerini geride bırakacak kadar ahkâmı şeriatla mukayyet adamlar çıkmıyor değil. Lakin maalesef pek nadir...

Selimiye
[Atatürk Kitaplığı Arşivi]

MAZİDE YAŞAR BİR ADAM*

[Mehmet Akif'ten Pendik Bakterioloji-hane Müdürü Şefik Kolaylı'ya]

Mayıs 1935

Evlâdım, mâ-bihi'l iftiharım, iki gözüm Şefik,

Mektubunu aldım. Kitapların vasıl olduğuna memnun oldum. Müsait zaman bulunca neşriyatınızla birlikte müessesenin fotoğraflarını göndereceğini vaat ediyorsun ki buna da ayrıca sevindim.

Fazlı'nın sözleri beni çok mütehasşis etti. Birlikte geçirdiğimiz acı, tatlı günler birer birer hatıramda canlandı. Ben zaten mazide yaşar bir adam olduğum için, eski aşinaları anmaya vesile ihtiyacından vâresteyim. Hiç birinizi yâd etmediğim gün geçmez dersem, katiyen mübalâğa etmiş olmam. Evet, onun kimya ile uğraşması daha muvafıktı amma ne yapsın? Geçinme belâsı!

Hilmi Bey'e, Avni Bey'e, Münir Bey'e dair verdiğin malûmat-tan dolayı teşekkür ederim. Seniyyüddin Bey'de misafir olmasına nazaran, Münir Bey muvakkaten gelmiş olacak, öyle değil mi?

* Şükrü Elçin, *Türk Edebiyatı*, Eylül 1974, nr. 33, s. 31-32
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 490-492
Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası, (Haz. Ferruh Dinçer), Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayını, Ankara 2011, s. 81

Mehmet Akif'in Şefik Kolaylı'ya gönderdiği üç mektuptan ikincisi olan bu metni ilk yayınlayan Şükrü Elçin olmuştur. Elçin, *Türk Edebiyatı* dergisinde "Mehmet Akif'in Bir Mektubu" başlığıyla yayınladığı bu mektubun altına 22 Haziran 1935 tarihini düştüğü görülüyor. Elçin'in "Şefik Kolaylı'nın Hacettepe Üniversitesi Mehmet Akif Ersoy Müzesi'ne armağanı" notuyla yayınladığı söz konusu mektubu yıllar sonra neşreden Prof. Dr. Ferruh Dinçer ise tarihsiz olarak vermektedir. Mektubun asıllarını da yayınlayan Dinçer'in yayınında da görülecektir ki, mektup tarihsizdir. Bu durumda Akif'in tarih koymayı unuttuğu düşünülebilir. Ancak diğer iki mektubunun tarihlerine bakılarak (ilk mektup 29 Nisan 1935, son mektup 22 Haziran 1935) yukarıdaki mektubun mayıs ortalarında veya sonlarına doğru gönderildiği yüksek bir ihtimaldir.

Bizim Suat'ın kocası Ahmet Ali de binbaşı oldu. Şimdi Van civarında Erciş'te bulunuyorlar. Dediğim gibi zaman ne süratle akıp gidiyor: Kızın teehhülü üzerinden on sene geçti. Abdülhak Hamid Bey,

Geçmez sanırım bu rüzgârı
Sür'atlidir ol kadar güzârı

der ki ne doğrudur! (Rûzigâr, malûm ya, günler mânâsına.)

Karaciğerim şöyle böyle gidiyor. Ancak son aylarda yakama yapışan sıtmadan bir türlü kurtulamıyorum. Bayram ertesi yine kinin şırıngası yaptıracağım. Neticeyi bildiririm.

Bezlettiğin mesai neticesinde vücutça yıpranacağın pek tabîî idi. İnşallah meydana getirdiğin müesseseyi ahlâfın hüsnü muhafaza eder de, fedakârlığının bu muazzam eseri ihmal yüzünden yıpranmak tehlikesine maruz kalmaz.

Yazın biraz sıcak olan Pendik, kışın pek mutedil olsa gerek. Feride'den aldığım mektupta henüz kışların başlamadığı bildiriliyor. İnşallah hafif soğuklarla baharı bulursunuz.

Çocukların büyüdüler mi? Okuyorlar mı? Leman hâlâ müessesede mi çalışıyor? Behiyye Hanım ne âlemde? Gerçek, İbrahim Efendi mahkemeden mahkemeye koşuyor mu, yoksa artık biraz dinlenmek lüzumu hissetti mi?

Bizi bilenlerden tesadüf ettiklerin olursa selamlarımı söylesin. İsmet selam ediyor, devam-ı afiyetin için dualarda bulunuyor. Baki, kemal-i iştihak ile alnından, gözlerinden öperek daha çok zamanlar memlekete hizmet edebilmeni Cenab-ı Hakk'tan temenni ederim oğlum, iki gözüm, mâ-bih-il-mebâhâtım, Şefik'im.

Ramazanınız da mübarek olsun, Bayramınız da.

Amcan Akif

BÜLBÜLSÜZ BAHARDAN ZEVK ALAMIYORUZ*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Mayıs 1935

Bihî

Suad Hatun,

Mektuplarınız muntazam surette geliyor, bizimkiler de öylece sizi buluyor. Bu cihetten doğrusu pek bahtıyarız. Kitapları almışsınız. Ona ayrıca memnun oldum. Hesapça baharınız gelmiş olacak. Bizim sıcaklar başladı. Hele bugün hatırı sayılacak derecede şiddetli. Tahir imtihanlarıyla meşgul. İki gün sonra inşallah kurtulacak. Onu sorayım: Civardan bülbül sesleri geliyor mu? Yoksa bizim gibi sizler de o mübarek sese hasret misiniz? Mısır'da hiç bülbül yoktur. Bazıları İskenderiye civarında tek tük bulunduğunu söylüyorlar. Bizler alışkın olduğumuz için bülbülsüz bahardan zevk alamıyoruz.

Kısağınız yaramaz mı, yoksa uslu mu? Sana, çocuklara alıştı mı? Nedense o hayvana karşı bende görmeden bir muhabbet uyandı. Hakikat, insan kulaktan da âşık oluyor! Yeni tayınız geldi mi? Şayet geldiyse adını donuna, yani rengine göre koyun. Al yahut doru ise "şafak", kır ise "fecir", yağızsa "fellah" olsun. Bununla beraber sizin hatırıma daha güzel isimler gelirse koymakta hiç tereddüt etmeyin. Karlar kamilen eridi mi? Havalarınız nasıl gidiyor? Çocuklar okuyorlar mı? Teyzen Aliyye Hanım'ın hısımlı Emine'nin bir kızı daha olmuş. Benden isim istiyormuş. Daha düşünüp bir şey bulamadım. Yoğurt yapıyor musunuz? Bolca bolca ayran içsen, çok müstefit olursun sanırım. İhmâl etme. Gerek

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 153-155

kendine, gerek çocuklara çok itina et. Sıhhatin en büyük devlet olduğunda hiç şüphe yok. Cemile ablanın ayağı kalçadan oynamıyormuş. Allah vere de kızcağz sakat kalmayaydı. Onu yoklamak, evlerini de biraz çekip çekivermek için anneni İstanbul'a göndermek istiyorum.

Her ikimiz dördünüzün de gözlerinizi öperiz. Kardeşlerin ellerinizi öpüyorlar iki gözüm evlâdım.

Baban Mehmet Akif

EŞİ İSMET HANIM İSTANBUL'DA*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

Mayıs 1935

Bihî

Suad,

Bu sefer mektubun hayli geç geldi. Tabii bizler de hayli üzüldük. Hamd olsun ki dün sabahleyin annenden, akşam üzeri de senden beklediğimiz haberleri alarak meraktan kurtulduk. Yeni evinizi tebrik ederim. İnşallah çardağın altında kemâl-i afiyetle pek çok yemekler yersiniz.

Tahir'in mektubundaki tasvir çok hoşuma gitti. Okur eğlenir diye aynen istinsah ederek validene de gönderdim. Evet, validen şimdi İstanbul'da bulunuyor. Beş senedir gitmedi, hususiyle ablanın hem işleri hem halleri pek perişan olduğu için, her türlü fedakârlığı sineye çekerek kendisini yolladım. Buradan Haziranın on birinde çıktı, on beşinde yerine vasil oldu. Bermutat İskenderiye'ye kadar Tahir götürdü.

Ablan hakkında yazdığın sözleri Cemile'ye yazdım. Onlar şimdi yine evlerini değiştirmişler. Göztepe'ye nakletmişler.

Adresleri şöyle:

Göztepe'de Talat Bey Sokağı'nda 6 numaralı Rukiye Hanım'ın evi.

Tabii, annene mektup yazarsan, bir-iki satır da ablana yazıverirsin olmaz mı?

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 157

FARZ OLAN ÇALIŞMAKTIR, BAŞARMAK DEĞİL*

[Mehmet Akif'ten Pendik Bakterioloji-hane
Müdürü Şefik Kolaylı'ya]

22 Haziran 1935

Evladım Şefik,

Mektuplarının ikisi de geldi. Nasıl teşekkür edeceğim bilemiyorum. Birinci mektubunda bana hesap veriyorsun. Ben bu hesabın bu kadar yüz ağartıcı bir şekilde olacağını evvelce tahmin etmekle beraber, pâyânsız meserretler, mefharetler içinde kaldım. Aferin sana! Allah seni kemal-i afiyetle pek çok yıllar daha muammer etsin. Daha birçok hizmetler, daha birçok yararlıklar göstereyin.

Ne mutlu sana ki, hem çalıştın hem muvaffak oldun. Bence her ferd-i milletin üzerine farz olan, bütün kudretiyle çalışmaktır. Muvaffakiyetin kıymeti ikinci dereceye kalır. Çünkü o, kulun elinde olan bir şey değildir. Sırf Allah'ın ihsanıdır. "Ben meslekte bütün vüs'imi sarf ettim, lâkin parlak bir netice elde edemedim" diyen adamla, tevfiğe mazhar olmuş adam arasındaki azim fark insanların mikyasına göredir. Yoksa ikincisini alkışlayıp, birincisini ihmal etmek pek büyük bir haksızlık olur. Bunun için seni muvaffakiyetlerinden ziyade, bütün vüs'inle ve kemal-i ihlâs ile çalışmaktan dolayı tebrik ve takdir ediyorum.

Şark o kadar geri kalmış ki, her Şarklı için anbean cansiperane uğraşmak icap ediyor. Hâlbuki fedakârlıktan vazgeçtik, muayyen olan adabınca sây edenlerin bile adedi pek elim bir ekaliyetten

* *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası*, (Haz. Ferruh Dinçer), Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayını, Ankara 2011, s. 86
Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 258 ve 441.

Mithat Cemal, ilgili mektubun bazı bölümlerini veriyor, oysa Prof. Dr. Ferruh Dinçer tamamını.

ibaret! Ah biz Şarklılara acısızca imsas edecek bir aş keşf olunsa! Nereye gittimse insanların vazife duygusunu göremedim. Bu şuurun uyandığı gün, Şark yakasını kurtarmış demektir. Lâkin heyhat!

“Çok ihtiyarladım” diyorsun. Bu türlü ihtiyarlık dostlar başına!.. Alman ve Fransız mecmualarındaki neşriyat, mevzularından anlaşılıyor ki mühim şeyler. Müessesedeki istihzarat da pek âlâ. Gayet büyüdüğünü, adeta bir köy haline geldiğini bildirdiğin Bakterioloji-haneye ait resimleri, vadin vechile gönderirsen çok memnun olurum. Mümkün olsa da mektepten çıkan efendiler, beş altı ay kadar müesseseye devam ettirilseler. Öyle zannediyorum ki çok istifade ederlerdi. Ali Rıza Bey’in hayatta olduğuna çok sevindim. Bizim Giritli İsmail Hakkı İstanbul’da mı, yoksa Ankara’da mı? İmkânını bulursan selâmımı tebliğ edersin, olmaz mı?

Baytar İlyas Bey’le ara sıra görüşüyorduk. Ancak şu aralık kendisi ağırca hasta. İfâkatinden hemen hemen ümit yok. İstediyin eseri, inşallah buldurur, yollarım. *Safahat*’ın yedinci kitabı olmak üzere bir ufak eser bastırmıştım. Birisi sana, diğeri Fazlı’ya olmak üzere iki nüsha göndereceğim. Fazlı’ya ait olanı postayla kendisine yollarsın, olmaz mı?

Tevfik ne âlemde? Teyzen sana da, Behiye Hanım’a da, çocuklarına da çok selâm ediyor. Ben keza on, on beş gün sonra tebdili hava maksadıyla Suriye taraflarına gitmek niyetindeyim. Çok zayıf düştüm. Karaciğerim vazifesini eda etmiyormuş. Kaydımı bulup çıkardığı için Fazlı’ya çok teşekkür ederim. O artık yalnız Katib-i Umumilikle mi uğraşıyor, kimya ile hiç meşgul değil mi? Temiz alnını tekrar tekrar öperek seni Cenab-ı Hakk’ın sıyânetine emanet ederim, iki gözüm, evladım, Şefik’im. Şimdilik Allah’a ısmarladık.

«فهرطه» كُ ، اُون ، كَلَمَ كَوَطَلَر سَن رَکَل !
طَوَر دِیغَم ، ماضیه عَرَف ، بَوَسَر ، نَئَه سَن رَکَل ،
واری لَوَس سِنَه کَدَه جَانَانَن قَالَوَن نَوَر اِیَزَلِی ؟
ای شِیل بَوَر ، اِیَنه سَن سَن اَوَر ، سِنَه کَدَه رَکَل !

۴ اِیُول ۱۹۳۵

مکتوب

MAZİNE HÜRMET YOKSA NEŞVEMDEN DEĞİL*

[Mehmet Akif'ten Prensess Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

23 Haziran 1935

Hanımefendimiz,

Evvelce de arz etmiştim, kulunuz Edirne'de yirmi bir, yirmi iki yaşlarında bir genç idim. O çağlarda Garplı bir edibin dediği gibi Gözler parıl parıl yanar; lâkin hiçbir şey göremez! Onun için sizlerin geçerken üç günde görebildiklerini, bendeniz iki yıla yakın ikametimle beraber görmüş değildim. (...)

Edirne'ye ait yüksek duygularınızı pek derli toplu tasvir eden iltifat-namelerinizi kaç kereler okudum. Arada kırk yıllık bir mesafe-i zaman olmasına rağmen, bir çoklarını ayân, bazılarını da hayal meyal seçebildiğim o muhalled şaheserlerin cazibesi bir an için, hâl ile istikbal ile bütün rabıtarımı kopardı ve beni geçmiş edvara doğru sürükledi. Evet, yaşlandıkça maziperest olmak pek

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 86-87, 147, 297

İlgili mektuptan öğrendiğimize göre, aile geleneğine bağlı olarak yaz mevsimlerini İstanbul'da geçiren Emine Abbas Hanımefendi, o ara Edirne'ye de gitmiş ve Edirne intibalarını yaşlı şaire bir mektupla yazmak ihtiyacı duymuş. Nihayet görüp anlattıkları da 1935 yılı civarının Edirne'si!.. Aynı Edirne'yi 1940'ların algılaması ile bir de Arif Nihat Asya'dan okumak iyi olur. Yani o uzun *Selimiye Destanı*'ndan!..

Fakat Emine Abbas Hanım'ın o tarihî mektubu maalesef bugün elimizde bulunmuyor. Aynı şekilde o kültürlü, sanat zevki yüksek kadına, Mısır'dan mukabelede bulunan Mehmet Akif'in mektubu da tam metin olarak elimizde değil. Emine Hanım'la Akif arasında cereyan eden bu tür mektupların bir gün, yani beklenmedik bir zamanda karşımıza çıkıvereceği ümidini muhafaza ediyoruz. Çünkü rahmetli Akif, uzun Mısır yıllarında böyle içini açabildiği, yüksek birikimini ifade edebileceği muhataplar bulamamanın sıkıntısı ile yaşadı. Aynı yıllarda şaire yakınlık duyan Mahir İz ve Asım Şakir gibiler alabildiğine genç iken, onu anlayabilecek seviyedeki Ahmet Naim ve Ferit Kam gibi üstatlarla da aralarında herhangi bir yazışma cereyan etmiyordu. Bu bakımdan büyük Akif'in Emine Abbas Hanımefendi ile mektuplaşmaları çok farklı bir boyut kazanmaktadır.

tabîidir; bunu teslim ederim. Lâkin sînesinde bitmez mefahir, tükenmez bedâyi saklamak itibarı ile hakikaten tapılacak bir tarihim olduğunu da hiç bir zaman unutamam. (...)

Üç gün evvel, vaktile Goncagül* bacının oturduğu evin önünden geçiyordum. Yarı açık duran kapının sağ tarafında bir levha gördüm ki, üzerinde temiz bir yazı ile *Kasr-ı Gülşen* kelimeleri yazılıydı. Gerek levhanın meali, gerek durup da içerisine göz gezdirdiğim bahçenin hâli bana dokundu. İlk seneleri, yani bundan on, on iki yıl mukaddemleri, merhum paşa hazretleriyle buraya sık sık gelir, ağaçlar altında sohbetler ederdik. Zeynel ve Melek Hanı-mefendiler o zamanlar birer küçük çocuktular. Tıflâne şetaretlerine pây yoktu. Biz de gâh onların oyunlarını seyrederdik, gâh kendimiz kalker oynardık! O eski hatıralar, bu yeni isim bana şu kıtayı söyledi:

Kasr-ı Gülşen'sin evet, lâkin gönüller şen değil;
Duyduğum mazine hürmet, yoksa neşvemden değil!
Var mı loş sinende cânândan kalan nûr izleri?
Ey yeşil yurt, istenen senden odur, sinen değil

Edirne'de yirmi ay kadar kaldım. Ancak pek toy, pek gençtim. Tecrübesiz kafamı şiir ile güreşten başka bir şey alâkadar etmezdi. Otuz kırk sene evveline gelinceye kadar mekteplerimizde resim dersi basma modellerin kalıbı kalıbına istinsahından ibaret olduğu gibi aynı devirlerde şairliğe özenen biz bîçareler de eski şairlerin divanlarını meşk ile uğraşırdık. Tabiatı taklide çalışacak yerde kudemadan birini taklit ile vaktimizi heder ederdik. İlhamı hilkatın kitabından değil, Fuzûlî, Nefî divanından almak isterdik! Onun için Edirne'nin gerek tabîî menâzırından, gerek o menâzıra ayrı bir hayat ifaza eden şaheserlerinden maalesef ne bir çizgi ne de bir gölge tespit etmeyi akıl etmiş değildim.

* Goncagül Bacı, Abbas Halim Paşa'nın ev işlerinde çalışan yardımcılarının biridir. Ayrıca Akif'in *Kasr-ı Gülşen* diye bahsettiği yer ise ailenin Hilvan'daki villasıdır. Paşa ve ailesi yazları İstanbul'da adada, kışları ise Hilvan'daki *Kasr-ı Gülşen*'de ikamet ediyordu. Bu bilgileri mektupla Prenses Emine Abbas Halim'e başvurarak öğrenen Mithat Cemal, *Mehmet Akif* adlı eserinde yazmıştır. Bkz. Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 86

۵
 سار
 مکتوبه چوه منون اولدم . فرداي کمال عافيه برونه کي اللهدن تمن
 ايدم . آنجه ، آنه کي به يازم ، کدن برتايي اجمال اينه
 اي بلم . بوقا وقت ايزه کي هم چوه
 برونه ضعیف و شریه .
 احمد ک حاکمیه ، الله توفیه و یریه . آنقه به کیمه
 صفه ک سلطان ک یک صیب . برقت اولدقن صوره بونه
 دوکولم نک ، صاحبم نک مفاصلی بونه .
 حاجه فائمه الله غنی غنی حجت انیه . بزم آفره زرفه لاسنده
 یک فرقه قودورم . طالعی فادیه ایسه ک اوکودن کورم . نه
 مولهو اوفا ! ترنیز بر محمد کیدس . دنیا به معلوم اراره کله کي
 الله ک فایه بیه به معلوم اراره حیفه
 احمد ک به چوه چوه سلاخ ایدم

BİZİM ARKAMIZA KALMASINDAN PEK KORKUYORDUM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

1935-Yaz

Bihî

Suad,

Mektubuna çok memnun oldum. Ferda'yı kemâl-i afiyetle büyütmeni Allah'tan temenni ederim. Ancak annene de yazdım: Kendi boğazını ihmâl etme, iyi besle. Buna dikkat etmezsen hem çocuk hem de sen büsbütün zayıf düşersin.

Ahmet Bey çalışıyormuş, Allah tevfik versin. Ankara'ya gitmemek hakkındaki mütalean pek musîb. Muvakkat olduktan sonra boşuna dökülmenin, saçılmanın manası yok.

Hacı Hanım'a Allah gani gani rahmet etsin. Bizim arkamıza kalmasından pek korkuyordum. Talihli kadın imiş ki o günleri görmedi. Ne mutlu ona! Tertemiz bir ömür geçirdi. Dünyaya masum olarak geldiği gibi Allah'ının karşısına da masum olarak çıkacak.

Ferda kadının gözlerinden öperim, Ahmet Bey'e de çok çok selâm ederim.

Hatice annene inşallah bir deve göndereceğim. Hiç olmazsa beş-on gün olsun ayağı yerden kesilir değil mi?

Cümleniz Allah'ın sıyanetine emanet olun.

Baban Mehmet Akif

Ahmet Bey hem Fazlı Faik Bey'e, hem İsmail Hakkı Bey'e benden selâm söylesin.

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 159-161

KENDİ ÂLEMİMDE YAŞIYORUM*

[Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

19 Temmuz 1935

Misafir olduğum otel haylice kalabalık, mamafih dervişlerin kesrette vahdet dedikleri gibi sırf kendi âlemimde yaşıyorum. (...)

*

Burada Mısır'ın sığağıyla tozundan mahrumum. İlk gün bu mahrumiyeti daima hissediyordum; lâkin artık ona da alıştım. (...)

*

Boya ile yazı yazmak bendenizi sinirlendirir. Bu tarafa gelirken paşa merhumun [Abbas Halim] yadigâr-ı kıymettârı olan Türk mürekkebinden ufak bir şişe almadığıma dünyalar kadar pişmanım! (...)

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 203

Mithat Cemal, mektuptan kendince böyle spot cümleler seçmekle iktifa ediyor. Bu mektupların asılları keşke elimizin altında bulunsaydı!

MEHMET AKİF LÜBNAN'DA: SITMANIN ŞİDDETİ*

[Mehmet Akif'ten Mısır Enbaüş Şirketi Müdürü Abdülilah Bey'e]

31 Temmuz 1935, Cebel

Ben burada Şerif Bey isminde aslen Tunuslu bir tabip ile muârefe peyda ettim. Müslüman, müeddep bir adam. Kendisiyle sık sık görüşürüm. Cebel'e gelişimin on beşine tesadüf eden pazartesi günü Beyrut'a indim. Emir Abdülmecid Beyefendi'ye gittim. Öğle yemeğini yedikten bir iki saat sonra, Cünye'ye gidelim dediler. Bir otomobile atladık. Cünye'ye varmadan deniz kenarında Suphi Bey'in oturduğu köşke uğradık. Gayet lâtif bir mevki. Asırlık çam ağaçlarıyla muhât balkonunda saatlerce oturduk. Uzun boylu sohbet oldu. Ben Hacı oteline ancak gece saat on birde avdet edebildim.

Onmadık hacıyı deve üzerinde yılan sokar, derler. Beni de Lübnan çamlıklarında sıtma tutsa beğenir misiniz? Akşamları saat altı yedi sularında vücudum hafif ürperiyor. Nısf-ı leylde tekrar başlıyor. Saat dört, dört buçukta yataktan sıırıslık kalkıyorum. Karaciğerim iyi. Tabibin vesâyâsını tamamiyle tatbik ediyorum. Bu sıtma kışın bana Hilvan'da da ara sıra uğruyordu. Ancak sıcaklar başlayalı gelmemişti. Her ne ise, o kadar mühim bir şey değil.

* Eşref Edip, *Mehmet Akif Asarı İlmiye Kütüphanesi*, İstanbul 1938, c. I, s. 172
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 556

MEHMET AKİF'İ BEYRUT'TAN HATAY'A DAVET EDİYORLAR*

[Mehmet Akif'ten Mısır Enbaüş Şirketi Müdürü Abdülilah Bey'e]

2 Ağustos 1935

İki gün evvel gönderdiğim mektubumda, Beyrut'a indiğimizi, Şerif Abdülmecid Beyefendi'den başka, diğer bazı zevatı da ziyaret ettiğimi hikâye etmiştim değil mi?

Çarşamba günü hepsi birden Sûku'l-garb'e geldiler. Hoş bir sohbet oldu. Bir aralık bizim Antakya'daki arkadaşlardan Ali İlmi Beyin de Beyrut'a geldiğini ve beni ziyaret edeceğini söylediler. Hakikat, dünkü perşembe günü Antakyalı dostumuz Sûku'l-garb'e çıkageldi. Beni oradan beklediklerini ve burada yapayalnız oturmamda hiç mana olmadığını söyledi. Kararlaştırdık. İnşallah ayın sekizinci perşembe günü birlikte Antakya'ya gideceğiz. Beni burada muntazam surette sıtma tutuyor. Sabahları sırsıklam terlemiş bir hâlde kalkıyorum. Karaciğerim fena değil.

Antakya'daki adresim:

Berekâtzade Cemil Beyin konağında Mehmet Akif.

* Eşref Edip, *Mehmet Akif* c. I, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1938, s. 172-173
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 557

BENDE MALARYA BULDULAR*

[Mehmet Akif'ten Mısır Enbaüş Şirketi Müdürü Abdülillah Bey'e]

24 Ağustos 1935

Evlâdım, iki gözüm Abdülillah Bey,

Pire'den gönderdiğiniz mektubu aldım. Tebdili hava için bir müddet İstanbul'da kalmanız pek muvafık. Memleketin lâtif havası, temiz suları çarçabuk sizi evvelki sıhhatinize iade eder inşallah.

Yalnız artık benimle mukayyet olmayın. Ben Antakya'da beş on gün kadar daha oturduktan sonra Hilvan'a dönmek niyetindeyim. Siz İstanbul'daki müddet-i ikâmetinizi sırf buralara gelmek için kısaltmayın. Bende malarya buldular. Evvelki gün bir iğne aşısı yaptılar. Alt tarafını burada olmazsa Hilvan'da ikmal ettiririm.

Antakyalılar son derece misafirperverlik gösteriyorlar. Allah kendilerinden razı olsun, yalnız benim neşem yok. Mamafih karaciğerimin perhiz sayesinde eskisinden daha iyi olduğuna kaniim. Bütün tanıyanlara selâm.

Baki. Kemal-i iştiyakla gözlerinizi öperek sizi sıyânet-i Mevlâya emanet ederim, iki gözüm Abdülillah Bey.

Amcan Mehmet Akif

* Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, c. 1, s. 173-174
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 557-558

HASTALIK HASTALIK O GÜZEL TÜRK YURDUNDA DA*

[Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

26 Eylül 1935

Sıdkı Bey isminde bir hekim bendenizle çok alâkadar oldu. Kanımda malarya bulunduğunu söyleyerek kinin'i mahlûl hâlinde beş gün tahtel cild zerk etti, bundan hayli fayda gördüm.

Lâkin Mısır'a döndükten bir zaman sonra, akşamları yine hararet başladı. Dilaver Bey şırıngayı tekrar ettiyse de tesiri olmadı. Şimdi içeriden bir Alman ilâcı veriyor. Akciğerle kalpte bir şey olmadığını hekimler müttefikan söylüyorlar ki bundan kendim de eminim. Tansiyonlar hâl-i tabîide. Yalnız karaciğerle dalak büyümüş. Gençliğimde iki üç defa malaryaya tutulmuştum. O iki uzvun büyümesini bendeniz buna hamletmek istedim. Çünkü hekimlerin saydıkları diğer esbâb ile hiç münasebetim yok. Yalnız bir dizanteri muayenesi kalmıştı, onu da Mısır'a gelince yaptırdım, olmadığı tebeyyün etti. Şayet malaryadan olsaydı, bu kadar şırınganın kâfi bir tesiri görülecekti. Binaenaleyh asıl sebep anlaşılmamış demektir. Muvafak olabilirsem on, on beş gün için olsun, bir hastanede kalarak müşahede altına girmek ve neticeye göre tedavi edilmek istiyorum.

Antakya şehri sırtını Habibü'n Neccar dağına vermiş, ayaklarını Asi nehrine uzatmış, gözlerini de karşıki Toros cibâline dikmiş, ağaçlık, bahçelik, zeytinlik, bağlık, sulak, yemyeşil bir Türk yurdu. Değersiz eserleri dolayısıyla fakire gıyâben âşına çıkan ahali, fevc fevc ziyaretime geldiler; davet alıp dağlara, bahçelere, bağlara götürdüler. Hele konağına indiğim Cemil Bey, ev sahipliğini bendenize devrederek, mahcup bir misafir gibi kendisi bir köşeye büzüldü. Alıcılar, hizmetçiler bütün emirleri bendenizden telâk ki eder, asıl beylerine hiçbir şey sormaz oldular! Asalet mutlaka kendini gösteriyor; asil adam ne kadar düşse, gene sağlam bir tarafı kalıyor.

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 204

TEBDİLİ HAVADA HİÇ MÜSTEFİT OLAMADIM*

[Mehmet Akif'ten Damadı Muhittin Bey'e]

27 Eylül 1935

Ben çok ihtiyarladım, çok zayıfladım. Hiç dermanım yok. Tebdil-i havadan hiç müstefit olamadım. Bakalım Allah ne gösterecek?

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 157

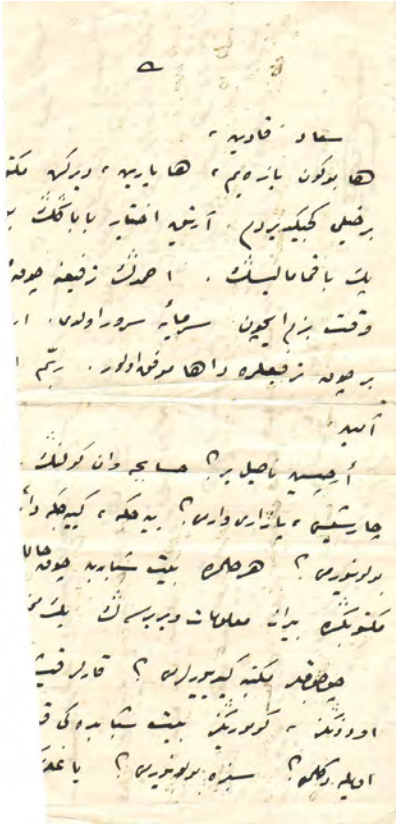
BİZİM İÇİN SERMAYE-İ SÜRÜR OLDU*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

8 Kasım 1935

Bihî

Suad Kadın,

Ha bugün yazayım, ha yarın derken mektup yazmayı bir hayli geciktirdim. Artık ihtiyar babanın bu kusuruna pek bakmamalısın. Ahmed'in terfiine çok sevindik. Duyduğumuz vakit bizim için sermaye-i sürûr oldu. İnşallah bundan sonra birçok terfilere daha muvaffak olur. Rabbim muvaffak etsin, amin.

Erciş nasıl yer? Hesapça Van Gölü'nün (...) Çarşısı, pazarı var mı? Yiyeceği, giyeceği, daima (...) bulunuyor mu? Her halde Beyt-i Şebab'dan çok hallice olmalı. Mektubunda biraz malumat verirsen pek memnun oluruz.

Çocuklar mektebe gidiyorlar mı? Karlar kışlar nasıl; odunuz, kömürünüz Beyt-i Şebab'daki kadar mebzûl, öyle değil mi? Sebze bulunuyor mu? Yağın (...)

Siz hasebi'l vazife dolaşiyor musunuz, yoksa daima merkezde misiniz?

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

* Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 127-129

Valideniz geçenlerde göğsünden hayli muztarip idi. Şimdi nisbetle daha iyidir. Mamafih daima ilaç kullanmak mecburiyetinde.

Erciş, zannederim Beyt-i Şebab'a nisbetle mamur bir kasaba olacak. Yiyecek, içecek her şey bulunuyor mu? Kısarak ne âlemde? Hiç bahsetmiyorsunuz. Hiç koşturdunuz mu?

Validenle ikimiz her dördünüzün gözlerinizi öperek, cümleleri Cenab-ı Hakk'ın sıyânetine emanet ederiz, evlâdım, iki gözüm Ahmed Bey! Ramazan-ı şerifinizi şimdiden tebrik ederiz.

Pederiniz Mehmet Akif

KİRA DERDİ OLMAMASI NE BÜYÜK SAADETİMİŞ*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

8 Kasım 1935

(...) iyi mi?

Valideniz geçenlerde (...) vazifeme devam edebiliyorum. İki ay kadar sür (...) bilakis şah gittim, şahbaz geldim! Bugünlerde (...)

Şimdiki evimiz saray (...) Allah razı olsun, hanımefendi hazretleri bizi bes (...) bulundurmuyorlar; elektriği, suyu, her şeyi var. Her tarafa nâzır. İki salonuyla beş odası mevcut. Odaların birini matbah ittihaz ettik. Elhâsıl o cihetten pek rahatız. Kira derdi olmaması ne büyük saadetmiş! Ferda kadın (...) zaten üç sene evvel bile yaşıyla kabil-i kıyas olmayacak derecede kabiliyet gösteriyordu. Annenle ikimiz cümlelizin gözlerinizi öperiz. Sıyanet-i Mevlâ'ya emanet olunuz kızım, iki gözüm Suad'ım.

Ramazan'ını şimdiden tebrik ederim.

Baban Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 129

Kendisi o kadar yaşlanmış ve hasta olduğu halde fiziki şartları itibarıyla Akif'in ne kadar rahatladığı ortada. Eski mektuplarında şahsi bir dile dönüştürmeden devamlı şikâyet ettiği kira parası, odun kömür yokluğu, ordan burdan istikraz arayışları geride kalmış, münzevi şair artık rahata ve huzura ermişti. O bakımdan Eşref Edip'e yazdığı "senin işlerini takip için otobüse verecek para bile cebimde yok" cümlelerini hatırlamak gerekir. Nitekim Akif şimdi her tarafa nazır iki salonlu, beş odalı bir yapıda oturmaktadır. Ama o hasta imiş, çok şükür bu günleri de gördü ya!..

İşte ömrünün bu son yılında onun imdadına yetişen ve her türlü ihtiyaçlarını üstlenen o büyük Türk kadını, Emine Abbas Hanım'dan başkası değildi.

SITMADAN BİRAZ HIRPALANDIMSA DA*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Bihî

Oğlum Ahmet Bey,

Çoktan beridir beklediğim terfiniz haberini kemâl-i iftihar ile aldım. Cenab-ı Hak muvaffak (...) buyursun. İnşallah (...) vazifeye devam ve hüsn-ü hizmet (...) daha mazhar (?) olursunuz.

....

Ben lehü'l hamd iyiceyim. İşime gücüme (...) sıtmadan biraz hırpalandımsa da şu sıralar derece-i hararet hâl-i tabîide bulunuyor. (...)

İskenderiye'de bilhassa kara (...) büyük bir Alman tabibi varmış. (...) göstermek istiyorum. Muvaffak olursam (...)

Erciş biraz bataklık olsa gerek. İnşallah (...) şikâyet mecburiyetinde kalmazsınız.

Karlarınız, kışlarınız başladı mı? Beyt-i Şebab ile burasının havaları arasında (...)

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 131

MISIR'DA ÜŞÜMEK MÜSABAKASI AÇILSA*

[Mehmet Akif'ten Kızı Feride Hanım'a]

5 Kanunusani 1936/5 Ocak 1936

Burada havalar gayet güzel gidiyor. Bununla beraber ben arkamdan paltoyu asla çıkaramıyorum. Mısır'da üşümek müsabakası açılrsa, hiç şüphe yok ben kazanırım. Buna da hamd olsun.

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1939, s. 157
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 524

İNSAN DAİMA HALİNDEN HOŞLANMALI*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

12 Ocak 1936

Evlâdım Suad,

Mektubun geldi. Erciş'ten memnunsun. Pek âlâ. İnsan daima hâlinden hoşlanmanın yolunu aramalı. Aramazsa cennette bile rahat edemez.

Annen geçenlerde şiddetli bir gribe tutuldu. Arkasından göğüs nöbetleri başladı. Daha sonra sinirleri bozuldu. Lâkin beş-altı günden beri hamd olsun çok iyidir. Ben bu satırları karalarken o da köşe penceresinin önüne kurulmuş, hem güneşleniyor, hem kâinatı seyrediyor.

Ben de sıhhatçe eskisinden daha iyiceyim. Bu kışın biraz işim çokça. Sağ olursam yaza dinlenirim. Annen de nasip olursa haziran'a doğru İstanbul'a gidecek.

Evimiz hem bedava, hem çok rahat. Kışlık yazlık odalarımız var: Soğuk endişesinden, sıcak düşüncesinden azadeyiz. Sizlerin karlarınız, kışlarınız bastırmış olacak. Allah odunuza bereket, vücudunuza kuvvet ihsan buyursun, âmin.

Feride geçenlerde senden mektup almadığından bahsediyordu. İhtimal ki hâlâ sizi Beytüşşebap'ta biliyordur. Yeni adresini yazdım. Gerçek onun bir kızı daha oldu. Adını ben koydum: Seyhan. Türkçe olsun dediler, ben de bu ismi münasip gördüm. Kendileri de çok beğenmişler.

"Erciş'te kavun karpuz çok" diyorsun. Hâlâ devam ediyor mu? Kış sebzelerinin hepsi bulunuyor mu? Ahmed'e de söyle-

* Dündar Aküinal, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 469-470

dim. Hep bir arada resminizi istiyorum. Mümkün ise hiç ihmal etmeyin olmaz mı?

Erciş sana yaradı mı? İştahın nasıl? İnşallah azıcık toplanmışsındır. (...) nispetle çok iyi olacak. Öyle ani (...) sine çok memnun olduk. (...) kabiliyetli. Allah bağışlasın.

Annenle ikimiz dördünüzün de gözlerinizi öperiz. Yerlilerden, zâbitan haremlelerinden görüştüğün insanlar var mı? Sıyânet-i Hakka emanet ol kızım Suad.

Baban Mehmet Akif

BİZ BİR TARİHTE NECİD ÇÖLLERİ'NDE DOLAŞMIŞTIK*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

12 Ocak 1936

Evlâdım, iki gözüm Ahmet Bey,

Mektubunu kemal-i meserretle aldım. Cümlenizin afiyette olmanızdan, Erciş'i de sevmenizden pek memnun oldum. Cenab-ı Hak sıhhatinizi, saadetinizi daim buyursun, âmin.

Evet, biz bir tarihte Necid Çölleri'nde dolaşmıştık. Hiçbir tarafında eser-i hayat olmayan o beyabanları geçtikten sonra, alelâde bir köyden başka bir şeye benzetemeyeceğim hâil, bana Berlin kadar mamur gelmişti! Size de Beytüşşebap'ın çilesini çektiğiniz için Erciş medeni bir şehir gibi gelmek gayet tabîdir.

Çocuklar bir taraftan büyümekte, diğer taraftan da mekteplerine devam etmekte imişler. Mümkün olsa da hep birlikte resim çıkartarak bize gönderseniz ne kadar memnun olurduk!

Ben hamd olsun, daha iyiceyim. İşime gücüme gidip gelebiliyorum. Bu sene derslerim geçen yıllara nispetle daha çok. Mamafih rabbim gayret veriyor. Necla'yı henüz koşturmamışsınız. İrtifâ şimdi ne kadar oldu? Neşesi, şetareti yerinde mi? Onun da resmini ilk fırsatta isterim. Hasbelvazife yine dolaşmak icap ediyor mu? Kışlar, karlar iyice bastırdı mı? Gazeteler İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'daki boralardan, kasırgalardan, tufanlardan bahsediyorlar. Allah bizim memleketimizi muhafaza buyursun. Derece-i hararet kaç kadar indi? Avrupa'nın bazı yerlerinde kırkı bulmuş ki, âdetâ inanılmayacak bir şey, Mısır gündüzleri güneş içinde. Geceleri serin oluyorsa da şikâyet edilecek gibi değil.

* Dündar Akunal, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1989, nr. 62, s. 14-17
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı, (Haz. İsmail Hakkı Şengüler), Hikmet Neşriyat, İstanbul 1992, s. 467-468

Şimdiki evimiz de gayet güzel. Üç odası bütün gün güneş görür. Yaz için de poyraz tarafı var ki gayet serin olur. Elhâsıl o cihetten pek bahtıyarız. Ara sıra böyle mektuplarınızı aldıkça üç beş gün âdeta şenlik ederiz. Onun için ihmal etmeyiniz. Validenle ikimiz dördünüzün de gözlerinizi öperek, hepinizi Allah'ın sıyânetine emanet ederiz evlâdım Ahmet Bey.

Baban Mehmet Akif

GÖLGESİ YERLERDE AKİF FOTOĞRAFININ ÇEKİMİ*

[Prensess Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

16 Ocak 1936

Hanımefendimiz,

Bu sene Nimet Hanımefendi ile Ahmet Celâl Bey de Hilvan'ımıza geldiler. Ahmet Celâl Bey ile sık sık şerefyâb oluyorum. Hem her görüştükçe kendilerini daha ziyade takdir ediyorum. Geçen seneki mülakatlarımız bu kadar etraflı olmamıştı. Zaten ne bir eseri sathi bir iki okuyuş, ne de nüsha-i kübra dediğimiz insan nümunelerinden birini iki üç kere gözden geçiriş kat'iyyen kâfi değildir.

Bizim Şerif Muhittin Beyefendi, zannederim şu günlerde bir konser verecektir. Herhalde Şark'ın, bir nazîrini daha yetiştirmesine imkân tasavvur edemediğim bu muâzzam dahi-i san'atını dinlemek fırsatını fevt buyurmamalısınız. (...)

Bundan bir ay evvel Merc'e gitmiştim. Merhum Prens Aziz Hasan'ın kerimleri resmimi çıkardılar. Gölgesi yerlere serilmiş, kendisi ayakta durabilmek için esasına dayanan bu zavallı ihtiyarın hâli bana dokundu. İki üç kıta söyledim. Efendimize takdim ettiğim resmin arkasındaki büsbütün başka türlüydü. Beğenmediler, kendim de çokluk hoşlanmadım, değiştirdim. Böylece kabul buyurursanız ayrıca minnettar olurum. (...)

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 90-91, 450

**BEŞERİN EN MÜPHEM,
LÂKİN EN ZENGİN LİSANI OLAN MUSİKİ***

[Mehmet Akif'ten Prensess Emine Abbas Halim'e]

16 Ocak 1936

Hanımfendimiz

Paris'te iken dünyanın en büyük sanatkârlarını dinlediniz, ne mutlu size! Bendeniz son zamanlarda hanende musikisinden öğrenir gibi oldum. Hissiyat-i gûnagûn-i beşerin en müphem, lâkin en zengin, hatta en payansız bir lisanı beyanı olan musikiyi "güfte" namını verdikleri behimî yavelerle takyide kalkışmak, şu seslerden, şu nağmelerden mutlaka şu yolda mütehassis olacaksınız, demek bendenizi çok sinirlendiriyor. Tabii ilahiyat bahsimizden hariç. Bunlardan vakti ile duyduğum zevki, vecdi şimdi de duyuyorum.

* Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 215

KENDİ RUHUMUZDAN DOĞMA BİR EDEBİYAT*

[Mehmet Akif'ten Prenses Emine Abbas Halim Hanımefendi'ye]

9 Şubat 1936

Hanımefendimiz,

Her biri cihan değer âsârı iltifatınıza karşı nasıl bir lisan ile arz-ı şükran edeceğimi bilemiyorum.

Son inayet-namenizle ümidimden çok evvel şerefyab oldum, bununla beraber minnettarâne hissiyatımın huzur-ı ismetinize takdiminde gene geciktim! Kusurum çok, affınızı temenniye hiç yüzüm yok. Serdedebileceğim özürler kavi de olsa, bu kadar kut-si bir vazife duygusunun vereceği azim karşısında durabilecek gibi değil. O hâlde, beşerin bütün harekâtını, sıcaktan terlemek, soğuktan titremek mahiyetinde, yani ıztırârî gören cebrîlere ara sıra hak vermek icap ediyor. Yoksa başka türlü işin içinden çıkılamayacak!

Hiçbir kıymeti olmayan sıhhatime karşı lûtfen izhar buyurduğunuz yüksek alâkadarlığı gördükçe, zaman zaman gönlümde hayatın istiskaline, herçi bâdâbâd, biraz daha katlanmak hevesleri uyanıyor. Hâlbuki:

Ne yâre yaradı cismim ne bana, bilmem hiç,
İlâhî, ben bu bir avuç türabı neyleyeyim?

şii kadar dünyada beğendiğim söz yoktur.

Evet, insanları sonradan istediğimiz gibi tâmîk edelim, varacağımız netice, haklarındaki ilk hükmümüzün aynı olmak bir kaide, hatta bir kaide-i külliye telâkki edilse bile müstesnaları da çıkabileceğini hesaba almalıyız. Hükm-i kat'ide ağır davranmak sağlam bir meslektir. Bendeniz daima acûl olduğum için çok ya-

* Mithat Cemal Kutay, *Mehmet Akif*, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul 1939, s. 89-90 ve 386-387

nıldım, hâlâ da yanılıyorum! Daima değişen, daima bizleri değiştiren hissiyatımızın payını ayırırsak nispetle daha az aldanırız itikadındayım.

Gerek edebiyata, gerek edebî eserlere ait hükümlerimizin kat'î tevehhüm ettiğimiz nassı bir çoklarınca yamyassı görülmek, cümle nihayetindeki azametli noktalarımızın ise sola düşen sıfırlardan farkı olmamak umûr-u âdiyedendir.

Meşhur şairimiz Nef'i'nin:

Bana kâfir demiş müftü efendi,
Tutalım ben ana diyem müselman;
Varıldıkta yarın rûz-ı cezaya,
İkimiz de çıkarız anda yalan.

tarzındaki kıtasına esas olan mazmun, şimdi arz ettiğim gibi İranlıdan iktibas yahut ihtilas olunmuş. Merhum Kemal Bey Nef'i için, "Acem kervanlarını vuran şairlerimizin en cesuru" der. Hakikat, insan biraz İran edebiyatıyla uğraşır, biraz da bizim eski divanlarımızı karıştırırsa büyük bir inkisar-ı hayale uğrar. Ziya Paşa merhumun:

Gördüm: Olmuş halef, selef hep,
İran şuarasına halef hep!

hükmü acı bir hakikattir. Acemlerden alacağımız bir şey kalmayınca, daha doğrusu o edebî metânın modası tamamiyle geçince, Garplıları ve bilhassa Fransızları soymaya başlamışız! Kendi ruhumuzdan doğma bir edebiyata ne zaman kavuşacağız, bilemiyorum.

Vakıa her millet için başka milletlerin edebinden, irfanından müstefit olmak, müteessir olmak tabiidir; lâkin bu istifade, bu tesir hiçbir zaman müfrit bir taklit, sarıh bir soygunculuk derecelerine varmamalı. Meselâ İzlanda Balıkçıları'ndaki sis tasvirinden sanat itibarıyla müstefit oluruz. Lâkin Pierre Loti'nin, 'obscurite blanche' vasfını 'zulmet-i beyza' şekline koyduktan sonra şahsımıza mal etmeye kalkışırsak pek küçük oluruz.

CANLI CENAZE HALİNE GELECEĞİM HİÇ AKLIMDAN GEÇMEZDİ*

[Mehmet Akif'ten Hasan Basri Çantay'a]

28 Şubat 1936

Şu son iki yıl zarfında çok ihtiyarladım. Çok dermansız düştüm. Eski halimi bilenler beni şimdi güç tanır. Öleceğim daima aklıma gelirdi, lakin böyle canlı cenaze haline geleceğim hiç aklımdan geçmezdi.

Hastalığım dolayısıyla ne bir şey okumak ne bir şey yazmak taraflarına yanaştığım yok. Canımı dişime alıp haftada dört gün Câmîa'ya (üniversiteye) gidiyorum. Tatili ipe çektiğimi söylemeye hacet yok değil mi?

* Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme*, (Haz. Necmettin Turinay), Erguvan Yayınevi, İstanbul 2020, s. 301

هزار شکر بر از اعدای کتب اینجانب بر قفسه خلافت دار بر
 روان من ؟ زن قدر اینجانب کی کند او را این سرور این
 بشمار که میم اینجانب بخاطر خود غیب کرده و در میان ما او را
 کی اول من به درود و صغیر تا الله بیست شکر اینجانب

三

BURADA MAİŞETÇE ÇOK SIKINTI ÇEKİYORUM*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

23 Mart 1936

Bihî

Kızım Suad,

Mektubunuza da, resminize de çok memnun olduk. Hakikat, Ferda maşallah hayli büyümüş, hem kendisine pek güzel bir vaziyet vermiş. Sen de pek zayıf değilsin; demek ki Şark sana yaramış. Bir de kızak üzerinde aldıracağınız resim gelirse, tabii onun için de ayrıca memnun oluruz. Yazdığım veçhile anneni bir buçuk-iki ay sonra İstanbul'a göndermek istiyorum. Vakıa o gidince ben burada maişetçe çok sıkıntı çekiyorum amma katlanmak icap ediyor.

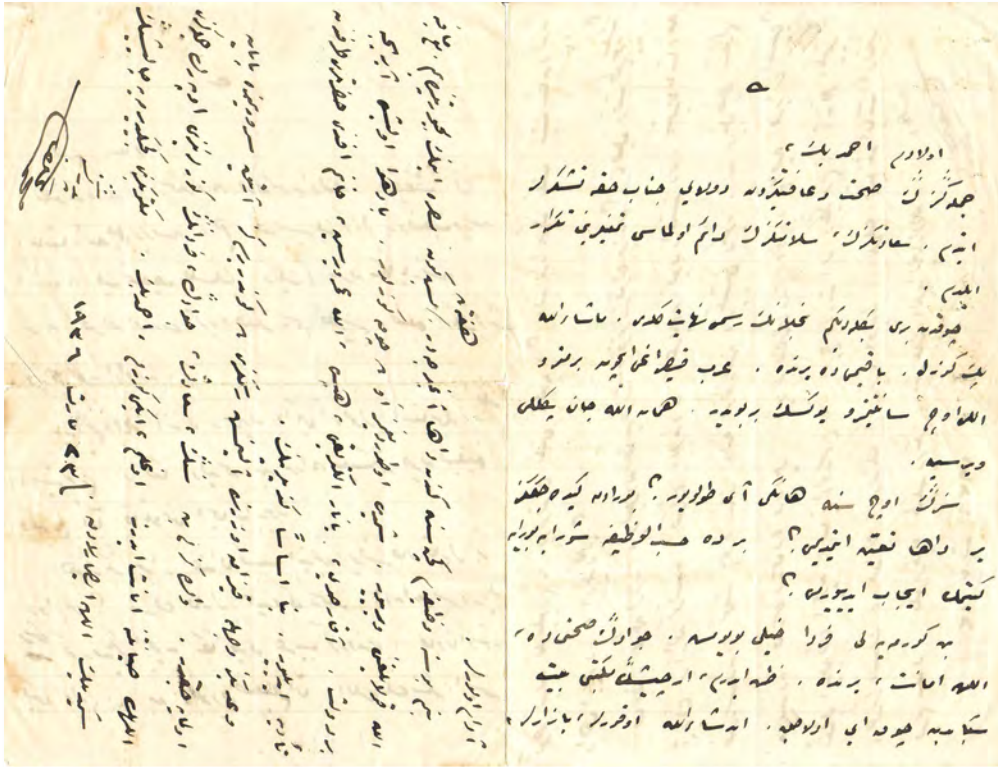
Havalarınız biraz itidal kesb etti mi, yoksa hâlâ karlar berdevam mı? Sizin karlar içindeki resminiz, on iki senedir öyle bir şey görmediğim için bana çok garip göründü. Adeta üşür gibi oldum. Ben vücutça zayıfım, amma Allah'a bin şükür, işime gücüme gidip gelebiliyorum. Çocukların mektebi açık ya? Elbette buradaki mektep Beyt-i Şebap'takinden daha iyicedir, öyle değil mi?

Zabitân ailelerinden, yerlilerden tanıdıkların, konuştukların var mı? Nasıl vakit geçiriyorsun? Annen bir aralık göğsünden, sonra ellerindeki egzamadan çok rahatsızdı. Şimdi maşallah zararsızdır. Köşe penceresinin önüne oturmuş, dikişini dikiyor. Ben bu yıl hayli meşgulüm. Câmia'dan (üniversite) farisî dersi de verdiler. Ayrıca hususi dersim de var. Mamafih hazıranda ikisi de tatil edileceği için, sağ olursam, üç-dört ay dinlenirim. Annenle ikimiz

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 133-135

Ahmed'in, senin, Cevad'ın, Ferda'nın gözlerinizi öperiz. Allah'ın siyanetine emanet olunuz kızım Suad. Mektubunuzu geciktirmeyiniz. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

Baban Mehmet Akif

[Mehmet Rüyan Soydan Arşivi]

HAFTADA BEŞ GÜN MISIR'A İNMEK*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

23 Mart 1936

Bihî

Evladım Ahmet Bey,

Cümlenizin sıhhat ve afiyetinizden dolayı Cenab-ı Hakk'a teşekkürler ettim. Saadetinizin, selâmetinizin daim olması temennilerini tekrar eyledim.

Çoktan beri beklediğim Necla'nın resmi nihayet geldi. Maşallah pek güzel. Bakımı da yerinde. Arap kısağı için bir metre elli üç santimetre yüksek bir boydur. Hemen Allah can peklîği versin.

Sizin üç sene hangi ay doluyor? Buradan gideceğiniz yer daha taayyün etmedi mi? Bir de hasebel vazife şuraya buraya gitmek icap ediyor mu?

Ben görmeyeli Ferda hayli büyümüş. Cevad'ın sıhhati de, Allah'a emanet, yerinde. Zannederim, Erciş'in mektebi Beyt-i Şebap'tan çok iyi olacak. İnşallah okurlar, yazarlar adam olurlar.

Benim bu sene vazifem geçen senekinden daha ağırcadır. Haftada beş gün Mısır'a inmek mecburiyetindeyim. Mamafih Allah kolaylığını veriyor. Şimdi oturduğumuz ev de çok güzeldir. Bad-ı hevâ oluşu ayrıca bir devlet. Akar suyu, yanar elektriği, hepsi, Allah ömür versin, hanımefendi hazretleri tarafından tediye ediliyor. Bina esasen kendilerinin.

Vaadiniz veçhile kızak üzerinde alınmış resminizi de gönderirseniz artık sürûrumuza payan olmayacaktır. Validenizle ben senin, Suad'ın, Cevad'ın, Ferda'nın gözlerinizi öperek cümlenizi Allah'ın sıyanetine emanet ederiz. Oğlum, iki gözüm, Ahmet Bey. Mektubunuzu geciktirmemeye çalışın. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 137-139

RESİM DERSİ HOCALIĞINI İFÂ EDİYOR MUSUN?*

[Mehmet Akif'ten Kızı Suad Argon'a]

23 Mart 1936

Bihî

Suad,

Mektubunu alalı hayli oldu. Tahir her hafta sana uzun boylu diller döktüğü için ben isticale lüzum görmedim.

Hamdolsun cümleleriniz iyi imişsiniz. Ahmed Bey de tamamıyla iyileşmiş, eski neşesini yine bulmuş. Cenab-ı Hak saadetinizi daim etsin.

Bizim sizleri anmak, sizden uzun boylu bahsetmek için katıyen fırsatı fevt ettiğimiz yok. Biz bu hususta her vesileden istifade ediyoruz, şayet vesile bulunmazsa kendimiz yaratıyoruz!

Resim dersi hocalığını bu sene ifa ediyor musun, diye sormuştum. Cevap vermedin. Sualimi tekrar ediyorum. Ahmed Bey'in vezaif-i askeriyesinin, ayrıca bir de mekteple uğraşmasına mâni olduğunu Hilvan'da iken söylemiştin. Lâkin bu senin hakkında vârit değildir, öyle değil mi? Meğer ki asil olarak bir hoca gelsin, yahut mektebin diğer muallimlerinden biri resim hocalığını da ediversin.

Yağlıboya ile uğraşıyor musun? Ara sıra kemanla da meşgul olduğun var mı? Lalangayı hâlâ pişirmedin mi? Tahir şimdi bir patlıcanlı, etli pilav öğrendi. Hakikat çok güzel pişiriyor. Dün yedik, sizleri de andık.

Annen maşallah zararsızdır. Ben de elhamdülillah iyiyim. Tâhir çalışıyor. Bir kumbara yaptırmış, içine paraları atıyor. İleride

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 141-143

biriken servetle Ahmed eniştesiyle Suad ablasını Mısır'da enine boyuna gezdirecekmiş.

Ferda hatun ne âlemde? Demin onun Rukiyye'si şirin şirin dolaşıp duruyordu.

Her üçünüzün gözlerinizi öperek cümlelerinizi Allah'ın birliğine emanet ederim evlâdım Suad'ım.

Baban Mehmet Akif

9

وگرنه از همه قاضی جمیع بریرک اتفاقات ایروید شک. اندک
چنین وایس بابا بارکاره اولاندری می تدر. بیستم صفحت
اولک اتفاقاتی که در مذهب و دین و کتب خود در آن به یاد
دارم نه باقیم.

سارہ بازرغی و ملا فیضان الدینی قطعاً رکشہ پریشان
کلاچان ایک طابہ بکیرہ کن بازرغی اور اسلٹ
رین فوٹک ، مع فیہ واہ کوزل برہ برہ کن ادنی تریمہ
اصلا نہروانیٹ

بطریقہ خامیہ آنقدم نقل شد . بابت ہرج کرید
اسی محضہ استانیہ برافاس . باقیہ ہرج کرید
قاریہ نہ ، یا خود کیدیکہ ہرج کرید . و خود ہرج کرید
ہرج کرید ہرج کرید ؟ ہرج کرید ہرج کرید
کرید ہرج کرید ؟ ہرج کرید ہرج کرید

[illegible]

BİZİM YEGÂNE SAADETİMİZ*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Bihî

İki gözüm evlâdım Ahmet Bey,

Eski neşeniz, eski şenliğiniz yerine gelmiş. Allah daim eylesin. Sizleri mesut görmek bizim yegâne saadetimizdir.

Erciş daha güzelmış. Allah mübarek etsin. Havalarınız iyi mi? Yağmurlarınız başladı mı? Mangal yakıyor musunuz? Yeni vezai-finiz çok mu? Geçen sene olduğu gibi bu yıl da mektep dersleri için vakit buluyor musunuz? Suad'a resim hocalığı yapmalısın demiştim, cevap vermedi. Yine sordum, bakalım bu kez cevap vermek lütfunda bulunacak mı?

Ferda kadın yumurtalarını yutuyor mu? Onun ineği, buzağısı yok mu? Suad burada yeni bir lalanga öğrendi. Size pişirsin de yiyin, pek hafif oluyor. Hamd olsun bizler de iyiyiz. Sizin sıhhat haberleriniz geldikçe bir o kadar daha iyileşiyoruz.

Ben haftada üç gün Mısır'a iniyorum, dört gün evde kalıyorum. Mamafih bizim bu faaliyet kışlara inhisar ediyor. Altı ay yaz Hilvan'da pinekliyorum. Mamafih Allah buna da bereket versin, geçinip gidiyoruz.

Kardeşlerin ellerinizi, valideniz gözlerinizi öpüyorlar. Cümlemiz Ferda hatunun kara gözlerini öperiz. Bâkî'ye emanet olunuz evlâdım Ahmet Bey.

Pederiniz Mehmet Akif

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 145-147

AVRUPA'DA ÇIKAN MECMUALARDAN İSTİFADE EDEBİLİYOR MUSUN?*

[Mehmet Akif'ten Damadı Ahmet Argon'a]

Bihî

Oğlum Ahmet Bey,

Değersiz eserime karşı çok büyük iltifat ediyorsun. Onun bir kıymeti varsa baba yadigârı olmasından ibarettir. Bilmem *Safahat*'ın evvelki *altı kitabı* sizde mevcut mu? Değilse haber verin de yollamanın çaresine bakayım.

Suad'a yazdığım veçhile kısırağın adını kat'iyyen değiştirmeyin. Gelecek erkek taya da beğenirseniz yazdığım üç ismin birini koyun. Mamafih daha güzel bir şey bulursanız, onu tercihte asla tereddüt etmeyin.

Baytar Mektebini tamamıyla Ankara'ya nakletmişler. Yalnız bizim Giritli İsmail Hakkı İstanbul'da bırakılmış. Bakteriyoloji-hanenin kaldığından yahut gittiğinden haberim yok. Vücutça nasılsınız? Çocuklar büyüyorlar mı? Bol süt bulup yoğurt yapıyor musunuz? Köylüler bal tutuyorlar mı? Civarınızdaki sıcak suyun mevsimi hangi ayda başlıyor? Burada havalar gayet güzel gidiyordu. Yalnız bugün şiddetli bir sıcak çıktı. Dışarısı fırın gibi esiyor. Evlerin içine kapanılır; camlar, pancur sıkı sıkı örtülürse o kadar tesiri olmaz amma güneşte gezenler için müşkül. Mamafih bizler alıştık. Yazı, velev Mısır'da olsun, kıştan ziyade seviyoruz.

Bir *Mecmua-i Baytariye* neşrine başlamışlardı. Nasıl, devam ediyor mu? Yoksa kapandı mı? Mesleğe ait yeni kitaplar basılıyor mu? Avrupa'da çıkan mecmualardan istifade edebiliyor musun?

* *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, (Haz. Ömer Hakan Özalp), Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010, s. 149-151

ZİHNİM ÇOK PERİŞAN*

[Mehmet Akif'ten Eşref Edip'e]

7 Mayıs 1936

Eşref,

Mektubunu aldım, iyileşmeye yüz tuttuğuna memnun oldum. Senin işine gelince:

Bundan on beş-yirmi gün evvel tarafeyn murafa için huzur-u mahkemeye çıkmıştır. Ancak hasım tarafın vakıf nâzırı bizzat gelerek henüz lâzım gelen evrakı hazırlayamadığını, binaenaleyh muhakemenin tecilini talep ettiğini söylemiş. Bidayette heyet-i hâkime kabul etmemek istemişse de aralarında müdâvele-i efkâr için müzakere odasına çekildikten sonra galiba bir ay için tecil-i muhâkeme kararını vermişler.

İmadüddin Bey kendisi rahatsızca olduğu için sana yazamadı, ben böylece ihbar-ı keyfiyet edeceğimi kendisine söyledim. O da, Halim Beyefendi de hastalığına çok müteessif oldular.

Bizim namussuzun yeni rezaletini işitmemiştim. Allah canını alsın! Bari müddet-i mahkûmiyeti kısa olmasaydı da, mahbesten cenazesi çıksaydı! Kuzum bana bunu, yani kaç ay yahut kaç sene-ye mahkûm olduğunu bildir. Bir de [Ömer] Rıza'ya söyle: Tahfif-i cezası için çare aramaya kat'iyen tevessül etmesin. Hinzır mahbesten çıkar çıkmaz daha ağır bir cinayete kalkışır.

O tarafa gelmekte olan Abdurrahman Beyefendi ile, sana yüz nüsha kitap gönderiyorum. Bu mektubun vüsulünden beş-on gün sonra inşallah *Gölgeler* de eline geçer.

Bizim refika Mayıs'ın on altıncı Cumartesi günü İskenderiye'den hareket edecek. Romanya postasıyla İstanbul'a geliyor. Vapur üç gecede vardıgı için tabii oraya salı günü çıkacaktır. Lütfi

* Bu mektubu Mehmet Rüyan Soydan'ın yeni okuması ile veriyoruz.

Efendi Hocayı rıhtıma kadar gönder de kendisini vapurdan alarak Rıza'nın evine götürsün. Sen rahatsız olmasaydın bizzat giderdin. Rıza'ya yazsam bu gibi işlerde ne kadar ihmalci olduğunu bilirim. Muhyiddin daima taşralarda bulunuyor. Elhâsıl Lûtfi Hocamdan münasibini göremedim. Bizim refika birinci mevkiye gelecek. Zira Romanya postalarının ikinci mevkiyle üçüncüleri arasında nizam-sızlık, nezafetsizlik itibarıyla hiç fark yok. Onun için beş-on kuruş fazla vermeyi daha muvafık gördüm.

Hamdi Efendi Hocamıza arz-ı hürmet ederim. Hilmi Bey'e, Arif Efendi'ye, diğer yârân ve ihvanın cümlesine selâmımı söyle. Zihnim çok perişan olduğu için dökük saçık bu kadar yazabildim. Bâki cümledenizi sıyânet-i Hakk'a emanet ederim. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

1. Mehmet Akif Hakkında Eserler

KUNTAY, Mithat, Cemal, *Mehmet Akif*, Semih Lütü Kitabevi, İstanbul 1939

TURİNAY, Necmettin, *Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı/Safabat*, TOBB Yayınları, Ankara 2011

GÜNAYDIN, Yusuf Turan, *Mehmet Akif'in Mektupları*, Ebabil Yayınları, Ankara 2009

ŞENGÜLER, İsmail Hakkı, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, Hikmet Neşriyat, İstanbul

HAVERÎ, Abbas, *Fecr*, İstanbul 1313/1897

TANSEL, Fevziye Abdullah, *Mehmet Akif Ersoy*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1973

KUNTAY, Mithat Cemal, *Mehmet Akif/İstiklâl Şairi*, Ülkü Kitabevi, İstanbul 1944

FERGAN, Eşref Edip, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, c. 2, Asarı İlmiye Kütüphanesi, İstanbul 1939

DÜZDAĞ, Ertuğrul, *Safabat*, İz Yayıncılık, İstanbul 2009

FERGAN, Eşref Edip, *Mehmet Akif*, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938

DİNÇER, Prof. Dr. Ferruh, *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası*, Ankara, 2011

ERSOY, Mehmet Akif, *Fatih Kürsüsünde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1914.

AKYÜZ, Kenan, *Tevfik Fikret*, Sakarya Basımevi, Ankara 1947

ÇANTAY, Hasan Basri, *Akifname*, (Haz. Necmettin Turinay), Erguvan Yayınevi, İstanbul 2020

ALBAYRAK, Sadık, *Son Devrin İslam Akademisi: Darü'l Hikmeti'l İslâmiye*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1973

AŞKAR, Mustafa, Çankırılı *Astarlıza-de Hilmi Efendi*, İstanbul 2005

ABDULKADİROĞLU Abdülkerim,/ Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılanlar (Sıratı Müstakim ve Sebülürreşat Mecmualarında Çıkan Makaleler)*, Mehmet Akif Ersoy Fikir ve Sanat Vakfı Yayınları, Ankara 1989

BARDAKÇI, Murat, *Safiye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul 2017

ERSOY, Mehmet Akif, *Safabat/Gölgeleler*, Matbaa-i Elşebab, Mısır 1933

ÖZALP, Ömer Hakan, *Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları*, Mehmet Akif Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010

KUTAY, Cemal, *Necid Çöllerinde Mehmet Akif*, Tarih Yayınları, İstanbul 1963

DİNÇER, Ferruh, *Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası*, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Yayını, Ankara 2011

2. Mehmet Akif Hakkında Makaleler

ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim, "Mehmet Akif Ersoy'un Bilinmeyen Bir Mektubu", *Türk Kültürü*, nr. 334, şubat 1991

AYASBEYOĞLU, Sabit, "Mehmet Akif'in Safahat'ta Bulunmayan Bir Şiiri Üzerine", *İslâm Medeniyeti*, nr. 9, 15 nisan 1968

BİLGEGİL, Kaya, "Mehmet Akif Resmi Hal Tercümesi Basılmamış Bazı Mektup ve Manzumeleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, nr. 3, ekim 1971

ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, "İkinci Mektup", *Anayurt*, nr. 2, 2 ikinci teşrin 1933

ÇANTAY, Hasan Basri, Mehmet Akif Hangi Şairleri Severdi?, *Hareket*, nr. 11, ocak 1948

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 12, nisan 1975

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 3, temmuz 1975

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 4, ekim 1975

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 1, ocak 1976

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 2, nisan 1976

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 3, temmuz 1976

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 4, 4 ekim 1976

DERMAN, M. Uğur, “Mehmet Akif’ten Mektuplar”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, nr. 1, ocak 1977

DOĞRUL, Ömer Rıza, Manzum Bir Mektup, *Selâmet*, nr. 99, 24 ağustos 1949

GÖKÇEK, Fazıl, “Mehmet Akif’in Resimli Gazete’de Yayımlanan Şiirleri I”, *Yedi İklim*, nr. 72, mart 1996, c. 10

GÖKÇEK, Fazıl, “Mehmet Akif’in Resimli Gazete’de Yayımlanan Şiirleri II”, *Yedi İklim*, nisan 1996, c. 10, nr. 73, s. 52-63

KAHRAMAN, Âlim, “Mehmet Akif’in Gençlik Dönemine Ait Bilinmeyen Bazı Şiirleri ile Bir Mektubu”, *İlmî Araştırmalar*, nr. 6, 1998

KARA, İsmail, Akif’ten Şerif Muhittin’e Üç Mektup, *Dergâh*, nr. 193, mart 2006,

KUTLU, Şemsettin, *Türk Dili* (Mektup Özel Sayısı), temmuz 1974

TANSEL, Fevziye Abdullah, “Mehmet Akif’in Fuat Şemsiye Mısır’dan Gönderdiği

Mektuplar”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, nr. 12, aralık 1979

TOROS, Taha, Mehmet Akif’te Sanat ve Sanatkâr Övgüsü, *Tarih ve Toplum*, nr. 39, mart 1987

3. Süreli Yayınlar

Azık Söz (Kastamonu)

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi

Büyük Duygu

Çağlayan (Balıkesir)

Dergâh

Gayret

Hadisat

Hâkimiyeti Milliye

Hareket

İkdam

İlmî Araştırmalar

İslâm Medeniyeti

Kubbealtı Akademi Mecmuası

Öğüt (Konya)

Resimli Gazete

Sebilürreşat

Selâmet

Serveti Fünun

Sıratı Müstakim

Tarih ve Edebiyat Mecmuası

Tarih ve Toplum

Türk Dili

Türk Edebiyatı

Türk Kültürü

Vatan

Yedi İklim

Zabıt Ceridesi

Eser, şabıs, süreli yayınlar ve yer adları gösterilmiştir.

A

Abbas Halim Paşa IX, XV, XVIII, 17,
18, 19, 145, 146,
199, 246, 293, 302,
303, 323, 367, 368,
372, 423, 426, 441
Abbas Haver 48
Abdulkadiroğlu, Abdulkerim 179
Abdulkadiroğlu, Nuran 179
Abdullah Efendi 136
Abdülilah Bey 445, 446
Abdülmecid Efendi 153, 330
Abdülvehhâb Azzam 305
Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı 45,
49, 52, 191, 203, 207, 208, 210,
214, 218, 221, 223, 224, 231, 234,
239, 240, 242, 245, 247, 251, 254,
257, 259, 264, 266, 268, 270, 272,
275, 277, 279, 291, 293, 295, 305,
319, 327, 330, 332, 335, 337, 338,
341, 343, 346, 349, 350, 367, 396,
398, 400, 403, 417, 432, 445, 446,
447, 455, 456, 458, 480
Açık Söz 168, 481
Adana V, 3, 14, 49, 52, 55, 59, 60, 61,
73, 74, 92, 94, 275
Ahmet Cevdet 142
Ahmet Hilmi XI, 186
Ahmet Kemal 45, 52
Ahmet Mithat Efendi 27
Ahmet Naim XVI, 20, 210, 218, 242,
261, 308, 309, 419, 440
Ahmet Ratip Paşa 127
Akçura, Yusuf 29
Akıfname 24, 167, 249, 251, 282, 372, 480
Aköz, Hafız Ömer X, 179

Aksekili, Ahmet Hamdi 20
Aküna, Dünder 346, 349, 403, 417,
456, 458
Akyüz, Kenan 144
Albayrak, Sadık 171, 290
Ali Fehmi Efendi 116, 117
Ali Kemal 12
Anayurt 372, 373, 480
Ankara V, 4, 5, 24, 40, 44, 48, 55, 59,
61, 70, 74, 79, 81, 90, 92, 94,
98, 103, 105, 108, 113, 129,
136, 144, 151, 155, 157, 164,
167, 168, 179, 184, 185, 196,
212, 237, 245, 247, 258, 274,
284, 286, 287, 290, 299, 301,
303, 314, 317, 323, 326, 332,
340, 353, 357, 359, 362, 365,
366, 372, 378, 379, 382, 383,
385, 389, 392, 393, 394, 405,
406, 408, 409, 411, 413, 415,
428, 432, 434, 436, 437, 438,
443, 450, 452, 453, 466, 469,
470, 473, 474, 480
Argon, Ahmed XVI, XVIII, XIX,
XXII, 326, 402, 415
Argon, Fatma Ferda XIV, 274
Argon, Suad XV, XVI, XVII, XVIII,
XIX, XX, XXI, XXII,
285, 286, 287, 297, 299,
314, 349, 357, 362, 366,
378, 381, 385, 393, 394,
403, 409, 411, 413, 417,
434, 436, 443, 450, 452,
456, 466, 470
Arif Hikmet VII, 59, 70
Arifi Bey 55
Asım XI, XII, XIII, XVII, 15, 20, 21,

23, 33, 131, 164, 191, 196, 197, 198,
199, 201, 202, 203, 205, 208, 209,
217, 221, 223, 224, 225, 226, 228,
229, 230, 233, 237, 238, 239, 240,
243, 246, 265, 266, 345, 419, 440

Asya, Arif Nihat 440

Aşkar, Mustafa 172

Ataç, Nurullah 12

Ataullah Bahaeddin X, 168

Avrupa Mektupları 12

Ayasbeyoğlu, Nevzat 141

Ayasbeyoğlu, Sabit 372

B

Babanzade Ahmet Naim 261, 308

Balıkesir 4, 164, 167, 171, 481

Bardakçı, Murat 193, 196, 416

Baytar Miralay İbrahim Bey 59, 91, 92, 94

Bekir Efendi 45, 52

Berlin Hatıraları V, 151

Beyânü'l-Hak 351

Beyatlı, Yahya Kemal 12, 146, 157, 307

Beyoğlu 250, 258, 260

Beyrut XXI, 423, 445, 446

Beytüşşebap 403, 456, 458

Bilgegil, Kaya 45, 49, 52

Bolayır, Ali Ekrem 232

Bostancı 282

Bölükbaşı, Rıza Tevfik IX, 135, 144

Bulgaristan 42, 351

Bursalı Hafız Emin VII, 90

Büyük Duygu 129, 481

C

Camitü'l Mısıriye 305

Cebel 445

Cumhuriyet 33, 199, 214, 293, 372

Cünye 445

Çağatay, Ali Rıfat 188, 323, 391

Çağlar, Yusuf 44

Çağlayan 164, 481

Çamlıbel, Faruk Nafiz 10, 291, 292, 296,
372, 373, 480

Çandarlı Halil Hayrettin Paşa 46

Çankırlı Astarlızade Hilmi Efendi

172, 480

Çantay, Hasan Basri X, XXII, 2, 20, 24,
164, 167, 218, 249,
251, 282, 372, 464

Çarşamba, Ali Rıza (Kuşadalı Ali Rıza) 251

Çengelköy 234, 235

D

Derman, M. Uğur 249, 251, 254, 257,
259, 266, 275, 277,
291, 293, 295, 305,
350, 481

Dinçer, Ferruh 136

Diyanbekir 180, 226

Doğrul, Ömer Rıza XVI, XVII, 20,
54, 55, 264, 267,
269, 293, 294,
311, 312, 323,
327, 342, 344,
396, 400, 481

Düzdağ, Ertuğrul 60, 94, 98, 103, 105,
108, 113

E

Edebi Yeniliğimiz 214

Edirne 214

Elçin, Şükrü 432

Elhamra 214, 246

El-Müşezzeb 214, 248, 249, 251

Emir Abdülmecid 445

Erciş 433, 450, 451, 453, 456, 457,
458, 469, 473

Erişirgil, Mehmet Emin 33, 274

Ersoy, Mehmet Akif 15, 33, 40, 48, 55,
59, 61, 70, 74, 79,
81, 90, 92, 94, 98,
103, 105, 108,

113, 129, 136,
151, 155, 157,
164, 167, 168,
179, 212, 274,
284, 286, 287,
290, 299, 301,
303, 314, 317,
323, 326, 340,
353, 357, 359,
362, 365, 366,
372, 378, 379,
382, 383, 385,
389, 392, 393,
394, 405, 406,
408, 409, 411,
413, 415, 428,
432, 434, 436,
437, 443, 450,
452, 453, 466,
469, 470, 473,
474, 480

Ersoy, Tahir 348

Ertaylan, İsmail Hikmet 144

Eskici 52

Es-Siyase 269

Eyüp Sultan 233

F

Faik Efendi 44

Fani, Ali İlmi 446

Fazlı Faik 254, 257, 443

Feneryolu 400

Fergan, Eşref Edip XVI, XVII, XIX,
XXII, 13, 15, 16,
17, 23, 24, 26, 27,
64, 70, 74, 79, 81,
90, 94, 136, 138,
140, 141, 170, 223,
233, 237, 240, 251,
264, 291, 293, 306,
307, 311, 323, 337,

338, 341, 343, 345,
362, 372, 396, 398,
400, 421, 445, 446,
447, 452, 476, 480

Ferit Vecdi 114, 116, 119

Fuad Selim 416

G

Gaspıralı İsmail 28

Gayret 5, 36, 37, 86, 106, 202, 458

Gazali VII, 64, 74, 75, 76, 78

Gökçek, Fazıl 64, 65, 70, 74, 79, 81, 90

Gökmen, Fatin 131

Gölgeler 147

Gören, Asım Şakir XI, XII, XIII, XVII,
15, 20, 21, 23, 191,
202, 203, 205, 208,
209, 217, 221, 223,
224, 225, 226, 228,
229, 230, 233, 237,
238, 239, 240, 243,
246, 345, 419, 440

Göztepe 418, 436

Gülüstan 70, 218

Gümüşsüyü Tekkesi 430

Günaltay, Mehmet Şemsettin 20

Günaydın, Yusuf Turan 15, 44, 480

H

Hadisat 185, 481

Hakan 15, 274, 284, 286, 287, 290,
299, 301, 314, 317, 326, 353,
357, 359, 362, 365, 366, 378,
379, 381, 382, 383, 385, 392,
393, 394, 405, 406, 408, 409,
411, 413, 415, 421, 434, 436,
443, 450, 452, 453, 466, 469,
470, 473, 474, 480

Hak Dini Kuran Dili 293

Hâkimiyeti Milliye 184, 481

Halep V, 14, 49, 52, 55, 59, 62, 92, 94

Halim Bila 193
 Halim, Prenses Emine Abbas XX,
 XXI, XXII, 15, 423, 425, 430, 440,
 441, 444, 448, 460, 461, 462
Han Duvarları 10
Hareket 22, 114, 146, 194, 207, 306,
 359, 367, 476
 Hatay XXI, 19, 423
 Havran 44
Hazine-i Fünun 64
 Hicaz 127, 243, 333
 Hilvan XVII, 9, 210, 212, 213, 216,
 229, 245, 255, 260, 261, 272,
 276, 278, 293, 303, 304, 319,
 330, 335, 338, 349, 359, 369,
 400, 408, 409, 411, 429, 441,
 445, 447, 460, 470, 473
 Hisar, Abdülhak Şinasi 12
 Hoca Halis Efendi VII, 74

I-İ

Ispartalı Hakkı VI, VIII, IX, 28, 36,
 44, 103, 132
 Işıl, Sadi X, 155
 İkbâl, Muhammed 237
İkdam 133, 134, 481
İlmü'n Nefs 396
İslâm Ansiklopedisi 179
İslâm Medeniyeti 372, 480, 481
İslâm Tarihi Asrı Saadet 293
 İspanya 246
İstiklâl Marşı V, 1, 2, 11, 14, 18, 30,
 34, 61, 141, 245
 İz, Fahir 245, 247, 248, 252, 253, 255,
 258, 260, 267, 276, 278, 292,
 294, 297, 306
 İzlanda Balıkçıları 463
 İzmir 4, 48, 49, 52, 55, 396
 İzmit 328

K

Kafkaslar 10
 Kahire XVII, 17, 22, 141, 146, 153

Kanun-ı Esasi 351
 Kapalıçarşı 249, 261
 Kaplan, Mehmet 12
Kara Bir Gün 185
 Kara, İsmail 188
 Kâtip Çelebi 124
 Kenan Akyüz 480
 Kolaylı, Şefik XX, 170, 201, 427, 428,
 432, 437
Kubbealtı Akademi Mecmuası 249,
 251, 254, 257, 259, 266, 275, 277,
 291, 293, 295, 305, 350, 481
 Kuntay, Mithat Cemal 40, 59, 61, 92,
 94, 97, 129, 138, 167, 205, 223,
 224, 225, 230, 238, 239, 243, 246,
 419, 422, 449, 455, 461
 Kutlu, Şemsettin 329

L

Loti, Pierre 463

M

Mahmut Muhtar Paşa 197
 Makbul, Hüseyin 170
Mecmua-i Baytariye 474
Mehmet Akif Ersoy 15, 33, 40, 48, 55,
 59, 61, 70, 74, 79,
 81, 90, 92, 94, 98,
 103, 105, 108, 113,
 129, 136, 151, 155,
 157, 164, 167, 168,
 179, 207, 212, 274,
 284, 286, 287, 290,
 299, 301, 303, 314,
 317, 323, 326, 340,
 353, 357, 359, 362,
 365, 366, 372, 378,
 379, 381, 382, 383,
 385, 389, 392, 393,
 394, 405, 406, 408,
 409, 411, 413, 415,
 428, 432, 434, 436,
 437, 443, 450, 452,

453, 466, 469, 470,
473, 474, 480
Mehmet Akif Ersoy Hakkında Yazılanlar
179, 480
Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyatı 40,
48, 55, 59, 61, 70, 74, 79, 81, 90,
92, 94, 98, 103, 105, 108, 113, 129,
151, 155, 157, 164, 167, 168, 212,
303, 323, 340, 372, 389, 480
Mehmet Akif Ersoy'un Aile Mektupları
15, 274, 284, 286, 287, 290, 299,
301, 314, 317, 326, 353, 357, 359,
362, 365, 366, 378, 379, 381, 382,
383, 385, 392, 393, 394, 405, 406,
408, 409, 411, 413, 415, 434, 436,
443, 450, 452, 453, 466, 469, 470,
473, 474, 480
Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve 70
Muharririn Yazıları 64, 70, 480
Mehmet Akif Hayatı, Seciyesi, Sanatı 138
Mehmet Akif'in Mektupları 44, 480
Mehmet Akif Şairin Zatı ve Asarı Hakkında
Bazı Malûmat ve Tedkikat 206, 266
Mehmet Fevzi 400
Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektu-
plar 12
Mehmet Rasim XIV, 261
Mekke 156, 157, 252, 333
Mektuplar Makaleler 12
Mevlâna Muhammet Ali 264
Miralay İsmail Hakkı 235
Muallim Naci 292
Mütenebbi Divanı 249

N

Namık Kemal 11
Neyzen Tevfik VIII, XI, 97, 170, 201, 291
Niyazi Efendi 46
Nuri Besem 55

O-Ö

Oğuz, Ahmet Şükrü 328
Okay, Orhan 12

Okuruma Mektuplar 12
Osman Efendi 44
Osmanlı Edebiyatı Nümuneleri 292
Osman Şems Efendi 267
Öğüt 173, 481
Ömer Faruk Efendi IX, 153
Ömrümün Bereketi 251
Özsever, Hüseyin Siret 291

P

Paris 12, 164, 203, 350, 351, 461
Paris Mektupları 12
Pendik 252, 304, 428, 432, 433, 437
Peygamberimiz 258, 264
Prenses Emine Abbas Halim XX, XXI,
XXII, 423, 425, 430, 440, 441, 444,
448, 460, 461, 462
Prens Sabahattin 33, 291

R

Ran, Nâzım Hikmet 11
Resimli Gazete 60, 64, 65, 70, 71, 74,
79, 81, 90, 92, 94, 481
Ressam Halil Paşa 264
Rifat, Samih 228
Rizeli Taşcıoğlu Süleyman Efendi VI,
VII, 45, 48, 52
Rumeli V, 3, 238, 404
Rusya 26, 28, 186

S-Ş

Saba, Ziya Osman 12
Sadi VII, X, 64, 71, 98, 155, 218
Safahat V, VIII, XI, XIX, 2, 33, 34,
35, 40, 48, 52, 55, 59, 60, 61, 64,
70, 74, 79, 81, 90, 92, 94, 98, 103,
105, 108, 113, 127, 128, 129, 138,
144, 151, 155, 157, 164, 167, 168,
188, 191, 212, 215, 263, 264, 265,
269, 293, 296, 303, 305, 307, 323,
340, 372, 374, 389, 391, 396, 409,
414, 438, 474, 480

Sait Halim Paşa 146, 184
 Sanatkâr 189, 210
Sebilürreşat 13, 24, 25, 26, 29, 35,
 132, 140, 142, 144, 146,
 150, 151, 157, 168, 170,
 178, 179, 180, 184, 186,
 212, 258, 264, 265, 293,
 333, 480, 481
 Selimiye 90, 234, 235, 430, 431, 440
Selimiye Destanı 440
Serveti Fünun 64, 98, 164, 191, 253, 481
 Sibiryâ 28
Son Asır Türk Şairleri 282
Son Devir Osmanlı Uleması 290
*Son Devrin İslâm Akademisi: Darü'l
 Hikmeti'l İslâmiye* 171, 480
 Soydan, Mehmet Rüyan 8, 53
 Suriye 44, 45, 52, 61, 423, 438
 Süleyman Çelebi 155
 Süleyman Efendi VI, VII, 45, 48, 49,
 52
Süleymaniye Kürsüsünde IX, 20, 130,
 131, 168
 Süleyman Nazif X, XII, XIV, 12, 157,
 183, 184, 185, 206, 207, 218,
 221, 265, 266, 269
 Süleyman Nedri 293
 Şahabettin, Cenap 12
 Şam V, VI, 3, 14, 44, 49, 52, 55, 59, 60,
 81, 92, 94
 Şehzade Seyfettin Efendi 330
 Şengüler, İsmail Hakkı 45, 49, 52, 191,
 203, 207, 208, 210, 214, 218,
 221, 223, 224, 231, 234, 239,
 240, 242, 245, 247, 251, 254,
 257, 259, 264, 266, 268, 270,
 272, 275, 277, 279, 291, 293,
 295, 305, 319, 327, 330, 332,
 335, 337, 338, 341, 343, 346,
 349, 350, 367, 396, 398, 400,
 403, 417, 432, 445, 446, 447,

455, 456, 458

Şerif Abdülmecid 53, 197, 323, 446
 Şerif Ali Haydar Paşa X, 156, 157
 Şerif Hüseyin 157
 Şevket Efendi 261, 330
 Şeyhzade Hilmi Efendi X, 172
 Şibli Numanî 293

T

Taha Toros 323
 Tahir, Kemal 11
 Tanlı, Süleyman Şevket 214
Tanpınar'ın Mektupları 12
Tanrı Buyruğu/ Kur'an Tercüme ve Tefsiri 293
 Tanrıöver, Hamdullah Suphi 34, 173
 Tansel, Fevziye Abdullah 48, 61, 92,
 94, 207, 210, 214, 218, 231, 234,
 242, 264, 268, 270, 272, 279, 367,
 372, 480, 481
 Targan, Şerif Muhittin XI, XVI, XVII,
 XVIII, 15, 20, 157, 187, 188, 192,
 193, 194, 196, 322, 323, 328, 340,
 390, 391, 394, 398, 400, 401, 421,
 460, 481
 Tarhan, Abdülhak Hamid XX, 11, 155,
 269, 420, 421, 433
Tarih ve Edebiyat Mecmuası 207, 210,
 214, 218, 231, 234, 242, 264, 268,
 270, 272, 279, 367, 372, 481
Tarih ve Toplum 323, 346, 349, 403,
 417, 456, 458, 481
Tasvir-i Efkâr 125
 Taşçıoğlu, Ali 49
Tecrid-i Buhârî 419
 Tevfik Fikret IX, 33, 144, 480
Tevhidi Efkâr 208
 Topçu, Nurettin 5, 167
Türk Dili 144, 329, 481
Türk Edebiyatı 135, 432, 481
Türk Teceddüd Edebiyatı 214

U-Ü

Uçman, Abdullah 135

Üç İstanbul 138

V

Vahdet 67, 161, 213, 215, 216, 444

Vatan V, VII, XVII, 60, 61, 149, 155,

359, 481

Veteriner Hekim Gözüyle Veteriner Hekim Mehmet Akif Ersoy Dosyası 136, 428, 432, 437, 480

Y

Yakacık Mektupları 12

Yaşaroğlu, Ahmet Halit 293

Yedi İklim 64, 65, 70, 74, 79, 81, 90, 481

Yegül, Fazlı VIII, 98, 103, 105, 108, 113

Yılların İzi 249

Yurdakul, Mehmet Emin 33, 274

Z

Zağnos Paşa Cami. See 165

Ziya Gökalp IX, 11, 12, 33, 139, 140, 144, 155, 184

Ziya Paşa 463

Ziya'ya Mektuplar 12

